

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา
MODEL OF HAPPINESS MONASTERY DEVELOPMENT BY SAPPAYA
BASED ON BUDDHIST PSYCHOLOGY

ดุษฎีนินพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา^๑
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสีป่ายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Model of Happiness Monastery Development by *Suppāya*
Based on Buddhist Psychology

Phramaha Sangiam Suvaco (Maneewong)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Psychology)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตาม หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

(ดร.อํามานาจ บัวศิริ)

ประธานกรรมการ

กรรมการ

(ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)

(ดร.พุทธชาติ แฝนสมบุญ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.กมล充足 ภูวนารถิพงศ์)

กรรมการ

(พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ ผศ.ดร.กมล充足 ภูวนารถิพงศ์
พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร.

ประธานกรรมการ
กรรมการ

ชื่อผู้จัด

พระมหาเสี้ยม สุโจ

ชื่อตุ๊กขีนพนธ์ : รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

ผู้วิจัย : พระมหาเสنجิม สุวож (มณีวงศ์)

ปริญญา : พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (พุทธจิตวิทยา)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีบัณฑิต

: ผศ.ดร.กมล充足 ภูวนานิพงศ์, นศ.บ. (ประชาสัมพันธ์),

วท.ม.(จิตวิทยาพัฒนาการ), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)

: พระครูพิพิรประยัดกิจ, ดร., พธ.บ.(พุทธจิตวิทยา),

วท.ม.(จิตวิทยาการให้คำปรึกษา), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา),

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๗

บทคัดย่อ

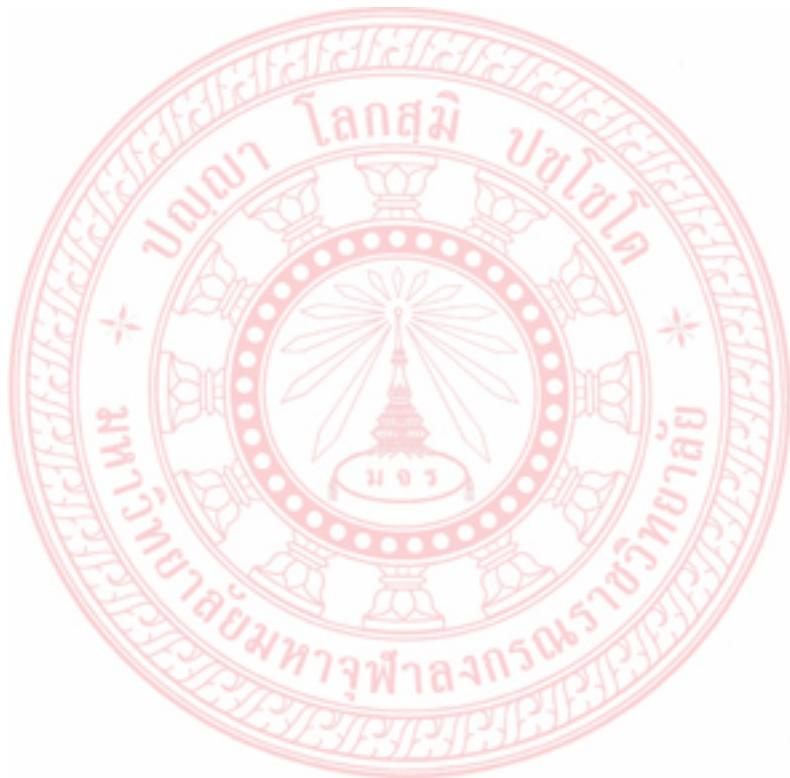
การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจุหของวัดและแนวคิดของการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ในจังหวัดสระบุรี ๒) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ในจังหวัดสระบุรี ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ในจังหวัดสระบุรี เป็นวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๙ คน ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งเอัญ คือ ผู้มาทำบุญที่วัดพระพุทธบาทจำนวน ๔๐๐ คน เพื่อสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัจุหของวัดและแนวคิดการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาในจังหวัดสระบุรี จากการวิเคราะห์ SWOT พบร่วม จุดแข็งของวัด ในจังหวัดสระบุรีมีวัตรปฏิบัติมุ่งสู่วิธีการปฏิบัติธรรม มีความสงบ ปราศจากการรบกวน โดยสภาพบริเวณรอบๆ ถือเป็นเขตเมืองมีความเจริญ ไปมาสะดวก สามารถหาพาหนะเดินทางได้่าย บรรยากาศในวัดสะอาด สงบ ร่มรื่น โปร่ง ลมพัดเย็นสบาย โครงการมีความหลากหลาย บริเวณวัดพระพุทธบาทและมีชุมชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น จุดอ่อนคือ การจัดสภาพแวดล้อมมีสภาพไม่เอื้อต่อความเป็นสัปปายะและบ้านชุมชนรอบวัด มีความกลัวการเปลี่ยนแปลงและการทำลายความเป็นโบราณสถานของวัด

๒. สร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาในจังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย ๑) ด้านสภาพแวดล้อมภายในวัด คือ จัดมุromนียสถานในวัด มีป้ายประชาสัมพันธ์ มีมุ่งเก็บภาพที่ระลึก ต้นไม้มงคลได้ มีป้ายปริศนาธรรมนำชีวิต ๒) ด้านกิจกรรมบุญสร้างสุขคือ รับบарат ในศาลา การสวดมนต์ การฟังธรรม การจัดค่ายคุณธรรม ชีวิตพัฒนาได้ถ้าใจมีศีล ๓) ด้านกิจกรรม

ชุมชนสร้างสุข คือ แนวทางผู้ยกระดับวัด จิตอาสาพัฒนาวัด ทักษะชีวิต เกมชีวิตพิชิตทุกสิ่งและพัฒนาชีวิตพลิกวิกฤติเป็นโอกาส

๓. จากการประเมินความพึงพอใจของผู้มาทำบุญที่วัด พบว่า มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาอยู่ในระดับมาก เป็นการยืนยันการพัฒนาวัดตาม โมเดล ACCG Wat Model เป็นรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขที่สามารถทำให้ผู้เข้ามาทำบุญที่วัดมีความสุขตามกรอบสุขภาวะ ๔ ด้านคือ กาย อารมณ์ สังคม และ ปัญญา

Dissertation Title : Model of Happiness Monastery Development by *Sappāya*
Based on Buddhist Psychology

Researcher : Phramaha Sangiam Suvaco (Maneewong)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Psychology)

Dissertation Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Kamalas Phoowachanathipong
B.A. (Communication Arts), M.S. (Development Psychology),
Ph.D. (Buddhist Studies).
: Phrakru Pipithpariyattikit, Dr. B.A. (Buddhist Psychology),
M.S. (Counseling Psychology), Ph.D. (Buddhist Studies).

Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

The purpose of this study were 1) to study the problems of contexts of monastery and concept of model of happiness monastery development by *Sappāya* based on Buddhist psychology in Saraburi province 2) to create model of happiness monastery development by *Sappāya* based on Buddhist psychology in Saraburi province 3) to present model of happiness monastery development by *Sappāya* based on Buddhist psychology in Saraburi province. Mixed methods were used in this study. Focus group, a qualitative method, was conducted from 9 key informants and to collect quantitative data, the satisfaction questionnaires were employed to investigate from 400 samples with accidental sampling who come to make merit at Wat Prabuddhabat. The quantitative data was analyzed by descriptive statistics consisting of frequency, percentage, mean and standard deviation and the qualitative data was analyzed by content analysis.

The results revealed that:

1. The problems of contexts of monastery and concept of model of happiness monastery development by *Sappāya* based on Buddhist psychology in Saraburi province: The strength of the monastery In Saraburi province are duty practice towards the practice of dharma, being calm and free from interference ,

setting in a prosperous urban area, approachable and easy to find transportation vehicles easy. The atmosphere in the monastery are clean, peaceful, shady, airy, cool and windy. There are alms-resort villages around Wat Prabuddhabat Temple and dense community. The weakness of the monastery In Saraburi province are the setting of an environment that is not conducive to being *Sappāya* and a community around the monastery, fear of change and destruction of the monastery's history.

2. According to SWOT Analysis of the creation of model of happiness monastery development by *Sappāya* based on Buddhist psychology in Saraburi province found that 1) The internal environment of the monastery is to arrange the corner of a house of pleasure, public relation boards, memorial photo corner, talking tree and dharma puzzle signs 2) Happiness merit making activities are to receive a bowl in the pavilion, to pray, to listen Dhamma and to arrange moral camps named “Life can be developed if the mind has a morality” 3) Happiness community activities are alms-giving for impoverished person around the monastery, volunteer of development monastery, life skills, life conquest game and life development by turning crisis into opportunities.

3. The results of the evaluation of the satisfaction of people who make merit at the monastery showed that they satisfied with the model of happiness monastery development by *Sappāya* based on Buddhist psychology at high level. This is a confirmation of monastery development based on the ACCG model Wat Model that can make visitors in the monastery happy in 4 aspects of health which are physical, emotional, social and intellectual.

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนินพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ผู้มี
พระคุณหลายท่านที่ช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำ ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น และให้กำลังใจ
ขออนุโมทนา ผศ.ดร.กมลาศ ภูวานิชพงศ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาควบคุมดุษฎีนินพนธ์
พระครูพิพิธปริยัติกิจ (ดร.) กรรมการที่ปรึกษาควบคุมดุษฎีนินพนธ์ ดร.อำนาจ บัวศิริ ที่ได้สละเวลา
อันมีค่าให้คำแนะนำ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างช่วยเหลือแก้ไข และผู้เข้าร่วมประชุม¹
กลุ่มทุกท่านที่อนุเคราะห์ด้วยดีตลอดมา

กราบขอบพระคุณพระธรรมปีกุ พระศรีปริยัติเวที พระครูศรีวรวิจารักษ์ พระมหาสมัย²
อุดมคงโภุ ที่เมตตาและให้การสนับสนุนมาโดยตลอด

ขออนุโมทนา ท่านผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ท่านกรุณาช่วยตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการ
วิจัย ขออนุโมทนาผู้มาทำบุญที่วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี ที่ตอบแบบสอบถาม
เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจนสำเร็จด้วยดี

ความสำเร็จครั้งนี้ขอน้อมถวายแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพุทธบูชา ครูบา
อาจารย์ที่ช่วยเกื้อกูลวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรม ขอน้อมจิตระลึกถึงคุณบิดามารดา ขอให้ได้รับ³
อนุโมทนาสา箍 การขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

พระมหาเสรีym สุวโจน (มณีวงศ์)

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำนำวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิดความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา	๙
๒.๑.๑ ความหมายของ ความสุข ในพระพุทธศาสนา	๙
๒.๑.๒ องค์ประกอบแห่งความสุข	๑๓
๒.๑.๓ ประเภทของความสุข	๑๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการจัดการวัดและการพัฒนาวัดสร้างสุข	๒๑
๒.๒.๑ ความหมายของวัด	๒๑
๒.๒.๒ ข้อมูลพื้นฐานประวัติวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร (พระอารามหลวง)	๒๒
๒.๒.๓ การจัดองค์กรภายในวัดของคณะสงฆ์	๒๔
๒.๒.๔ ความเป็นมาของวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะ	๓๓
๒.๒.๕ หลักการในการพัฒนาวัด	๓๕
๒.๒.๖ กระบวนการพัฒนาวัด	๔๗
๒.๓ แนวคิดสัปปายะตามหลักพระพุทธศาสนา	๔๙
๒.๓.๑ ความหมายของสัปปายะ	๔๙

๒.๓.๒	ประโยชน์ของสัปปายะ	๕๓
๒.๔	แนวคิดการสร้างความสุขในชุมชนโดยใช้วัดเป็นฐาน	๕๔
๒.๔.๑	แนวคิด การมีส่วนร่วม	๕๕
๒.๔.๒	การมีส่วนร่วมของประชาชน	๕๖
๒.๔.๓	การพัฒนาสังคมให้เกิดสุข	๕๗
๒.๕	หลักธรรมที่ส่งเสริมรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะ	๖๑
๒.๕.๑	หลักธรรมสังคಹัตถ	๖๑
๒.๕.๒	หลักธรรมราวาสธรรม	๖๕
๒.๕.๓	หลักธรรมภารนา	๖๙
๒.๖	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ	๗๗
๒.๖.๑	ความหมายเกี่ยวกับการจูงใจ	๗๗
๒.๖.๒	ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ	๘๒
๒.๗	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๙
๒.๘	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๕
 บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย		 ๙๖
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๙๖
๓.๒	ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๐๒
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๓
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๔
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๕
 บทที่ ๔ ผลการวิจัย		 ๑๐๖
๔.๑	ศึกษาสภาพปัญหาของวัดและแนวคิดการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวทางพุทธจิตวิทยา	๑๐๖
๔.๒	การสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวทางพุทธจิตวิทยา	๑๐๗
๔.๓	การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวทางพุทธจิตวิทยา	๑๒๓
๔.๔	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๐

บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๓๔
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๓๔
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๗
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๔๒
บรรณานุกรม		๑๔๔
ภาคผนวก		๑๕๑
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (แบบสอบถาม)		๑๕๒
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์		๑๕๗
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมสัปปายะ		๑๖๗
ประวัติผู้วิจัย		๑๗๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ กิจกรรมที่ใช้ในงานวิจัย	๙๘
๓.๒ ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม	๑๐๓
๔.๑ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๐๖
๔.๒ วิเคราะห์ SWOT วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร สระบูรี	๑๑๑
๔.๓ แนวคิดของการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	๑๑๔
๔.๔ รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	๑๑๙
๔.๕ ข้อมูลบุคคลของผู้ตอบ	๑๒๔
๔.๖ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญสร้างสุขด้านสถานที่ การจัดมุ่รมนีย์สถาน รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	๑๒๕
๔.๗ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญสร้างสุขด้านสถานที่ การจัดป้ายประชาสัมพันธ์ รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	๑๒๖
๔.๘ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญสร้างสุขด้านกิจกรรม การรับบัตรในศาล รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	๑๒๗
๔.๙ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญสร้างสุขด้านกิจกรรม การจัดสวัสดิ์ รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	๑๒๘
๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญสร้างสุขด้านกิจกรรม การฟังธรรม รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	๑๒๙

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑ แผนผังแสดง ความสุข ๙ ประการ	๑๔
๒ ความสุขของพุทธศาสนา	๕๙
๓ แผนผังแสดงให้เห็นแรงจูงใจ	๗๙
๔ แผนผังแสดงตัวอย่างการเกิดแรงขับและแรงจูงใจ	๘๑
๕ แผนผังแสดงกระบวนการจูงใจตามทฤษฎีคลดแรงขับ	๘๓
๖ แสดงความต้องการทั้ง ๕ ลำดับตามทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์	๘๕
๗ แผนผังแสดงกระบวนการจูงใจตามความต้องการ/แรงขับ/สิ่งล่อใจ	๙๖
๘ การสร้างแรงจูงใจตามทฤษฎีความต้องการ / แรงขับ / สิ่งล่อใจ	๙๖
๙ แผนผังแสดงกระบวนการจูงใจตามทฤษฎีสิงเร้า	๙๗
๑๐ แผนผังแสดงกระบวนการจูงใจตามทฤษฎีการใช้สติปัญญา	๙๘
๑๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๕
๑.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อแทนชื่อคัมภีร์ตามที่ปรากฏในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปีฏกง อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอภิธรรม และพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหาภูมิราชาชวิทยาลัย

ก. รูปแบบการอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปีฏกง พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอภิธรรม จะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๓. หมายถึง อังคุตตรนิกาย ติกนิبات พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๔๐ หน้าที่ ๒๐๓ ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

๙	ท.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ที่ชนิกาย	สีลขันธรรมรรค	(ภาษาไทย)
๑๐	ท.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ที่ชนิกาย	มหาธรรมรรค	(ภาษาไทย)
๑๑	ท.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ที่ชนิกาย	ปางภิธรรมรรค	(ภาษาไทย)
๑๔	ม.อ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชณิมนิกาย	อุบรมปณฑาสก	(ภาษาไทย)
๒๐	อง.ทุก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิبات	(ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก.ไทย		=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิبات	(ภาษาไทย)
๒๓	อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิبات	(ภาษาไทย)
	อง. อภิธรรม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อภิธรรมนิبات	(ภาษาไทย)

ข. รูปแบบการอ้างอิงพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหาภูมิราชาชวิทยาลัยจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/หน้า ตัวอย่างเช่น ชุ.ร.อ. (ไทย) ๑๑/๑๒ หมายถึง ชุทธกนิกาย ธรรมบหอรรถกถา พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลเล่มที่ ๑๑ หน้าที่ ๑๒ ดังนี้

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ช.อ.อติ.อ. (ไทย) = ชุทธกนิกาย ประมัตตทีปนี อิติวุตตกอรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยครั้งพุทธกาลยังไม่มีการสร้างอาคารสถานให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุโดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวรด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์ท่างโลก จึงทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัยพื้นฐานสุด คือ “รากขุมลเสนาสนะ อันหมายถึงการอยู่รอบโคนต้นไม้แล้วให้ Jarvis ไปเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้จิตมีสิ่งผูกพัน เมื่อพระพุทธเจ้าพร้อมเหล่าสาวกออกเผยแพร่พระศาสนาปรากว่ามีผู้เลื่อมใสศรัทธาหากันบัวชเป็นพระภิกษุจำนวนมาก ที่ไม่ได้บวชต่างก็ให้ความอุปถัมภ์เกื้อกูลเป็นอย่างดีโดยเฉพาะพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งนครราชคฤห์ทรงถวาย “เวชุวน” ให้เป็นที่ประทับพระพุทธองค์และเหล่าพุทธสาวก เพราเวตระปฏิบัติของพระสงฆ์มิใช่เมื่อนั้นให้บำเพ็ญวิปัสสนาญาณเท่านั้น หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการจาริกອกไประทั่วทั้งประเทศ ฯ ฯ เพื่อเผยแพร่ธรรมคำสอนอีกด้วย และเป็นมูลเหตุให้ทรงมีพระพุทธานุญาตให้พระภิกษุสามารถรับอาหารที่เหล่าทายกถวายได้ กระทั้งถึงปัจจุบันนี้

แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจกรรมพระพุทธศาสนา ๒๕๖๐-๒๕๖๔ “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ” โดยพระราชบรมเดช, ดร. และคณะ ตามแผนยุทธศาสตร์ได้วางแผนกำหนดนโยบายในด้านสาธารณูปการไว้ว่า ด้านสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ คือ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการวัดเสริมสร้างความสุข ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธด้วยการเพิ่มศักยภาพของพระนราภรณ์เชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดทำแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ตามนโยบายที่กล่าวมานี้ปัจจุบันเป็นสภาพปัญหาที่ต้องการพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจกรรมพระพุทธศาสนา ๒๕๖๐-๒๕๖๔ การปฏิรูปกิจกรรมพระพุทธศาสนา ถือเป็นภาระแห่งชาติ เพราะได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่กำหนดให้สถาปัตย์แห่งชาติ (สปช.)

ทำการศึกษาวิเคราะห์ และจัดทำแนวทางและข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปด้านต่าง ๆ เสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) คณะกรรมการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ครม.) คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง^{๑๐}

สำหรับการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปะยตามแนวพุทธจิตวิทยา”
ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจกรรมพระพุทธศาสนา ๒๕๖๐-๒๕๖๔ “การนำ
นโยบายสู่การปฏิบัติ” และศึกษาสภาพปัญหาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม
พบสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคคือ

- ๑) ปัญหาความเสื่อมโทรมของรัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
  - ๒) ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว
  - ๓) ปัญหารการรักษาเอกสารลักษณ์ทางวัฒนธรรม
  - ๔) ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว
  - ๕) ปัญหามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น^๑

โดยสรปสภาพปัจจุบันหัวด้วยที่ว่าไปพบปัจจุบัน ๕ ด้าน คือ

- ๑) สภาพแวดล้อมและอาคารสถานภายในวัดค่อนข้างเสื่อมโทรม
  - ๒) สาธารณูปโภคไม่สมบูรณ์
  - ๓) การรักษาเอกสารสำคัญนั้นธรรมของวัดและของชาติไม่เข้มแข็ง
  - ๔) ปัญหาการบริหารจัดการวัด
  - ๕) ความร่วมมือกับชนท้องถิ่น

การบริหารจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและมรดกวัฒนธรรมครัวเรื่องที่มีหลักประเมินประสานกันหลายรูปแบบ รวมทั้งการบริหารทางธุรกิจ การจัดการรักษาสถานที่ซึ่งเป็นมรดกการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อุตสาหกรรมด้านขนส่ง โบราณคดี พิพิธภัณฑ์ศิลปะที่มีองเห็น “สมผัสได้ และผลผลิตต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวในวัดแม้กระถั่งในพระอารามหลวง

^{๑๐} พระราชาชารเมธี, ดร. แฉลกณัช, แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๒๕๑๐-๒๕๖๔ “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”, หน้า ๑๒ และ หน้า ๒๖.

^๒ นายภัชรบดี ฤทธิ์เต็ม (๒๕๕๖), รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.mcu.ac.th/site/> [๓ ก.ค. ๒๕๖๐].

^{๓๔} พระมหาอัจฉริย์มุกโภ (มาตรา), "การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนาสตรี, (ปัจจุบัน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒-๓.

ยังมีข้อจำกัดอยู่มากพอสมควร ทั้งด้านกายภาพ ด้านนโยบาย ด้านการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือ ทัวร์ไหว้พระทำบุญ ณ วัดสำคัญต่าง ๆ นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในกลุ่มความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ร่วมทำบุญ บริจากทาน จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต และสร้างจิตใจที่ผ่องใส มาสู่ผู้ปฏิบัตินั่นเอง โดยจะเห็นได้ว่า "วัด" เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น อันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย นอกจากวัดจะจัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่งแล้ว วัดยังเป็นสถานที่ทำบุญในโอกาสต่าง ๆ ทั้งงานทำบุญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรงและงานมงคลและงานอวมงคลของชาวบ้าน หรืออาจเรียกได้ว่าวัดมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยเนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของคนไทยตั้งแต่อีติจนถึงปัจจุบัน

วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปะ วิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขาที่สามารถศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม สงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ บทบาทของวัดยังคงมีค่อนข้างมาก คือเรื่องของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพ หรือการเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์ และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจซึ่งยังคงมีอยู่มีสืบทอดอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น วัดจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในสังคมไทย^๗

โครงการวัดสร้างสุข คนสร้างชาติ พุทธศาสนาสร้างใจ “โลกสัปปายะ วัดสร้างสุข” ที่สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ได้ร่วมมือกันกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ดำเนินโครงการเพื่อส่งเสริมให้วัดเป็นพื้นที่ตัวอย่างทั้งด้านกายภาพและจิตใจ โครงการวัดสร้างสุข มีแนวคิดที่จะสร้างสังคมไทยให้น่าอยู่ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางให้ประชาชนหรือชุมชนรอบวัด หันกลับเข้ามาหาวัด ทะนุบำรุงวัด พัฒนาวัดให้เป็นที่ ๆ เหมาะแก่สถานะของแต่ละวัด ที่มีอยู่^๘ สอดคล้องกับหลักแห่งสัปปายะในพระพุทธศาสนา ซึ่งโดยหลักธรรมชาติทั่วไปถือว่า

^๗ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), วัดสร้างสุข โลกแห่งสัปปายะ, (กรุงเทพมหานคร: โครงการวัดสร้างสุข สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๕๙), หน้า ๔ และ หน้า ๑๕.

สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อความเป็นอยู่ของบุคคล ด้านความเสื่อมความเจริญ ถ้าบุคคลอาศัยอยู่ภายในที่สิ่งแวดล้อมที่ดี ก็จะก่อให้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นสับปายะ สำหรับผู้ปฏิวัตรและปฏิบัติกรรมฐาน เรื่องอาวาสสับปายะไว้ว่าได้แก่ ที่อยู่อาศัย หรือ วัด ราป่า โคนต้นไม้ สำนักปฏิบัติธรรม ภูถิงษ์ าราม เรื่องว่าวันเป็นที่สบายนะ สงบ ปราศจากผู้คนสัญจรไปมา ไม่ใกล้ห้องนอน บ่อน้ำ หรือแหล่งชุมชน จนเกินไป อันอาจจะเกิดความชำญจากการสัญจรไปมาของผู้คน มีรั้วรอบขอบซิด ปลอกด้วยต่อความเป็นอยู่ สถานที่นั้นเป็นที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรม การเดินจงกรมเปลี่ยนอธิบายบท

วัดจึงเป็นสถานที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของประชาชนทั่วไป ที่เป็นไปตามหลักสับปายะ ๗ ประการคือ ๑) อาวาสสับปายะ ๒) โศรสับปายะ ๓) ภัสสสับปายะ ๔) ปุคคลสับปายะ ๕) โภชนสับปายะ ๖) อุตุสับปายะ และ ๗) อิริยาปถสับปายะ ที่จะช่วยบูรณาการส่งเสริมสั่งสอนพุทธศาสนาให้กับพื้นฐานของการมีน้ำใจมีความเสียสละแบ่งปันความสุขต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ประการคือ ๑) ทาน ๒) ปิยवาจา ๓) อัตถจริยา ๔) สมานัตตตา และเพื่อพัฒนาคุณภาพมนุษย์ตามหลักธรรมภารนา ๔ คือ ๑) กายภารนา ๒) สีลภารนา ๓) จิตภารนา ๔) ปัญญาภารนา ซึ่งวัดที่เป็นสับปายะปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ และภารนา ๔ จะนำไปสู่การลงใจให้ประชาชนในท้องถิ่นและประชาชนโดยทั่วไปได้รับลึกนึ้งและเข้ามาเรียนรู้หลักธรรมอีก ๑ ทางพระพุทธศาสนาต่อไป

วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ที่อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรีสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นวัดที่มีความสำคัญคือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็นสำนักปฏิบัติธรรม เป็นที่แสวงบุญของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีศาสนสถานและศาสนวัตถุเก่าแก่เกี่ยวกับพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าคือ มีรอยพระพุทธบาทที่ประดิษฐานบนยอดเขาสูรรูปบรรพต มีพระมหาธาตุสร้างครอบอย่างดงาม มีพระวิหารหลวง มีพระเจดีย์ที่ตั้งอยู่โดยรอบพระมหาธาตุอีกมากมาย มีสวนป่าอยู่บริเวณภายในวัดที่อุดมสมบูรณ์ อีกทั้งยังเป็นวัดที่มีอุทยานการศึกษาและปฏิบัติธรรมภายในวัด เพื่อเป็นสะพานเชื่อมระหว่างความเริ่มรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมที่เดินควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ ในปัจจุบัน จะมีพุทธศาสนิกชนเดินทางมานมัสการอยู่พระพุทธบาทมากมายตลอดปี เนื่องจากวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหารมีพื้นที่กว้างขวาง แบ่งเป็นเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาราม เป็นต้นจากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวผู้มานมัสการอยู่พระพุทธบาท ผู้มาทำบุญภายในวัด ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่คุณงานภายในวัด พожะสรุปพบว่าปัจจุบันและอปัจจุบันที่มีภัยในวัดที่ควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น คือ การจัดมหรมณีสถานเพื่อเป็นที่พักผ่อนของ

^๔ พท褥ดอทคอม, ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.phuttha.com>

นักท่องเที่ยว การทำป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่ที่สำคัญภายในบริเวณวัดที่มีอยู่หลายสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ตั้งของห้องน้ำห้องสุขา ที่พักแรมค้างคืน การจัดกิจกรรมบุญที่เหมาะสมกับผู้มีทำบุญภายในวัด เช่น การรับบานตรในศาลา การสวนมนต์ การฟังธรรม เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาภายในวัดและแนวคิดในเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา” เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกสบายสร้างสุขภาวะทางกายและสุขภาวะทางจิตใจแก่ผู้มาแสวงบุญจากที่ต่างๆและผู้มาบำเพ็ญบุญประจำที่วัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร โดยให้มีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูป กิจการพระพุทธศาสนา ๒๕๖๐-๒๕๖๔ “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ” ด้านการสาธารณูปการในโครงการวัดเสริมสร้างความสุข ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลในการจัดการวัดเพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาวัดให้เป็นสัปปายะในศาสนสถานและสถานที่ศึกษาอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

๑.๒ คำาມวิจัย

- ๑.๒.๑ แนวคิดการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๒ รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๓ ผลของรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวคิดของการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา
- ๑.๓.๒ เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา
- ๑.๓.๓ เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา”ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาได้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตาม

แนวพุทธจิตวิทยา เนื้อหาด้านสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคของการจัดรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะ เนื้อหาหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการรูปแบบพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะ หลักธรรมสำหรับรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นวัดสร้างสุขด้วยสับปายะ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) จึงกำหนดตัวแปรที่ศึกษา เป็นประชากรและกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดสระบุรี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑.๔.๓.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) บุคคลที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑. พระสงฆ์ชาวพุทธ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๗	รูป
๒. ไวยาวัจกร และคนทำงานวัด	๑๒	คน
๓. ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้บริหาร ครู	๕	คน
๔. ประชาชนนิตาสถาน ผู้มาช่วยงานวัด	๑๒	คน
รวมทั้งสิ้น	๓๑	รูป/คน

๑.๔.๓.๒ การสัมมนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ไวยาวัจกร และคนทำงานวัด จำนวน ๑๒ คน

๑.๔.๓.๓ ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษารึนี้คือ ประชาชนผู้มาทำบุญที่วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน

๑.๔.๓.๔ กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษารึนี้คือ ประชาชนผู้มาทำบุญที่วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรีโดยไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ ผู้วิจัย จึงใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างจากการณ์ไม่ทราบจำนวนประชากรใช้สูตร ของ W.G. Cochran กำหนดค่าความเชื่อมั่น ๙๕% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ ๔๐๐ คนโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ คือ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหารจังหวัดสระบุรี

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมระยะเวลา ๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่สำคัญดังนี้

๑.๕.๑ รูปแบบ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับการบริหาร จัดการวัดให้เป็นสังคมชนในลักษณะของการปรับประยุกต์หลักการ วิธีการตามที่สำนักงานพุทธศาสนากำหนดไว้กับหลักธรรม

๑.๕.๒ การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดีทำให้เกิดมีรูปแบบการจัดการวัดให้เป็นสังคมชน ตามที่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดแนวทางไว้ โดยกำหนดแนวทางการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงระบบ การอำนวยความสะดวก ตรวจสอบและดำเนินการให้ดีขึ้น

๑.๕.๓ วัดสร้างสุข หมายถึง วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย และเป็นศูนย์กลางในการ ทำกิจกรรมของชุมชน มีภูมิทัศน์ที่สะอาดตา ร่มรื่น เป็นรมณียสถาน มีพื้นที่ที่เหมาะสม ตลอดจน สามารถใช้เป็นศูนย์การเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ชาวบ้าน และคนในพื้นที่ชุมชนได้

๑.๕.๔ สังคมชน หมายถึง สิ่งที่เหมาะสมกัน สิ่งที่เกือบถูก ช่วยสนับสนุนในการเรียนรู้ การ บำเพ็ญภาระให้ได้ผลดี ช่วยให้สามารถตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย สังคมชน มี ๗ อย่าง ได้แก่ ๑) อาวาสสังคมชน ที่อยู่ซึ่งเหมาะสมกัน เช่น ไม่ปลูกพล่านจօแจ ๒) โครงการสังคมชน ที่อาหาร ที่เที่ยวบินพาตที่ เหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป ๓) ภัสดสังคมชน การ พุฒคุณที่เหมาะสมกัน เช่น พุดคุยเล่าขานกันแต่ในภาตๆ ๑๐ และพุดแต่พ่อประธาน ๔) ปุ่คคลสังคมชน บุคคลที่ถูกกันเหมาะสมกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ ๕) โภชนาสังคมชน อาหารที่เหมาะสมกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกือบถูกต่อสุขภาพ ฉันไม่ยาก ๖) อุตสาหกรรม (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติ) แวดล้อมที่เหมาะสมกัน เช่น ไม่หนาเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น ๗) อิริยา ปฏิสังคมชน อิริยาบถที่เหมาะสมกัน เช่น บางคนถูกกับจังกรม บางคนถูกกับบันนั่ง ตลอดจนมีการ เคลื่อนไหวที่พอตี

๑.๕.๕ รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยหลักสังคมชน หมายถึง การพัฒนาวัดให้เป็น วัดสร้างสุขด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ หลัก สังคมชน เป็นสังคมชนสร้างสุข ในด้าน สถานที่ เป็นลักษณะทางกายภาพของวัด และหลักธรรมสร้างสุข คือ สังคหวัตถุ ๔ ธรรมเครื่องยืด เหนี่ยว คือ ยืดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชุมชนไว้ในสามัคคี

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ทราบถึงสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคของรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข

ด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

๑.๖.๒ ได้หลักการสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

๑.๖.๓ ได้รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขในจังหวัดยะลาด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยานำไปประยุกต์ใช้กับวัดต่าง ๆ ได้

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร รายงานมารวบรวมแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบ่งการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเรื่องความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดและการพัฒนาวัดสร้างสุข
- ๒.๓ แนวคิดสัปปายะตามหลักพระพุทธศาสนา
- ๒.๔ แนวคิดการสร้างความสุขในชุมชนโดยใช้วัดเป็นฐาน
- ๒.๕ หลักธรรมที่ส่งเสริมรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข
- ๒.๖ ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ ความหมายของ ความสุข ในพระพุทธศาสนา

แนวคิดและหลักการคำสอนของพระพุทธเจ้าเปรียบเสมือนเป็นอัจฉริยภาพแห่งศาสตร์ในด้านการดำเนินชีวิตของมนุษย์สามารถใช้เป็นกรอบในการอธิบายถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง ชัดเจน และมีการ予以ไข่ในมิติต่าง ๆ สัมพันธ์สอดประสานกันอย่างเป็นระบบ อันเป็นแนวคิดที่ก้าวล่วงข้อจำกัดแห่งกาลเวลา ซึ่งมีความทันสมัยแม้อยู่ในปัจจุบันก้าว เป็นคำสอนที่มีคุณค่าอย่างมหาศาล มนุษยชาติ ด้วยการมุ่งเน้นความรู้แจ้งให้เห็นและเข้าถึงสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ทำให้เกิดความแตกฉานของสติปัญญาและภูมิแห่งปัญญาอันลึกล้ำ โดยหัวใจของคำสอน คือการละความยึดมั่นถือมั่น ละเอียดทั้งตัวตนอันเป็นแหล่งกำเนิดหรือที่มาของความทุกข์ทรมาน ความโศกเศร้า ความกลัดกลุ้มต่าง ๆ บนโลกนี้

พุทธปรัชญาแม้จะเกิดในประเทศอินเดีย ผู้สถาปนา คือ เจ้าชายสิทธัตถะหรือพระพุทธเจ้าแต่พระองค์มิได้อาศัยพระเวทในการวางรากฐานปรัชญา และมิได้เชื่อในพระเป็นเจ้าว่าสักด็สิทธิ์สร้างสรรค์อะไรได้ เช่นกลุ่มเทวนิยม หรืออสติกะเชื่อกันซึ่งมี ๖ ลัทธิ จึงไม่นิยมเรียกว่า

ปรัชญาอินเดียหรือปรัชญาชินดู ยิ่งกว่านั้นพระพุทธองค์ยังสถาปนาปรัชญาขึ้นโดยขัดแย้งกับศาสนาต่างๆ เหล่านั้นด้วย เช่น พระองค์ประกาศพิราษรานาอย่างมีเหตุผล ประกาศหลักจริยธรรมให้มีการปฏิบัติ ตลอดทั้งวางแผนภูหรือระเบียบการดำเนินชีวิตไว้อย่างง่าย ๆ สามารถนำไปปฏิบัติได้ ลักษณะสำคัญของปรัชญาของพระพุทธองค์ ซึ่งศาสตราจารย์ ดร. ราม นาร ศรമา กล่าวไว้ว่า ๔ ประการ คือ (๑) ไม่อภิปรายหรือโต้ถียงในเรื่องไร้ประโยชน์ (๒) เน้นในเรื่องมองโลกไม่ไกลมีทุกข์เป็นที่ตั้ง (๓) เน้นในหลักความจริงของชีวิตหรือสัจฉินิยม (๔) เน้นในการปฏิบัติเพื่อบรรลุสัจธรรมสูงสุด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(๑) ไม่อภิปรายหรือโต้ถียงในเรื่องไร้ประโยชน์ พระพุทธเจ้าทรงพยาามอธิบายพุทธธรรมอย่างมีเหตุผลและด้วยปัญญาอันชาญฉลาด แต่จะพยายามหลีกเลี่ยงเรื่องรายหาๆ ไร้สาระ โดยจะใช้หลักคดค้านในเรื่องดังกล่าว พระองค์มักจะยึดหลักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อชี้แนะให้เข้าใจโดยเน้นประสบการณ์และหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลจริงๆ ดังนั้นพุทธธรรมและจริยศาสตร์ของพระองค์จึงอาศัยหลักปฏิบัติด้วยตนเอง พร้อมด้วยเหตุผลลึกซึ้งและประสบการณ์อันกว้างขวางยิ่งกว่าจะอภิปรายโดยถียงกัน ดังนั้นจุดประสงค์ในอุดมคติทางปรัชญาของพระพุทธองค์ที่ถูกต้อง คือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ ร่างกายจะต่างจากอาทิตย์หรือ ออาทิตย์เป็นอมตะหรือไม่ โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง เป็นอยู่ตลอดไปหรือไม่ ปัญหาปรัชญาเหล่านี้พระพุทธองค์จะไม่อภิปราย อย่างไรก็ตาม การไม่อภิปรายไม่ใช่การแสดงความไม่รู้หรือความโง่ แต่เป็นการแสดงปัญญาหรือความรู้อย่างหนึ่งดังที่ทราบกันว่า ในบางเรื่องดังกล่าวแม้จะอภิปรายกันอย่างยืดยาว นักปรัชญาทั้งตัววันออกและตัววันตกจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านั้นให้ถึงจุดหมายตามที่ประสงค์ได้การอภิปรายในหัวเรื่องปรัชญาจะได้ประโยชน์ในตัวเอง แต่จะต้องนำตนให้บรรลุโมกษะได้เท่านั้นพระพุทธองค์จะทรงอธิบายแนวทางปรัชญา และทรงเน้นความสำคัญของโมกษะโดยวิธีหลุดพ้นจากความทุกข์ เพราะมนุษย์ตอกย้ำในความทุกข์ การที่จะไปอภิปรายเรื่องอาทิตย์และเรื่องโลกจึงเป็นเรื่องของคนโง่หรือไม่ก็เสียเวลาเปล่าๆ

(๒) เน้นในเรื่องมองโลกไม่ไกลมีทุกข์เป็นที่ตั้ง ลักษณะสำคัญของปรัชญาของพระพุทธเจ้า ข้อหนึ่ง คือ การมองโลกไม่ไกล โดยพระองค์ถือว่าโลกมนุษย์เต็มด้วยความทุกข์ หน้าที่ของมนุษย์ต้องพยายามบรรลุโมกษะธรรมที่เรียกว่า “นิพพาน” เพราะสามารถหลุดพ้นโลกที่เต็มด้วยความทุกข์ได้ ผู้ตอกย้ำในโลกยิ่สุขจึงเหมือนคนโง่ คนมีดคณบด แต่พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้หลีกเว้นความทุกข์เสีย และให้ดำเนินตามทางบรรลุนิพพาน ถึงแม่พุทธปรัชญาจะเริ่มด้วยการมองโลกในแง่ร้ายก็ตาม แต่บันปลายจะเน้นเพื่อให้มองโลกในแง่ดีและมีสุขอย่างแท้จริง ประสบการณ์ทุกๆ วันของมนุษย์จะต้องเชื่อมโดยหลีกไม่พ้น เพราะมีกิเลส คือ ความอยากมีนั่นอยากเป็นนั่นเป็นนี่อยู่เรื่อยไป เพราะกิเลสนี่แหละผลักดันให้เราเกิดอยู่ในโลกร้ายไป พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “สากลโลกถูกไฟแห่งรากะ ความเกลียด ความทุกข์ ความแก่ และความตายเผาผลanusอยู่” พระองค์ทรงเปรียบเทียบมนุษย์ในโลกนี้ผู้ที่

ลูกไฟแห่งความทุกข์เผาผลอยู่เนื่องมนุษย์ผู้ถูกยิงด้วยลูกศรอาบด้วยยาพิช คำสอนของพระองค์คือ อริยสัจ ๔ นั้นเอง

๓) เน้นในหลักความจริงของชีวิตหรือสัจنيยม พระพุทธองค์ทรงวิเคราะห์ครั้ثارอย่างมาก หรือไว้เหตุผลในคัมภีร์ที่ปฏิบัติสืบท่อันมาเป็นประเพณี เช่น พระเวท เป็นต้น เนื่องจากคำสอนของพระองค์เน้นในเรื่องกรรม คือ การกระทำของแต่ละบุคคลโดยไม่ยอมรับความเมื่อยล้าของพระเป็นเจ้า คำสอนของพระพุทธองค์เน้นในประสบการณ์ชีวิตอย่างจริงจัง และปฏิเสธสิ่งนอกเหนือความพยายาม และความเข้าใจของมนุษย์จะพึงมีได้

๔) เน้นในการปฏิบัติเพื่อบรรลุสัจธรรมสูงสุด ดังนั้น คำสอนของพระพุทธองค์ส่วนใหญ่เน้นในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง พระพุทธองค์จึงได้นenen อริยสัจ ๔ ประการ โดยตรัสว่า เนื่องด้วยการเน้นในเรื่องอริยสัจ ๔ นี้เอง บุคคลจึงสามารถบรรลุคุณประโยชน์ได้ การได้รับประโยชน์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักคำสอนพื้นฐานทางศาสนา โดยที่พระองค์ตรัสไว้ว่า การไม่ยึดมั่น ถือมั่น การทำลายกิเลสตัณหา การดับความทุกข์นานาประการเสียได้ ผู้นั้นย่อมบรรลุความสงบทางใจความรู้แจ้ง ความมีปัญญาสมบูรณ์และนิพพานได้ ถ้าพระองค์เมื่อรู้แจ้งเห็นจริง หรือยังตกลอยู่ในอวิชาคือ ความมองหายแล้ว พระองค์จะไม่ตรัสเรียกพระองค์เองว่า “พุทธะ” ได้เลย^๖

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายเรื่อง “ความสุข” ตามแนวพุทธไว้ว่า ความสุข คือ การที่ความอยากได้รับการตอบสนอง พูดถึง “ความอยาก” ชาวพุทธมักจะขยายเพระเข้าใจว่า ศาสนាទุทธห้ามไม่ให้อยากอะไรเลย แต่ที่จริงแล้ว ความอยากมีทั้งแบบที่เป็นอกุศล เรียกว่า ตัณหา และแบบที่เป็นกุศล เรียกว่า ฉันทะ ด้วย ตัณหา คือความอยากที่เกี่ยวกับรูป รส กลิ่น เสียง จะต้องพึงพาสิ่งภายนอกถึงจะมีความสุขแบบนี้ได้ จึงเป็นความสุขที่มีเงื่อนไข และก่อให้เกิดทุกข์ได้ง่ายเมื่อไม่ได้ตามเงื่อนไขนั้น ส่วน ฉันทะ เป็นความชื่นชมในสิ่งต่าง ๆ จึงเกิดความอยากให้สิ่งนั้น สมบูรณ์ดีงามตามเหตุและปัจจัยของมัน เป็นความอยากที่เราสร้างขึ้นมาเองภายใต้จิตใจ พาสิ่งภายนอกน้อยกว่าตัณหาทำให้เกิดทุกข์ได้น้อยกว่า แต่ทำให้เกิดการพัฒนาตัวเองหรือสิ่งรอบตัวตามมา เช่น เมื่อเข้าในงานที่ทำ ก็ตั้งใจทำงาน ทำให้เป็นคนเก่ง ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน บริษัทก็ได้ดีไปด้วย จึงเป็นความอยากที่มีประโยชน์อยู่ และยังมีความสุขอีกรอบตัวหนึ่ง คือ ความสุขที่เกิดจาก การที่ไม่ต้องอยาก คือ นิพพาน ไม่ก่อให้เกิดทุกข์ได้ เพราะไม่ต้องขึ้นกับอะไร เป็นอิสระอย่างแท้จริง ที่จริง แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ยังมีฉันทะอยู่ คือความอยากที่จะช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ และทรงมีฉันทะแบบ

^๖ ดลฤทธิ์ สุวรรณคีรี, การสังเคราะห์ว่าด้วยความคิดเรื่องความสุขของนักคิดและนักปรัชญาตะวันออกและตะวันตก, (คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗-๒๘.

ที่ไม่เคยพร่องเลยด้วย ฉะนั้นพุทธศาสนาจึงไม่ได้สอนให้ปฏิเสธความอยากที่มีคุณ เพียงแต่ไม่ให้สเปติด มีก็ดี ไม่มีก็ได้ และให้แสวงหาความสุขที่ปราณีตยิ่งขึ้นไป^๗

พุทธาส อินทปณิโญ กล่าวไว้ว่า สุขมีหลายชนิด หลายชั้น หลายระดับ หลายชนิด เรียกว่า สุข ความหมายของมันก็คือว่า พ่อจะถือเอาไว้ได้ เพราะว่ามันสนุกดี แม้แต่ถือไว้อย่างของหนัก มันก็ยังสนุกดี^๘

ความสุข หมายถึง ความสบายน ความสำราญ ความฉ่ำชื่อรื่นกายรื่นใจ พระพุทธเจ้าทรงแสดงความสุขไว้เป็นคู่ ๆ ไว้หลายแบบ เช่น กายิกสุข (สุขทางกาย) และเจตสิกสุข (สุขทางใจ), สามิสสุข (สุขของอามิส คืออาศัยภัยความคุณ) และนิรามิสสุข (สุขไม่อิงอามิส คือ อิงเงกขัมมะ หรือสุขที่เป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อวัตถุ เป็นต้น)^๙

ความหมายของความสุข ในภาษาไทยตรงกับคำในภาษาบาลีว่า "สุข"(สุ+ขุ ovaran+ กวิ) แปลว่า ความสุข ความสะดวก ความสบายน ความสำราญ " ความฉ่ำชื่นรื่นกายรื่นใจ" ในคำว่า อัปปหานาสินี อะรถกานารมสังคณี จิตตุปปากัณฑ์ ได้วิเคราะห์ความหมายไว้ว่า "สุขยตติ สุข" แปลว่า ธรรมที่ชื่อว่า "สุข" เพราะอะรถร่ว่า "สบายน" อธิบายว่า ความสุขยอมเกิดแก่ผู้ใด ก็ทำให้บุคคลนั้นถึงความสุข อีกอย่างหนึ่ง ย่อมเกี่ยวกันอย่างดี และย่อมชุด (ทำลาย) อาพาธทางกายใจ เพราะเหตุนั้น ธรรมชาติจึงชื่อว่า "สุข" ในความหมายนี้ความสุข นอกจากหมายถึงความสุขสบายนแล้ว ยังหมายถึง สภาพที่สามารถทำลาย ความทุกข์ได้อีกด้วย นั่นคือสภาพต่าง ๆ ที่สามารถกำจัดหรือทำลายความทุกข์ได้ซึ่ว่าเป็นความสุขทั้งสิ้น เช่น ความสนุก ความสนุกสนาน ความเบิกบาน ความแจ่มใส ความพอใจ ความยินดี ความร่าเริง ความดีใจ ความเพลิดเพลิน ความสบายนกายสบายนใจ ความอิ่มใจ ความประมาity ความบันเทิง ความยิ้มเย้ม ความบลีมใจ เป็นต้น จะเห็นว่าสภาพเหล่านี้แม้ในภาษาไทยก็ ถือว่าเป็นคำที่แสดงถึงสภาพแห่งความสุขนั้นเอง

ความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา มีความหมายที่สำคัญอยู่ ๓ นัยด้วยกัน ได้แก่ ๑) สภาพแห่งความสุข ความสบายน ๒) สภาพที่ปราศจากความทุกข์ ไม่มีความทุกข์ ขจัดหรือทำลายความทุกข์ และ ๓) สภาพที่สามารถทนต่อความทุกข์ได้ง่าย ความสุขกับความทุกข์เป็นของคู่กัน เพราะต่างก็เป็นเวทนาอย่างหนึ่งในเวทนา ๒ และ เวทนา ๕ เมื่อความสุขเป็นเวทนา ความสุขจึงเป็น

^๗ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ.ปยุตโต, ความสุข, วัดญาณเวศกวัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.watyanaves.net/th/album_detail/all_happiness

^๘ พุทธาส อินทปณิโญ, สุขแท้เมื่อสื้นสุดแห่งความทุกข์, ธรรมบรรยาย ภาควิชาชีวูชา แสดง ณ สวนไมก์พาราม ไชยา ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔, จัดพิมพ์โดย กองทุนสืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎิ์ กองทุนห้องสมุดศalaจำเปร็ตน์ วัดชลประทานรังสฤษฎิ์ กองทุนเสถียรธรรมสถาน.

^๙ พระครูธรรมธรครรชิต คุณวoro, การพัฒนาความสุขในพุทธธรรม, วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม, ๒๕๖๖), หน้า ๙๗.

ส่วนหนึ่งของขันธ์ ๕ และเมื่อเป็นขันธ์ ๕ ความสุขจึงตกลอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติหรือกฎไตรลักษณ์ อันเป็นลักษณะประจำแห่งสัจารธรรมทั้งหลายคือ อนิจจา (ความเป็นของไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน มีการแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา) ทุกๆ ชา (ความเป็นทุกๆ) และ อนัตตา (ความเป็นของไม่เฉพาะตน ไม่ใช่ตัวตนของเราระหว่างการอาศัยสิ่งต่างๆ) ประกอบกันเข้า ความสุข ที่หมายถึงสภาพที่สืบกิเลสทั้งปวงหรือภาวะที่ปราศจากตัณหาได้แก่การตัณหา ภวตัณหาและวิภวตัณหา ไม่ถูกครอบงำด้วยสิ่งปรุ่งแต่งทั้งหลาย พระพุทธศาสนาเรียกความสุขชนิดนี้ว่า “นิพพานสุข” และถือว่าเป็นสิ่งที่สูงที่สุดที่มนุษย์จะเข้าถึงได้ด้วย การปฏิบัติธรรม^{๑๐}

สุรพล ไกรสราชุณิ กล่าวว่า ความสุข ตามทัศนะในพระพุทธศาสนา มีความหมายกว้างขวาง แต่หากกล่าวเฉพาะความสุขที่บุคคลทั่วไปรู้จักและสามารถเข้าถึงได้ เป็นความรู้สึก (=เหตนา) สายกายหรือสายใจ ที่ทำให้เกิดความยินดีและพอใจ เมื่อมีการสัมผัสรู้ต่อสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล สัตว์ สิ่งของ รวมไปถึง รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งต้องกาย และค่านิยม ความคิดความจำ หรือความรับรู้ต่างๆ ที่ปรากฏในใจ ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้ ภาษาทางศาสนา เรียกว่า “อารมณ์” (=สิ่งที่จิตรับรู้)^{๑๑}

๒.๑.๒ องค์ประกอบแห่งความสุข

สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำวิจัยเรื่อง คู่มือวัดความสุขด้วยตนเอง ได้กำหนดตัวชี้วัดความก้าวหน้าของมนุษย์เรียกว่า “ความสุข ๘ ประการ” และได้พัฒนาเป็น “องค์กรแห่งความสุข” กล่าวถึง องค์ประกอบความสุข และจัดเป็นองค์ประกอบความสุข ๘ ประการ ได้แก่

องค์ประกอบความสุข ๘ ประการ ได้แก่

๑. สุขภาพดี (Happy Body) คือ การมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง เกิดจากการรู้จักใช้ชีวิต รู้จักกิน รู้จักนอน ชีวิมีสุข

๒. น้ำใจงาม (Happy Heart) คือ การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันรู้จักการแบ่งปันอย่างเหมาะสม รู้จักบทบาทของแต่ละคนตั้งแต่ เจ้านาย ลูกน้อง พ่อแม่ และสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิต

๓. การผ่อนคลาย (Happy Relax) คือ การรู้จักผ่อนคลายต่อสิ่งต่างๆ ในการดำเนินชีวิต

^{๑๐} พระมหาสุทธิธรรม อาจารย์ (อบอุ่น) และคณะ, สถาบันวิจัยพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สุขใจที่ได้ธรรม, (จัดพิมพ์โดย ศูนย์สร้างเสริมสุขภาวะองค์กร (Happy Workplace) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), ๒๕๕๖), หน้า ๒๐.

^{๑๑} สุรพล ไกรสราชุณิ, ความสุขทุกมิติตามหลักพระพุทธศาสนา, สำนักบริหารศิลปวัฒนธรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖), หน้า ๔.

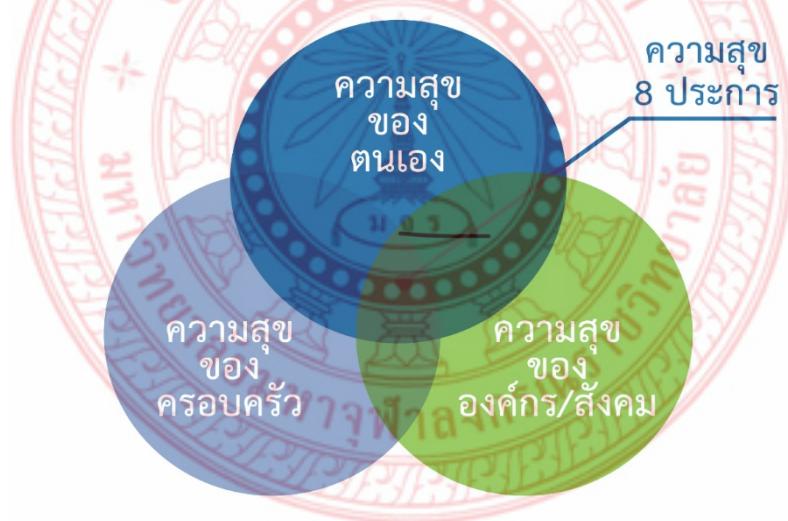
๔. การหาความรู้ (Happy Brain) คือ การศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง และนำไปสู่การเป็นมืออาชีพ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าและมั่นคงในการทำงาน และพร้อมที่จะเป็นครูเพื่อสอนคนอื่น

๕. คุณธรรม (Happy Soul) คือ การมี หริ โotto ปะ หมายถึงการละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำที่ไม่ดีของตนเองซึ่งนับเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และในการทำงานเป็นทีม

๖. ใช้เงินเป็น (Happy Money) คือ ความสามารถในการจัดการรายรับและรายจ่าย ตนเองและครอบครัวได้ รวมถึงการรู้จักการทำบัญชีครัวเรือน

๗. ครอบครัวที่ดี (Happy Family) คือ การมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง เพราะครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกันและเป็นกำลังใจที่ดีในการที่จะเผชิญกับอนาคตหรืออุปสรรคต่าง ๆ

๘. สังคมดี (Happy Society) คือ การมีความรัก ความสามัคคีอื้อเพื่อต่อสังคมที่ตนเองทำงานและสังคมที่พากาศัย^{๑๒}

รูปภาพที่ ๑ แผนผังแสดงความสุข ๘ ประการ^{๑๓}

^{๑๒} ศิรินันท์ กิตติสุขสกิต และคนอื่น ๆ, คู่มือการวัดความสุขด้วยตนเอง (HAPPINOMETER: The Happiness Self Assessment)/, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕), หน้า ๒๐.

^{๑๓} ชาญวิทย์ วัสนต์ธนารัตน์ และคณะ, มาสร้างองค์กรแห่งความสุขกันเถอะ, ศูนย์องค์กรสุขภาวะ (Happy Workplace Center), (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.): โรงพยาบาลสหราชวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

เกรสร มุ้ยจีน กล่าวถึง องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความสุขว่า องค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องกับความสุขในสังคม ซึ่งการที่บุคคลจะมีความสุขนั้นไม่ได้เกิดจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง แต่จะเกิดขึ้นจากการทั้งหมดรวมกัน ในทางกลับกันหากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งบกพร่อง/ขาดความสมดุลไป จะทำให้ความสุขลดลงตามไปด้วยโดยสามารถจำแนกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความสุข ออกเป็น ๔ องค์ประกอบหลัก ดังต่อไปนี้

๑. การกำหนดเป้าหมาย/กำหนดให้มีชีวิตมีสันติสุข

บุคคลจะต้องกำหนดเป้าหมายในชีวิตให้ชัดเจน และมีความตั้งใจว่าจะดำเนินชีวิตของตนตามแบบที่กำหนดไว้ให้ได้ ซึ่งการกำหนดให้มีชีวิตที่เกิดความสันติสุข ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ ประการ คือ ความศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ การมีความคิดที่เป็นอิสระ และการมีความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลาย

๒. เศรษฐกิจที่พอเพียง

เศรษฐกิจเป็นเรื่องพื้นฐานของความสุขในทุก ๆ ระดับ ดังนั้นบุคคลจะมีความสุขได้จะต้องมีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจที่มั่นคงหรืออย่างน้อยก็สามารถเพียงพอ กับความต้องการขั้นพื้นฐานได้ โดยใช้ตอบสนองกับปัจจัย ๔ ตามความจำเป็นส่วนเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอดี พอเพียง สำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียง ก็เกิดเป็นความสมดุล เรียกว่าเศรษฐกิจสมดุล เมื่อเกิดความสมดุลก็จะทำให้ทุกอย่างปกติ ตอบสนองกับปัจจัย ๔ ตามความจำเป็นส่วนเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอดี พอเพียง สำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียง ก็เกิดเป็นความสมดุล เรียกว่าเศรษฐกิจสมดุล เมื่อเกิดความสมดุลก็จะทำให้ทุกอย่างปกติ

๓. ครอบครัวที่อบอุ่น

ครอบครัวเป็นระบบสังคมที่เล็กที่สุดของมนุษย์แต่มีความสำคัญที่สุด เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวในช่วงของความเป็นเด็ก เป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดในชีวิตของมนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้ในวัยเด็ก ครอบครัวเปรียบเสมือนเป็นหัวใจหรือเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมของมนุษย์ การพัฒนาทุกชนิดจะต้องเริ่มต้นจากครอบครัวและไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลักษณะใดก็ตาม ครอบครัวจะรับผลกระทบมากที่สุดทุกครั้งการทำให้ครอบครัวอบอุ่นและมีความสุขจึงเป็นการสร้างฐานของครอบครัวและสังคมให้มั่นคงและเป็นการเริ่มต้นการพัฒนาที่ถูกทาง

๔. การมีสุขภาพที่สมบูรณ์

คำว่า “สุขภาพ” หมายถึงสุขภาวะ เป็นภาวะที่บุคคลมีความสุขทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมในทัศนะทางพระพุทธศาสนา ได้แบ่งภาวะของมนุษย์ตามความรู้สึกออกเป็นคู่กัน คือ สุข กับทุกข์ แต่ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด เพียงแต่กำหนดขึ้นในลักษณะ “ทวิลักษณ์” ที่มี

ความสัมพันธ์ในแบบตรงกันข้ามกัน คือ เมื่อใดมีสุข ก็แสดงว่ามีทุกข์น้อยลงเมื่อใดมีทุกข์ ก็แสดงว่ามีสุขน้อย เป้าหมายจริง ๆ ของพระพุทธศาสนาไม่ได้มีจุดเน้นอยู่ที่ความสุข แต่เป็นเรื่องของอิสรภาพ พุทธธรรมมีหลักว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการพัฒนาไปสู่อิสรภาพ สิ่งที่มนุษย์ไม่ชอบคือ ความเป็นคั้น ดังนั้นความเป็นคั้นก็คือความทุกข์ อิสรภาพจึงมีความหมายว่าหลุดพ้นจากความเป็นคั้น หรือความทุกข์นั้นเอง ดังนั้นคำว่า สุขภาพที่สมบูรณ์ จึงมีความหมายอีกนัยหนึ่งว่า เป็นภาวะที่หลุดพ้นจากความเป็นคั้นหรือความทุกข์ บุคคลจะมีสุขภาพที่สมบูรณ์ จะต้องเป็นอิสระจากความเป็นคั้น ทางด้านกายภาพ ทางด้านสังคม ทางด้านจิตใจ และทางด้านสติปัญญา ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีสุขภาพที่สมบูรณ์ คือผู้ที่มีความสุขที่แท้จริง

๕. ชุมชนหรือสังคมที่เข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติ ร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน จะอยู่ห่างกัน ก็ได้แต่มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำในการปฏิบัติ บางสิ่งบางอย่างและมีการจัดการ เมื่อเกิดความเป็นชุมชนขึ้น การที่ชุมชนมีความเข้มแข็งทำให้เกิด ความสุข ความสร้างสรรค์ และมีศักยภาพ

ถึงแม้ว่า ความสุขจะเกิดจากหลายองค์ประกอบ อย่างไรก็ตาม การสร้างความสุขด้วย ตนเองนับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สามารถทำได้อย่างเห็นได้ชัด และเกิดเป็นผลลัพธ์ออกมา เทคนิค การสร้างความสุขนั้น อาจไม่สามารถสรุปออกมาเป็นแนวทางที่ปฏิบัติได้อย่างเป็นแบบแผนที่แน่นอน จากศาสตร์ที่มีหลากหลาย จึงขอนำเสนอในส่วนของเทคนิคการสร้างความสุขด้วยตนเองด้วยจิตวิทยา เชิงบวก^{๑๔}

๒.๑.๓ ประเภทของความสุข

พระพุทธศาสนาได้แบ่งความสุขของชีวิตออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ สุขภายในกับสุขใจ สุขภายใน หรือกายิกสุข เป็นความสุขที่เกิดจากการได้รับรู้และเสวยอารมณ์ที่น่าประณยา น่ารัก น่าใคร่ร่าพอดี ต่าง ๆ เช่น ได้เห็นภาพที่สวยงาม ได้ยินเสียงที่ไพเราะ ได้สูดกลิ่นที่หอม ได้ลิ้มรสชาติที่อร่อย และได้ถูกต้องสัมผัสสิ่งที่อ่อนนุ่ม ที่เรียกว่า “การแสดง” (ความสุขที่เกิดจากการได้สัมผัส ลิ้มลองรูป เสียง กลิ่น รสสัมผัส ที่น่าประณยา น่ารักใคร่ น่าขอบใจ) ซึ่งจัดเป็นความสุขในระดับโลกิยะ(ความสุขอัน เป็นวิสัยของโลก) และ สุขใจ หรือเจตสิกสุข ซึ่งเป็นสภาพะแห่งใจที่มีปกติผ่องใส สดชื่น เปิกบาน ไม่ชุ่นมัวด้วยอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบเป็นสภาพะที่ใจมีความสำราญแข็งขึ้น ไม่ชุ่นมัวด้วยอำนาจ กิเลส ตัณหาความโลภความโกรธความหลง เป็นต้น อันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ของจิตใจ

^{๑๔} เกสร มุยจีน, การสร้างความสุขด้วยจิตวิทยาเชิงบวก, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม, ๒๕๕๙), หน้า ๖๗๗-๖๗๘.

พระพุทธศาสนาถือว่า สุขภาวะทางใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และมีความสุขลึกลับในระดับโลกุตระ หรือความสุขจากการทำลายกิเลสได้อย่างถาวร ก็จะเป็นความสุขแห่งนิพพาน

พระพุทธศาสนาถือว่าชีวิตมนุษย์ว่าประกอบด้วยทั้งความสุขและความทุกข์ มุ่งเน้นให้ประพฤติปฏิบัติเพื่อลดลงความทุกข์ แสวงหาความสุขที่แท้จริง โดยมองว่าความสุขที่แท้จริงไม่มีในโลกนี้ โดยมิได้หมายความว่าโลกนี้ไม่มีความสุข แต่ไม่มีความสุขใดในโลกที่หลุดพ้นไปจากความทุกข์ ไม่มี อีกนัยหนึ่งพระพุทธศาสนาถือว่า ชีวิตของมนุษย์จะต้องมีการพัฒนาใน ๔ ส่วน การพัฒนาด้วยกาย ศีล จิต และปัญญา ถ้าบุคคลพัฒนาใน ๔ ด้านแล้วย่อมจะได้ความสุขหรือความเจริญตามการพัฒนาของชีวิต คือ

(๑) ความสุขทางกาย (physical) ได้แก่ ร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และมีสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ดี สะอาด ปลอดภัย เช่น มีน้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์ ป่าไม้สมบูรณ์ สวยงาม ที่อยู่อาศัยสะอาดไม่มีขยะมูลฝอยเน่าเหม็น อาหารสะอาดถูกหลักอนามัย เป็นต้น ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาริตกายบุคคล” หรือบุคคลผู้มีกายเจริญแล้ว

(๒) ความสุขทางสังคม หรือ ศีล (moral) ได้แก่ มีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรมมีการจัดการเพื่อความสุขความเจริญของบุคคลในสังคม ปราศจากการเบียดเบี้ยน ซึ่งกันและกันผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาริตศีลบุคคล” บุคคลผู้มีศีลเจริญแล้ว

(๓) ความสุขทางจิตใจ (emotional) ได้แก่ มีส่วนประกอบทางด้านคุณธรรมดีงาม ทั้งหลายภายในจิตใจ ได้แก่ ความมีเมตตากรุณาความยั่งยืนหนั่นเปี่ยร อดทน มีสماอิ และสติชื่น เปิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้นผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาริตจิตบุคคล” บุคคลผู้มีจิตใจเจริญแล้ว

(๔) ความสุขทางปัญญา (intellectual) ได้แก่ มีสติปัญญา ความเชื่อความรู้ ความนึกคิด ความเห็น ความเข้าใจชีวิตและโลกอย่างถูกต้อง ตามความเป็นจริง สามารถอยู่กับความเป็นจริงของโลกและชีวิตได้อย่างปกติสุขและอย่างเข้าใจ ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาริตปัญญาบุคคล” บุคคลผู้มีปัญญาเจริญแล้วบุคคลผู้ที่ฝึกฝนตนเองตามหลักภารណาทั้ง ๔ ประการนี้ ย่อมได้รับความสุขทั้งที่เป็นโลกภัยสุขหรือเป็นความสุขที่เกิดจากกิเลสกรรมความสุขของสัตว์และมนุษย์ผู้แสดงกิเลส ๔ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่นำปรารถนา น่ารักใคร่ น่าชอบใจ ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุธรรมทั้งหลาย ที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย มิใช่ความสุขที่แท้จริง เป็นความสุขเพียงชั่วคราวและจะต้องแสวงหาสิ่งแผลกใหม่อよรู้่ไปและย่อมเข้าถึงโลกุตระสุข ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากความสันติไประหงกิเลสตัณหา เป็นความสุขที่สัมพันธ์กับความรู้สึกทางจิตใจและปัญญาที่รู้จริง มีลักษณะสงบและดำเนิร่องอยู่ที่ยานาน

เป็นความรู้สึกบ่มสุขหรือภาวะแห่งการปล่อยวางไม่ยึดติดในตัวตน เรียกว่าเป็นความสุขของผู้ประพฤติธรรมหรือพระอริยบุคคล อันได้แก่ นิพพานอันเป็นความสุขออย่างยิ่ง^{๑๕}

ในการจัดแบ่งเป็นระดับอย่างละเอียดพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายแบบด้วยกัน แต่แบบที่เป็นลำดับชั้นเงิน คือแบ่งเป็น ๑๐ ขั้น คือความสุข ๑๐ ขั้นดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) สรุปเอาไว้ในหนังสือพุทธธรรมฉบับขยายความไว้ดังนี้

๑. การสุข สุขเนื่องด้วยภาระ ได้แก่ ความสุขโสมนัสที่เกิดขึ้นด้วยอาศัยภาระ

๒. ปฐมภานสุข สุขเนื่องด้วยปฐมภาน ซึ่งวัดจากการแผลอกุศลกรรมทั้งหลาย ประกอบด้วยวิตก วิจาร ปีติ สุข และເອກັດຕາ

๓. ทุติยภานสุข สุขเนื่องด้วยทุติยภาน ซึ่งประกอบด้วยปีติ สุข และເອກັດຕາ

๔. คติยภานสุข สุขเนื่องด้วยคติยภานสุขซึ่งประกอบด้วย สุข และເອກັດຕາ

๕. จตุตตภานสุข สุขเนื่องด้วยจตุตภานซึ่งประกอบด้วย อุเบกษาและເອກັດຕາ

๖. อาการภัญญาณจิตนสมາปตติสุข สุขเนื่องด้วยอาการสนัญญาณจิตนสมາปติซึ่งล่วงพ้นรูปสัญญาได้โดยสื้นเชิง ปฏิ urz สัญญาล่วงลับไปหมด ไม่มีมนสิการนานัตตสัญญา นึกถึงแต่อวการอันอนันต์ เป็นอารมณ์

๗. วิญญาณภัญญาณจิตนสมາปตติสุข สุขเนื่องด้วยวิญญาณภัญญาณจิตนสมາปติซึ่งคำนึงวิญญาณอันอนันต์เป็นอารมณ์

๘. อาการภัญญาณจิตนสมາปตติสุข สุขเนื่องด้วยอาการภัญญาณจิตนสมາปติซึ่งคำนึงภาวะที่ไม่มีอะไรเลยเป็นอารมณ์

๙. เนเวสัญญาณสัญญาณจิตนสมາปตติสุขสุขเนื่องด้วยเนเวสัญญาณสัญญาณจิตนสมາปติ อันถึงภาวะที่มีสัญญาภัยไม่ใช่ ไม่มีสัญญาภัยไม่ใช่

๑๐. สัญญาเวทย์ตินิโรหสมາปตติสุข สุขเนื่องด้วยสัญญาเวทย์ตินิโรหสมາปติ อันถึงภาวะที่ดับสัญญาและเวทนาทั้งหมด^{๑๖}

เกร Hera สว่างวงศ์ กล่าวว่า ความสุข ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ได้แก่ โลภิคสุข คือ ความสุขแบบชาวโลก และ โลกุตตรสุข คือ ความสุขเหนือชาวโลก

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมรัมภ์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๒๓-๑๐๒๕.

^{๑๖} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ่น) ดร. และคณะ, การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของประชาชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๒๒.

๑. โลเกียสุข คือ ความสุขแบบชาวโลก ที่มีความอยาก ความปรารถนา ที่จะให้ได้มาในสิ่ง ที่ต้องการ เป็นความสุขที่พระพุทธศาสนาสอนแก่ผู้ที่มีชีวิตอยู่เป็นครุฑัสด์หรือผู้ที่ครองเรือนเมือง ๔ ประการ ดังนี้

๑.๑ อัตถิสุข สุขเกิดจากความมีทรัพย์ คือความภูมิใจ เอ็บอิ่มใจ ว่าตนมีโชคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยชอบธรรม

๑.๒ โภคสุข สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอ็บอิ่มใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบธรรมนั้นเลี้ยงชีพ บำรุงบิดามารดา สามีภรรยา บุตร มิตร และบำเพ็ญสาธารณะ ประโยชน์

๑.๓ อนันสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจ เอ็บอิ่มใจว่า ตนเป็นอิสระไม่มีหนี้สินติดค้างใคร

๑.๔ อนวัชสุข สุขเกิดจากความประพฤติไม่เมืองไทย คือ ความภูมิใจ เอ็บอิ่มใจว่า ตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ครอ ฯ ติเตียนไม่ได้ทั้งทางกาย วาจา และใจ ความสุขระดับนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นโลเกียสุขแต่ก็ถือว่าเป็นความสุขที่ควรแสวงหาตามโลเกียวิสัยของมนุษย์ปุถุชนคนทั่วไป เพราะเป็นความสุขที่ชอบธรรมไม่มีการเบียดเบี้ยนกัน การแสวงหาความสุขแบบนี้ทำให้ชีวิตมีคุณค่า มีสุขภาพจิตดี และมีผลเป็นสุขตามแบบชาวโลก

๒. โลกุตตระสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิถีชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายใน จิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญา ความสุขระดับนี้จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรค อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคล เพื่อให้เกิดความดีสูงสุด ^(๗)

เกรตรา สว่างวงศ์ ได้กล่าวสรุปในงานวิจัย เรื่อง "ความสุขผ่านมุมมองของพระพุทธศาสนา" ไว้ว่า ตามหลักพระพุทธศาสนา นั้นมนุษย์เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เมื่อมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จึงต้องตอกย้ำภายใต้กฎเกณฑ์ธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเมื่อสุขและทุกข์เป็นธรรมชาติของชีวิต จึงนับว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่จะต้องรู้เท่าทันและพัฒนาให้ชีวิตเกิดดุลยภาพอันจะทำให้มนุษย์อยู่กับธรรมชาติได้อย่างเป็นปกติ ดังนั้น ทั้งสุขและทุกข์เป็นคุณสมบัติชนิดหนึ่งที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องกล่าวคือ สุขคือสิ่ง ที่มนุษย์จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้น ในชีวิตส่วนทุกข์คือสิ่งที่มนุษย์จะต้องกำหนดรู้และปฏิบัติให้ถูกต้อง หน้าที่ต่อทุกข์ของมนุษย์ได้แก่ การรู้เท่าทันส่วนสุขนั้น มีหน้าที่พัฒนาให้เกิดขึ้น กล่าวโดยรวมก็คือ ทุกข์คือภูมิของธรรมชาติชนิดหนึ่ง เป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ มีอยู่ตามธรรมชาติ เมื่อทั้งโลก และชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติจึงต้องตอกย้ำภายใต้กฎธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นไปตามกฎธรรมชาติ คือเป็นไปตามเหตุ

^(๗) เกรตรา สว่างวงศ์, ความสุขผ่านมุมมองของพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วารสาร, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม, ๒๕๕๖).

ปัจจัย จากกฎหมายชาติคือสิ่งทั้งปวงมีการเปลี่ยนแปลงนี้จึงมีผลต่อมนุษย์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงคือชีวิตร่างกายมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปตาม กฎหมายชาติโดยที่มนุษย์ไม่ต้องการให้เปลี่ยนแปลง โดยอ้อมคือการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาตินั้นทำให้มีผลต่อจิตใจมนุษย์โดยก่อให้เกิดทุกข์ เพราะการเปลี่ยนแปลงไม่เป็นไปตามที่มนุษย์ปรารถนาจะให้เป็น เมื่อว่าโดยหลักการของพระพุทธศาสนาที่มองว่าสรรพสิ่งที่รวมตัวกันด้วยเหตุปัจจัยล้วนตกลอยู่ภายใต้อาการคือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปซึ่งเป็นอาการของการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีหลักการว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องรู้ด้วยปัญญา การเปลี่ยนแปลงตามกฎหมายชาติไม่ควรเมื่อทิพเนห์อัจฉิจิตใจของมนุษย์ และไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์จะเอาชีวิตเราเข้าไปเป็นทุกข์อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง มนุษย์ต้องรู้เท่าทันทุกข์ที่มีตามธรรมชาติที่โยงมาหาชีวิต กล่าวโดยสรุปคือทุกข์มีไว้เพื่อรู้เท่าทัน ไม่ใช่มีไว้เพื่อเป็นทุกข์

สรุปความว่า ความสุข หมายถึง ความสบาย ความสำราญ ความชำนาญรื่นกายรื่นใจ ได้แก่ การปราศจากโรคภัยมาเบียดเบี่ยดร่างกายสมบูรณ์ จิตใจที่แข็งชื้นเบิกบานร่าเริงแจ่มใส ไร้ความวิตก กังวล จิตใจสงบเยือกเย็น เป็นสภาพที่มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั่ว ๆ ไปต้องการปรารถนา ความสุขเหล่านี้ ต้องอาศัยเหตุปัจจัยหลายด้านจึงจะเกิดมีได้ คือมีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น สุขภาพดี การมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง เกิดจากการรู้จักใช้ชีวิต รู้จักกิน รู้จักนอน มีน้ำใจงามคือ การมีน้ำใจเอื้ออาทรอต่องั้นรู้จักการแบ่งปันอย่างเหมาะสม รู้จักบทบาทของแต่ละคนตั้งแต่ เจ้านาย ลูกน้อง พ่อแม่ และสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิต การผ่อนคลาย คือการรู้จักผ่อนคลายต่อสิ่งต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต การแสวงหาความรู้ คือการศึกษาหากความรู้เพื่อพัฒนาตนเองนำไปสู่การเป็นมืออาชีพ และพร้อมที่จะเป็นครูเพื่อสอนคนอื่น การมีคุณธรรม คือการมี หริ โอดัปปะ หมายถึงการละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำที่ไม่ดีของตนเองซึ่งนับเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม การใช้เงินเป็นคือ ความสามารถในการจัดการรายรับและรายจ่ายตนเองและครอบครัวเกิดประโยชน์สูงสุด การมีครอบครัวที่ดี คือ การมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง และการอยู่ในสังคมดี คือ การมีความรัก ความสามัคคีเอื้อเฟื้อต่อสังคมที่ตนเองทำงานและสังคมที่พากอาศัย

ส่วนความสุข ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ได้แก่ โลภีสุข คือ ความสุขแบบชาวโลก และ โลภุตระสุข คือ ความสุขเหนือชาวโลก

โลภีสุข คือ ความสุขแบบชาวโลก ที่มีความอยาก ความปรารถนา ที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ เป็นความสุขที่พระพุทธศาสนาสอนแก่ผู้ที่มีชีวิตอยู่เป็นคุณธรรมหรือผู้ที่ครองเรือนมีอยู่ อุประการ คือ สุขเกิดจากความมีทรัพย์ สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ และความสุขเกิดจากความประพฤติตนไม่มีโหะ คือมีความภูมิใจเอื้ออิ่มใจว่า ตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ครอ ๆ ติเตียนไม่ได้ทั้งทางกาย วาจา และใจ โลภุตระสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิถีชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมด้วยการใช้สติปัญญา

ความสุขระดับนี้จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรค อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคล เพื่อให้เกิดความดีสูงสุด

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการจัดการวัดและการพัฒนาวัดสร้างสุข

๒.๒.๑ ความหมายของวัด

พระพุทธราษฎร์ ได้ให้ความหมายของคำว่า วัด ไว้ ๒ ประการ คือ

๑. วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการพิจารณาทั้งปวง การพิจารณามีอะไรบ้าง สิ่งเหล่านี้รวมกันทั้งหมดมีสภาพเป็นวัด

๒. วัดเป็นแหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา และการคือ

๑) ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งของวัดและบริเวณ สิงแวดล้อมเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ ป้องกันภัยเลสต้นทาง ความพึงช่านทึ้งปวง มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ

๒) ศาสสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่างๆ เป็นปูชนียวัตถุปูชนียสถานที่แสดงถึงความถูกต้อง มักนิยมลั่นโตก นำไปสู่ความรวมเป็นที่ตั้งแต่ความเคารพสักการะและเลื่อมใสศรัทธา

๓) ศาสนาบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณร มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ในศีลาจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ศึกษาปฏิบัติ และแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบ บำเพ็ญสังคมส่งเคราะห์ตามสมณวิสัย ศีรษะวัดมีลักษณะ พุทธนามกະ ทวยกทายิกา มีแนวแห่งความเป็นอุบาสกอุบาสิกามั่นคงในพระศาสนา

๔) ศาสตราจารย์ ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขบวนการเพื่อทางศาสนา ตลอดถึงคำ สั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนา ได้รับการยกย่องเชิดชู และมีการศึกษาเล่าเรียน ด้วยความเลื่อมใส ในคุณค่า

๕) ศาสนา กิจ ได้แก่ งานต่าง ๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแพร่ และงานเสริมสร้าง ความปริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังฆมณฑล เพื่อความดี รองอยู่ด้วยดีของพระศาสนา ^{๑๙}

สารานุกรมเสรี ให้ความหมายของวัด, อาวาส หรือ าราม คือคำเรียก ศาสนสถานของศาสนาพุทธในประเทศไทย กัมพูชา และลาว เป็นที่อยู่ของภิกษุ และประกอบศาสนกิจของพุทธศาสนาิกชน ภายในวัดมีวิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ ภูมิ เมรุ ซึ่งใช้สำหรับประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ เช่น การเวียนเทียน การสวดมนต์ การทำสามາชี วัดโดยส่วนใหญ่นิยมแบ่งเขตภายในวัดออกเป็นสองส่วนคือ พุทธาวาส และสังฆาวาส โดยส่วนพุทธาวาสจะเป็นที่ตั้งของสูปเจดีย์ อุโบสถ สถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และส่วนสังฆาวาส จะเป็นส่วนภูมิสงฆ์สำหรับภิกษุ

๑๗ พระพุทธวราณ, ธรรมญาณนิพนธ์ ๑๐๐ ปี พระพุทธวราณ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๖๖-๗๗.

สามเณรจำพรรษา และในปัจจุบันແທບทุกวัดจะเพิ่มส่วน มหาปนสณาเข้าไปด้วย เพื่อประโยชน์ในด้านการประกอบพิธีทางศาสนาของชุมชน เช่น การมหาปนกิจศพ โดยในอดีตส่วนนี้จะเป็นป่าช้า ซึ่งอยู่ติดหรือใกล้วัด ตามธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่กลุ่มมหาปนสณาในวัดพุทธศาสนาในประเทศไทยจะตั้งอยู่บนพื้นที่ ๆ เป็นป่าช้าเดิม^{๑๙}

วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปกติมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย คำว่า “วัด” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานแบบคำไทย โดยที่มาของคำว่า “วัด” นี้ ยังไม่มีข้อยุติ ด้วยบางคนอธิบายว่า มาจากคำว่า “ວຕວ” ในภาษาบาลี แปลว่า เป็นที่สันทนากรรม บ้างก็ว่ามาจาก “ວຕຣ” อันหมายถึงกิจปฏิบัติหรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างว่าการจำศีล ซึ่งวัด (ວັດ) ตามนัยยะนี้จึงน่าจะหมายถึงสถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่จำศีลภารণา หรือสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภาระกิจที่พึงกระทำนั้นเอง แต่ก็มีบางคนสันนิษฐานว่ามาจากการคำว่า “ວັດວາ” อันหมายถึงการกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างเป็นศาสนสถาน เพราะวัดกับความหมายอย่างเดียวกัน คือการสอบขนาด หรือปริมาณของสิ่งต่างๆ เช่น ความยาว ความกว้าง เป็นต้น วัดในนัยยะอย่างหลังนี้จึงหมายถึง พื้นที่ แต่เดิมครั้งพุทธกาลนั้น มีการใช้คำว่า “อาราม” เป็นคำเรียกชื่อ ศาสนสถานในทางพุทธศาสนาที่ใช้เรียกเสนาสนะที่มีผู้ครับ rog พระพุทธองค์ใน ระยะแรกๆ เช่น “ເຊຕວນາຮມ” หรือซึ่อเต็มว่า “ເຊຕວນອນາຄົມທີກສອງສອງ” ซึ่งมีความหมายว่า “ส่วนของอนาคตบินที่ป່າເຫຼືດ” หรือ “ເວັນາຮມ” หรือ “ບຸປາຮມ” เป็นต้น โดย “อาرام” หรือ “อาราม” ในคำอ่านของไทยแปลว่าส่วน นอกจากนี้ในเวลาต่อมาจึงมีคำที่ใช้เรียกอีกอย่างว่า “ວິຫາຮະ” หรือ “ວິຫາຮ”^{๒๐}

๒.๒.๒ ข้อมูลพื้นฐานประวัติวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร (พระอารามหลวง)

ชื่นและคำลูลที่ตั้งวัด

ตั้งอยู่ที่ตำบลขุโนโลง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก (ชนิด "ราชวรมมหาวิหาร")

เขตและอุปจารวัด

วัดนี้มีกำแพงและภูเขา กันเป็นเขต คือ ทิศเหนือจดกำแพงเก่า ทิศใต้จดกำแพงและเขาโพธิ์ลังกา ทิศตะวันออกจดกำแพงและเขาโพธิ์ลังกา ทิศตะวันตกจดกำแพงพระราชนิเวศน์โบราณ เนื้อที่ส่วนใหญ่แต่ด้านเหนือถึงด้านใต้ ๑๕ เส้น ๒ วา ส่วนกว้างแต่ด้านตะวันออกถึงตะวันตก ๘ เส้น

^{๑๙} สารานุกรมเสรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/วัด> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๒๐} ความหมายของวัด, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.phuttha.com/ศาสนสถาน/วัด/ความหมายของวัด> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐].

๑๗ วา โดยรอบวัดมีหมู่บ้านราษฎรเป็นส่วนมาก ^{๒๑} สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๑๖๗ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มีปูชนียสถานที่สำคัญคือ "รอยพระพุทธบาท" ประทับบนแผ่นหินหนึ่งในแหล่งโบราณคดีที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งเป็นที่นิยมมาตั้งแต่อดีต ลักษณะเป็นรอยพระพุทธบาทที่ลึกและกว้างประมาณ ๐.๕ เมตร ยาวประมาณ ๑.๕ เมตร ลึกประมาณ ๐.๓ เมตร ทำให้สามารถมองเห็นรอยได้ชัดเจน ภายในรอยมีเศษกระดูกและเศษกระดองที่หลงเหลืออยู่ แสดงถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์และทางศาสนา รอยนี้เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวและนักเรียนมุสลิมมาสักการะและถวายเป็นเครื่องบูชาอย่างต่อเนื่องมาหลายศตวรรษ ปัจจุบันรอยนี้ได้รับการบูรณะอย่างดีและเป็นจุดท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในประเทศไทย

เมื่อพระภิกษุสงฆ์คณานี้ได้รับคำอุปการเล่าและกลับมาสู่กรุงศรีอยุธยา จึงนำความขึ้น
ถวายสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งองค์ราสั่งบรรดาหัวเมืองทั้งปวงให้เที่ยว
ตรวจตราคันภูเขาต่างๆ ว่ามีรอยพระพธาราทอยู่ ณ ที่แห่งใด

ครั้งนั้น เจ้าเมืองสร/pub/รี สืบได้ว่าความจากนายพราณบุญว่า ครั้งหนึ่งออกไปล่าเนื้อในป่าใกล้เชิงเขา ยิงถูกเนื้อตัวหนึ่งเจ็บลำบากหนักขึ้นไปบนไหล่ขวา ชูกเข้าเชิงไม้หายไป พอบัดเดียวก็เห็นเนื้อตัวนั้น วิ่งออกจากเชิงไม้เป็นปกติอย่างเก่า นายพราณบุญนึกประหลาดใจ จึงตามขึ้นไปคุ้มสถานที่บนไหล่ขวาที่เนื้อหนีขึ้นไป ก็พบรอยปราการถูกอยู่ในศีลา มีลักษณะเหมือนรูปรอยเท้าคน ขนาดยาวประมาณสักศอกเศษ และในรอยนั้นมีน้ำขัง นายพราณบุญเข้าใจว่าบาดแผลของเนื้อตัวที่ถูกตนยิงคงหาย เพราะดื่มน้ำในรอยนั้น จึงวักน้ำลงเอามาทาด้วย บรรดาโกรกผิวนังคือ กลากเกลี้อง ซึ่งเป็นเรือรั้งมาช้านานแล้วก็หายสิ้นไป เจ้าเมืองสร/pub/รี จึงสอบสวนความจริงและตรวจค้นพบรอยนั้นสมดังคำบอกเล่าของนายพราณบุญ จึงมีแบบอุจจาระร่องเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจึงเสด็จพระราชดำเนินไป ณ ที่เขานั้น เมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นรอยจึงทรงพระราชนิรันดร์ระหักแน่ว่าคงเป็นรอยพระพุทธบาท เพราะมีลายลักษณ์งดงาม ประกอบด้วยอัฐุตตรสัตมามงคลร้อยแปดประการ ตรงกับเรื่องที่ชาวลังกาทวีปแจ้ง เกิดพระราชาครั้งท่าและทรงพระราชาธรรมด้วยเห็นว่าอยู่ในป่าอยู่ที่นี่ จัดเป็นปริโภคเจดีย์แท้ เพราะเป็นพุทธบ瓦ลัญช์อันเนื่องมาแต่พระพุทธองค์ ย้อมประเสริฐยิ่งกว่าอุเทสิกเจดีย์ เช่น พระสุปฏิเจดีย์ สมควรยกย่องบูชาเป็นพระมหาเจดีย์สถาน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างก่อเป็นคุตหนหลังน้อย สรุมรอยพระพุทธบาทไว้เป็นการชั่วคราวก่อน

^{๒๑} บุญเลิศ เสนนานนท์, วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเครื่องนับต์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๖.

^{๒๒} วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.mculture.go.th/young/ewt_news.php?nid=423

ครั้นเดี๋จพระราชนิรันดร์กลับมายังราชธานี จึงทรงสถาปนายกที่พระพุทธบาทขึ้นเป็นเจดีย์สถานเป็นการสำคัญ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระมณฑปยอดเดียวสวมรอยพระพุทธบาทกำหนดเป็นพุทธเจดีย์ และสร้างอารามวัดตุ่นฯ เช่น พระอุโบสถ พระวิหาร ให้เป็นที่สำหรับพระภิกษุอยู่รวมเพื่อทำการบริบาลพระพุทธบาท ทรงพระราชาศรัทธาอุทิศเนื้อที่โยชน์หนึ่ง โดยรอบรอยพระพุทธบาทถวายเป็นพุทธเกษตรต่างพุทธบูชา บรรดาภัลปนาผล ซึ่งได้เป็นส่วนของหลวงจากเนื้อที่นั้นให้ใช้จ่ายเป็นค่าบำรุงรักษาพระมหาเจดีย์สถานที่พระพุทธบาท ทรงยกที่พุทธเกษตรส่วนนี้ให้เป็นเมืองชั้นจัตวาชื่อเมืองบรันตปะ แต่นามสามัญเรียกันว่า เมืองพระพุทธบาท ชั้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา โปรดเกล้าฯ ให้ขยายฉกรรจ์ทุกคนที่ตั้งกฎมิลำเนาอยู่ในเขตที่พระพุทธบาทพ้นจากหน้าที่ราชการอย่างอื่นสิ้น ตั้งให้เป็นพวงชนูโขลนเป็นข้าปฐบดิฐุารักษาราษฎรพุทธบาทแต่หน้าที่เดียว

นอกจากนั้น ยังได้พระราชทานราชทินนามบรรดาศักดิ์ประจำตำแหน่งผู้รักษาการพระพุทธบาท หัวหน้าเป็นที่ ชุนสัจพันธ์คิริรัตน์ไพรawan เจติยาสันคำมาวสี นพคุหาพนมโขลน รองลงมาเป็นที่ หมื่นสุวรรณปราสาท หมื่นแพ้วาภาศ หมื่นชินราตรุ หมื่นศรีสัปบุรุษ ทั้ง ๔ คนนี้ เป็นผู้รักษาเนพะองค์พระมณฑป ตั้งนายทวารบาล ๔ นาย เป็นที่ หมื่นราชบานาญุทมนิน หมื่นอินทรรักษากา หมื่นบูชาเจดีย์ หมื่นศรีพุทธบาท โปรดเกล้าฯ ให้สร้างคลังสำหรับเก็บวัตถุสิ่งของที่มีผู้นำมาราวยเป็นพุทธบูชา ให้ผู้รักษาคลังเป็นที่ ชุนอินทรพิทักษ์ ชุนพรหมรักษากา หมื่นพิทักษ์สมบัติ หมื่นพิทักษ์รักษากา ให้มีผู้ประโคมยามประจำทั้งกลางวันกลางคืนเป็นพุทธบูชา ตั้งเป็นที่ หมื่นสนั่นไฟเราะ หมื่นเสนาเวหา พันเสนาเวห รองเสนาเวห ทรงกำหนดเทศกาลสำหรับให้มหาชนขึ้นไปบูชาอยพระพุทธบาทเดือน๓ ครั้ง ๑ และเดือน ๔ ครั้ง ๑ เป็นประเพณีตั้งแต่นั้นมา ^{๒๓}

๒.๒.๓ การจัดองค์กรภายในวัดของคณะสงฆ์

ในประเทศไทยนั้นได้มีการพัฒนาการจัดการงานทุกอย่างหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ จะดำเนินไปได้ดีหรือไม่นั้นไม่มีสิ่งใดสำคัญไปกว่าการบริหารและการจัดการ ทั้งนี้เพราะงานทางด้านการบริหารและการจัดการเป็นงานสำคัญต่อการอำนวยให้มนุษย์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลการบริหารและการจัดการจึงหมายถึงภาระหน้าที่ของบุคคลใด ๆ ที่ปฏิบัติตามเป็นผู้บริหาร ที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่ จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใต้ที่เป็นคน ตัวเงิน วัสดุ และการบริหารจัดการของกลุ่มหรือหน่วยงานเพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของสถาบันวัดก็เช่นเดียวกัน ในอดีตนั้นพระภิกษุสงฆ์ ยังมีน้อย อีกทั้งยังไม่ได้ที่อยู่อาศัยที่เป็นทางการ จึงไม่ได้อยู่ประจำ ปัลหาต่าง ๆ จึงยังไม่มาก แต่ต่อมาเมื่อมีวัดเกิดขึ้นและมีพุทธบัญญัติให้พระสงฆ์จำพรรษาในถupa มีการอยู่ร่วมกันเป็นคณะ

^{๒๓} สารานุกรมเสรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร>

เกิดขึ้นปัญหาต่าง ๆ ก็ตามมาตามมา เพราะเมื่อคนหนุ่มสาวอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน ๆ ก็ย่อมมีการขัดแย้งกันบ้าง ระเบียบวินัยก็เริ่มหาย่อนยาน จึงต้องมีการจัดการปกครองวัด เพื่อให้ความเป็นอยู่ภายในวัดเป็นระเบียบเรียบร้อยและง่ายต่อการบริหารด้วยสาธารณรัฐการจัดองค์การวัดในประเทศไทยย่อมมีความแตกต่างจากสมัยพุทธกาลอยู่บ้างเนื่องจากปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่แตกต่างกัน รวมทั้งกาลเวลาที่ผ่านไป ทำให้พุทธศาสนาต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการปรับตัวนี้มิได้เป็นไปทั้งหมด เพียงแต่แก้ไขเพิ่มเติมคำสอนบางอย่างให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย เหตุนี้จึงเกิดมีกิจกรรมของคณะสงฆ์เกิดขึ้นโดยการแต่งตั้งพระสงฆ์ที่มีความเหมาะสมให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ภายในวัดดังนี้

๒.๒.๓.๑. เจ้าอาวาสปกครอง/บริหารจัดการกิจการในวัด

ตำแหน่งเจ้าอาวาสเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญเปรียบ เสมือน ผู้นำของพระสงฆ์ ต้องดูแลพระภิกษุสงฆ์ในวัดไม่ให้ประพฤติเสื่อมเสีย และต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอกด้วยรวมทั้งควบคุมดูแลกิจการภายในวัดทั้งหมด เจ้าอาวาสจึงต้องมีความรับผิดชอบสูง เพราะความเสื่อมหรือความเจริญของวัดย่อมขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบในหน้าที่ของเจ้าอาวาสเป็นประการสำคัญ วัดแต่ละวัดกฎหมายกำหนดให้มีเจ้าอาวาสได้เพียงรูปเดียว ส่วนบางวัดที่เป็นวัดใหญ่มีภารกิจมากจนเจ้าอาวาสไม่สามารถปฏิบัติงานได้ทั่วถึง เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระเจ้าอาวาส กฎหมายจึงได้กำหนดให้มีรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสวิไว ซึ่งจะมีรูปได้ตามความเหมาะสมของวัด นอกจากนี้ยังได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสวิไวอย่างกว้างขวาง ให้รับภาระทุกอย่างภายในวัดไม่ว่าด้านศาสนา ศึกษาการปกครอง การศึกษาสังเคราะห์ การเผยแพร่พุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสุข เศรษฐกิจ เป็นต้น ส่วนหน้าที่รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสก็ไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดแจ้ง แต่ให้ปฏิบัติตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย^{๒๔}

การที่วัดมีเจ้าอาวาสได้เพียงรูปเดียวที่เพื่อตัดปัญหาในเรื่องความแตกแยกนั้นเอง เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจในการกระจายอำนาจมาจมีให้เจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่มากเกินไปอีกทั้งเป็นการกระจายงาน เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าตำแหน่งทั้งสามนี้ต่างก็มีความสำคัญต่อวัด และต่อชุมชนในการคัดเลือกพระภิกษุผู้เข้ามารับตำแหน่งดังกล่าวจึงต้องมีการพิจารณา กันอย่างรอบคอบ โดยมีกฎระเบียบกำหนดถึงคุณสมบัติมากที่สุดในวัด ถ้ามีเจ้าอาวาสเกินกว่าหนึ่งรูป และความคิดไม่ลงรอยกัน การบริหารวัดย่อมจะยุ่งยาก จึงให้มีเจ้าอาวาสได้เพียงรูปเดียว สำหรับการให้มีรองเจ้าอาวาสรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสเพื่อช่วยเหลือเจ้าอาวาสแล้วจึงเป็นการแต่งตั้งที่เป็นไปตามขั้นตอน เพื่อให้ได้ซึ่งบุคคลที่มีคุณธรรมที่ดีงาม มีความรับผิดชอบสูง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ

^{๒๔} มนพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (พ.ศ. ๒๕๐๕) หมวด ๓-๔ ว่าด้วยเรื่องวัดและว่าด้วยเรื่องเจ้าอาวาส ในมาตรา ๕-๑๙, หน้า ๓๖๓-๓๖๕.

ไม่หลีกเลี่ยงหน้าที่หากแต่มีการร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวัดและพระศาสนา
พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงแสดงคุณลักษณะและคุณธรรมของเจ้าอาวาสหลายประการดังนี้

๑. อาวาสิกธรรม ๕ คุณสมบัติของเจ้าอาวาสหมวดที่หนึ่งประเภทที่ควรยกย่องได้แก่^{๒๕}

- (๑) ถึงพร้อมด้วยมารยาทและวัตร
- (๒) เป็นพหุสูตร ทรงความรู้
- (๓) เป็นผู้ปฏิบัติขัดเกลา ชอบความสงบ ยินดีในกิจยานธรรม
- (๔) มีวิจารณ์ รู้จักพุด รู้จักเจรจาให้เป็นผลดี
- (๕) มีปัญญาเฉลียวฉลาด

๒. ปียธรรมของเจ้าอาวาส เป็นคุณสมบัติของเจ้าอาวาสประเภทเป็นที่รักที่ควรพของ
พระมหาจารี คือ เพื่อนกิษฐสามเณรผู้ประพฤติพระธรรมจรรย์ร่วมกัน ได้แก่^{๒๖}

- (๑) มีศีล สำรวมในพระปावีโมกข์ ประพฤติเคร่งครัดในสิกขายาบทั้งหลาย
- (๒) เป็นพหุสูตร ทรงความรู้
- (๓) มีวิจารณ์ รู้จักพุด รู้จักเจรจาให้เป็นผลดี
- (๔) ได้คล่องแคล่วในมานสี สำหรับอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
- (๕) บรรลุเจตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ สิ้นอาสวะแล้ว

๓. โภณธรรมของเจ้าอาวาส ประเภททำวัดให้งาม ได้แก่^{๒๗}

- (๑) มีศีล สำรวมในพระปावีโมกข์ ประพฤติเคร่งครัดในสิกขายาบทั้งหลาย
- (๒) เป็นพหุสูตร ทรงความรู้
- (๓) มีวิจารณ์ รู้จักพุด รู้จักเจรจาให้เป็นผลดี
- (๔) สามารถกล่าวธรรมมีกถาให้ผู้มาหาเห็นแจ่มชัดย่อ้มรับไปปฏิบัติเร้าใจให้แก่ลูกแล้ว

และเปิกบานใจ

- (๕) ได้คล่องแคล่วในมานสีที่เป็นเครื่องอยู่สุขสบายในปัจจุบัน

๔. อุปการธรรมของเจ้าอาวาส ประเภทมีอุปการมากแก้วัด ได้แก่^{๒๘}

- (๑) มีศีล สำรวม ในพระปावีโมกข์ ประพฤติเคร่งครัดในสิกขายาบทั้งหลาย
- (๒) เป็นพหุสูตร ทรงความรู้
- (๓) รู้จักปฏิสังขรณ์เสนาสนะและสิ่งของที่ชำรุดหักพัง

^{๒๕} manaพ พลไบรนทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (พ.ศ. ๒๕๐๕)
หมวด ๓-๔ ว่าด้วยเรื่องวัดและว่าด้วยเรื่องเจ้าอาวาส ในมาตรา ๕-๑๙, หน้า ๔๑๖-๔๗.

^{๒๖} อธ. ปณจก.(ไทย) ๒๒/๒๓๑/๓๗๓-๓๗๔.

^{๒๗} อธ. ปณจก.(ไทย) ๒๒/๒๓๑/๓๗๓.

^{๒๘} อธ. ปณจก.(ไทย) ๒๒/๒๓๑/๓๗๒.

๔) เมื่อมีสิ่ง什ที่หลุดจากต่างถิ่นต่างแครวัน ขวนขวยบอกชาวบ้านผู้ป่วยมาให้มาทำบุญ

๕) ได้คล่องแคล่วโภานสีที่เป็นเครื่องอยู่สุสหสหายในปัจจุบัน

๖. กรณารรรมของเจ้าอาวาส ประเทอนุเคราะห์คุณหัสส์ ซึ่งได้แก่^{๒๙}

๑) ชักนาคคุณหัสส์ให้อภิบัติในอธิศีล

๒) ยังคุณหัสส์ให้ตั้งอยู่ในธรรมทัศนะคือรู้เห็นเข้าใจธรรม

๓) เมื่อคุณหัสส์เจ็บไข้ไปเยี่ยมให้สติ

๔) เมื่อมีสิ่ง什ที่หลุดจากต่างถิ่นต่างแครวันขวนขวยบอกชาวบ้าน ผู้ป่วยมาให้มาทำบุญ

ทำบุญ

๕) เข้าถวายโภชนาดํ ฯ จะเลวร้ายอดีก็ฉันด้วยตนเองไม่ยังศรัทธาไทยให้ทักไป

จะเห็นได้ว่าตำแหน่งของเจ้าอาวาสนั้นไม่เพียงแต่จะมีผลต่อ กิจกรรมภายในวัดเท่านั้นยังมีผลต่อชุมชนด้วย ดังนั้นคุณธรรมของเจ้าอาวาสจึงมีนอกเหนือไปจากที่กล่าวมาข้างต้นอีก คือ ธรรมที่ทำให้เจ้าอาวาสเลవและดี ธรรมที่ทำให้เจ้าอาวาสตักต่อและไม่ตักต่อคุณธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งที่เจ้าอาวาสทุกคนควรจะมีคือ^{๓๐} ๑. ไม่ถึงด้วยฉันทากติ ๒. ไม่ถึงด้วยโถสากติ ๓. ไม่ถึงไมหาติ ๔. ไม่ถึงด้วยภยาคติ ๕. ไม่ใช้สอยของสิ่ง什ที่ส่วนตัว เนื่องจากเจ้าอาวส์มักจะถูกเพ่งเลิงมากกว่าพระภิกษุสิ่ง什ที่ภายในวัด จึงต้องบริหารวัดด้วยความยุติธรรม ไม่มีอคติบุคคลอื่น ประกอบกิจการงานต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของสภาพการณ์และบุคคล มีความรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ ทั้งในหลักธรรมคำสอนและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความเฉลียวฉลาด และสังเคราะห์คุณหัสส์ ที่มาขอความช่วยเหลือและออกใบอนุเคราะห์ภัยนักอุดมด้วย เป็นต้น และคุณธรรมที่สำคัญ คือมีความยุติธรรมและสำนึกรักส่วนรวม เพื่อให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อพระสงฆ์ภายในวัดและสังคมภายนอกเป็นไปด้วยความราบรื่น เป็นที่เคารพศรัทธาของทั้งสองฝ่าย ซึ่งจะมีผลทำให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนด้วย

นอกจากนี้พระพุทธเจ้าก็ได้มอบหมายให้พระสงฆ์ภายในวัดมีหน้าที่ในการช่วยบริหารวัด และภิกษุผู้ได้รับเลือกเป็นเจ้าหน้าที่นั้นจะต้องมีคุณธรรมห้า อันได้แก่ ๑. ไม่ถึงความลาเอียง เพราะความชอบพอ ๒. ไม่ถึงความลาเอียง เพราะความเกลียดชัง ๓. ไม่ถึงความลาเอียง เพราะความม娘าย ๔. ไม่ถึงความลาเอียง เพราะความกลัว ๕. เข้าใจการทางหน้าที่อย่างนั้นซึ่งมีหน้าที่ต่าง ๆ กันดังนี้คือ^{๓๑}

๑. เจ้าหน้าที่อธิการแห่งจีวิ แบ่งออกเป็นสาม คือ

^{๒๙} อง. ปณจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๔/๓๗๗.

^{๓๐} ว.ปริ. (ไทย) ๘/๑๒๑/๔๗๒.

^{๓๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวิชรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหา מקุราชวิทยาลัย), หน้า ๕๓-๕๔.

- ๑) จีวประพันธ์ทาง เป็นผู้รับจีว
 ๒) จีวนิททาง เป็นผู้เก็บจีว
 ๓) จีวภารกษา เป็นผู้แยกจีว
๒. เจ้าหน้าที่อธิการแห่งอาหาร แบ่งออกเป็นสี่ คือ
๑. กัตตุทเทศกษา เป็นผู้แยกกัต
  - ๒) ยาคูภารกษา เป็นผู้แยกยาคู
  - ๓) ผลภารกษา เป็นผู้แยกผลไม้
  - ๔) ซัชภารกษา เป็นผู้แยกของเคี้ยว
๓. หน้าที่ของอธิการแห่งเสนาสนะ มีสองคือ
- ๑) เสนาสนะคหบกะ มีหน้าที่แจกเสนาสนะให้กิษุถือ
  - ๒) เสนาสนะปัญญาปกะ มีหน้าที่แต่งตั้งเสนาสนะ
๔. หน้าที่ของเจ้าอธิการแห่งอาราม แบ่งออกเป็นสองคือ
- ๑) การรักษาอาราม
  - ๒) การดูแลนวารกรรม
๕. หน้าที่ของผู้รักษาอาราม มีสอง คือ
- ๑) อารามมิกเปลสกะ เป็นผู้ใช้คนทำงานวัด
  - ๒) สามเณรเปลสกะ เป็นผู้ใช้สามเณร
๖. หน้าที่ของกิษุผู้ดูนวารกรรม แบ่งออกเป็นสอง คือ
- ๑) ภัณฑาริก มีหน้าที่เก็บรักษาคลังเก็บพัสดุของสงฆ์
  - ๒) อปปมัตติวิสชชகະ มีหน้าที่จ่ายของเล็กน้อยให้แก่กิษุ

คุณธรรมสี่ข้อแรกเป็นคุณธรรมที่กิษุผู้ได้รับแต่งตั้งพึงมีทุกคน ส่วนข้อห้านั้นเป็นคุณธรรมเฉพาะ เพราะหน้าที่ที่กิษุผู้ได้รับแต่งตั้งแต่ละหน้าที่ย่อมไม่เหมือนกัน การจะให้กิษุผู้ได้รับเลือกทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือกิษุรูปหนึ่งอาจได้รับเลือกทำหน้าที่หลายอย่างก็ได้แต่ต้องขอให้กิษุนั้นรับตกลงเสียก่อนแล้วจึงแต่งตั้ง เพราะผู้ทำหน้าที่ด้วยความเต็มใจและศรัทธาย่อมมีความสำนึกรักในหน้าที่ที่ตนมีอยู่ จึงมีความรับผิดชอบสูงเอาใจใส่ในการงาน และหน้าที่เหล่านี้ต้องเกี่ยวข้องต่อวัตถุสิ่งของ ซึ่งซักจุ่งให้เกิดความไม่ซื่อสัตย์ได้โดยง่าย อาจจะเบียดเบี้ยนไว้เป็นของตนเองหรือแจกจ่ายให้เฉพาะผู้ที่ตนคุ้นเคยหรือชอบพอ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นแก่กิษุสงฆ์ภายในวัด และมีผลต่อความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อวัด แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้ากิษุที่ได้รับแต่งตั้งมีคุณธรรมสูง มีสมรรถภาพในการทำงาน วัดก็ย่อมจะเจริญรุ่งเรือง ชาวบ้านก็จะเพิ่มความศรัทธาเลื่อมใสพากันมาก อุปถัมภ์บำรุงวัดอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นความเจริญหรือความเสื่อมของวัดจึงขึ้นอยู่กับบุคคลกรภายในวัดด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงเลิศเห็นถึงความสำคัญของการที่คุณธรรมและพระภิกษุสงฆ์ควรจะมีความสัมพันธ์กันในการช่วยเหลือกิจการงานต่างๆ จึงได้ทรงแต่งตั้งตาแหน่งไวยวัจกร (ผู้ท่ากิจธุระแทนสงฆ์, ผู้ช่วยขวนข่ายท้าทุรหหรือผู้ช่วยเหลือรับใช้พระ) ขึ้นเพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์ในการธุรัต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ไม่อาจ自行จินน์ได้ และตาแหน่งกับปิยกรรม (ผู้ที่ทำของที่สมควรแก่สมณะ ผู้ที่ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุผู้บริโภค ผู้ปฏิบัติภิกษุ ศิษย์พระ) ขึ้น เพราะบางครั้งพระภิกษุสงฆ์ไม่อาจรับสิ่งของบางอย่างได้ จึงต้องหาคนมาช่วยท้าสิ่งที่ไม่ได้ให้ใช้ได้ แต่ตาแหน่งทั้งสองนี้ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติโดยตรง เพียงแต่เป็นพุทธศาสนาชนและมีคุณสมบัติของอุบาสกเป็นหลักคือ^{๓๒}

๑. อุบาสกธรรมห้า (ธรรมของอุบาสกที่ดี สมบัติ หรือองค์คุณของอุบาสกอย่างเยี่ยม) อันได้แก่

(๑) มีศรัทธา

(๒) มีศีล

(๓) ไม่ถือมงคลตื้นช่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล คือมุ่งหวังผลจากการกระทำและการงานมิใช่จากโชคทางและสิ่งที่ตื้นกันว่าขังศักดิ์สิทธิ์

(๔) ไม่แสร้งหาทักษิณาย ภายนอกหลักคำสอนนี้คือ ไม่แสร้งหาเขตบุญนอกหลัก

พระพุทธศาสนา

(๕) สนับสนุนในพระศาสนาที่เป็นเบื้องต้นคือขวนขวยในการอุปถัมภ์บำรุง

พระพุทธศาสนา

๒. อุบาสกธรรมอีกเจ็ด (ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก)

(๑) ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพับประภิกษุ

(๒) ไม่ละเลยการฟังธรรม

(๓) ศึกษาในอธิศีล

(๔) มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นธรรม นравะและปุนกกลาง

(๕) ไม่ฟังธรรมด้วยตั้งใจจะเพ่งฟอยต์เตียน

(๖) ไม่แสร้งหาทักษิณายภายนอกหลักคำสอนนี้

(๗) สนับสนุนในพระพุทธศาสนาที่เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวยในการอุปถัมภ์บำรุง

พระพุทธศาสนา

ตามแห่งไวยวัจกรและกับปิยกรรม เป็นตำแหน่งที่ต้องเกี่ยวข้องและใกล้ชิดพระสงฆ์ จึงมีผลต่อ กิจกรรมของวัดด้วย เนื่องจากเป็นหน้าที่ที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัดถูกสิ่งของจึงมีโอกาสที่จะ

^{๓๒} พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปัญโต), พจนานุกรมพุทธศาสนาสตรีฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐๐.

เบียดเบียนได้มาก ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่พระภิกขุสงฆ์ได้ ดังนั้นผู้ที่ดำรงตำแหน่งหัวส่องนี้จึงต้องเป็นผู้มีศีลธรรม ศรัทธาในศาสนาอย่างแท้จริงประกอบกิจการงานด้วยความซื่อสัตย์ มุ่งเอาประโยชน์ของศาสนาเป็นที่ตั้ง และที่สำคัญคือ ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ที่พระภิกขุสงฆ์ได้มอบหมายให้ เอาใจใส่ในกิจที่ต้องกระทำเพื่อให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะฉะนั้นการแต่งตั้งตำแหน่งหัวส่องจึงมีผลต่อความเสื่อมหรือความเจริญของวัดได้ด้วย จึงควรพิจารณาบุคคลที่มีคุณธรรมเป็นหลัก

๒.๒.๓.๒ เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ภายในวัด

เจ้าหน้าที่หรือคนงานวัดนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังที่ในพระไตรปิฎกได้กล่าวไว้ว่า สมัยนั้นท่านพระปิลินทวัจจะประสังค์จะทำที่เร้นจึงให้ภิกขุทั้งหลาย ทำความสะอาดเงื่อมเข้าในกรุราชคฤท ครั้นนั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคอรัฐเสด็จเข้าไปหาท่านพระปิลินทวัจถึงที่พัก ครั้นถึงแล้วได้ทรงอภิวัทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคอรัฐได้ตรัสกับท่านพระปิลินทวัจดังนี้ว่า “พระคุณเจ้าให้ภิกขุทั้งหลายทำอะไร” ท่านพระปิลินทวัจจะถ่ายพระพรว่า “ขอถ่ายพระพร อตามากาพประสังค์จะทำที่เร้นจึงให้ภิกขุทั้งหลายทำความสะอาดเงื่อมเขา” พระเจ้าพิมพิสารตรัสตามว่า “พระคุณเจ้าต้องการคนวัดบ้างไหม” ท่านพระปิลินทวัจจะถ่ายพระพรว่า “ขอถ่ายพระพร พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตให้มีคนวัด” พระเจ้าพิมพิสารตรัสตามว่า “ถ้าเช่นนั้น พระคุณเจ้าพึงทูลถามพระผู้มีพระภาคแล้วออกโดยมีด้วย” ต่อมาท่านพระปิลินทวัจจะส่งทูตไปยังสำนักพระผู้มีพระภาคให้กราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคอรัฐ มีพระราชประสังค์จะถ่ายคนวัดข้า พระองค์ จะพึงปฏิบัติอย่างไร” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราเรื่องนี้เป็นต้นเหตุรับสั่งกับภิกขุทั้งหลายว่า “ภิกขุทั้งหลายเร่อนุญาตให้มีคนงานวัด”

แม้ครั้งที่ ๒ พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคอรัฐ เสด็จเข้าไปหาท่านพระปิลินทวัจถึงที่พัก ครั้นถึงแล้วได้ทรงอภิวัทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ตรัสกับท่านพระปิลินทวัจดังนี้ว่า “พระคุณเจ้า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคนวัดแล้วหรือ” ท่านพระปิลินทวัจทูลว่า “ขอถ่ายพระพรทรงอนุญาตแล้ว” พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้นโดยจะถ่ายคนวัดแก่พระคุณเจ้า”^{๓๓}

จะเห็นได้ว่าคนงานวัดหรือเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติภารกิจภายในวัดนั้นได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแต่ในสมัยปัจจุบันนั้นถ้าเป็นวัดเล็กมีพระภิกขุสามเณรไม่มากนัก เจ้าอาวาสก็ทำหน้าที่ปกครองดูแลพระภิกขุสามเณรภายในวัดตามพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติตัวยตนเอง หากวัดนั้นมีภูมิที่อยู่ในแต่ละภูมิอีกต่อหนึ่ง ถ้าเป็นวัดใหญ่มีภิกขุสามเณรเป็นจำนวนมาก ก็จะแบ่งการปกครองภัยภายในวัดออกเป็นคณะในคณะหนึ่งมีพระภิกขุอาวุโส หรือรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้า

อาวاسแบ่งกันไปดูแลบุคคลอง อาจมีการแต่งตั้งพระภิกษุสามเณรหรือไวยาวัจกร อุบาสก อุบาสิกา ขึ้นเพื่อเป็นเจ้าหน้าที่ในการช่วยเหลือกันดูแลรักษาวัด เช่น เจ้าหน้าที่ไฟฟ้า เจ้าหน้าที่ประจำเจ้าหน้าที่โรงครัว เจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านเอกสารวัดเป็นต้น ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความสะดวก เหมาะสมของแต่ละวัดที่จะมีหรือไม่มีก็ได้

๒.๒.๓.๓. ไวยาวัจกร

ไวยาวัจกรหมายถึงผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัตและมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียของวัด ฉะนั้นการแต่งตั้งไวยาวัจกร จึงมีกำหนดกฎหมายให้มีการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติและความประพฤติอันเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ เพื่อให้การดูแลรักษาและจัดการผลประโยชน์ของวัดได้ด้วยเรียบร้อย^{๓๔}

จากล่าวได้ว่า การจัดองค์กรหรือการจัดธุรงานของพระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระสงฆ์ได้จัดธุรงานการปกครองกันมาในรูปแบบอาจารย์ปกครองลูกศิษย์ หรือพ่อปกครองลูกโดยอาศัยยึดหลักในพระธรรมวินัยเป็นเม่นทในการจัดระเบียบการปกครอง โดยให้อำนาจบัญญัติ หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานของพระสงฆ์ตามความเหมาะสม ครั้นต่อมาเจ้าหน้าที่ฝ่ายอานาจาร ผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและอุปถัมภ์คณะสงฆ์ไทยหรือเรียกอีกโวหารหนึ่งว่า พุทธจักร ซึ่งหมายถึงพระสงฆ์ผู้สืบพระพุทธศาสนาลัทธิธรรมทางในประเทศไทยอันได้แก่พระสงฆ์คณะมหานิกายและพระสงฆ์คณะธรรมยุตเห็นว่าในการจัดและดำเนินงานอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาเพื่อความเรียบร้อยและดีงาม จึงได้ตรากฎหมาย กฎ ระเบียบ คำสั่งและข้อบังคับ ต่างๆ ขึ้น^{๓๕} ซึ่งในสมัยพุทธกาล สิ่งที่ควรตรัตนหนักคือ คณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสภาวะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน พุทธศาสนาเพิ่งเริ่มตั้งและท้าทายต่อความเชื่อใจการเติมของศาสนา พระหมณ์ จุดมุ่งหมายในการอุบัติของสงฆ์จึงปรากฏในรูปแบบการลดละทุกสิ่งที่เป็นเครื่องผูกพันไม่ว่าจะเป็น ทรัพย์สิน บุตร ภรรยา ยศศักดิ์ ดังปรากฏในวินัยบัญญัติเรื่องนิสสัย ๔ ซึ่งเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต ได้แก่ ๑. เที่ยวบินทบทาต ๒. นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ๓. อัญโญติไม่เป็นนิตร ๔. ฉบับดองด้วยน้ำ มูตรเน่า นิสสัย ทั้ง ๔ ข้อให้เห็นความสันโดษของภิกษุตามธรรมวินัย^{๓๖}

^{๓๔} นานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, กฎหมายและสมาคม ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๐๖ ว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนไวยาวัจกร, หน้า ๔๓๕-๔๓๗.

^{๓๕} กรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙), หน้า ๙.

^{๓๖} คณีนิตย์ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด:ศึกษาเฉพาะกรณี วัดป่านานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี, สกศ, (กรุงเทพมหานคร: บ.พิภากหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

ในพระวินัยปิฎก พระพุทธองค์ทรงให้คำจำกัดความของภิกขุอย่างชัดเจนว่าหมายถึง บุคคลซึ่งสละทรัพย์สินส่วนตัวไม่อลาสัยโดยดีในลักษณะ สรรเสริญ ดำรงภาวนารณเป็นผู้ขอ ประพฤติ คุณธรรม ดังความในพระวินัยปิฎกเล่ม ๑ ความว่า “ที่ซื่อว่าภิกขุพระอรรถว่าเป็นผู้ขอ ซื่อว่าภิกขุ พระอรรถว่าประพฤติภิกขาจริยวัตร ซื่อว่าภิกขุพระอรรถว่าทรงผິนັກີ້ທີ່ທຳລາຍແລ້ວ ซื่อว่าภิกขุ โดยสมญา ซื่อว่าภิกขุโดยปฏิญาณ ซื่อว่าภิกขุพระอรรถว่าเป็นເອົ້າທີ່ມີສາරະນຸມ ซื่อว่าภิกขุພຣັມເພື່ອງກັນອຸປະນທດ້ວຍຢູ່ຕິຈຸຕຸກຮຽມອັນໄມ กำເບີກຄະແກ່ຮູ້ນະ ซื่อว่าภิกขุທີ່ທຮປະສົດໂດຍອຣັນ”^{๓๗}

นอกจากคุณสมบัติของการเป็นผู้เสียสละแล้ว ลักษณะสำคัญอื่น ๆ คือ “ความเป็นคน เลี้ยงรักษา บำรุงรักษา มักน้อย สันโดษ ขัดเกลา กาจด อาการน่าเลื่อมใส การไม่สะสม การประพฤติความ เพียร ดังพุทธคำรัสในรัมบบท ชุทอกนิภัยว่า

บุคคลย่อมไม่เป็นสมณะ เพียง เพราะมีศีรษะโล้น คนที่ไม่มีวัตรพุดเพล่oyerฯ ประกอบด้วยความประรานาความโลก จะเป็นสมณะได้อย่างไร ผู้ใดลงบ บำเพ็ญอยู่ในที่ด้วย ประการทั้งปวง จึงเรียกว่าสมณะได้ เพราะลงบกทั้งหลาย^{๓๘}

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น การปกรองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลจึงไม่ได้วางระเบียบแบบ แผนอะไรมากนัก เป็นในรูปอาจารย์ปกรองศิษย์^{๓๙} เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังน้อยเจตจำนงในการ ออกบวชเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก ความเสื่อมอันเกิดจากวัตรปฏิบัติของ พระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกว่าพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขากบทเนื่อง ๆ มีเพียง กลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคี หลักที่ใช้ในการปกรองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชน อำนาจพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองรัฐให้ออกพระราชกำหนดกฎหมายบังคับสังคม万物 ฝ่าย อาณาจกรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๔๐}

สรุปได้ว่า ตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กรเพื่อการบริหารจัดการวัดนั้น ล้วนมีความสำคัญ พระต่างก็มีส่วนรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการกิจการของวัดและมีส่วนทำให้วัดก้าวหน้าหรือตกต่ำ ได้เช่นกัน แต่หังภิกขุที่อยู่ในวัดที่ไม่มีตำแหน่งใด ๆ รวมทั้งคฤหัสถ์ ก็ควรจะได้ช่วยกันบริหารวัดโดย ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ได้วางไว หมั่นปรึกษาหารือเกี่ยวกับกิจการของวัดเพื่อปรับให้เข้ากับความ ต้องการของส่วนรวมดังนั้นการแต่งตั้งบุคลกรต่าง ๆ ภายในวัดจึงควรพิจารณา กันอย่างรอบคอบโดย

^{๓๗} คณีนิตย์ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด:ศึกษาเฉพาะกรณี วัดป่านานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี, สกศ, (กรุงเทพมหานคร: บ.พฤษภวนารถฟิล์ม, ๒๕๔๕),หน้า ๑๕.

^{๓๘} สุชีพ ปุณณานุภาพ, ประวัติศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: บ.รวมสาสน์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^{๓๙} สมเด็จกรรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๗, หน้า ๒๙. อั้ดสำเนา.

^{๔๐} กรรมการศาสนา, ประวัติการปกรองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุํราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๑.

คำนึงถึงผู้ที่มีคุณสมบัติเดิมที่ได้กำหนดไว้และมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในกฎระเบียบ เพื่อให้ได้กลุ่มผู้บริหารวัดที่ดีและมีประสิทธิภาพในการทำงาน

๒.๒.๔ ความเป็นมาของวัดสร้างสุขด้วยสปปายะ

วัดในพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นองค์การทางศาสนาองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนทั่วไป และยังเป็นสถานที่ที่ฝึกฝน ขัดเกลา อบรมบ่มนิสัย กลุบตระผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา วัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนาคือ วัดเวฬุวัน หรือวัดเวฬุวนารามตามประวัติว่าเป็นที่พำนักอาศัย (อาราม วิหาร) ของผู้ประพฤติธรรมจรรย์ เป็นสถานที่ส่งเสริมรื่นเริงเย็นทั้งทางกายและทางใจซึ่งเหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมณธรรม ตรงกับความหมายว่า อารามส่วนชาวไทยเริ่กสถานที่อยู่ของผู้ประพฤติธรรมจรรย์ว่า “วัด” เพราะสถานที่ดังกล่าวใช้เป็นที่วัดภูมิธรรม ภูมิความรู้ของพุทธศาสนิกชนผู้มาว่าสามารถประพฤติปฏิบัติธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าได้มากน้อย แค่ไหน ในสมัยพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จตรัสรู้พระอนุตระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วนั้นจึงได้ออกสั่งสอนไว้ในสัตว์ด้วยการประกาศธรรมวินัย ภายหลังจึงได้มีพระสาวกออกบวชติดตามพระพุทธองค์มาเรื่อย ๆ ในขณะเดียวกันก็ช่วยพระพุทธองค์ประกาศธรรมวินัยสั่งสอนไว้ในสัตว์อีกแรงหนึ่งด้วยพระภิกษุสงฆ์เหล่านี้ก็ได้ช่วยกันจาริกไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อประกาศพระศาสนา

ต่อเมื่อพระพุทธองค์ได้เสด็จไปถึงกรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ทรงเลือกสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นพระราชอุทยานของพระองค์เองอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองมากนักให้เป็นสถานที่ประทับของพระพุทธองค์พร้อมด้วยเหล่าสาวกจำนวน ๑,๐๐๐ รูป บริเวณนั้นเป็นสถานที่ร่มรื่นเพราะมีต้นไม้อยู่เป็นจำนวนมาก ชาวเมืองราชคฤห์เรียกสถานแห่งนั้นว่า เวฬุวัน แปลว่า สวนไผ่ ด้วยเป็นสถานที่กว้างใหญ่อยู่ไม้ไกลจากชุมชนทั้งเจียบสังడไม้พลุกพล่านด้วยผู้คนควรเป็นที่หลีกเรียนอยู่ตามสมณวิสัย เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงถวายพระราชอุทยานเวฬุวันเป็นสังฆทาน พระศาสดาจึงทรงประเทวนี้ให้พระภิกษุรับอรามที่ทายกถวายตามประถนตาน พระเวฬุวนาราม จึงเกิดขึ้นเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนาพระองค์ทรงประทับอยู่ ณ เวฬุวันวิหาร ประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ พระเวฬุวัน วิหารแต่นั้นมาเนื่องจากมีความหลากหลายในเชิงสถาปัตยกรรม รวมถึงเครื่องตกแต่งภายใน ที่มีความงามและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น โถสังข์ที่มีรูปสัตว์ต่างๆ อยู่บนตัว หรือรูปปั้นพระภิกษุสงฆ์ที่มีท่าทางตั้งตระหง่าน แสดงถึงความเคารพและการรักษา教えของพระพุทธศาสนา ทำให้เวฬุวันเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวและผู้ศรัทธาต้องการเยือนชม ไม่ใช่แค่สถานที่บูชาแต่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และศิลปะที่สำคัญมาก

ได้รับประโยชน์จากการวัดมาก ด้วยเช่นกัน^{๔๑} สถานที่ที่ปรากฏเป็นวัดในสมัยพุทธกาลอีกวัดหนึ่งคือ วัดพระเชตวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล อนาคตบินทิกเศรษฐีเป็นผู้สร้างโดยชื่ออุทยานของเจ้าชายเชต วัดนี้เป็นวัดที่พระพุทธรูปประจำอยู่นานที่สุดเป็นเวลาถึง ๑๙ พรรษา แต่ไม่ได้ประจำทับจำพระชาตอลดปีไม่ ประจำเพียง ๓ เดือนในฤดูฝนเท่านั้น อีก ๕ เดือน เสด็จไปแสดงธรรมในความนิคมอื่น^{๔๒} วศิน อินทรส กล่าวถึงที่มาแห่งอารามนี้ไว้ว่า สุทัตตะคุหบดี หรืออีกนัยหนึ่ง คืออนาคตบินทิกเศรษฐี มองหาสถานที่จะสร้างอารามถวายพระศาสนาและภิกษุสงฆ์ เห็นที่อยู่แห่งหนึ่งเป็นสวนของเจ้าชาย ผู้ทรงพระนามว่า “เชตະ” ได้ลักษณะควรเป็นอารามสำหรับพุทธนิวาส คืออยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้าน มีทางเข้าออกได้สะดวก ไม่อีกทึกในเวลากลางวันและเงียบสงบในเวลากลางคืน ห่างจากหมู่บ้าน เหมาะสำหรับเป็นที่สำราญพระอิริยาบถของพระตถาคต และเป็นที่ตรีกตรองธรรมอันเล็กซึ่งสำหรับพระภิกษุสงฆ์ เมื่อสร้างอารามเสร็จ อนาคตบินทิกเศรษฐีตั้งใจจะชื่อที่ทำชั้มประตุ พอดีเงินหมดตั้งใจว่าจะไปยืมเพื่อนคนหนึ่ง เจ้าชายเชตະทรงสงสารและเห็นใจเศรษฐีจึงทรงยกเนื้อที่ตรงนั้นให้เศรษฐีไดริว่า เจ้าชายเชตະมีคินเครพนับถือมากในเมืองสาวัตถี จึงให้ชื่ออารามนี้ว่า “เชตวัน” แต่คนทั้งหลายมักจะต่อท้ายว่า “อารามของอนาคตบินทิกเศรษฐี” อนาคตบินทิกจะให้สร้างกฎี วิหาร ห้องประชุม ห้องเก็บของ บุදธรรมใหญ่ ปลูกบัวขาว บัวขาว บัวเขียว บานสะพรั่งชุดดอกใส่ ปลูกมะม่วงเพิ่มเติมจากเดิมที่มีอยู่แล้ว ยังมีพื้นที่ไม่หลากหลายเป็นทิวແຕว ที่ทำเป็นชั้มเป็นพุ่มก้มี สะอาดสวยงาม และร่มรื่น ต้นไม้ส่วนมากมีผลอันจะเป็นประโยชน์แก่ภิกษุสามเณรรวมความว่า เชตวันเป็นอารามที่น่าอยู่ มีสีสันประดับพร้อมทั้ง ๔ ประการ คือ เสนาสนสีสัน ที่อยู่สบาย ปุคคลสีสัน มีมิตรสหายดี มีผู้เอาใจใส่พ่อสมควร อาหารสีสัน มีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ และรัมมสีสัน มีธรรมที่จะปฏิบัติเพื่อบรรลุณเบื้องสูงหมาย赅่จริตอรยศาสัย^{๔๓}

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติตั้งแต่ยุคต้นประวัติศาสตร์ชาติไทย สังคมไทยในอดีตมีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา เป็นบ่อเกิดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของชาวพุทธ เป็นบ่อเกิดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของชาวพุทธ ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงระบบการถ่ายทอดศิลธรรมของสถาบันศาสนาเข้าไปสู่สถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่นสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว และสถาบันการปกครองชาติ จึงทำให้คนไทยมีฐานความคิดตั้งอยู่บนศิลธรรมอันดีงาม รู้จักบำบัดบุญคุณโดยเป็นผลให้ประเทศไทยในอดีต

^{๔๑} กรกฎ โภกาสเจริญมงคล, การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรบรรณวรวิหาร: จากยุคก่อตั้งสู่อนาคต, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, วารสารวิทยบริการ ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๕๕), หน้า ๔.

^{๔๒} ราชบันทิตยสถาน, สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๑๐ (๒๕๑๒ - ๒๕๑๓) : ๖๓๕๘.

^{๔๓} ว.จ. (ไทย) ๗/๓๐๗/๑๑๗-๑๑๙, อ้างใน วศิน อินทรส, “สุทัตตะผู้สร้างอารามเชตวัน”, ในพระอานันทพุทธอนุชา, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหากรุษวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๙๖ – ๙.

โดยทั่วไปแล้วมีสิ่งบสุขร่มเย็นแบบเมืองพุทธลดลงมา ^{๔๔} การสร้างวัดมีนาแต่โบราณกาล เมื่อประชาชน มีจิตศรัทธาในบรรพุทธศาสนา ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด ก็มักจะสร้างวัดขึ้นแล้วนิมนต์ พระสงฆ์ไปพำนัค เพื่อบำเพญบุญกุศลประกอบศาสนกิจ ตามประเพณีที่สืบท่องกันมา ในอดีตวัดเป็น สถานที่ที่พุทธศาสนาพิธีนิมนต์ทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษาอบรม ให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพทำร่างแพทย์แผน ไทย และศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เป็นสถานที่ทำบุญบำเพญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหารและการ ปกครอง รวมทั้งเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่งในการสืบทอด พระพุทธศาสนาต่อมา จึงถือได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน ปัจจุบันการ สร้างวัดตั้งวัดจะต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามขั้นตอนของทางราชการ เมื่อการสร้างวัดตั้งวัดได้เสร็จ สิ้น ได้รับพระราชทานวิสุจนามสีมาเป็นวัดที่ถูกต้อง และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เขียน ทะเบียนไว้ในทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแล้ว จึงถือว่าวัดนั้นเป็นวัดโดย สมบูรณ์ โดยเจ้าอาวาสมีหน้าที่นำบุذرุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ในกรณีที่ต้องดูแลบริหารกิจการภายในวัดอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การปฏิบัติ และอื่น ๆ ให้มีความก้าวหน้า ถูกต้อง เป็นระเบียบ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของพุทธศาสนาทั่วไป ซึ่งหมายถึง การพัฒนาภารกิจการพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาวัดนั้นเอง ^{๔๕} พระพุทธศาสนาเป็นรากรากฐานที่สำคัญของสังคม วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทย มีวัดเป็นศูนย์กลางการเป็น จุดรวมจิตใจ เรายเข้าวัดเพื่อขัดเกลาจิตใจเป็นสิ่งที่หล่อหลอม เหนี่ยวรั้งให้ชุมชนมีวัฒนธรรมที่ดี จึงเป็น ศูนย์กลางในการสื่อสาร จากนั้นเราจะถือโอกาสทำกิจกรรมไปด้วย เป็นศูนย์เรียนรู้ศิลปะ วิชาชีพ การแพทย์ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท่องถิ่น มีกิจกรรมสัมพันธ์ชุมชน จัดงานเทศการรื่นเริง โดยอยู่ใน กรอบของวัด ^{๔๖}

๒.๒.๕ หลักการในการพัฒนาวัด

การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดย ดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัด ดังนี้

๑. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่า วัดเป็นของตน มีความรู้สึกห่วง แทนและช่วยกันดูแลรักษา

^{๔๔} กองสื่อธรรมะ วัดพระธรรมกาย, ปฏิรูปเทศ ๔ สูตรสำเร็จการบริหารวัด, บริษัท เพาเวอร์พรินท์ จำกัด, ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔.

^{๔๕} กองพุทธศาสนาสถาน, คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐานกองพุทธศาสนาสถาน, สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔, หน้า ๖

^{๔๖} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), วัดสร้างสุขโลกแห่งสัปปายะ, (กรุงเทพมหานคร: โครงการวัดสร้างสุข สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๕๗).

๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย ๕ ประการ คือ

- เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร
- เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม
- เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน
- เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหากความสงบทางกายทางใจ
- เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาดร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนที่เข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักพระพุทธศาสนา

๔. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น ใน การติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรให้วัดเป็นศูนย์กลาง

๕. ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ชนชาติหนึ่ง ๆ นอกจากมีหน้าที่ต้องพัฒนาประเทศชาติของตนเองแล้ว ก็พึงมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และส่งเสริมอารยธรรมโลกด้วยชนชาติไทยเป็นชนชาติที่เก่าแก่มากชนชาติหนึ่ง มีวัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้าอย่างสูงมาตลอดเวลาภายนาน จึงได้มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมอารยธรรมของโลกด้วยแม้ว่าจะอยู่ในขอบเขตที่ไม่กว้างนัก ส่วนร่วมที่ว่านี้ก็คือ ศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจนมีแบบแผนเป็นของตนเองอย่างที่เรียกว่ามีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเด่นชัด ศิลปวัฒนธรรมไทยเหล่านี้มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่

พระพุทธศาสนา นอกจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชนชาติไทยมีศิลปวัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้ามาในอดีตแล้ว ก็ยังคงเป็นสถาบันหลักของประเทศ และเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมไทยอยู่แม้ในปัจจุบัน เพียงแต่รอเวลาและรอความสามารถของคนไทย ที่จะนำศักยภาพของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่อย่างสูง เอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการร่วมพัฒนาภูมิธรรมภูมิปัญญาของมนุษยชาติ ให้อารยธรรมของโลกเจริญประณีตยิ่งขึ้น

เหตุผลสำคัญที่พระพุทธศาสนาที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมโลกก็คือ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ดังในกรณีประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย ตระหนักแล้วว่า แม้ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าในด้านวัฒนธรรมและระบบต่าง ๆ แล้วอย่างมากmany แต่ก็ยังเกลื่อนกล่นไปด้วยปัญหานานัปการทั้งที่ยังแก้ไม่ได้และที่เกิดประดังขึ้นมาใหม่ ไม่สามารถบรรลุสันติสุขที่แท้จริงได้เขางึงคิดว่าวัฒนธรรมและอารยธรรมของเขามาเดินผิดพลาด หรือขาดปัจจัยหรือองค์ประกอบสำคัญบางอย่างไป และจึงพากันแสวงหาวิถีทางที่ถูกต้องหรือหาปัจจัยสำคัญที่ขาดนั้น

สิ่งที่ขาดไปในอารยธรรมของชนชาติที่พัฒนาแล้วเหล่านี้ก็คือ การพัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา ซึ่งถือว่าการพัฒนาทั้งสองด้านนี้เป็นหลักการของพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงอำนวยประโยชน์มีคุณค่าอย่างยิ่งต่ออารยธรรมของมนุษยชาติ เพราะสามารถชี้นำทางที่จะทำให้การพัฒนาอารยธรรมดำเนินไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์ส่งผลให้มวลมนุษย์ประสบสันติสุขและอิสรภาพได้ตามความมุ่งหมาย^{๔๙} พระพุทธศาสนา nab ว่าเจริญควบคู่มา กับสังคมไทยเป็นเวลาช้านาน ประชาชนชาวไทยโดยปกติ จะได้รับการเกื้อกูล การพึงพาอาศัย และการดูแลเอาใจใส่จากสถาบันพระพุทธศาสนา ใน การ เป็นสถาบันที่ค่อยช่วยขัดเกลา คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ให้กับสถาบันทางสังคมต่าง ๆ นับว่าแยกออกจากกันอย่างเป็นเอกเทศได้ และเป็นความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจและศึกษาถึงความเป็นอัตลักษณ์แบบพิเศษนี้ ซึ่งสังคมจะเกิดการพัฒนาอย่างสงบ สันติและมีคุณค่าในทุกสถาบันทางสังคมก็ด้วยอาศัยศาสนา เป็นตัวช่วยค่อยส่งเสริม ประคับประคอง สอดแทรก คุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามเข้าไป จึงทำให้สังคมมีความสงบสันติ อย่างมีน้ำใจ ไมตรี ถ้อยที่ถ้อยอาศัย และมีวิถีชีวิตแบบแนวพุทธซึ่งไม่วุ่นวาย ซึ่งศาสนาจะมีการบ่มเพาะและ การให้รู้เท่าทัน ชีวิตที่ทำให้เกิดความทุกข์หากประชาชนประพฤติผิดหลักเกณฑ์ที่ดีงามของสังคม

สภาพของวัดในปัจจุบัน สภาพของวัดหรือบทบาทหน้าที่ของวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก สาเหตุเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่าง ๆ และส่วนหนึ่งก็ส่งผล กระทบต่อวัด จากการที่วัดเคยเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ทางการศึกษา ทางศิลปะวิทยาการต่าง ๆ บทบาทของวัดเริ่มลดน้อยลง ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเริ่มเห็นห่างออกจากกันแทบจะล่าว ได้ว่าวัดเป็นเพียงสถานที่ทำกิจทางศาสนา หรือสถานที่ที่บำเพ็ญกุศลพิธีเท่านั้นดังนั้นวัดจะต้องปรับ บทบาทการบริหารให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และยังสามารถเป็นศูนย์รวมทางจิตใจให้ เมื่อในอดีต โดยผู้บริหารที่สำคัญก็คือ เจ้าอาวาสจะต้องเข้าใจในเรื่องของหลักการบริหาร จึงจะ ทำให้การบริหารวัดได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการบริหารวัดให้เหมาะสม สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง และความต้องการของชุมชน

บทบาทของวัดในอนาคต การบริหารวัดในศตวรรษหน้านี้สิ่งสำคัญคือ ผู้บริหารจะต้อง สร้างบทบาทของวัดหรือการที่วัดมีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น ดังที่ กีรติ ศรีวิเชียร^{๕๐} ได้กล่าวถึง บทบาทของวัดที่ควรจะเป็นในอนาคต ในอันที่จะสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่ประชาชนว่า วัดควรจะประกอบด้วย

^{๔๙} พระธรรมปีฎก, พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่โลก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/kaanlearning> [๑๐.๘.๒๕๖๐].

^{๕๐} กีรติ ศรีวิเชียร, “ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”, วิทยานิพนธ์ พุทธกรรมศาสตร์ประยุกต์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยคริสต์วิโรจน์ประสานมิตร, ๒๕๒๘).

๑. บทบาทในการเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างแก่ชุมชน ในเรื่องของความเป็นระเบียบ เรียบร้อยสะอาดและประยศด

๒. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ชาวบ้านและลูกหลาน ของชาวบ้านรอบวัด

๓. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนเพื่อการอ่านออกเขียนได้ของชาวบ้านรอบวัด

๔. บทบาทในการเป็นแหล่งรวม เก็บรักษาและศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ทั้งศิลปกรรม จิตกรรม ประติมากรรมและวรรณกรรมในท้องถิ่น

๕. บทบาทในการเป็นสถานที่ใกล้เคียงข้อพิพาทของชาวบ้าน

๖. บทบาทในการให้การสอนและฝึกฝนอาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นแก่ชาวบ้านรอบวัด

๗. บทบาทในการเป็นผู้นำอาสาลักษณะและแนวความคิดใหม่ ๆ มาช่วยเหลือเกษตรกร สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวถึงบทบาทของวัด เช่นเดียวกับพ่อสรุปได้ดังนี้^{๔๔}

๑. วัดเป็นศูนย์การศึกษากองโรงเรียนประจำท้องถิ่น

๒. วัดทำให้เกิดวัฒนธรรมพื้นบ้าน

๓. วัดเป็นสถานที่จัดศาสนพิธี สร้างคนที่มีคุณภาพ และสร้างงานอันอำนวยประโยชน์

๔. วัดเป็นสถานบัน្តรวมพลังศรัทธา สร้างคนที่มีคุณภาพ และสร้างงานอันเป็นประโยชน์

๕. วัดช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

๖. วัดเป็นสถานสังเคราะห์ชาวบ้าน ให้หยิบยืมเครื่องมือ เครื่องใช้

๗. วัดช่วยปกคลองแทนผู้ปกคลองรัฐ

๘. วัดเป็นสถานที่สำหรับการแนะนำประจำท้องถิ่น พระภิกษุให้คำปรึกษา ชี้แนะนำ อุบาสกอุบาสิกา

๙. วัดเป็นโรงพยาบาล พระภิกษุเป็นแพทย์ประจำท้องถิ่น ช่วยป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งกายและทางจิตใจ

พระมหาประยุทธ์ ปยุตโตกล่าวถึงบทบาทของวัดไว้ดังนี้^{๔๐}

๑. เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระ เข้ารับการฝึกอบรมทางศิลปวัฒนธรรมและเล่าเรียนด้วยวิชาการต่าง ๆ

๒. เป็นสถานสังเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

^{๔๔} สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้, ใน ของดีวัฒนธรรมวิถี (สงขลา: มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๗๕-๗๙.

^{๔๐} พระมหาประยุทธ์ ปยุตโตก, บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: สยามสมาคม, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖.

๓. เป็นสถานพยาบาล รักษาคนเจ็บป่วยตามแผนโบราณ
๔. เป็นที่พักคนเดินทาง
๕. เป็นสมอสรหริขาวบ้านมาพะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจ
๖. เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน
๗. เป็นที่โกล่เกลี่ยข้อพิพากษา พระองค์เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ
๘. เป็นศูนย์กลางทางศิลปวัฒนธรรม ที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ ตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์
๙. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัด หรืออีມไปใช้เมื่อตนมีงาน
๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครองที่กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน เรียกกลุ่มบ้านมาประชุม บอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ
๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือใช้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคน ในระยะเวลาต่าง ๆ ของชีวิต

พนม พงษ์เพบูลย์ ได้พูดถึง “วัดในฝัน” ว่า “วัดเป็นแหล่งกลางสำหรับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา คนไทยเกือบทั้งหมดมีเลือดเนื้อเชือขึ้นกับพระพุทธศาสนาอยู่แล้วตั้งแต่เกิด การเป็นพุทธศาสนาชนกับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นของคู่กันคนไทยเรียนรู้ด้วยการเป็นศิษย์วัด เข้าไปปรับใช้พระ ศึกษาจนบรรลุ涅槃ประเพณีของพระโดยขึ้นกีด้วยความอุปนิสัยในวัด เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็ได้ใช้วัดเป็นที่สงบจิต ค้นหาสัจธรรมเกี่ยวกับชีวิตวัดจึงเป็นศูนย์รวมที่พึงทางใจของพระพุทธศาสนาชนกับความคุ้ยรู้ วัดที่ดีต้องทำหน้าที่ได้ทั้ง ๓ ประการนี้ไปพร้อม ๆ กันถ้าขาดด้านใดด้านหนึ่งไปเสียก็จะขาดสมดุลของความเป็นวัด วัดที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อมีองค์ประกอบต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ^(๑)

๑. วัดควรมีบริเวณกว้างขวางพอสมควรเป็นเรื่องยากที่จะกำหนดว่าวัดควรจะมีพื้นที่เท่าไร จึงจะเรียกว่าวัดควร คงจะพิจารณาถึงขนาดชุมชนที่อยู่โดยรอบวัด และกิจกรรมของวัดที่พึงจะมีประกอบกันด้วย วัดในชุมชนเล็ก ๆ อาจไม่ต้องมีพื้นที่มากนัก แต่วัดในชุมชนใหญ่ถ้ามีพื้นที่กว้างขวางก็จะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น พื้นที่ขนาด ๑๐ ถึง ๑๕ ไร่ เป็นพื้นที่ไม่มากไม่น้อยเกินไปน่าจะพอเพียงสำหรับวัดทั่ว ๆ ไปในชุมชนขนาดเล็ก เหมาะสมสำหรับการบูรณะพัฒนา และดูแลรักษาให้ใช้

^(๑) พนม พงษ์เพบูลย์, “วัดในฝัน”, เอกสารแผ่นปลิวประกอบคำบรรยายกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ ปี ๒๕๓๘, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๔-๖.

ประโยชน์ได้เต็มที่ วัดบางแห่งมีพื้นที่มากนับ ๑๐๐ ไร่ ทำให้ดูแลได้ไม่ทั่วถึง จึงเกิดพื้นที่ร้าง ว่างเปล่า บางครั้งก็มีปัญหา มีผู้เข้าไปบุกรุก ทำให้เกิดความยุ่งยากกับวัด

๒. วัดควรอยู่ห่างไกลจากสิ่งรบกวนต่าง ๆ วัดที่อยู่ในย่านกลางของชุมชน มักมีปัญหาเรื่องเสียงรบกวน ผู้คนพลุกพล่าน ขาดความสงบ วัดที่มีโรงเรียนอยู่ใกล้ ๆ อาจมีปัญหารืองกlin เสียง และควัน วัดที่อยู่ติดถนนสายหลักที่มีการจราจรหนาแน่น ทำให้มีเสียงรบกวนตลอดเวลาเป็นต้น ที่ตั้งวัดที่เหมาะสมจะมีความสิ่งแวดล้อมที่สะอาดเงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน แต่ถ้าเลือกไม่ได้ก็ควรหาทางให้สิ่งที่จะรบกวนหรือเป็นพิษ อยู่ห่างจากวัดให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๓. วัดต้องมีความสงบและร่มรื่น วัดที่สงบและร่มรื่นจะเป็นที่ดึงดูดใจให้ประชาชนสนใจเข้าวัดได้เป็นอย่างดี ความร่มรื่นจะเกิดขึ้นได้ วัดจะต้องมีความสนิท รักตันไม้ ปลูกตันไม้ ทั้งไม้ดอกไม้ประดับและไม้ยืนต้นมาก ๆ เป็นที่น่าเสียดายที่บางวัดไม่ให้ความสำคัญกับการปลูกต้นไม้โดยเฉพาะไม้ยืนต้น เพราะเกรงว่าต้นไม้ยืนต้นจะบดบังความสวยงามของโบสถ์วิหารที่มีอยู่ในวัด แต่ก็มีวัดเป็นจำนวนมากที่สนใจปลูกต้นไม้ที่ให้ดูร่มรื่น เขียวชอุ่ม สดชื่นอยู่ตลอดเวลา ถ้ามีการผสมผสานการปลูกต้นไม้หลากหลายพันธุ์ให้ขึ้นเป็นธรรมชาติทั้งไม้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา คือต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นมะม่วง เป็นต้น รวมกับไม้พื้นบ้านที่ขึ้นได้จากการตามธรรมชาติ ก็ช่วยให้วัดดูร่มรื่น นอกจากนี้ต้นไม้ต่าง ๆ ยังจะช่วยกรองเสียงกรองอากาศที่เป็นพิษทำให้เกิดบรรยากาศที่สงบมากขึ้น

๔. วัดควรมีความงามตามธรรมชาติ วัดบางแห่งเน้นการสร้างสถาปัตย์ให้ใหญ่โตอ่าแต่ วัดที่เน้นการบูรณะแต่งธรรมชาติที่มีอยู่แล้วให้สวยงามยิ่งขึ้น จะเป็นวัดที่ประทับใจผู้คนที่พบเห็นได้มากกว่า วัดควรปลูกไม้ดอกไม้ประดับควบคู่กับไม้ใหญ่ให้ดูสวยงาม อาจตกแต่งบริเวณเป็นถ้ำเป็นภูเขา เป็นเนินหรือเป็นสะระน้ำпадสมกันไปก็จะทำให้สวยงามยิ่งขึ้น วัดบางแห่งเสริมแต่งให้เป็นธรรมชาติ โดยเอาสัตว์ป่ามาขังลงเลี้ยงไว้ ดูเป็นการทรมานสัตว์มากกว่า วัดควรเป็นเขตอภัยทานให้สัตว์ที่ไม่เป็นพิษภัยมาอาศัยอยู่จะดูเป็นธรรมชาติยิ่งขึ้น

๕. วัดมีความสะอาด ความสะอาดจะช่วยให้วัดดูสงบ ร่มเย็น และสวยงามมากยิ่งขึ้นวัดควรให้ความสำคัญ กับการดูแลขยะมูลฝอย ให้มีการเก็บทำความสะอาดให้เป็นที่เรียบร้อย ไม่ควรให้มีน้ำขัง เน่าเหม็นเป็นที่เพาะพันธุ์เชื้อโรคต่าง ๆ หรือมีการกองเศษวัตถุก่อสร้างจนดูกรุรุรัง

๖. วัดมีความเป็นระเบียบ น่าเสียดายที่วัดหลายแห่งไม่มีแบบแผนการก่อสร้างไม่มีการจัดผังบริเวณวัดที่ชัดเจน ทำให้สิ่งก่อสร้างที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ระยะระยะห่างกัน วัดควรมีแผนผังวัด เพื่อกำหนดพื้นที่ใช้สอยว่า บริเวณไหนจะใช้ประโยชน์อะไร บริเวณไหนเป็นเขตพุทธาวาส และสังฆารามทั้งปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งจัดระเบียบถนนทางเท้าให้เหมาะสมและสวยงามด้วย

๗. วัดมีเสนาสนะเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์และพุทธบริษัทตามความจำเป็น และตามความเหมาะสม คือ จัดให้มีส่วนที่จำเป็นที่สุดก่อนเป็นลำดับแรก ที่จำเป็นน้อยกว่าครัว จัดหาในลำดับหลัง ๆ สิ่งก่อสร้างครัวให้เหมาะสมกับจำนวนพระสงฆ์ และพุทธศาสนาชนที่จะมาไม่ครัว สร้างเพื่อไว้มากมาย ซึ่งจะเป็นการสิ้นเปลืองเงินทองมาก และยังขาดความเหมาะสมสมกับประโยชน์ใช้ สอยด้วย

๘. วัดมีและรักษาสิ่งที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน สิ่งที่เป็นศูนย์รวมของจิตใจอาจ มีหรือเกิดขึ้นได้หลากหลาย วัดโดยทั่วไปมักมีของเก่าของมีค่าที่หาได้ยากอยู่ในวัด เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ วิหาร ศิลปวัตถุทางพระพุทธศาสนา ภาพวัด ตู้พระธรรม หรือแม้แต่ต้นไม้ก้อนหิน ถ้า ตามธรรมชาติ ถ้าดูแลรักษาให้ดีจะมีคุณค่า ยิ่งดึงดูดใจให้ผู้คนมาเข้าวัดได้มากกว่าอาจสร้างขึ้นมาใหม่ ก็ได้ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นของใหญ่โตหรูหาราคาแพง

๙. วัดมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานพอเหมาะสมสมกับสภาพสิ่งที่อำนวยความสะดวก เหล่านี้อาจรวมถึงน้ำ ไฟ แต่ที่สำคัญคือมีอาคารสถานที่ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติกรรมทาง ศาสนา และเพื่อการพักผ่อนจิตใจของประชาชน เป็นต้นว่ามีที่นั่งพัก ห้องสมุดตามมุต่าง ๆ ตามโคน ต้นไม้ มีแสงสว่างตามทางเดินมีทางเดิน มีถนนทางเท้าไปสู่จุดทางความสงบร่มรื่นมีที่อ่านหนังสือ ดังนี้เป็นต้น

๑๐. วัดมีพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบข้อแรก ๆ ที่ได้กล่าวถึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพ แวดล้อมของวัด แต่วัดจะเป็นวัดที่ดีได้พระสงฆ์ในวัดเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุด จริยวัตรของ พระสงฆ์ จะเป็นที่ดึงดูดสนใจของประชาชนที่อยู่รอบ ๆ วัด ประชาชนจะให้ความสนใจเคารพนับ ถือพระสงฆ์ที่มีจริยวัตรที่เหมาะสม ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระวินัย ประชาชนมีความคาดหวัง ว่า พระสงฆ์จะประพฤติอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย ไม่ทำในสิ่งที่พระสงฆ์ไม่พึงกระทำจริงอยู่อาจ มีประชาชนบางส่วนคาดหวังให้พระสงฆ์ทำบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ถูกต้องกับพระธรรมวินัยด้วยความ รู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การคาดหวังให้พระสงฆ์บอกเลข ใบหวย หรือสร้างเครื่องรางของขลัง แต่ถ้า พระสงฆ์หลงเหลียนในสิ่งเหล่านี้ ก็จะทำให้วัดขาดสภาพความเหมาะสมที่จะเป็นวัดอย่างแท้จริงได้

๑๑. วัดมีพระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยที่แท้จริง วัดที่จะเป็นเช่นนี้ได้ก็ ผู้นำของวัด ต้องส่งเสริมให้พระในวัดได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างกว้างขวาง เช่น มีการศึกษาพระปริยัติธรรม เปรียญธรรม มีหนังสือ มีห้องสมุดให้พระในวัดได้ศึกษาค้นคว้าอย่าง กว้างขวาง สร้างบรรยายกาศในวัดให้เหมาะสมกับการศึกษาเล่าเรียน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้พระมีความรู้ ความสามารถที่จะเผยแพร่พระพุทธศาสนา สั่งสอนอบรมผู้สนใจในธรรมได้อย่างลึกซึ้งแท้จริง

๑๒. วัดมีกิจกรรมเพื่อการศึกษารромะแก่ประชาชนเป็นต้นว่ามีการสอนธรรมอย่างง่าย ให้แก่เด็ก เยาวชน อาจมีโครงการที่เรียกว่าโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีการเทศนาในวันพระ และวันสำคัญเป็นประจำ และมีกิจกรรมอื่น ๆ ในวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๑๓. วัดมีกิจกรรมภาคปฏิบัติเพื่อความสงบทางจิตใจให้กับประชาชนผู้สันใจสมำเสมอเป็นประจำ เช่น ให้มีการฝึกจิตทำสมาธิในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ส่งเสริมการถือศีลอุโบสกของอุบาสกอุบาสิกา

๑๔. วัดเป็นแห่งบริการเพื่อเพิ่มพูนการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น มีห้องสมุดประชาชน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มาศึกษาหาความรู้ ทั้งห้องสมุดกลางแจ้งและห้องห้องสมุดปกติ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้พักผ่อนหย่อนใจและหาความสุขในวัดเป็นต้น

๑๕. วัดควรทำหน้าที่เป็นผู้นำ ซักจุ่งให้ประชาชนได้ปรึกษาหารือกันเพื่อช่วยสร้างความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน วัดอาจเป็นผู้นำชักชวนให้ประชาชนได้ช่วยพัฒนาห้องถินของตนในด้านต่าง ๆ

ดังนั้นคงจะต้องมีการวางแผน เพื่อให้วัดที่จัดตั้งขึ้นใหม่และวัดที่มีอยู่ได้พัฒนาไปสู่ เป้าหมายที่พึงประสงค์ด้วยการปรับองค์ประกอบต่าง ๆ ให้มีคุณสมบัติ ๑๕ ประการนี้ จะเป็นผลสำเร็จได้ช้าหรือเร็วประการใด ย่อมขึ้นอยู่กับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญยิ่งก็คือ วัดต้องทำให้วัดเป็นของชุมชน ให้ชุมชนมีความรู้สึกว่า วัดเป็นของเขาที่เขาจะต้องห่วงเห็นและช่วยกันพัฒนาอย่างให้รู้สึกว่าวัดเป็นของหลวงพ่อหรือของเจ้าอาวาส ถ้าทำเช่นนี้ได้ วัดย่อมมีความหมายต่อการพัฒนาชาติบ้านเมืองอย่างแน่นอน

นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์ กล่าวว่าวัดเป็นแหล่งอารยธรรมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี อันสำคัญยิ่งของสังคมไทยเปรียบเสมือนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติในอันที่จะบ่งชี้เกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำวันของสังคมไทย ซึ่งการดำเนินชีวิตในกรอบแห่งสังคมไทยตามประวัติศาสตร์ทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาจนตราบเท่าปัจจุบันนี้ขึ้นอยู่กับวัดเป็นสำคัญ กล่าวคือตั้งแต่เกิดมีชีวิตขึ้นมา การดำเนินชีวิตอยู่ในหมู่คนไทย ที่สุดแม้การสืบสานวัฒนธรรมแห่งพุทธศาสนาของชีวิตจะต้องเกี่ยวข้อง หรือผูกพันกันอยู่กับวัดในพระพุทธศาสนาตลอดมา กล่าวได้ว่าความเป็นอยู่แห่งชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ทั้งประเทศดำเนินอยู่ในหนทางแห่งพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางแห่งจิตใจของประชาชนคนไทยดังที่ได้สรุปไว้ว่า^{๕๒}

๑. วัดเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านสังกุลบุตรมารับใช้ประโยชน์เพื่อเข้ารับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้นรวมทั้งเป็นศูนย์รวมเยาวชนด้วย

๒. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

^{๕๒} นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์, “การศึกษาเกณฑ์ที่เหมาะสมของการสร้างวัดในชุมชนเมือง, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (ปัจจุบันวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒).

- ๓. วัดเป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาของคนในสมัยนั้น
- ๔. วัดเป็นที่พักคนเดินทาง
- ๕. วัดเป็นสมอสรที่ชาวบ้านมาพบประสังสรรค์ หย่อนใจ หากว่ามีเพิ่มเติม
- ๖. วัดเป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด
- ๗. วัดเป็นที่ใกล้กันอีกข้อพิพากษา เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์
- ๘. วัดเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ที่จะรวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเป็นเสมือน

พิพิธภัณฑ์

๙. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานที่วัด หรือยืมไปใช้เมื่อตนมีงาน

๑๐. วัดเป็นศูนย์กลางบริหารหรือการปกครอง ที่กำหนดที่ผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกกลุ่มบ้านมาประชุมกัน บอกแจ้งกิจกรรม

๑๑. วัดเป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิต ของทุกคนในระยะเวลาต่าง ๆ ของชีวิต

การพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถพัฒนาวัดได้สมบูรณ์ครบถ้วน การพัฒนาวัดที่สมบูรณ์ครบถ้วนจะต้องพัฒนาวัดแบบบูรณาการโดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะกรรมการ คณะกรรมการฯ และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับการกิจ ๖ ด้านของ คณะกรรมการฯ คือบทบาทของวัด ดังนี้

บทบาทของวัด

๑. การปกครอง หมายถึง การดูแล คุ้มครอง บริหารความสำคัญ การปกครองของคณะกรรมการฯ ไทย เป็นการปกครองในระบบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระสังฆราชสกุลมหาสังฆปริญญา ทรงเป็นประธาน มีการบังคับบัญชาภัยไปตามลำดับชั้นนับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาส พระราษฎรบัญญัติคณะกรรมการฯ พ.ศ. ๒๕๐๕แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ลำดับชั้นการปกครอง คณะกรรมการฯ ไว้ดังนี้

มาตรา ๒๐ คณะกรรมการฯ ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะกรรมการฯ ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ใน กฎมหาเถรสมาคมหลักการปกครอง เป็น ภารกิจที่วัด โดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครองดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดี งาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจ ด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกราชด้วยบัพติศัพด์ แต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาคเจ้าคณะใหญ่

(หน) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร

๒. การศาสนาศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม

ความสำคัญ การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่มีภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีผู้สามารถรู้และเข้าใจพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนา ก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้พระมหาเกี้ยติรย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทำการทำนุบำรุงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่อง พระภิกษุ สามเณร ที่เรียนรู้พระพุทธศาสนาให้มีฐานัตบรรพาราชานราชนปการต่าง ๆ มีนิตยภัต เป็นต้น

หลักการศาสนาศึกษา เป็นภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม – บาลี แผนกสามัญ การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ภารกิจ ด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นครุสุน เป็นกรรมการตรวจข้อสอบบรรณบาลีสนามหลวง เป็นเลขานุการสอบธรรม – บาลีสนามหลวง เป็นผู้อำนวยการหรือเป็นประธานจัดสอบธรรม – บาลี สนามหลวง และเป็นเจ้าสำนักเรียนในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส นอกจากนี้ ยังรวมถึงการส่งเสริม การศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษา แก่พระภิกษุ สามเณรที่สอบได้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

๓. การเผยแพร่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป ทำให้ขยาย กว้างขวางออกไป ความสำคัญ การเผยแพร่ คือการทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่น กระจายไปเช่น เผยแพร่ศาสนา เผยแพร่ธรรม องค์การเผยแพร่ ส่วนคำว่า เผยแพร่ ใช้ในความหมายว่า ประกาศ โฆษณา ทำให้แพร่หลาย ในลักษณะ กระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้สัมผัสได้ทางตา หู เป็นต้น

หลักการเผยแพร่ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัด และนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดีทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัดถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์ มหาชาติ การจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาการจัดงานในวันที่กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการบวชเนกขัมมจารินี (ซีพراحมณ์) การจัดอุปสมบทหมู่หรือจัดให้มีการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ

เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การจัดพิธีแสดงตนเป็น พุทธามกະ การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันรัมสวัน (วันพระ) การจัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้ดำเนินการในรูปแบบ “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” “การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน” “การอบรมครูจริยศึกษา” “การส่งเสริมหน่วยเผยแพร่ศีลธรรม” “การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธามกະ ผู้เยาว์” เช่น โครงการอุทายานการศึกษาในวัด โครงการสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬาโครงการวัดพัฒนาตัวอย่าง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่เป็นไปเพื่อการเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัด นอกวัด ซึ่งว่า ภารกิจด้านการเผยแพร่ทั้งสิ้น ปัจจุบันการเผยแพร่ต้องดำเนินงานตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแพร่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๐

๔. การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณะภูสังขรณ์ศาสนสถานภายใน วัดความสำคัญ การสาธารณูปการโดยรวม หมายถึง การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น ห้ามรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะเด乖 สบาย การทำความสะอาด ทางเดินในวัด และการตอบแต่ละวัดให้ดูสวยงามให้สวยงามแก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้ การสาธารณูปการ เป็นงานประจำ ของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้ เพื่อสร้างสิ่งที่จำเป็น รักษา สิ่งที่มีอยู่แล้ว ไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ ภายใต้ใน การนี้ ให้รวมถึงการดูแลรักษาศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนาที่เป็นสมบัติส่วนรวมของสงฆ์ มิใช่ สมบัติส่วนตัวของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ มีพระพุทธรูปถวายให้สงฆ์ช่วยกันดูแลรักษา เช่น ให้ตั้ง พระภิกษุทำหน้าที่ดูแลรักษาวัสดุสิ่งของของสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า ภัณฑาการิก โดยเฉพาะศาสนสมบัติ แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

- ศาสนสมบัติวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เป็นหน้าที่ของสงฆ์ในวัดนั้นซึ่งมีเจ้าอาวาส เป็นต้น ช่วยกันดูแล รักษา ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

- ศาสนสมบัติกลาง คือ ทรัพย์สินอันมิใช่เป็นศาสนสมบัติวัด แต่เป็นของสงฆ์ส่วนกลาง เช่น ที่ดิน และผลประโยชน์วัดร้าง ทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้สงฆ์ส่วนกลาง ศาสนสมบัติกลาง เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงดูแลรักษา ทั้งนี้ การจัดการศาสนสมบัติภายในวัด จะต้องยึดหลักให้ถูกต้องตามกฎหมาย พระธรรมวินัย มติมหาเถรสมาคมและจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน แก่ ประชาชนโดยทั่วไปหากไม่จำเป็น

หลักการดำเนินการสาธารณูปการ เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณะภูสังขรณ์ในเขตพุทธาวاس และเขตสังฆาราม หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ ภารกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุ

หรือสาธารณะมีบทบาท เช่น การสร้างอุบสก วิหาร อาคารเรียน ศalaการเปรียญ หอธรรม กุฎี เมรุ การจัดการศาสนาสมบัติให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนาสมบัติของวัด เป็นต้น

๕. การศึกษาสังเคราะห์ หมายถึง การให้การสังเคราะห์ด้านการฝึกฝน อบรมแก่ประชาชน ความสำคัญการศึกษาสังเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาที่วัด คณะสงฆ์ดำเนินการขึ้นเพื่อสนองต่ออนิยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชน ได้รับการศึกษาหลักการศึกษา สังเคราะห์ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก และเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถดำเนินตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คุณธรรมของประเทศ โดยมีความมุ่งหมาย ๔ ลักษณะ คือ

๕.๑ การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้ พระภิกษุ สามเณรนักเรียน ได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ โรงเรียนราชภัฏการกุศลของวัด ศูนย์การเรียนรู้ ศีลธรรมในวัด(ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เดิม หรือวันหยุดอื่น ๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

๕.๒. การสังเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือ เอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัด การให้สร้าง สถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่ดินวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐ หรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่าง ๆ การให้ความอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

๕.๓. การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษา ชาติ เช่นการสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม หน่วยงานพระธรรมทูต และหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล ในการเผยแพร่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ

๕.๔ การสังเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคลากรทาง การศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การศึกษา ฯลฯ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่ พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสได้ บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐ หรือของเอกชน หรือสร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษา หรือการดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุที่มี ความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไป เพื่อการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ ในวัยเรียน จัดว่าเป็นภารกิจด้านการศึกษาสังเคราะห์ทั้งสิ้น

๖. การสาธารณะสังเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อประชาชนทั่วไปความสำคัญ การ สาธารณะสังเคราะห์ นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชน ผู้ยากไร้และประสบภัยแล้ว ยัง หมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การฝึกอาชีพแก่ ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหลักการสาธารณะ สังเคราะห์ เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อ

พระธรรมวินัย ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ประชาชนเป็นสำคัญได้แก่ การสังเคราะห์พระภิกขุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบการกุศลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสาดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้นการให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสังเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้การจัดให้มีโรงพยาบาล การบริจาคทรัพย์ส่วนตัว หรือซักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น^{๕๓}

๒.๒.๖ กระบวนการพัฒนาวัด

วัดในฐานะองค์กรชุมชนประเทศาหนึ่ง ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนหรือชุมชนในเขตพื้นที่ วัดและบริเวณใกล้เคียงมากกว่าองค์กรชุมชนอื่น ๆ ดังนั้นในการพัฒนาวัดตามมาตรฐานที่กำหนดนั้น วัดควรจะมีบทบาทในการทำหน้าที่และมีกิจกรรมต่าง ๆ โดยเจ้าอาวาสและคณะกรรมการของวัด จะต้องมีระบบการบริหารจัดการวัดที่ทันสมัย มีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้ชุมชนมีความไว้วางใจ (Trust) เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด

การดำเนินการปรับปรุงพัฒนาวัด มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑. บริเวณวัด

ภายในบริเวณวัด มีสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นเหมาะสม สิ่งเสริมสภาพความเป็นร่มညีสถานโดยดำเนินการในสิ่งต่าง ๆ ดังเช่น

๑.๑. ป้ายชื่อวัด ตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม มีขนาดที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่มีความสูง งาม

๑.๒ แผนผัง ติดตั้งไว้ในที่ที่เหมาะสม เท็นได้ชัดเจน แสดงอาณาเขตและรายละเอียดสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดชัดเจน

๑.๓ ป้ายเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด แสดงหรือเผยแพร่การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

๑.๔ ป้ายประวัติวัดโดยย่อ เพื่อแสดงประวัติวัดเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไป

๑.๕ ป้ายนิเทศข้อมูล เพื่อแสดงจำนวนสถิติ ข้อมูลต่าง ๆ ของวัด

๑.๖ ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต เพื่อเผยแพร่คติธรรมหรือพุทธภาษิต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้หรือคติธรรมสอนใจแก่บุคคลที่เข้ามาในวัด

^{๕๓} กองพุทธศาสนาสถาน, คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐานกองพุทธศาสนา, หน้า ๘-๑๒.

๑.๗ มุ่งหนัังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน เพื่อเป็นช่องทางในการเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไป
ที่สนใจ

๒. การปรับปรุง พัฒนา ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในวัด

๒.๑ บริเวณวัดสงบ ร่มรื่น

๒.๒ มีการจัดบริเวณวัด สถานที่ เป็นระเบียบ

๒.๓ มีภาคันธรองรับขยะมูลฝอย

๒.๔ มีบริเวณปลูกดอกไม้ ในประดับ เพื่อความร่มรื่น สวยงาม

๒.๕ มีการจัดพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน

๓. ความสะอาด/มั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะต่าง ๆ

๓.๑ ความสะอาด ของอาคารเสนาสนะและภายในบริเวณวัด

๓.๒ ความมั่นคงแข็งแรง ของอาคารเสนาสนะมีความมั่นคงปลอดภัยต่อการดำเนินการและโยชน์ หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

๔. วัดมีสิ่งปลูกสร้าง และอาคารเสนาสนะต่าง ๆ เพียงพอและเหมาะสมสมต่อการใช้ภาคสะอาด มั่นคงแข็งแรง

๔.๑ อุปถัมภ์

๔.๒ กุฎี

๔.๓ ศาลา

๔.๔ เมรุ

๔.๕ วิหาร

๔.๖ ห้องสมุด/พิพิธภัณฑ์

๔.๗ ถนนและทางเท้าภายในวัด

๔.๘ เจดีย์

๔.๙ รั้ววัด/กำแพงวัด ๕๕

สรุปความได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการพิธีศาสนาทั้งปวง เป็นแหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพิธีศาสนา ๕ ประการ คือ ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งของวัดและบริเวณสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวกป้องกันภัยเลสเต็มท่า ความฟุ่งซ่านทั้งปวง ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสาสนะต่างๆ เป็นปูชนียวัตถุปูชนียสถาน อันนำไปสู่ความเคารพสักการะและเลื่อมใสศรัทธา ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณร มีลักษณะตั้งอยู่ในศีลามหาวัตรบำเพ็ญหน้าที่

ศึกษาปฏิบัติ และแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบ และศาสนาธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขับประเพณีทางศาสนา ตลอดถึงคำสั่งสอนและแนวปฏิบัติทางพระศาสนา ประเทศไทยมี พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติตั้งแต่ยุคต้นประวัติศาสตร์ชาติไทย สังคมไทยในอดีตมีวัด เป็นศูนย์กลางการศึกษา เป็นบ่อเกิดของธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของชาวพุทธ เป็น บ่อเกิดของธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของชาวพุทธ ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงระบบ การถ่ายทอดศิลธรรมของสถาบันศาสนาเข้าไปสู่สถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่นสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว และสถาบันการปกครองชาติ จึงทำให้คนไทยมีรากฐานความคิดตั้งอยู่บนศิลธรรม อันดีงาม รู้จักบ้าปบัญญคุณโภชเป็นผลให้ประเทศไทยในอดีตโดยทั่วไปแล้วมีสังบสุขร่มเย็นแบบเมือง พุทธตลอดมา

หลักการพัฒนาวัด คือการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดย ดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัด คือพัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่าด้วยเป็น ของตน มีความรู้สึกห่วงเห็นและช่วยกันดูแลรักษา สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย เป็นที่พักอาศัยของ พระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นที่ที่ ชาวบ้านได้เข้ามาหากความสงบทางกายทางใจ เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของ ชาวบ้าน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน ให้บริการแก่ประชาชนที่เข้าวัดเพื่อบาเพญกุศล ศึกษาธรรมะวินัย หลักพระพุทธศาสนา สร้างความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น ในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ ตลอดจน การส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรให้วัดเป็นศูนย์กลาง ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็น หน่วยงานเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๒.๓ แนวคิดสัปปายะตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๓.๑ ความหมายของสัปปายะ

สัปปายะเป็นศัพท์มาจากภาษาบาลี ได้มีผู้ให้ความหมายของสัปปายะเอาไว้ดังต่อไปนี้

สัปปายะ โดยหลักธรรมชาติทั่วไปสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีอิทธิพลอย่างมากต่อความเป็นอยู่ ของบุคคลต่อความเสื่อม ความเจริญของบุคคล ถ้าบุคคลอาศัยอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี ก็จะก่อความ เจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก ในการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมก็เช่นเดียวกัน สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ต่อการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม เรียกว่า สัปปายะ และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติ ปฏิบัติทางจิต เรียกว่า อสัปปายะ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นสัปปายะ และ อสัปปายะ สำหรับผู้ประพฤติวัตรและปฏิบัติธรรมฐาน ดังนี้

อาวาส โคจโร ภสส	ปุคคล โภชน์ อุด
อิริยาบถติ สตุเตเต	อสปปาย วิวชชเย
สปปาย สตุต เสเวต	เอวันที ปฏิปชชโต
น จิเรนوا กานเลน ໂທີ	ສສຈີ ອປປນາ
“พระヨイカラワル พึงเว้นสิ่งที่เป็นอสัปปายะ ณ สิ่งนี้ คือ ๑. ทื่อยໍ (อาวาส) ๒.ໂຄຈຣຄາມ ๓.	
การพุດคุย ๔) ปุคคล ๕) โภชนະ ๖) ອຸດ ๗) อิริยาบถ	

ดังนั้น พึงเสงสิ่งที่เป็นสับปายะ ๗ สิ่ง เพราะเมื่อพระโยคิวารปภูบติได้อย่างนี้ อัปปนา
ย่อมจะมีแก่พระโยคิวารบารูป โดยกาลไม่นานนัก”^{๕๕}

หลักธรรมสัปปายะ ๗ ได้แก่

สัปปายะ ๗ (สิงที่หมายกัน สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภวานให้ได้ผลดี ช่วยให้สามารถตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย — suitable things; things favorable to mental development)

๑. อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่ซึ่งเหมาะสมกัน เช่น ไม่หลุดล่านจօแจ — suitable abode)

๒. โครงการสัปปายะ (ที่หากาหาร ที่เที่ยวบินพาตที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป — suitable resort)

๓. ภัสรสปปายะ (การพูดคุยที่เหมาะสมกัน เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่พอประมาณ — suitable speech)

๔. ปุคคลสับปายะ (บุคคลที่ถูกกันเหมาจะกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญา เป็นที่ปรึกษาเหมาะสม — suitable person)

๔. โภชนาสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสมกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อภูมิคุ้มกัน ไม่เสื่อม) — suitable food)

๖. อุตุสัปปายะ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น — suitable climate)

๗. อธิบายปัจจัยทางกายภาพที่เหมาะสมกัน เช่น บางคนถูกกับกรรม บางคนถูกกับนั่งตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี — suitable posture) ^(๕๖)

^{๔๕} สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสาภรณ์), คัมภีร์วิสุทธิธรรมรค พระพุทธโภิกสัมสาระ รจนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพลส จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า๑๗๐.

^{๔๖} พระพรหมคุณารณ์ (ป.อ. ปัญโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism), มหาวิทยาลัยมหा�çaลังกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เผยแพร่, ๒๕๕๓, หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

อาหารสับปะรด ที่อยู่เป็นที่สบายน้อห์ทำให้วัดเป็นอารามเป็นมนณีสถาน เป็นที่รื่นรมย์เจริญตาสบายน้อแก่ผู้พบเห็น ให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัฒนธรรมและด้านจิตจากการศึกษาวัดในสมัยพุทธกาลพอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- (ก) ที่ตั้งไม่ใกล้ และไม่ไกลจากชุมชนเกินไป
- (ข) มีการแบ่งเขตพุทธศาสนา และสังฆา率
- (ค) มีต้นไม้ตามธรรมชาติอย่างสวนไมกขพลารามถ้าจะปลูกต้นไม้เนินยมปลูกไม่ให้ร่มเงามากกว่าไม้ผล
- (ง) มักตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมแก่การประพฤติธรรม เช่น ภูเขา ลำธารสวนป่าและแม่น้ำเป็นต้น

อาหารสับปะรด อาหารเป็นที่สบายน้อ กติกาเมื่อมีอยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินการจัดสวัสดิการเรื่องในสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระภัตตุเทศในปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสการจัดสวัสดิการด้านอาหารจึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการควรรวมเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

- (ก) การกำหนดเส้นทางโคจรบินทางตามคราวแบ่งเป็นสายมีการจับสลากระลี่นเรกันทุก๗วันเพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติดในตัวบุคคล
- (ข) มีการจัดฉัันรวมกันเป็นที่แห่งเดียวเพื่อประโยชน์ คือทำให้เกิดความเป็นธรรมในอดีกรากาจัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปถักรก่อให้เกิดสามัคคีธรรมเป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวายและสามารถแนะนำอบรมได้จำกัดในเวลาที่อนอาหารและหลังอาหาร
- (ค) ควรมีเจ้าหน้าที่รับนิมนต์และทำหน้าที่แจกจ่ายรายการนิมนต์ให้ทั่วถึงโดยความเป็นธรรม

(ง) จัดตั้งมูลนิธิงเคราะห์ สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

บุคคลสับปะรด บุคคลเป็นที่สบายน้อบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องของบุคคลที่อยู่ภายนอกหรือบุคคลที่อยู่ในวัด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเจริญ และความเสื่อมของศาสนา คนวัดแบ่งออกเป็น๔ ประเภท คือพระภิกษุสามเณรอาสาอุบาสิกา (แม่ชี) และเด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดีได้จากบุคคล ๔ ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่ของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคล ไม่ให้ประปนกันโดยเฉพาะถ้าในวัดมีแม่ชีเป็นศิล oy ประจำ ควรมีการแบ่งเขตกับพระภิกษุสามเณรอย่างเด่นชัด การติดต่อกันครรภานดสถานที่และเวลา ที่อยู่ของเด็กวัดควรสะอาดและมีระเบียบ มีการวางแผนที่ให้ปฏิบัติพร้อมบทกำหนดโทษ และครรภานดวันให้มีการพัฒนาวัด ร่วมกันໂบรณถือว่า อาชุธที่น่ากลัว คือ หอกข้างแคร่ คนที่เป็นอันตรายกับวัด และศาสนา คือคนที่ใกล้ชิดแต่ได้รับการปฏิบัติไม่ถูกวิธี

ธรรมสับปะรด ธรรมเป็นที่สบายน้อ เป็นจุดมุ่งหมายหลักของวัด คือ สถานที่ประพฤติธรรม การจัดการได้ เรื่องสาธารณูปการ จึงไม่ควรลืม หัวใจ ถ้าลืม หัวใจ จะได้สิ่งไม่ควรได้ สิ่งที่จะ

ก่อให้เกิดธรรมสับปายะ คือธรรมที่เป็นที่สบายนั้น คือบริเวณวัด ร่มรื่น สดชื่นมีต้นไม้ปลูกหญ้าอย่าง เป็นระเบียบ ถ้าจะจัดให้มีสร่น้ำสายๆ ไว้ในบริเวณได้ยิ่งดีโครงการต้นไม้มีพุดได้ อย่างที่ทำตามวัด หลายแห่ง คือมีสุขภาพดีสอนใจ ปริศนาธรรม คติธรรม นำไปติดไว้ อย่างวัดพุทธธรรม จังหวัด เชียงใหม่ จะเป็นการดีมาก

ก. โครงการเสียงจากланวัด มีการเปิดรายการ ธรรมเบาๆจากวิทยุ เทปบันทึกเสียง ธรรมะเปิดเบาๆ ให้ได้ยินได้ทั่วlanวัดในวันมีการทำบุญ หรือสาร์-อาทิตย์ แทนเสียงเพลง

ข. จัดสถานที่ฟังเทคโนโลยีเป็นพิเศษ สงบเยือกเย็นอากาศดี

ค. ห้องสมุดธรรมะ ครามมีทุกวัด จัดหนังสือธรรม สารคดี ให้ผู้มาวัดได้อ่าน มีที่นั่ง เป็นเอกเทศที่หนึ่งต่างหากจากที่ชุมชนชน

ง. ช่วยกันรักษาศิลปะเดิมของวัดให้ถาวร

จ. พิพิธภัณฑ์ของวัดควรจัดให้เป็นที่รวมของเก่า จะจัดเป็นประเภท ตำรา ของใช้ ตาลปัตร พัดยศ ย่าม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวัฒนาการของของใช้ของพระภิกษุสามเณร^{๕๓}

พระราชรัตนมนูน (ชัยวัฒน์ ปณัญสิริ) ได้กล่าวว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้า อาวาสวัดตามธรรมนิยมควรให้เกิดความสงบสุข (สับปายะ) ๔ อย่าง คือ

๑. อาวาสสับปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์ เป็น รมณีสถานเจริญตา สายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัฒนธรรมและจิตใจ

๒. อาหารสับปายะ อาหารเป็นที่สบายนตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกิน อาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓. บุคคลสับปายะ บุคคลเป็นที่สบายนี้ เรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ วัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด

๔. ธรรมสับปายะ ธรรมที่เป็นสบายนี้ จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม^{๕๔} วัด ศิลปะ กล่าวถึงที่มาของอารามของอนาคตบินทิกเศรษฐีหรือวัดเขตวันนี้ไว้ว่า สุทัต ตะคุทบทดี หรืออีกนัยหนึ่ง คืออนาคตบินทิกเศรษฐี มองหาสถานที่จะสร้างอารามถวายพระศาสดา และภิกษุสงฆ์ เท็นที่อยู่แห่งหนึ่งเป็นสวนของเจ้าชาย ผู้ทรงพระนามว่า “เขต” ได้ลักษณะเป็น อารามสำหรับพุทธนิวัติ คืออยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้าน มีทางเข้าออกได้สะดวก ไม่อึดทึกในเวลา กลางวันและเงียบสงบในเวลากลางคืน ห่างจากหมู่บ้าน เหมาะสำหรับเป็นที่สำราญพระอิริยาบถของ

^{๕๓} พระพวง ยโสธร, “การศึกษาปัญหาในการบริหารจัดการงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสอำเภอ โนนสูง จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชัยเพื่อการจัดการ, (บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙.

^{๕๔} พระราชรัตนมนูน (ชัยวัฒน์ ปณัญสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสัมพันธ์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

พระตภาคต และเป็นที่ตระกูลธรรมอันลึกซึ้งสำหรับพระภิกษุสงฆ์ เมื่อสร้างอาرامเสร็จ อนาถบิณฑิคเศรษฐีตั้งใจจะซื้อที่ทำซัมประดุ พอดีเงินหมด ตั้งใจว่าจะไปยืมเพื่อนคนหนึ่ง เจ้าชายเขตแห่งสงสารและเห็นใจเศรษฐีจึงทรงยกเนื้อที่ตรงนั้นให้ เศรษฐีได้รับว่า “เจ้าชายเขตมีคุณควรพนับถือมาก ในเมืองสาวัตถี จึงให้ชื่ออาرامนี้ว่า “เขตวัน” แต่คุณทั้งหลายมักจะต่อท้ายว่า “อาرامของอนาถบิณฑิคเศรษฐี” อนาถบิณฑิคให้สร้างกุฎี วิหาร ห้องประชุม ห้องเก็บของ ชุดสาระใหญ่ ปลูกบัวขาว บัวขับ บัวเขียว บานสะพรั่งชุดดอกใส่ ปลูกมะม่วงเพิ่มเติมจากเดิมที่มีอยู่แล้ว ยังมีพันธุ์ไม้หลากหลาย เป็นทิวạ ที่ทำเป็นซัมเป็นพุ่มก้มี สะอาด สวยงาม และร่มรื่น ต้นไม้ส่วนมากมีผลอันจะเป็นประโยชน์แก่ภิกษุสามเณรรวมความว่า เขตวันเป็นอาرامที่น่าอยู่ มีสักปายธรรมพร้อมทั้ง ๔ ประการ คือ เสนาสักปาย ที่อยู่สบายน ปุ่คลสักปาย มีมิตรสหายดี มีผู้เอาใจใส่เพื่อสมควร อาหารสักปาย มีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ และรั้มสักปาย มีธรรมที่จะปฏิบัติเพื่อบรรลุคุณเบื้องสูงหมายแก่จริต อธิษฐาน^{๕๓}

๒.๓.๒ ประโยชน์ของสักปาย

การบำรุงรักษาส่างเสริมวัดให้เป็นบ่อเกิดแห่งความสุข ส่วนหนึ่งจึงมาจากการสักปาย ที่อำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนหรือสังคม ดังนี้

๑. ประโยชน์ของอาวาสสักปาย ที่อยู่เป็นที่สบายน คือการทำให้วัดเป็นอาرام เป็นรมณียสถาน รื่นรมย์เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พับเท็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านจิตใจ ที่ตั้งวัดไม่ไกลไม่ไกลจากชุมชนเกินไป มีการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสชัดเจนเป็นสัดส่วน ยิ่งในภาวะโลกร้อนด้วยแล้ว หากวัดได้มีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ร่มรื่นดูเป็นธรรมชาติ นับว่าเหมาะสมกับภาวะโลกร้อนแสนที่จะร้อนเหลือหลาย ส่วนบางวัดตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมเป็นทุนเดิม เช่น ภูเขา ลำธาร สวน ป่า ได้เน้นเรื่องความสะอาดหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยสม่ำเสมอเท่ากับว่าได้สร้างความสุขเพิ่มขึ้นแก่ผู้พับเท็น

๒. ประโยชน์ของอาหารสักปาย อาหารเป็นที่สบายน คือเมื่อมีที่อยู่ที่สบายน ต้องคำนึงถึงการกินอาหาร ในสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระภัตตุเทศ ปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส การจัดสวัสดิการด้านอาหารจึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการรวมเรื่องต่าง ๆ เช่น การกำหนดเส้นทางโครงการบินพาณิชย์ ควรแบ่งเป็นสาย มีการเปลี่ยนเครื่องกันเพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติดในตัวบุคคล มีการจัดฉันรวมกันเป็นที่แห่งเดียว เพื่อประโยชน์คือทำให้เกิดความเป็นธรรมในอดีรากลาง จัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปถัมภ์ ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรม เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวายและสามารถแนะนำอบรมได้จ่ายในเวลา ก่อนและหลังอาหาร มีเจ้าหน้าที่รับนิมนต์ และทำ

^{๕๓} นางนรีวัลคุ ธรรมนิมิตโชค, “การศึกษาแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๑.

หน้าที่เจกรายการนิมนต์ให้หัวถึงโดยความเป็นธรรมหรือจัดตั้งมูลนิธิสังเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารในนามขาดแคลน

๓. ประโยชน์ของบุคคลสับปายะ บุคคลเป็นที่สบายนี้คือการดำเนินถึงเรื่องบุคคลที่อยู่ภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเจริญและความเสื่อมของศาสนา คนวัดแบ่งออกเป็น พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี และเด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดีบ้าง บอกว่าให้ดูจากบุคคลทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าว ควรจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสม ตามสถานภาพ การติดต่อ กันครุกำหนดเวลาสถานที่ ที่อยู่ของเด็กวัดควรสะอาดและมีระเบียบ มีการวางแผนที่ให้ปฏิบัติพร้อมบทกำหนดโทษและการกำหนดวันให้มีการพัฒนาวดร่วมกัน

๔. ประโยชน์ของธรรมสับปายะ ธรรมเป็นที่สบายนี้คือจุดมุ่งหมายหลักของวัดคือสถานที่ประพฤติธรรม สิ่งที่จะก่อให้เกิด ธรรมสับปายะ คือ บริเวณวัดร่มรื่น เป็นระเบียบ มีโครงการต้นไม้พุด ได้ มีสุขาภิสตสอนใจ ปรินามธรรม คติธรรม โครงการเสียงธรรมะตามสาย รับฟังกันทั่วบริเวณวัดทั้งในวันจัดงานบุญ และกระจายเสียงไปถึงชุมชนหมู่บ้าน จัดสถานที่ฟังเทศน์ฟังธรรมในสถานที่สงบร่มเย็น สามารถถ่ายทอดจาก จัดทำห้องสมุดธรรมะ โดยจัดหานั่งสือธรรมะ หนังสืออื่น ๆ ที่มีสาระประโยชน์ เพื่อให้ผู้มาวดได้อ่าน และมีที่นั่งอ่านหนังสือเป็นสัดส่วนเพียงพอ รักษาศีลปะหรือพุทธศีลป์ภายใต้วัด พิพิธภัณฑ์ของวัดจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นต้น^{๖๐}

ผู้วิจัยสรุปได้ว่าสับปายะ หมายถึง การดำเนินงานของพระสังฆาริการในเขตอำเภอเชา สวนกว้าง โดยอาศัยหลักสับปายะ ๔ อย่างคือ อาวาสสับปายะ ที่อยู่เป็นที่สบายน อาหารสับปายะ อาหารเป็นที่สบายน บุคคลสับปายะ บุคคลเป็นที่สบายน ธรรมสับปายะ ธรรมเป็นที่สบายนที่อำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคม แก่พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี และเด็กวัด

สรุปการบริหารงานวัด และหลักสับปายะ ๔ สามารถสรุปความหมายได้ว่า การบริหารงานวัดตามหลักสับปายะ ๔ หมายถึง การดำเนินงานของพระสังฆาริการในเขตอำเภอเชาสวนกว้าง โดยอาศัยหลักสับปายะ ๔ อย่างคือ อาวาสสับปายะ ที่อยู่เป็นที่สบายน อาหารสับปายะ อาหารเป็นที่สบายน บุคคลสับปายะ บุคคลเป็นที่สบายน ธรรมสับปายะ ธรรมเป็นที่สบายน เพื่อดำเนินงานอำนวยประโยชน์สุขแก่พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี และเด็กวัด

(๑) การบริหารงานตามหลักอาวาสสับปายะ หมายถึง การดำเนินงานของพระสังฆาริการในเขตอำเภอเชาสวนกว้าง โดยอาศัยทรัพยากรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการบริหาร เพื่อให้เกิดสะอาดหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยสม่ำเสมอในอาวาสเท่ากับว่าได้สร้างความสุขเพิ่มขึ้นแก่ผู้ที่พบรหินไว้ ให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัฒนธรรมและด้านจิตใจ ที่ตั้งไม่ใกล้ และไม่ไกลจากชุมชน

^{๖๐} [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.PaLungJit.com.๒๐/ตุลาคม/๒๕๕๕.

เกินไปมีการแบ่งเขตพุทธศาสนา และสังฆา率 มีการปลูกต้นไม้ตามธรรมชาติปลูกต้นไม้นิยมปลูกไม้ให้ร่มเงามากกว่าไม้ผล เป็นต้น

(๒) การบริหารงานตามหลักอาหารสัปปายะ หมายถึง การดำเนินงานพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเชียงสวนกวาง โดยอาศัยทรัพยากรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการบริหาร ในการกำหนดเส้นทางโครงการบินทางบานครัวแบ่งเป็นสายมีการจับສลากระลี่นเรกันทุก ๗ วันเพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติดในตัวบุคคลมีการจัดฉันรวมกันเป็นที่แห่งเดียวเพื่อประโยชน์ คือทำให้เกิดความเป็นธรรมในอดีตrelative jัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปถักรกอให้เกิดสามัคคีธรรมเป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวายและสามารถแนะนำอบรมได้ง่ายในเวลา ก่อนอาหารและหลังอาหารคราวมีเจ้าหน้าที่รับนิมนต์และทำหน้าที่แจกจ่ายรายการนิมนต์ให้ทั่วถึงโดยความเป็นธรรมจัดตั้งมูลนิธิสงเคราะห์ สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

(๓) การบริหารงานตามหลักบุคคลสัปปายะ หมายถึง การดำเนินงานพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเชียงสวนกวางโดยอาศัยทรัพยากรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการบริหาร เพื่อจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมสมตามสถานภาพ การติดต่อกันกำหนดเวลาสถานที่ ที่อยู่ของเด็กวัดครรภะอดและมีระเบียบ มีการวางแผนภูมิทัศน์ให้ปฏิบัติพิริยมบทกำหนดโถงและควรกำหนดวันให้มีการพัฒนาวัด ร่วมกันระหว่างพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา (แม่ชี) และเด็กวัด

(๔) การบริหารงานตามหลักธรรมสัปปายะ หมายถึง การบริหารทรัพยากรต่างๆ ของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเชียงสวนกวาง ที่จำเป็นต่อการจัดสถานที่ฟังเทศน์ฟังธรรมในสถานที่สูงบ่ร่มเย็น อากาศถ่ายเทสะดวก จัดทำห้องสมุดธรรมะ โดยจัดทำห้องสืบธรรมะ หนังสืออื่น ๆ ที่มีสาระประโยชน์เพื่อให้ผู้มาวัดได้อ่าน และมีที่นั่งอ่านหนังสือเป็นสัดส่วนเพียงพอ รักษาศิลปะหรือพุทธศิลป์ภายในวัด พิพิธภัณฑ์ของวัดจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๔ แนวคิดการสร้างความสุขในชุมชนโดยใช้วัดเป็นฐาน

๒.๔.๑ แนวคิด การมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเอกสารและตำราจากหลากหลายแหล่งพบว่ามีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ไว้ในทัศนะต่าง ๆ กันดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจการใด ๆ ให้ความช่วยเหลือ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน^{๖๑}

^{๖๑} อุทัย บุญประเสริฐ, การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน School-Based Management, (กรุงเทพมหานคร: เอสวีเพรส, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔.

ເກົ່າມ ວັດນ້ຳຍ ໄດ້ກ່າວຄືການມີສ່ວນຮ່ວມໄວ້ວ່າ ເປັນກາຮ່ວມຄິດຮ່ວມທຳຂອງບຸຄຄລຖຸກຝ່າຍທີ່ເກີຍວ້ອງ ເປັນພັ້ນສັງເສົມໃຫ້ກາຮ່ວມການຈັດການສຶກຫາເປັນໄປອ່ານມີປະສິທິກາພ ແລະຜູ້ທີ່ມີສ່ວນຮ່ວມໃນກາຮ່ວມການຈັດການສຶກຫາປະກອບດ້ວຍ ຜູ້ຈັດການສຶກຫາໂດຍຕຽງ (ຄຣູ ຜູ້ບໍລິຫານ ແລະບຸຄຄລາກຮາທາການສຶກຫາ) ຜູ້ສັນນັບສູນກາຮ່ວມການຈັດການສຶກຫາ (ໜ່ວຍຈັດສຽງບປະມານ ໜ່ວຍນໂຍບາຍທາການສຶກຫາຮູບາລຜູ້ທຽບຄຸນວຸฒີ) ຜູ້ຮັບຜົນຈາກກາຮ່ວມການຈັດການສຶກຫາ (ໜຸ່ມໜຸ່ມ ຜູ້ປົກຄອງຜູ້ເຮີຍນ ພ່ອແມ່ ຜູ້ຈັງຈານ ແລະສັງຄມ) ຮ່ວມທັງຜູ້ປະເມີນຜລ (ຜູ້ປະເມີນຜລພາຍນອກ ຜູ້ຕຽບສອບ ຜູ້ຕຽບຈາກການ) ບຸຄຄລເຫັນໜີ້ລ້ວນມີບທບາທເກີຍວ້ອງກັບກາຮ່ວມການຈັດການສຶກຫາທີ່ສິນ^{๖๒}

ນີ້ຄມ ພາຍບຸຕຸຣ ໄດ້ໃຫ້ຄວາມໝາຍຂອງການມີສ່ວນຮ່ວມວ່າ ມາຍຄືງ ກາຮ່ວມໂອກາສໃຫ້ປະຊານໃນໜຸ່ມໜຸ່ມເຂົ້າມາມີສ່ວນຮ່ວມທາກພັ້ນນາ ໂດຍຜ່ານກະບວນກາຮ່ວມເສົມ ຊັກນໍາ ສັນນັບສູນກະຮັດຕຸ້ນ ໃຫ້ປະຊານມືບທບາທໃນກາຮ່ວມຄິດ ສາມາຄຄ່າຍທອດກຸມປັ້ງຢູ່ແລະຮ່ວມກຳຫັດແນວທາກພັ້ນນາແລະວາງແພນປົງບັດ ຮ່ວມທັງອຸດຫຸນໜ່ວຍເຫຼືອທັງພາກທາການບົດຈຸນມີອຳນາຈໃນກາຮ່ວມຄິດສິນໃຈທີ່ຈະດຳເນີນກິຈການຂອງຕຸນເອງກາຍໃນໜຸ່ມໜຸ່ມເພື່ອພັ້ນນາຂຶ້ດຄວາມສາມາດໃນກາຮ່ວມການແລະ ອົບຄຸມການໃໝ່ແລະກະຈາຍທັງພາກທາການ ຕລອດຈຸນປະຈຸບັນກາຮ່ວມຄິດໃນສັງຄມ ອັນຈະນຳໄປສູ່ກາຮ່ວມພື້ນຖານເອງໃນທ້າຍທີ່ສຸດ^{๖๓}

ສູ່ປັບໄດ້ວ່າ ການມີສ່ວນຮ່ວມ ມາຍຄືງ ກາຮ່ວມໂອກາສໃຫ້ປະຊານຫຼືຜູ້ທີ່ມີສ່ວນເກີຍວ້ອງກັບກາຮ່ວມຄິດສິນນັ້ນ ໃຫ້ເຂົ້າມາມືບທບາທແລະມີສ່ວນຮ່ວມໃນກາຮ່ວມຄິດສິນໃຈໃນກິຈການໄດ້ ທີ່ມີຜລກະທບຄືງຕ້ວງອຳນວຍເຫຼືອທັງພາກທາການ ທີ່ມີອຳນວຍຫຸ້ນໜ່ວຍໜຶ່ງຈາກລ່າວໄດ້ວ່າ ການມີສ່ວນຮ່ວມ ມາຍຄືງ ການມີສ່ວນຮ່ວມທັງພາກທາການໃຫ້ຄວາມຮ່ວມມື້ອສ່ວນຮ່ວມແລະສັນນັບສູນກິຈການຫຼືວ່ອດຳເນີນກາຮ່ວມຄິດໄດ້ ຂອງທຸກຄົນໂດຍມີສ່ວນທີ່ຈະໄດ້ຮັບປະໂຍ້ນຈາກກາຮ່ວມພັ້ນນາເທົ່າເຖິ່ງມັກນັ້ນ

๒.๔.๒ ການມີສ່ວນຮ່ວມຂອງປະຊານ

ການມີສ່ວນຮ່ວມຂອງປະຊານປາກກູງໃນແພນພັ້ນນາເສຣ໌ຮູກິຈແລະສັງຄມນັບປັບທີ່ ๕ (໨໫໩-໨໬໬) ເປັນຕົ້ນມາແລະຮູ້ໃຫ້ການມີສ່ວນຮ່ວມນີ້ເປັນເຄື່ອງມືອໍໃຫ້ປະຊານເຂົ້າຮ່ວມໂຄຮກກາຮ່ວມຮູ້ໂດຍທີ່ຄຳຈຳກັດຄວາມຂອງການມີສ່ວນຮ່ວມມີຈຳນວນນັກແຕ່ກີ່ໄປໃນທີ່ສັນນັບສູນທີ່ໄດ້ຮັບປະໂຍ້ນຈາກກາຮ່ວມພັ້ນນາເທົ່າເຖິ່ງມັກນັ້ນວ່າ ການເຂົ້າມາມີສ່ວນຮ່ວມຂອງໜຸ່ມໜຸ່ມບັດ ເປັນກະບວນກາຮ່ວມຮູ້ຈຶ່ງກັນແລະກັນຂອງທຸກຝ່າຍ ແລະຍັງຈາກເປັນກາຮ່ວມຮູ້ຈຶ່ງກັນສຳຫຼັບວິວທຸນກາຮ່ວມຮູ້ຈຶ່ງກັນທີ່ໄດ້ຮັບປະໂຍ້ນຈາກກາຮ່ວມພັ້ນນາເທົ່າເຖິ່ງມັກນັ້ນໄດ້ໃນບັນປາຍ ແລະໄດ້ກ່າວຄືການມີສ່ວນຮ່ວມຈຸດເວີ່ມຕົ້ນຂອງການມີສ່ວນຮ່ວມຂອງປະຊານວ່າ ເວີ່ມຕົ້ນຈາກກາຮ່ວມຮູ້ຈຶ່ງກັນ

^{๖๒} ແກ່າມ ວັດນ້ຳຍ, ການປົງປົງການສຶກຫາໄທຍ, ພິມພົກສະໜັກທີ່ ๒, (ກຽມເກົ່າມ ເຊີ່ງຈຸ່ງ, ໨໬໬-໨໬໬), ໜ້າ ๑๒ - ๑๕.

^{๖๓} ນີ້ຄມ ພາຍບຸຕຸຣ, “ການມີສ່ວນຮ່ວມຂອງສຕຣີຈາວເຫາໃນກາຮ່ວມຄິດສິນນັ້ນ”, ການນິພນັກຄະພັ້ນນາສັງຄມ, (ບັນທຶກວິທາລັກ: ສາບັນບັນທຶກພັ້ນບຣີຫາຮາສຕຣີ, ໨໬໬-໨໬໬), ໜ້າ ๖.

กิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่องๆไป เช่น การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้ จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน

การมีส่วนร่วมยังอธิบายได้ในหลายมิติ ทั้งในแง่ของมิติความลึกทึ้งในเชิงกว้าง

(๑) **การมีส่วนร่วมในความหมายที่แคบ คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณสุขต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติเต็มที่ได้วางไว้จะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ**

(๒) **การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น**

(๓) **ในเรื่องของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย**

(๔) **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอันอาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา**

(๕) **การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้ง สิทธิ และหน้าที่ ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขามีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำเนินรักษาองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น**

(๖) **การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น**

(๗) **การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้เมื่อถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่าง ๆ^{๖๔}**

---

^{๖๔} ภิลาวดี บุรีกุล, **การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ**, เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา วันอังคารที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๑ ณ สถาบันพระปกเกล้า.

๒.๔.๓ การพัฒนาสังคมให้เกิดสุข

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ ปุญโต) กล่าวไว้ว่า ถ้าการศึกษาพัฒนาคนให้มีความสุขด้วยฉันท์ได้ จริยธรรมไม่หนีไปไหนลึกลึกลึกลึก นี่จะต้องเน้นด้วยว่า การพัฒนาความสุขนั้น เป็นการพัฒนาชีวิต เป็นการพัฒนาสังคม และเป็นการพัฒนาธรรมอย่างอื่น ๆ ไปด้วยพร้อมทั้งหมด โดยเฉพาะที่เรามักพูดกันบ่อยๆ เวลาพูดถึงเรื่องศาสนา คือเรื่องจริยธรรม บางทีก็พูดคู่กันว่า “ศาสนา กับ จริยธรรม” โดยโยงเรื่องจริยธรรมไปเป็นเรื่องของศาสนาเมื่อยังอยู่นี้ ก็ต้องบอกด้วยว่า การพัฒนาความสุขนั้นแหละ เป็นการพัฒนาจริยธรรม และในทางกลับกัน การพัฒนาจริยธรรม ก็ต้องเป็นการพัฒนาความสุข ทั้งนี้ ถ้าทำถูกต้อง ก็จะรู้ความหมายที่แท้ ทั้งของจริยธรรม และของความสุขด้วยใน เมื่อพูดถึงจริยธรรม ก็เลยขอตั้งข้อสังเกตแรกไว้เป็นพิเศษ ว่า จริยธรรมในความหมายที่เราใช้กันนี้ มักจะเป็นไปในเชิงที่ให้เกิดความรู้สึกค่อนข้างจะฝืนใจทำอย่างเช่นจะให้คนประพฤติ คิดกันพูดกัน ว่า ต้องไม่ทำโน่น ต้องไม่ทำนี่ ที่เป็นการเสียหาย ไม่ทำบ้าไม่ทำช้ำ มักให้เกิดความรู้สึกเหมือนกับว่า ฝืนใจ หรือจำใจต้องทำที่นี่ ถ้ามองตามหลักธรรมที่แท้ การพัฒนาจริยธรรมก็เป็นด้านหนึ่งของการพัฒนาความสุข ถ้าเป็นจริยธรรมที่แท้ ก็ต้องเป็นจริยธรรมแห่งความสุข ถ้าเป็นจริยธรรมที่ “ฝืนใจ” หรือเป็นไปด้วยทุกข์ ก็ยังเป็นจริยธรรมจริงไม่ได้ เอาดีไม่ได้ และจะไปได้ไม่ไกล ก้าวไม่ถึงไหนที่ว่านี้ มิใช่หมายความว่า จริยธรรมจะไม่มีการฝืนใจเสียเลย ก็มีบ้าง และที่จะมีการฝืนใจนั้น ก็มี ๒ อย่าง คือ

ก) ในขั้นต้นๆ อาจมีการฝืนบ้าง เมื่อในกระบวนการบวก อาจมีลบบ้าง แต่พอเข้าทางดีแล้ว เป็นจริยธรรมแท้ เป็นนักฝึก ที่ก้าวหน้า ก้าวไปฯ ของที่ร้าย ก็หลุดหาย ไม่ต้องมัวลบ เพิ่มขึ้นมาฯ ก็ แยกกันไปฯ จนเต็มแล้ว ก็จะกอกอกไป ให้อย่างเดียว

ข) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความแตกต่างกันของมนุษย์ สำหรับคนพากหนึ่ง ที่พระเรียกว่า พวก “ทุกขปฏิปทา” ก็จะฝืนใจมากสักหน่อย แต่พอเต็มใจฝืน อยากฝืนตัวเอง ก็ถอยเป็นฝึก แทนที่จะ ทุกข์ที่ต้องฝืน ก็ถอยเป็นสุขที่ได้ฝึก ที่นี่ก็เดินหน้าได้ และอาจจะไปถึงขั้นดี

อันนี้ก็ขอตั้งเป็นข้อสังเกตสำคัญไว้ เมื่อพูดถึงจริยธรรมแล้ว ก็โยงไปถึงการศึกษา ก็เลย ข้อนี้มาด้วย คือคนเรานี้ ทางพระท่านเรียกว่าเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก จะดีเลิศประเสริฐได้ ก็ด้วยการฝึก การฝึก ก็คือศึกษา ศึกษา ก็คือพัฒนา พัฒนาชีวิตด้วยการศึกษา โดยคนต้องฝึกตนให้ดียิ่งขึ้น เอาดีได้ ด้วยการฝึก จะอยู่แค่สัญชาตญาณไม่ได้ จึงเรียกว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในเมื่อธรรมชาติของมนุษย์ เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก จะดีจะเลิศจะประเสริฐได้ด้วยการฝึก ก็แสดงว่าการศึกษาเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับ ธรรมชาติของมนุษย์ เป็นธรรมชาติของมนุษย์อย่างนั้นเอง ที่จะต้องเจริญองค์งานขึ้นไปด้วยการศึกษา จึงย้ำไว้ให้ชัดอีกทีว่า “มนุษย์ คือสัตว์ที่ต้องศึกษา” ที่นี่ถ้าการศึกษาเดินไปถูกทางเป็นไปด้วยดี ก

จะต้องเป็นการศึกษาที่มีความสุข คือศึกษาด้วยความสุขหรือเป็นการศึกษาแห่งความสุข ถ้าคนไม่มีความสุข ก็ต้องสงสัยว่า why ไม่ใช่การศึกษาที่แท้ ยังไม่ใช่การศึกษาที่ถูกต้อง^{๖๔}

ท่านพุทธทาส ภิกขุ ซึ่งกล่าวเป็นบทกลอนไว้ว่า

ความสุข

ความสุข ความสุข
ครูตา คุณชื่อเจ้า เป็นร่างหนา
“แกกสัน, ฉันก็สน, อกใจ”
เจ้าอยู่นั้น ตาเนิน เป็นเคลบหอก

ผู้ใจเรา ตัวตั้นๆ, ก็ห่อจะนุ, ใจ
ตัวนี้เป็น เจก “สุก” น้อเกวญม ใจ
เหมือน สุขเนื้อ! ลับเบื่อง
มันสุขเป็น น้อสุกโน้ม หันไป ใจ

รูปภาพที่ ๒ ความสุขของพุทธทาส^{๖๕}

การพัฒนาสังคม เน้นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

“กระบวนการพัฒนาที่สำคัญ

(๑) เกี่ยวข้องกับด้านสังคม เช่น การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ โอกาสที่เท่าเทียมกันในการเพิ่มคุณค่าความเป็นมนุษย์และการเข้าถึงทรัพยากร ความยุติธรรมอิสรภาพ ฯลฯ และความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตที่เหมาะสม (เช่น การควบคุม การขัด geleathang สังคม และการปลูกฝัง)

(๒) ศูนย์กลางการพัฒนา คือ “การพัฒนาคน” ด้วยการมีเป้าประสงค์ทำให้คนเกิดการจัดการตนเองได้ (self manage) และเกิดพัฒนาการพึ่งตนเอง (self reliance development) ด้วย

(๓) การทำงานเป็นเครือข่ายตามแนวคิดพื้นฐานของการสร้างพลังให้แก่ประชาชนด้วยการมอบอำนาจ (empowering) ของประชาชนเพื่อประชาชน และโดยประชาชน ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในสังคมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน (solidarity) เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานความเป็นสาขาวิชาการ (multidisciplinary) ที่เกิดฉันสามติ (consensus) ในการร่วมคิดและร่วมตัดสินใจร่วมรับผิดชอบต่อสังคม และร่วมรับประโยชน์ เพื่อสร้างและกำหนดการเปลี่ยนแปลงเชิงก้าวหน้า

^{๖๔} พระพรหมคุณารณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับขยาย, พุทธธรรมประดิษฐาน ๒๖ ศตวรรษกาล พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๖๕} ความสุขของพุทธทาส, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/sdsathapat1/khwam-sukh-khxng-phuthth-thas>

(๔) โดยใช้กลยุทธ์การทำงานที่หลากหลายสอดคล้องและสมดุลต่อการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการภายในของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ตามเป้าหมายการเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิต และโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ด้วยการควบคุมติดตามอย่างมีระบบต่อทิศทางและแนวโน้ม ที่ทุกคนในสังคมร่วมรับผิดชอบต่อสังคมในการตอบสนองความต้องการร่วมของชุมชน สารานะกลุ่มเป้าหมายในสังคม โดยสนองตอบความต้องการที่แตกต่างกันได้ และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเสมอภาคและยุติธรรม”

การสร้างพลังแก่ประชาชน หมายถึง การถ่ายทอดอำนาจ (empowering people) ที่เน้นให้แก่ระดับรากหญ้า (grass-root) เพื่อสร้างพลังในการต่อรองที่เกิดจากการรวมกลุ่ม/เครือข่าย

สาขาวิชาการ (multi-disciplinary) หมายถึง สาขาวิชาการหลักสาขา คือมีความหลากหลายของ อาชีพหรือความชำนาญเข้ามาร่วมกันทำงาน

การควบคุมติดตาม (manipulate) หมายถึง การกระทำการจัดการเพื่อให้กระบวนการปฏิบัติ ตามเนื้องาน (performance) เม็ดงาน (task) ที่จำเป็นต่อความสำเร็จบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาด้วยการ ตรวจสอบ การประเมิน และกระตุ้น เร่งปฏิกริยา เพื่อให้ดำเนินไปตามทิศทางและทางเลือกที่กำหนด^{๖๗}

สรุปความว่า การที่จะพัฒนาสิ่งใดให้สำเร็จจะต้องพัฒนามนุษย์ก่อน เพราะมนุษย์เป็นกลไกสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ดังนั้นในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้มีความพร้อมต่อการดำเนินชีวิตและการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาเชื่อในศักยภาพความเป็นมนุษย์ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักคำสอนเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาตนเอง พัฒนาความเป็นมนุษย์ ให้นำความรู้ความสามารถที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำรงชีวิตตามกำหนดของคลองธรรม การจะพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จประโยชน์สูงสุดต้องมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการต่างๆ ทั้งในแง่การเมืองการปกครองการพัฒนาสภาพแวดล้อม ที่เห็นว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังอาจเป็นการปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบันปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่องๆ ไป เช่น การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้ จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน การพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วมของประชาชน จึงจะไปสู่ความสุขที่แท้จริง

^{๖๗} สาธิต ฤกษ์หาราย ศ, ดร., สังคมไทยกับการบริหารการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร การพัฒนาสังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://issuu.com/sukulanunt/docs/> [๑๘ มีนาคม ๒๕๖๑].

การพัฒนาสังคมจะไปสู่ความสุข ควรเน้นกระบวนการพัฒนาที่สำคัญ คือการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคม เช่น การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ศูนย์กลางการพัฒนาคือ “การพัฒนาคน” ด้วยการมีเป้าประสงค์ทำให้คนเกิดการจัดการตนเองได้ และเกิดพัฒนาการพึ่งตนเองด้วย การทำงานครัวเป็นเครื่องข่ายตามแนวคิดพื้นฐานของการสร้างพลังให้แก่ประชาชนด้วยการมอบอำนาจของประชาชนเพื่อประชาชนโดยประชาชน และการใช้กลยุทธ์การทำงานที่หลากหลายสอดคล้องและสมดุลต่อการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการภายในของสถาบันทางสังคมต่างๆ และโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ โดยสนองตอบความต้องการที่แตกต่างกันได้ และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเสมอภาคและยุติธรรม สังคมจึงจะเกิดการพัฒนาไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้

๒.๕ หลักธรรมที่ส่งเสริมรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะ

๒.๕.๑ หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔

๑. ทาน การให้^{๖๘} คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

เป็นหลักธรรมก้าวแรกหรือขั้นแรกในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องจันโลงใจยึดเหนี่ยวน้ำใจเพื่อแสดงถึง การให้บังหนายถึงการพัฒนาความรับผิดชอบได้อีก พระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญการให้ เพราะจัดเป็นการทำบุญอย่างโดยอย่างหนึ่งในบุญกิริยาตถา อย่าง คือ บุญสำเร็จด้วยการให้ การแบ่งปัน การบริจาค เป็นหนทางในการปฏิบัติทางให้เหมาะสม พระไตรปิฎกได้กล่าวความหมายของทานไว้ ดังนี้

๑.๑ ความหมายตามรูปศัพท์

คำว่า ทาน มาจากคำภาษาบาลี มีรากศัพท์มาจาก ทา ราตุ มีความหมายว่า ให้ ลง ยุปจัยในนามกิตก์ โดยมีรูปบริเคราะห์ ดังนี้

ที่ยเตติ ทาน ชื่อว่าทาน เพราะเป็นสิ่งที่บุคคลให้ หมายถึง สิ่งของที่บริจาค
ที่ยติ อโณนาติ ทาน ชื่อว่าทาน เพราะว่าเป็นวัตถุที่ให้ หมายถึง สิ่งของที่ให้ สิ่งที่ให้^{๖๙}

ที่ยติ อาชณุทิยเตติ ทาน ชื่อว่า ทาน เพราะอรรถว่า อันบุคคลย้อมให้ คือ ย้อมบั้นรอน^{๗๐}

^{๖๘} พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับ ประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิตัม) ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โอลีน จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๘๗.

^{๖๙} มงคล. (ไทย) ๒/๒๒๒-๒๒๓.

^{๗๐} ส.ย. (ไทย) ๑/๒๑๒.

๑.๒ ความหมายท่านในพระไตรปิฎก

ท่าน หมายถึง การให้

ท่าน หมายถึง การให้ความรู้

ท่าน หมายถึง การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น ตามความหมายนี้ คือการด่วน จากเรื่อง
ได้แก่ การรักษาศีล มีเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นต้น การรักษาศีล เป็นการให้ทานอย่าง ถือเป็นการให้ที่
ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการให้ความปลดภัยในชีวิตแก่สัตว์ทั้งหลาย^{๗๑}

๑.๓ ความหมายท่านในอรรถกถา

ท่าน หมายถึง วัตถุทาง เพราบุคคลให้ทานด้วยวัตถุนี้ ฉะนั้น วัตถุนี้ จึงซื่อว่า
ทาน อธิบายว่า เขามอบทรัพย์ที่มีอยู่ของตนแก่ผู้อื่น

ท่าน หมายถึง ภาคเจตนา เจตนาเป็นเหตุบริจาก อันมีสิ่งของที่ควรให้ ๑๐ อย่าง มีข้าว
เป็นต้น อันมีสมมาทีภูจิเป็นตัวนำ แก่บุคคลอื่น

ท่าน หมายถึง ความไม่โลภ ซึ่งประกอบด้วยเจตนาอันเป็นเหตุบริจากทาน ๕

ท่าน โดยเนื้อความมีเพียง ๒ อย่าง คือ ภาคเจตนาและไทยธรรม

๑.๔ ความหมายท่านในทัศนะของนักประชัญญาพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง ท่าน หมายถึงการให้ การเอื้อเพื่อเพื่อแผ่
เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยการให้สิ่งของหรือให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนด้วยน้ำใจไม่ตรี
มีความโอบอ้อมอารี จะช่วยผูกใจคนไว้ได การทำงานจะไม่สูญเปล่า ผู้ที่ให้สิ่งที่ดียอมได้รับสิ่งที่ดีตอบ
แทน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มนากथาย ลภเต มนาก”^{๗๒} แปลว่า ผู้สิ่งที่นำพาใจยอมได้รับสิ่งที่นำพาใจ
การให้ทานอาจให้ได ๒ วิธีด้วยกัน คือ

๑.ามิสทาน การให้สิ่งของแก่เพื่อนหรือผู้อื่นที่ด้อยกว่ารวมทั้งการให้รางวัลต่างๆเป็นต้น

๒.ธรรมทาน หรือวิทยาทาน หมายถึง การให้ธรรม การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนให้รู้ดี
รู้ชัดหรือการแนะนำให้รู้ศิลปวิทยาในการประกอบอาชีพ^{๗๓}

พระธรรมโกศลจารย์ (ประยูร ธรรมจิตโต) ได้กล่าวถึง ท่าน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี)
นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจรู้จักเอื้อเพื่อเพื่อแผ่ ให้ทานเก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา การให้ทาน
จะช่วยให้ผู้คนอื่นไว้ได ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโห คุณถติ มิตตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้ได”^{๗๔}

^{๗๑} อภ.ก.(ไทย) ๓๗/๒๘๙-๒๙๐/๔๕๕.

^{๗๒} อภ.ปณจก.(ไทย) ๒๒/๔๔/๗๒.

^{๗๓} พระพรหมคุณภารณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้ง
ที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิต้มแม่ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โอม จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

^{๗๔} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๓๑๖.

“ทท ปิโย โหติ ผู้ให้ ยอมเป็นที่รัก”^{๗๕} “ททนาโน ปิโย โหติ ผู้ให้ยอมเป็น ที่รัก”^{๗๖} นักบริหารอาจให้ท่านได้ ๓ วิธี คือ

๑. ามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาโดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจ Yam ที่เข้าอกตั่มหรือมีความเดือดร้อน ดังภาณิต “เพื่อนแท้ คือ เพื่อนที่ช่วยเหลือในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนจัดเข้าในามิสทาน

๒. วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานอย่างถูกต้องรวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

๓. อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกิน ซึ่งกัน และ การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคากูเต็มผลตอบแทนราคานุ่ง

๒. ปิยะชา วาจาอันเป็นที่รัก

ความหมายปิยะชาในพระไตรปิฎก

ปิยะชาหรือเปiyiyawach ความเป็นผู้มีว่าจัน่ารัก พุดอย่างรักกัน วาจาเป็นที่รัก วาจาดุกดีมั่น้ำใจ หรือวาจาชาบชี้งใจ คือ กล่าววาจาสาพไฟเราอ่อนหวาน มีทางเสียง สมานสามัคคีชาบชี้งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสเตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยง ถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน พุดจาส่อเสียดเสียดสีกัน อันนำไปสู่การทะเลาะวิวาทกัน พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ ดังปรากฏในอภิปรายกุารสูตร^{๗๗}

อธิปุปาย วิญญาเบตติ วิญญาตุติ รูปใด ทำให้ผู้อื่นรู้ถึงความประسنศ ฉะนั้น รูปนั้น ชื่อว่า วิญญาติ

วิญญาติ วิญญาตุติ รูปที่พึงรู้ได้ด้วยตนเอง ฉะนั้น ชื่อว่า วิญญาติ

วิญญาเป็นติ ชนะ วิญญาตติ วา ชนะที่ օณณมณฑส จิตตานิ เอตายาติ วิญญาตติ ชนทั้งหลาย ทำให้รู้จิตใจซึ่งกันและกันได้โดยอาศัยรูปนั้น หรือชนทั้งหลายรู้จิตใจซึ่งกันและกันได้โดยอาศัยรูปนั้น ฉะนั้น รูปนั้นชื่อว่า วิญญาติ

หมายความว่า เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งแสดงกิริยาอาการกวักมือหรือพูดขึ้นแล้ว ผู้อื่นย่อมรู้ความมุ่งหมายของผู้นั้นได้ ก็เพราะว่าการกวักมือหรือการพูดนั้นมีอาการพิเศษเกิดอยู่ด้วยอาการพิเศษนี้เรียกว่า วิญญาติรูป และถ้าไม่มีวิญญาติรูปแล้ว การเคลื่อนไหวของสัตว์ทั้งหลายก็ไม่ผิดอะไร กับการเคลื่อนไหวของใบไม้ และเสียงที่พุดของสัตว์ทั้งหลายก็ไม่ผิดอะไรกับเสียงฟ้าร้องฝนตก

^{๗๕} อง.ปณจก.(ไทย) ๒๒/๔๓.

^{๗๖} อง.ปณจก.(ไทย) ๒๒/๔๔.

^{๗๗} ข.ม.(ไทย) ๑๓/๘๓/๘๘.

พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง ปิยาภา หมายถึง ถ้อยคำที่สุภาพ ไฟแรง อ่อนหวาน คำแนะนำซึ่งสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุมีผล มีหลักฐาน ขักจุ่งให้ประชาชนเกิดความสามัคคี prox ป้องคง เห็นอกเห็นใจใจเกื้อกูลกัน^{๗๘}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ร่มมจิตโต) ได้กล่าวถึงปิยาภา หมายถึง การพูดถ้อยคำไฟแรงอ่อนหวาน (วจีไฟแรง) นักบริหารที่ดีจะรู้จักผู้ใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด่างผู้ใจครัวไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือกหรือลวดมัดในทำนองเดียวกันเราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน^{๗๙}

๓. อัตถจริยา ความประพฤติเป็นประโยชน์

ความหมายอัตถจริยาในพระไตรปิฎก

การประพฤติเป็นประโยชน์ทำประโยชน์แก่เขา หลักธรรมข้อนี้มีส่วนตน ๒ ด้าน

๑. การทำงานให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำงานให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอยู่อาศัยด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นนักเรียนที่ดีของสถาบันการศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกที่ดีต่อศาสนาที่ตนนับถือ

๒. การทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ เมื่อทำงานให้เป็นประโยชน์แล้ว ก็ต้องสร้างตนให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งดูดาย มีน้ำใจไม่ตรีต่อกัน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลัง ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “คนทำหมู่คุณะให้ดงงาม”

พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติเป็นประโยชน์ คือ ขวนขวยช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม^{๘๐}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ร่มมจิตโต) ได้กล่าวถึง อัตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สังเคราะห์ประชาชน) ตรงกับคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่างนิ่งดูดายบันทึก ปั้น Crowley ให้ลูกท่านเล่น”^{๘๑}

^{๗๘} พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมนูญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑.

^{๗๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ร่มมจิตโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

^{๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๘๑} อ้างเล้า, หน้า ๗๐-๗๕.

๔. สมานตตตา ความมีตนเสมอ

ความหมายสมานตตตาในพระไตรปิฎก

สมานตตตา แปลว่า ความเป็นผู้มีตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตัวดีทางตัว เหมาะสมกับทุกคน การทำตัวให้เป็นคนน่ารัก น่าเคารพนับถือ และน่าให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือ การ ทำตัวได้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาระ บุคคล เหตุการณ์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง สมานตตตา หมายถึง ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ทาง ตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอเปรียบและเสมอใน สุขทุกข์ คือ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้แก่ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๔๒}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ร่มมุจิตโต) ได้กล่าวถึง สมานตตตา หมายถึง การวางตัว สม่ำเสมอ (วางแผนพอดี)^{๔๓}

๒.๕.๒ หลักธรรมาภิธรรม

ธรรมาภิธรรม ๔ คือ หลักธรรมสำหรับชาวราษฎร ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการ ครองชีวิตของคุณหลักธรรม ๔ ธรรมสำหรับความเป็นชาวราษฎรที่ดี เป็นประชาชนที่ดี หรือเป็นผู้ร่วมงานที่ดี ซึ่งมีอยู่ ๔ ข้อด้วยกัน คือ

๑. สัจจะ ความจริง ชื่อตรง ชื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง เป็นเหตุให้นำมา ซึ่งความ เชื่อถือหรือไว้วางใจกัน ด้วยการฝึกให้เป็นคนจริง มีหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นผลที่ได้มาจากการพูดจริง ทำจริง ทั้งจริงต่อตัวเองและจริงต่อผู้อื่น จริงต่อเวลา จริงต่อหน้าที่การงาน ซึ่งบุคคลประเทวนี้ จะแสดงความรับผิดชอบออกได้

ดังนั้น คนที่มีสัจจะ เขาจึงมีหลักประจำใจง่ายๆ ว่า ไม่ว่าจะทำอะไร ก็ต้องทำให้ดีที่สุดจะ พูดจาอะไร ก็ต้องชัดเจนที่สุด ทั้งยังมีจิตใจก้มั่นคงในศีลธรรม จึงทำให้ประสบความสำเร็จและ เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว

๒. ทมະ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดด้ดนิสัย แก่ไข ข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา สัจจะจะไปไม่ได้ ถ้าหากเราไม่รู้จักควบคุม จิตใจตัวเอง ซึ่งจิตมันจะคิดวุ่นวายสับสนด้วยอำนาจแห่งกิเลส คือ รัก โลภ โกรธ หลง เข้าครอบงำ จะทำให้ตัวเราทึ้งสัจจะ เราจึงต้องเอามะเข้าควบคุมกำกับจิตใจตัวเองให้มีสติ และปัญญาเพื่อรู้เท่า ทันจะได้รักษาสัจจะนั้นไว้ได้

^{๔๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมนูญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑.

^{๔๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ร่มมุจิตโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

^{๔๔} ข.ส. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๑๑.

ดังนั้น คนที่มีทักษะเป็นหลักธรรมประจำใจจึงต้องสามารถหยุดตัวเองได้ คือ ขณะใจตัวเอง ไม่กระทำในเรื่องที่เสียหาย ไม่ทำความช้ำ ไม่กล้าไปในทางที่เสื่อม นั่นคือต้องรักษาศีล ๕ ได้ และไม่ยุ่งเกี่ยวกับอยากรู้ทั้งปวง

๓. ขันติ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน ไม่หัวน้ำไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ห้อถอย เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญมากใช้ควบคุมพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของทั้งคนและสัตว์ เป็นการมีธรรมในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น คนที่มีความอดทน ต่อสภาพดินฟ้าอากาศหรือความทุกข์ยากลำบาก จึงเป็นคุณปการไม่ใช่น้อยสำหรับความรับผิดชอบ เพราะหน้าที่มาคู่กับความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบ มาคู่กับความอดทน ต่อสภาพปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ

๔. จาคะ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ การสละสิ่งของอันเป็นของ ๆ ตนเองกับบุคคลที่ควรจะให้ปัน การสละอารมณ์บูดและเน่าออกจากการใจ จะทำให้ใจสะอาด สงบ สดชื่น เปึกบาน พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของผู้อื่น

ดังนั้น คนที่มีความเสียสละจึงมีความพร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เพื่อแผ่ จิตใจ ไม่มีความคับแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตัว มีน้ำใจให้แก่กัน

สรุปได้ว่าการนำธรรม ๕ ประการนี้ นำมาใช้ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบ ต่อองค์กรนั้น บุคลากรผู้นำมาปฏิบัติในการทำงานจะต้องเกิดจากการปฏิบัติอย่างซื่อตรง จริงใจ การให้คำชี้แจงแนะนำข้อขัดข้องต่างๆ เป็นไปอย่างถูกต้อง บางครั้งเมื่อมีปัญหาความขัดแย้งหรือการกระทบกระทั่งกับบุคลากรท่านอื่นๆ ก็สามารถควบคุมจิตใจตนเองได้ และพร้อมที่จะช่วยเหลือให้ความเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่เพื่อนร่วมงาน และอย่างให้องค์กรประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งจะส่งผลต่อความรับผิดชอบของบุคลากรในท้ายที่สุดด้วย

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงตรัสถึง หลักธรรมสังคหวัตถุ ๕ และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในพระไตรปิฎกดังนี้ คือ ในสังคಹสูตร ว่าด้วยสังคหวัตถุว่า ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยืดเหดี่ย) ๕ ประการนี้ สังคหวัตถุ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทาน (การให้)
๒. เปiyiyawachch (วัวเจ้าเป็นที่รัก)
๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานตตตา (การวางแผนสำหรับ)
๕. ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๕ ประการนี้แล

ทาน เปiyiyawachch อัตถจริยาในโลกนี้ และสมานตตตาในธรรมนั้นฯ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แล้วช่วยอุ้มชูโลก เมื่อตนลิ่มลักษณะที่ยึดคุณรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉะนั้น ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มาตราหารือบิดา ก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาพระบูตรเป็นเหตุ แต่เพราบัณฑิตเลิงเห็น

ความสำคัญของสังคಹธรรมเหล่านี้ ฉะนั้นบัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นผู้นำสรรเสริญ^{๔๕}

ในทุติยหัตถกสูตรว่าด้วยธรรมที่นำอัศจรรย์ของหัตถกอุบาสก สูตรที่ ๒

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัคคาวาเดีย เขตเมืองอาพวีลำดับนั้น หัตถกอุบาสกขาวเมืองอาพวีอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คนแวดล้อมเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัทแหล่นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับหัตถกอุบาสกขาวเมืองอาพวีว่า

“หัตถะ บริษัทของท่านนี้มากนัก ท่านส่งเคราะห์บริษัทจำนวนมากนี้อย่างไร”
หัตถกอุบาสกขาวเมืองอาพวีกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ส่งเคราะห์บริษัทจำนวนมากนี้ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้แล้ว คือ ข้าพระองค์รู้ว่า ‘ผู้นี้ควรส่งเคราะห์ด้วยทาน’ ก็ส่งเคราะห์ด้วยทาน รู้ว่า ‘ผู้นี้ควรส่งเคราะห์ด้วยคำพูดอันไฟเราะ’ ก็ส่งเคราะห์ด้วยคำพูดอันไฟเราะ รู้ว่า ‘ผู้นี้ควรส่งเคราะห์ด้วยการทำประโยชน์ให้’ ก็ส่งเคราะห์ด้วยการทำประโยชน์ให้ รู้ว่า ‘ผู้นี้ควรส่งเคราะห์ด้วยการวางตัวสม่ำเสมอ’ ก็ส่งเคราะห์ด้วยการวางตัวสม่ำเสมอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โภคทรัพย์ในตระกูลของข้าพระองค์มีอยู่พร้อม คนทั้งหลายย่อมเข้าใจคำพูดของข้าพระองค์ว่าควรฟัง ‘ไม่เหมือนคำพูดของคนจน’”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ หัตถะ วิธีนี้ของท่านเป็นอุบายนี่จะส่งเคราะห์บริษัทจำนวนมากได้ จริงอยู่ ไครก็ตามที่ส่งเคราะห์บริษัทจำนวนมากได้ในอดีตกาล ก็ล้วนแต่ส่งเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ไครก็ตามที่จักส่งเคราะห์บริษัทจำนวนมากในอนาคตกาล ก็ล้วนแต่จักส่งเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ไครก็ตามที่กำลังส่งเคราะห์บริษัทจำนวนมากในปัจจุบัน ก็ล้วนแต่ส่งเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล”

หลังจากนั้น หัตถกอุบาสกขาวเมืองอาพวีที่พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัดชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกตาแล้ว ลูกจากที่นั่ง ถวายอภิวัทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วจากไป

ลำดับนั้น เมื่อหัตถกอุบาสกขาวเมืองอาพวีหลีกไปไม่นาน พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียก ภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรอทั้งหลายจงทรงจำหัตถกอุบาสกขาวเมืองอาพวีว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่นำอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการ ธรรมที่นำอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ หัตถกอุบาสกขาวเมืองอาพวี

- ๑. เป็นผู้มีศรัทธา
- ๒. เป็นผู้มีศีล
- ๓. เป็นผู้มีทริ
- ๔. เป็นผู้มีโอตตัปปะ
- ๕. เป็นพหุสุต
- ๖. เป็นผู้มีจัคค

๗. เป็นผู้มีปัญญา   ๘. เป็นผู้มีความมั่น้อย
 กิจธุตั้งหลาย เหรหงหลายจงทรงจำหตถกอุบาสกชาวเมืองอาพว่าเป็นผู้ประกอบด้วย
 ธรรมที่น่าอศจรรย์ “ไม่เคยประภูต ๘ ประการนี้แล”^{๔๖}

พระพรหมคุณากรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) สังคหวัตถุ ๔ (ธรรมเครื่องยืดเหนี่ยว คือยืดเหนี่ยวใจ
 บุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการส่งเคราะห์ - bases of sympathy; acts of doing
 favors; principles of service; virtues making for group integration and leadership)

๑. ทาน (การให้ คือ อื้อเพื่อเพื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้
 ความรู้และแนะนำสั่งสอน - giving; generosity; charity)

๒. ปิยาจา หรือ เป่ายังชช (ว่าจะเป็นทรัพ ว่าจะดูดดื่มน้ำใจ หรือว่าจากาชาบซึ่งใจ คือ
 กล่าวคำสาภาพให้เราอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่บังถือ ตลอดถึงคำแสดง
 ประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม - kindly speech; convincing
 speech)

๓. อัตตจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญ
 สาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม - useful conduct;
 rendering services; life of service; doing good)

๔. สมานตตตา* (ความมีตนเสมอ** คือ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสมำเสมอ กันในชน
 ทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางแผนหมายแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล
 เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี - even and equal treatment;
 equality consisting in impartiality, participation and behaving oneself properly in all
 circumstances)^{๔๗}

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตัญโณ) กล่าวว่า สังคหวัตถุ ๔ นี้ พระพุทธเจ้าทรงอุปมา
 เมื่อกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสุขความเจริญในโลก เพราะสังคมของมนุษย์เราจำเป็นต้องอิง
 อาศัยธรรมะทั้งสี่ประการนี้ ทรงชี้อีกมุ่งที่ทรงกันข้ามว่า ถ้าหากว่าสังคมปราศจากเสียชี่งธรรมทั้งสี่
 ประการแล้ว แม้มารดา บิดา ก็จะไม่ได้รับการนับถือบุชาจากบุตรธิดา โลกจะอยู่ไม่ได้เลย จึงเรียกว่า
 ธรรมเป็นเครื่องส่งเคราะห์ การส่งเคราะห์ก็มีอยู่ ๒ ฝ่าย คือ

อาภิสังคಹะ คือ ส่งเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ

อัมมสังคહะ คือ ส่งเคราะห์โดยธรรม ถ้าเรามองในแง่ของคนที่แสวงหาที่พึง

^{๔๖} ส.ส. (ไทย). ๒๓/๒๔/๒๖๗-๒๖๘

^{๔๗} พระพรหมคุณากรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: พิมพ์เผยแพร่, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๗-๑๖๘.

สิ่งนี้ก็เป็นการสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานของคน เช่น ต้องการความรักและได้รับความรักความอบอุ่น ความปลอดภัย ต้องการที่พึ่งพาอาศัย ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ หรือว่าต้องการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กัน เป็นต้น ก็ต้องมีธรรมะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว หลักที่จะให้เกิดการยึดเหนี่ยวทางใจกันขึ้น มาสรุปรวมอยู่ที่สังคหวัตถุ^{๗๗}

๒.๕.๓ หลักธรรมภาษาฯ

พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ภาษา หมายถึง การเจริญ การพัฒนา ประกอบด้วย

๑. ภาษากาย หมายถึง ผู้ได้การเจริญกายแล้ว
๒. ภาษารส หมายถึง ผู้ได้การเจริญศีลแล้ว
๓. ภาษิตจิต หมายถึง ผู้ได้การเจริญจิตแล้ว
๔. ภาษิตปัญญา หมายถึง ผู้ได้การเจริญปัญญาแล้ว

ดังพุทธจนที่ยกมาจากพระไตรปิฎก อธิบายความได้ดังนี้

“กิษัทหั้งหulary ภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่จักเกิดขึ้นในการต่อไป ภัยเหล่านั้น เรอหั้งหalary พึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยเหล่านั้นเสีย ภัยในอนาคต ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ”

“๑. ในอนาคต หมู่กิษัทจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา ให้กุลบุตรเหล่าอื่นอุปสมบทก็จักไม่สามารถแนะนำนำกุลบุตรเหล่านั้นในอธิศีล อธิจิต และอธิปัญญาได้ แม้กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญปัญญา เมื่อไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา ให้กุลบุตรเหล่าอื่นอุปสมบทอีก ก็จักไม่สามารถแนะนำนำกุลบุตร เหล่านั้นในอธิศีล อธิจิต และอธิปัญญาได้ ถึงกุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา โดยนัยนี้แล พระธรรมเลօะเลื่อน วินัยจึงเลօะเลื่อน พระวินัย เลօะเลื่อน ธรรมจึงเลօะเลื่อน”

ภัยในอนาคตประการที่ ๑ ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในการต่อไป ภัยนี้เรอหั้งหalary พึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยนั้นเสีย

“๒. ในอนาคต หมู่กิษัทจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา ให้นิสัยแก่กุลบุตรเหล่าอื่นก็จักไม่สามารถแนะนำนำกุลบุตรเหล่านั้นในอธิศีล อธิจิต และอธิปัญญาได้ กุลบุตรเหล่านั้น ก็จักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา ให้นิสัย แก่กุลบุตรเหล่าอื่นอีก ก็จักไม่สามารถแนะนำนำกุลบุตรเหล่านั้น ในอธิศีล อธิจิต และอธิปัญญาได้ ถึง

^{๗๗} พระเทพดิลก (ระแบบ รูตัญญาโณ), ธรรมปริทรรศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหามหากราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๒.

กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่ เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา โดยนัยนี้แล เพราธรรม
เลօะเลือน วินัยจึงเลօะเลือน เพราะวินัยเลօะเลือน ธรรมจึงเลօะเลือน”

ภัยในอนาคตประการที่ ๒ นี้ ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในการต่อไป ภัยนั้นเรอ
ทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยนั้นเสีย

“๓. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อไม่
เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา แสดงองค์ธิรัมภกตา ๑ เวทลักษณ ๒ กلامสูตร
คำก็จักไม่รู้ตัว โดยนัยนี้แล เพราธรรมเลօะเลือน วินัยจึงเลօะเลือน เพราะวินัยเลօะเลือน ธรรมจึง
เลօะเลือน”

ภัยในอนาคตประการที่ ๓ ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในการต่อไป ภัยนั้น เรอ
ทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยนั้นเสีย

“๔. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อผู้อื่น
กล่าวสูตรที่ตถาคตตรัสไว้ ล้าศึก มีเนื้อความลึกซึ้ง เป็นโลกุตรธรรมประกอบด้วยความว่า ภิกษุ
เหล่านั้นไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่เงียบโสตสดับ ไม่ตั้งใจฟेरรู้ และไม่ให้ความสำคัญธรรมว่าควรเรียนควร
ท่องจำให้ขึ้นใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ท่านผู้เชี่ยวชาญได้บรรจนาไว้เป็นบทกวีมืออักษรajiตร มีพยัญชนะ
วิจิตร อัญญานอก เป็นสาวางภาษาอิต ๓ ภิกษุเหล่านั้นกลับตั้งใจฟังด้วยดี เงียบโสตสดับ ตั้งใจฟेरรู้ และให้
ความสำคัญ ธรรมว่าควรเรียน ควรท่องจำให้ขึ้นใจ โดยนัยนี้แล เพราธรรมเลօะเลือน วินัยจึงเลօะ
เลือน เพราะวินัยเลօะเลือน ธรรมจึงเลօะเลือน”

ภัยในอนาคตประการที่ ๔ ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในการต่อไป ภัยนั้น เรอ
ทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยนั้นเสีย

“๕. ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา เมื่อไม่
เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา ภิกษุผู้ใดกระก็จักเป็นผู้มักมากเป็นผู้ยอดย่อน เป็น
ผู้นำ ในโอกgmนธรรม ทอดธุระในปวิเวก จักไม่ปราրถความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุ
ธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง หมู่คนรุ่นหลังก็จักพากันตามอย่างพวก
ภิกษุกระ เหล่านั้น แม้หมู่คนรุ่นหลังนั้น ก็จักเป็นผู้มักมาก เป็นผู้ยอดย่อน เป็นผู้นำในโอกgmนธรรม
ทอดธุระในปวิเวก จักไม่ปราrbถความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำ
ให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง โดยนัยนี้แล เพราธรรมเลօะเลือน วินัยจึงเลօะเลือน เพราะวินัย
เลօะเลือน ธรรมจึงเลօะเลือน”

ภัยในอนาคตประการที่ ๕ ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในการต่อไป ภัยนั้น เรอ
ทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยนั้นเสีย

ภิกขุทั้งหลาย กัยในอนาคต และการนี้แล ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จะเกิดขึ้นในการต่อไป กัยเหล่านั้น เหรอทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อลดภัยเหล่านั้นเสีย^{๗๙}

ในบาลีที่มา ท่านแสดงภวนา ๔ นี้ ในรูปที่เป็นคุณบทของบุคคล จึงเป็น ภาริต ๔ คือ ภาริตกาย ภาริตศีล ภาริตจิต ภาริตปัญญา (ผู้ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว) บุคคลที่มีคุณสมบัติ ชุดนี้ครบถ้วนย่อมเป็นพระอรหันต์

พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ภวนานสูตร ว่าด้วยภวนา ความว่า

“ภิกขุทั้งหลาย เมื่อภิกขุไม่หมั่นประกอบภวนาอยู่ แม้จะเกิดความประณาย่างนี้ ว่า ทำอย่างไรหนอ จิตของเราจึงจะหลุดพ้นจากอ娑วะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นก็จริง แต่จิตของภิกขุนั้นก็ ยังไม่หลุดพ้นจากอ娑วะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นได้เลยข้อนี้เพราะเหตุไร ควรกล่าวว่า เพราะไม่ได้เจริญ เพราะไม่ได้เจริญอะไร เพราะไม่ได้เจริญปัญญา ๔ สัมมัปปран ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๔ พละ ๔ โพษมงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘”

“เบรียบเหมือนไข่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ที่แม่ไก่กินไม่ดี ให้ความอบอุ่นไม่ได้ พักไม่ได้ แม้แม่แก่นั้นจะเกิดความประณาย่างนี้ว่า ทำอย่างไรหนอ ลูกของเราจะใช้ปลายเล็บเท้า หรือจะงอยปากทำลายกระباءไข่อกมาได้โดยสวัสดิ์ ข้อนี้ เพราะเหตุไร เพราะไข่เหล่านั้น แม่ไก่ กินไม่ดี ให้ความอบอุ่นไม่ดี พักไม่ดี แม่ฉันได”

“ภิกขุทั้งหลาย เมื่อภิกขุไม่หมั่นประกอบภวนาอยู่ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้จะเกิดความประณาย่างนี้ว่า ทำอย่างไรหนอ จิตของเราจึงจะหลุดพ้นจากอ娑วะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ก็ จริง แต่จิตของภิกขุนั้นก็ไม่หลุดพ้นจากอ娑วะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นได้เลย ข้อนี้becauseเหตุไร ควรกล่าวว่า เพราะไม่ได้เจริญ เพราะไม่ได้เจริญอะไร เพราะไม่ได้เจริญสติปัญญา ๔ สัมมัปปран ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๔ พละ ๔ โพษมงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘”

“ภิกขุทั้งหลาย เมื่อภิกขุหมั่นประกอบภวนาอยู่ แม้จะไม่เกิดความประณาย่างนี้ว่า ทำอย่างไรหนอ จิตของเราพึงหลุดพ้นจากอ娑วะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นได้ ข้อนี้becauseเหตุไรควรกล่าวว่า เพราะได้เจริญ เพราะได้เจริญอะไร เพราะได้เจริญสติปัญญา ๔ สัมมัปปран ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๔ พละ ๔ โพษมงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘”

“เบรียบเหมือนไข่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ที่แม่ไก่กินดีแล้ว ให้ความอบอุ่นดีแล้ว พักดีแล้ว แม้แม่ไก่นั้นจะไม่เกิดความประณาย่างนี้ว่า ทำอย่างไรหนอ ลูกของเราจะใช้ปลายเล็บเท้า หรือจะงอยปากทำลายกระباءไข่อกมาได้โดยสวัสดิ์ ก็จริง แต่ลูกไก่เหล่านั้นก็สามารถใช้ปลายเล็บเท้า หรือจะงอยปากทำลายกระباءไข่อกมาได้โดยสวัสดิ์ ข้อนี้becauseเหตุไร เพราะไข่เหล่านั้น แม่ไก่กินดีแล้ว ให้ความอบอุ่นดีแล้ว พักดีแล้ว แม่ฉันได”

“ภิกขุทั้งหลาย เมื่อภิกขุหมื่นประกอบภารนาอยู่ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้จะไม่เกิดความประราณาย่างนี้ว่า ทำอย่างไรหนอ จิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสาสหั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ก็จริง แต่จิตของภิกขุนั้นก็หลุดพ้นจากอาสาสหั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นได้ ข้อนั้นพระเหตุไร ควรกล่าวว่า เพราะได้เจริญ เพราะได้เจริญอะไร เพราะได้เจริญสติปัญญา ๔ สัมมัปปран ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย ๔ พละ ๔ โพษมังค์ ๗ อริยมรรคเมืองค์ ๕”

“ภิกขุทั้งหลาย เปรียบเหมือนรอยนิ้วมือ หรือรอยนิ้วหัวแม่มือที่ด้านมีดปรากฏแก่ช่างไม้ หรือลูกมือช่างไม้ แต่เข้าไม่รู้อย่างนี้ว่า วันนี้ด้านมีดของเรารอร่อนไปเท่านี้ เมื่อวานนี้เท่านี้ เมื่อวานเช่นเท่านี้ ก็จริง แต่เมื่อด้านมีดกร่อนไปเข้าก็รู้ว่า กร่อนไปแล้วนั้นเอง แม้ฉันได้”

“ภิกขุทั้งหลาย เมื่อภิกขุหมื่นประกอบภารนาอยู่ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้จะไม่รู้อย่างนี้ว่า วันนี้อาสาสหของเราสิ้นไปแล้วเท่านี้ เมื่อวานนี้เท่านี้ เมื่อวานเช่นเท่านี้ ก็จริง แต่เมื่ออาสาสหสิ้นไปแล้ว เธอก็รู้ว่าสิ้นไปแล้วนั้นเอง”

“ภิกขุทั้งหลาย เปรียบเทียบเรือเดินสมุทรที่เข้าผูกด้วย hairy และขันชะเนาะแล้วแล่นไปในน้ำตตลอด ๖ เดือน พอถึงฤดูหนาว ก็ถูกเข็นขึ้นบก เครื่องผูกเรือตากลมและแಡดໄว เครื่องผูกเหล่านั้นถูกผนตกระยะ ย้อมชำรุดเสียหายไปโดยไม่ยaga ฉันได้”

“ภิกขุทั้งหลาย เมื่อภิกขุหมื่นประกอบภารนาอยู่ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สังโโยชน์ทั้งหลาย ย่อมระจับ ดับไปโดยไม่ยaga”^{๙๐}

พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาตามความหมายของพระพุทธศาสนา คือ ภารนา หมายถึง การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรมการพัฒนา ซึ่งมีการพัฒนาอยู่ ๔ ประเภทคือ

๑. กายภารนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรียทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมลงกองงาน ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. ศีลภารนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกือบกล้วยกัน

๓. จิตภารนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญ ลงกองงานด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น การมีเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิและสติชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภารนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจ สิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาพ สามารถทำให้เป็นอิสระทำงานให้

ปริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพันจากความทุกข์ แก้ไขปัญญาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญาความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาอันต้องพัฒnar่วมกันหลายอย่างเช่น การพัฒนาภายใน การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา เข้าด้วยกันจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยไม่มีนัยอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๙๑}

พระธรรมปีฎก (ป.อ. ปยุตโต) คำว่า “ภารนา” ก่อนที่จะแปลว่าเจริญภารนาถ้าแปลตามตัวอักษรแปลว่า “การทำให้เป็นให้มี” หมายความว่าอันไหนที่ไม่เป็นก็ทำให้เป็นขึ้นอันไหนที่ไม่มีก็ทำให้มีขึ้นซึ่งหมายความโดยไปว่าการทำให้เพิ่มพูนขึ้นทำให้กล้าแข็งขึ้นอะไรก็เราจึงแปลกันอีกความหมายหนึ่งว่า “ฝึกอบรม” คำว่า “ฝึกอบรม” ก็ไปใกล้กับความหมายของคำว่าสิกขา

เพราะฉะนั้นสิกขากับภารนาจึงเป็นคำที่ใช้อย่างใกล้เคียงบางที่เหมือนกันเลยที่เดียวนี้เป็นการเข้ามาหาตัวหลักใหญ่ในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าตรัสในคำสอนของพระพุทธองค์เองเพื่อใช้คุณสมบัติของบุคคลท่านใช้ภาติกาโยภาติสีโลภาติจิตโดยปัญญาคือคำว่าภารนาเวลาใช้เป็นคุณศัพท์เป็นภาติภาติกาโยผู้มีกายที่เจริญแล้วหรือฝึกอบรมแล้วภาติสีโลผู้มีศีลที่ฝึกอบรมแล้วหรือเจริญแล้วภาติจิตโดยผู้มีจิตที่เจริญแล้วหรือมีจิตที่ฝึกอบรมแล้วภาติปัญญาผู้มีปัญญาที่เจริญแล้วหรือปัญญาที่ฝึกอบรมแล้วถ้าเป็นคำนາມอันนี้ก็คือ

๑. กายภารนาคนเป็นภาติกาโยตัวการกระทำเป็นกายภารนา
๒. ศีลภารนาคนเป็นภาติสีโลตัวการกระทำเป็นจิตภารนา
๓. จิตภารนาคนเป็นภาติจิตโดยตัวการกระทำเป็นจิตภารนา
๔. ปัญญาภารนาคนเป็นภาติปัญญาตัวการกระทำเป็นปัญญาภารนา

๑. ภารนาเป็นคำในภาษาบาลีที่มีรูปกริยาศัพท์เป็นภาษาเวตี มีความหมายตรงกับคำว่า วุฑฒติซึ่งก็คือวัฒนาหรือการพัฒนาที่ใช้ในภาษาไทยคำว่าภารนาในคำสอนของพระพุทธศาสนาหมายถึงการทำให้มีขึ้นเป็นครึ่ง การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การฝึกอบรม การพัฒนาเพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้นโดยมีความหมายครอบคลุมถึงการปฏิบัติตนทั้งหมดที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณธรรมภายใต้ตน^{๙๒}

๒. ภารนา ๔ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมักแสดงในรูปที่เป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้ได้เจริญกายศีลจิตและปัญญาแล้วดังข้อความต่อไปนี้

^{๙๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: พิมพ์เผยแพร่, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๑.

^{๙๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), หลักแม่บทของการพัฒนาตน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐,๑๕.

๓. พระผู้มีพระภาคเจ้าชี้อว่าทรงอบรมพระองค์แล้วทรงเป็นภาตติตรหรือพระองค์ที่ทรงเจริญหรือพัฒนาแล้วเป็นอย่างไรคือพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอบรมพระวรกายอบรมศีลอบรมจิตใจอบรมปัญญา (ขยายความต่อไปอีกว่าทรงเจริญโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการแล้ว)^{๔๓}

๔. ดังนั้นความหมายของภูนา ๔ คือการเจริญการพัฒนาทั้งทางด้านสมะและวิปัสสนาเพื่อให้มีผลปรากฏ เช่นบุคลิกภาพภาพลักษณ์ภายนอกและคุณธรรมภายในตน

๕. ที่ดีขึ้นซึ่งในความหมายนี้แบ่งผลที่ปรากฏออกเป็น ๔ ด้านคือ

๑) กายภานาหรือการพัฒนากายคือการมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือทางวัตถุให้รู้จัก “กินอยู่ดูฟัง” เป็นสามารถสเปสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้โทษรู้จักควบคุมไม่ให้เกิดความต้องการที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

๒) ศีลภานาหรือการพัฒนาศีลคือการมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมคือมนุษย์ตั้งอยู่ในกฎระเบียบเพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการของตนนั้นไม่ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายกับผู้อื่นสามารถอยู่กับผู้อื่นและเกื้อกูลกันได้ด้วยดี

๓) จิตภานาหรือการพัฒนาจิตคือการมีจิตที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมความดีงามสมบูรณ์สมรรถภาพมีความเข้มแข็งมั่นคงและสมบูรณ์ด้วยสุขภาพมีความเบิกบานผ่องใสสงบสุข

๔) ปัญญาภานาหรือการพัฒนาปัญญาคือการเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจอย่างเป็นนายความคิดและการหยั่งรู้ความจริงรู้เห็นเท่าทันโลกและชีวิตตามสภาพจะจริง^{๔๔}

เสถียรธรรมสถาน ได้กล่าวว่า ภูนา ๔ (การเจริญ, การทำให้เป็นใหม่ขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา : cultivation; training; development)

๑. กายภานา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมของกาม ให้อุคุลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ : physical development)

๒. สีลภานา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน: moral development)

๓. จิตภานา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญของกาม ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสماธิ และสตดชื่น เปึกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development)

^{๔๓} ข.จ. (ไทย) ๓๐/๑๙/๑๑๕.

^{๔๔} พระธรรมปีกุก (ป.อ. ปยุตโต), พระธรรม(ฉบับเดิม), พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ดวงแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๓๗๑.

๔. ปัญญาภานา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาพ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพันจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา: cultivation of wisdom; intellectual development)

ในบาลีที่มา ทำนัสเดงภานา ๔ นี้ ในรูปที่เป็นคุณบทของบุคคล จึงเป็น ภาริตกาย ภาริตศีล ภาริตจิต ภาริตปัญญา (ผู้ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว) บุคคลที่มีคุณสมบัติชุดนี้ ครบถ้วนย่อมเป็นพระอรหันต์^{๙๕}

น้ำทิพย์ ประดิษฐธรรม ได้กล่าวว่า ภานา ๔ (development) ภานา หมายถึง การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม หรือ การพัฒนา ประกอบด้วย

๑. กายภานา (physical development) แปลว่า พัฒนากาย ได้แก่ การพัฒนาร่างกาย ให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย ๔ เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ เช่น สัมพันธ์กับอาหาร โดยการกินเพื่อช่วยให้ร่างกายมีกำลัง มีสุขภาพดี ไม่ใช่เพื่อมุ่งความอร่อย อดโกร แสดงฐานะ สมพันธ์กับ โทรศัพท์ โดยดูเพื่อติดตามข่าวสาร แสดงความรู้ ส่งเสริมปัญญา มิใช่เพื่อหลอกมุ่นในความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือເວາເປັນເຄື່ອງມືອເລັ່ນການພັນ ເປັນຕົ້ນ

๒. ศีลภานา (moral development) แปลว่า พัฒนาศีล หมายถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดี เริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนต่อ ผู้อื่นและสังคม ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น และต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบสัมมาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ฝึกฝนอบรมกายวิชาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษ ก่อคุณประโยชน์ และเป็นเครื่องสนับสนุนการฝึกอบรมจิตใจยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๓. จิตภานา (emotional development) แปลว่า พัฒนาจิต คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงามพรั่งพร้อม ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น ๓ ด้านดังนี้คือ

๓.๑ คุณภาพจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้มีจิตใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรักความเป็นมิตร มีกรุณา อยากรช่วยเหลือปลดเบล็อกความทุกข์ ของผู้อื่น มีจักษะ คือมีน้ำใจเพื่อแผ่ มีcarav มีความกตัญญู รวมทั้งมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีจิตที่มีคุณภาพ เป็นต้น

๓.๒ สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือความอดทน มีสมารถ คือ จิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสจจะ คือความจริงจัง มีอิชฐาน คือ

^{๙๕} เสถียรธรรมสถาน, ภานา ๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sdsweb.org/> [๔ ตุลาคม ๒๕๕๗].

ความเด็ดเดี่ยวแนวโน้มต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะสมที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือการคิดพิจารณาให้เห็นความจริง杰มและชัดเจน รวมทั้งการสร้างเกราะป้องกันโดยอาศัยหลักธรรมต่าง ๆ ดังกล่าว

๓.๓ สุขภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีความสุขสดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ปลดปล่อย โปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมที่จะยิ้มและรับได้ มีปฏิภาณที่ดี ไม่เครียด ไม่กระวนกระวายใจ ไม่คับข้องใจ ไม่ซุ่มนัวเคร้านามอง ไม่เหดหูโศกเศร้า รวมทั้งการสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดีได้ เป็นต้น

๔. ปัญญาภารนา (Intellectual development) แปลว่า พัฒนาปัญญา คือพัฒนาความรู้ความเข้าใจของตนเอง ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง และใช้ความรู้แก้ปัญหา ทำให้เกิดสุขได้ เริ่มต้นรู้ เข้าใจศิลปวิทยา เรียนรู้ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรืออ่อนเอียงด้วยอคติ (ความลำเอียง) คิดวินิจฉัยใช้ปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้จักแก้ไขปัญหาและทำการให้สำเร็จตามแนวทางของเหตุปัจจัย ตลอดจนรู้เท่าทันธรรมชาติของสังหาร ถึงขั้นที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิง^{๙๖}

สรุปได้ว่าหลักภารนา ๔ หมายถึง การทำให้เป็นให้มีขั้นการฝึกอบรมการพัฒนาซึ่งมีการพัฒนาอยู่ในประเทศไทยคือ

๑. กายภารนา คือ การเจริญกายพัฒนาภารนา การฝึกอบรมให้รู้จักติดต่อเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมอง Kong ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. ศีลภารนา คือการเจริญศีลพัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบี้ยนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกือกูจแก่กัน

๓. จิตภารนา คือการเจริญจิตพัฒนาจิตการฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญองค์ความด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่นการมีเมตตาตามมีจันทะขยันหมั่นเพียรอดทนมีสมาธิและสติซึ่งเบิกบานเป็นสุขผ่องใสเป็นต้น

๔. ปัญญาภารนา คือการเจริญปัญญาพัฒนาปัญญาการฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาพความสามารถทำให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพันจากความทุกข์แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญาความหมายการพัฒนาทรัพยากรมุขย์ตามแนวทางพุทธศาสนานั้นต้องพัฒnar่วมกันหลายอย่าง เช่นการพัฒนาภารนา ภารนาศีล การพัฒนาจิตการพัฒนาปัญญาเข้าด้วยกันจึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยไม่นனຍอย่างใดอย่างหนึ่ง

^{๙๖} น้ำทิพย์ ประดิษฐรรธรรม,ภารนา ๔ ออนไลน์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/namtip9988/hnwy-thi-2-hlak-thrrm-thang-phraphuthth-sasna/2-4> [๔ ตุลาคม ๒๕๕๘].

สรุปความว่า หลักธรรมที่ผู้วิจัยนำมาประกอบการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข ด้วยสับปะรดคือ หลักสับปะรด ๗ หมายถึงสิ่งที่เหมาะสมกัน ช่วยเกื้อกูล สนับสนุนการบำเพ็ญภารนาให้ได้ผลดีประกอบด้วย ที่อยู่อาศัยไม่ปลูกปลานใจแจ ที่เที่ยวบินพาตมีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหาร บริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป การพูดคุยที่เหมาะสมกัน เช่น พูดคุยกันแต่ในภาตตุ ๑๐ และพูดแต่ พอประมาณ บุคคลที่ถูกกันเหมาะสมกันคือ มีท่านผู้ทรงคุณธรรมทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ อาหารที่เหมาะสมกัน เช่น ถูกกับร่างกายฉันไม่ยาก ดินฟ้าอากาศสิงแวดล้อมที่เหมาะสมกัน ไม่หนา เกินไป ไม่ร้อนเกินไป และอธิบายบทที่เหมาะสมกัน เช่น บางคนถูกกับจังกรม บางคนถูกกับน้ำ มีการ เคลื่อนไหวที่พอดี เมื่อหมุนนุชย์มาอยู่ร่วมกันจำนวนมากในสถานที่ที่เหมาะสมแล้วก็ต้องมีการซ้ายเหลือ กันและกันจึงจะเกิดความสุข ผู้สัมพันธ์ดีเด่นี่ยวน้ำใจกันจึงควรประพฤติหลักสังคಹัตตุ ๔ ต่อ กัน คือ การให้ คือ เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนกัน การกล่าวว่าจากเป็นที่รัก ว่าจดดีมั่นใจ คือกล่าวคำสาพไฟเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ตลอดถึง คำแสดงประโยชน์ที่ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจุงใจให้นิยมยอมตาม การประพฤติประโยชน์ต่อ กัน คือ ขวนขวยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอ ตันปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอ กันในชนหั้งหลาย เสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางแผน เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อพัฒนาฝึกฝนอบรม กาย ศีล จิต ปัญญาให้เจริญ ทำให้เกิดมีขึ้นในตนเอง

๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

๒.๖.๑ ความหมายเกี่ยวกับการจูงใจ

จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย ได้ให้ความหมายแรงจูงใจไว้ว่า แรงจูงใจ (Motive) มีรากศัพท์มา จากภาษาลาตินว่า “Movere” แปลว่า “move” หรือสภาวะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ๓ ทิศทาง คือ การทำให้เกิดพฤติกรรม การยับยั้งพฤติกรรมและการกำหนดพฤติกรรม ในทางจิตวิทยา แรงจูงใจ หมายถึง พลังที่มีอยู่ในตัวบุคคลซึ่งพื้นที่จะกระตุ้น หรือชี้ทาง (Urge or Direct) ให้อินทรีย์กระทำ พฤติกรรมอย่างโดยย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย^{๙๗}

มัลลิกา คงานุรักษ์ ได้ให้ความหมายแรงจูงใจไว้ว่า แรงจูงใจ (Motive) หมายถึง สภาวะ ภายในที่เป็นผลจากความต้องการแล้วค่อยกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรม ที่จะตอบสนองความต้องการ แรงจูงใจที่เกิดจากความต้องการทางกายเรียกว่าแรงขับ (Drive) ได้แก่แรงขับความทิวแรงขับทางเพศ

^{๙๗} จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, จิตวิทยาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: แอกทีฟ พริน์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๘.

ฯลฯ ความต้องการ (Need) หมายถึงสภาวะเมื่อรู้สึกขาดแคลนทางกายและทางใจ ทั้งหมดเป็นกระบวนการภายในที่อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์^{๙๕}

สุชา จันทน์อ่อน ได้ให้ความหมายการจูงใจ (Motivation) ไว้ว่า หมายถึง สภาวะที่อินทรีย์ ถูกกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมอย่างโดยอ้างหนึ่ง เพื่อบรรลุสู่จุดหมายปลายทาง (Goal) ที่ตั้งไว้ พฤติกรรมที่สนองความต้องการของมนุษย์ และเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่จุดหมายปลายทางพฤษกรรมที่ถูกกระตุ้นโดยแรงขับ (Drive) ของแต่ละบุคคล มีแนวมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างโดยอ้างหนึ่ง ซึ่งร่างกายอาจจะสมประสงค์ในความปราณາณเกิดจากแรงขับนั้น ๆ ได้^{๙๖}

การจูงใจ (Motivation) จึงเป็นกระบวนการของการกระตุ้นให้เกิดการกระทำสนับสนุน กิจการที่กระทำให้เกิดความก้าวหน้า และกำหนดแบบแผนของกิจการที่กระทำ และการกระทำหรือ พฤติกรรมได้รับอิทธิพลจากจุดมุ่งหมายที่การกระทำหรือพฤติกรรมนั้น ๆ มุ่งไปสู่ เป็นเรื่องที่ซับซ้อน ปัจจัยต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมจะไม่มีความสัมพันธ์กันชนิดตรงไปตรงมาลักษณะของการจูงใจ คือ เปลี่ยนแปลงได้ทุกโอกาสแม้ว่าเข้ายังประพฤติปฏิบัติอยู่เหมือนเดิม ทำให้ทราบถึงลักษณะที่แสดงออกของมนุษย์ บุคคลสองคนอาจจะกระทำในสิ่งเดียวกันโดยมีเหตุผลในการกระทำการต่างกัน หรือ อาจจะกระทำในสิ่งที่ต่างกันแต่มีเหตุผลการกระทำการที่เหมือนกัน^{๑๐๐}

จากการประมวลแนวคิดของนักวิชาการ สรุปเร่งจูงใจ คือสภาวะหรือกระบวนการที่ร่างกายและจิตใจของมนุษย์ถูกกระตุ้น ทำให้มีแรงขับ (Drive) ความต้องการ (Need) โดยมีปัจจัยต่างๆ ที่สะสมมาตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบันเป็นตัวข่วยกระตุ้นให้เกิดการสร้างพฤษกรรมขึ้นมา ทั้งที่เป็นภูศล กลางๆ และอกุศล

แรงจูงใจ เป็นคำที่ได้ความหมายมาจากคำภาษาละตินที่ว่า *movere* ซึ่งหมายถึง "เคลื่อนไหว"

นักจิตวิทยาให้ความหมาย แรงจูงใจ (Motive) และ การจูงใจ (Motivation) ไว้ ต่าง ๆ กันดังนี้

ดีเวค (Dewek) กล่าวว่า แรงจูงใจ คือ แนวทางที่จะไปสู่เป้าหมาย เป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายว่า ทำไม่เราจึงทำพฤษกรรมดังที่เป็นอยู่^{๑๐๑}

^{๙๕} มัลลิกา คณานุรักษ์, จิตวิทยากับการสื่อสารของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โอดีียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๗๑-๗๒.

^{๙๖} สุชา จันทน์อ่อน, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่๑๐, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๑.

^{๑๐๐} สุจitra พรมนุชาอิป, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร: สุวิริยสาสน์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๑.

^{๑๐๑} ดีเวค (Dewek 1986), ความหมายแรงจูงใจ, [ออนไลน์] [๑๙ มีนาคม ๒๕๖๑].

อัปสราสิริ เอี่ยมประชานักวิจิตรศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมา ทั้ง พฤติกรรมส่วนบุคคล พฤติกรรมระหว่างบุคคลหรือพฤติกรรมกลุ่ม เพื่อพยายามตอบคำถามที่ว่า เพราะเหตุใดคนเราหรือสัตว์จึงแสดงพฤติกรรมนั้นๆ หรือทำไม่ใจดีต้องแสดงพฤติกรรมเหล่านั้นอยู่ เสมอมาตั้งแต่เกิดจนตาย พฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นเป็นกิจวัตรประจำวัน เช่น การกิน การนอน การทำงาน การเล่นกีฬา การพับประสังสรรค์ ล้วนมีสาเหตุสำคัญ คือ แรงจูงใจ มนุษย์มีแรงผลักดัน อำนวยความอยาก ความต้องการหรือพลังขับข้อจูง กระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมออกมา แรงหรือพลัง อำนวยเหล่านี้เรียกว่ามากมายหลายชื่อ เช่น Need Motive Drive Want Urge Desire Instinet Wish Libido Incentive ^{๑๐๙}

เติมศักดิ์ คหบณฑ์นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าแรงงูใจไว้คล้ายคลึงกัน ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ^{๑๓}

การจูงใจ (motivation) หมายถึง กระบวนการของการใช้ปัจจัยทั้งหลายที่จะทำให้บุคคลเกิดความต้องการเพื่อสร้างแรงขับและแรงจูงใจไปกระตุนร่างกายให้แสดงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยปัจจัยดังกล่าวなんอาจจะเป็นสิ่งเร้าภายนอกกับสิ่งเร้าภายในหรือทั้งสองประการก็ได้ ดังแผนผังกระบวนการจูงใจในรูปที่ ๑ นี้

รูปที่ ๓ แผนผังแสดงให้เห็นแรงจูงใจ

จากรูปอิบายได้ว่าสิ่งเร้าภายในอกหรือสิ่งเร้าภายในจะทำให้บุคคลเกิดความต้องการ และความต้องการดังกล่าวจะสร้างแรงขึ้นและแรงจุงใจ เพื่อทำหน้าที่กระตุนร่างกายให้เกิดพฤติกรรมในการมีไปสู่เป้าหมาย

จะเห็นได้ว่ากระบวนการของการจูงใจนั้นค่อนข้างจะมีความซับซ้อน ดังนั้นในการกระทำการเข้าใจเรื่องการจูงใจให้เข้าใจอย่างชัดเจนได้นั้นต้องทราบคำจำกัดความของคำบางคำที่เกี่ยวข้อง

๑๐๒ อัปสรสิริ เอี่ยมประชา, เอกสารประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาทั่วไป GS101 (General Psychology), คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://eu.lib.kmutt.ac.th/elearning/Courseware/SSC231/content.html> [๑๘ มีนาคม ๒๕๖๑].

๑๐๗ เติมศักดิ์ คงวนิช, จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ด
ยุคเข็ม จำกัด(มหาชน), ๒๕๖๐). หน้า ๑๔๙.

๑๐๔ เรื่องเดียว กัน หน้า ๑๙๗-๑๙๘

กับกระบวนการรู้สึกได้ดังต่อไปนี้

๑. สิ่งเร้า (stimulus) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล สิ่งเร้านี้ เองก็อ่อนเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดกระบวนการรู้สึก ซึ่งอาจแบ่งสิ่งเร้าได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑.๑ สิ่งเร้าภายนอก ได้แก่ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นภาพ รส กลิ่น เสียง แสง สี รวมไปถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งหลาย

๑.๒ สิ่งเร้าภายใน ได้แก่ สภาวะทำงานของระบบต่าง ๆ ภายในร่างกาย เช่น ระบบย่อยอาหาร ระบบขับถ่าย ระบบไหลเวียนโลหิต ซึ่งผลการทำงานของระบบต่าง ๆ นี้เองบางครั้งจำทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าได้ด้วย

๒. ความต้องการ (Needs) นักจิตวิทยาอ่อนว่าความต้องการเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างแรงขับและแรงรู้สึกในตัวบุคคล กล่าวคือ เมื่อใดบุคคลมีความต้องการเกิดขึ้นก็เนื่องมาจากการรู้สึกอยู่ในสภาวะของการแสวงหาบางอย่างที่ขาดหายหรือสูญเสียไป จนทำให้เกิดแรงกระตุ้นร่างกายให้เกิดพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นมา เพื่อตอบสนองสภาวะของร่างกายที่ขาดความสมดุลนั้นให้กลับสู่สภาวะปกติ เช่น ร่างกายเมื่อยอยู่ในภาวะของการขาดน้ำ จะเกิดแรงกระตุ้นทำให้ร่างกายเกิดความต้องการน้ำขึ้น หรือสภาวะร่างกายที่อยู่ในภาวะของการขาดอาหาร ก็จะเกิดแรงกระตุ้นทำให้ร่างกายเกิดความต้องการอาหาร เป็นต้น โดยที่ไม่แล้วความต้องการของมนุษย์แบ่งได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภทคือ

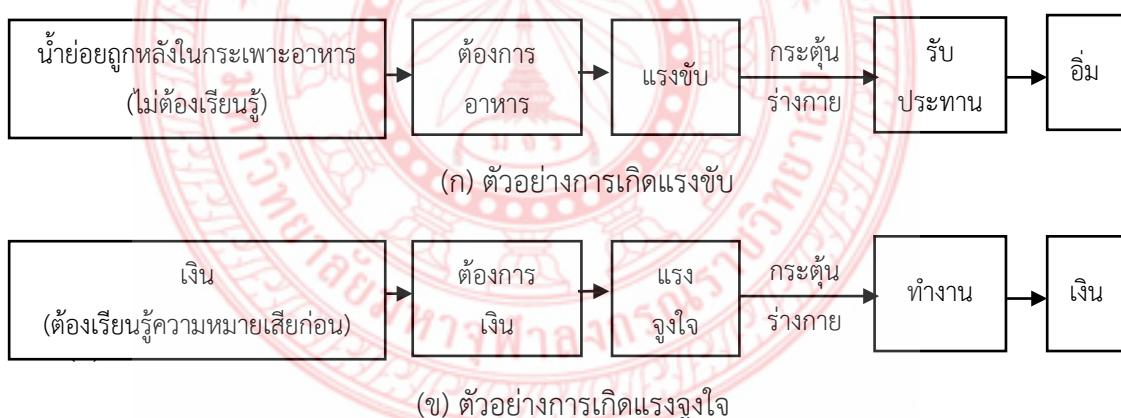
๒.๑ ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) ได้แก่ ความต้องการน้ำ อาหาร อากาศ การพักผ่อน ความต้องการทางเพศ ความต้องการเหล่านี้จะต้องอยู่ในสภาวะสมดุล มิฉะนั้นจะเกิดการแสวงหาเมื่อขาด หรือจะจัดสัดส่วนที่เกินความต้องการออกไปจากร่างกาย

๒.๒ ความต้องการทางจิตใจ (Physiological Needs) เป็นความต้องการของที่บุคคลจะได้มาต้องอาศัยการตอบสนองจากคนอื่น ๆ ในสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เช่น ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความมั่นคง ความปล่อยภัย ความต้องการการยอมรับจากสมาชิกอื่นในสังคม ต้องการความเคารพนับถือและความภาคภูมิใจ เป็นต้น

๓. แรงขับและแรงรู้สึก (Drive Motive) หมายถึง พลังหรือแรงพื้นฐานที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลเมื่อบุคคลเกิดความต้องการอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นมา โดยแรงดึงกลานี้จะทำหน้าที่กระตุ้นหรือรับળนให้ร่างกายเกิดพฤติกรรมที่นำไปสู่จุดหมายปลายทาง เมื่อได้ก็ตามที่ถึงจุดหมายปลายทาง ที่ต้องการ แรงขับและแรงรู้สึกนี้จะริมลดลงและหมดไป ซึ่งจะมีผลทำให้ความต้องการของบุคคลที่มีอยู่หมดตามไปด้วย โดยปกติแล้วแต่ละคนจะสามารถสัมผัสแรงขับและแรงรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในตนอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ เมื่อได้ก็ตามที่บุคคลเกิดความต้องการอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นมาและไม่ได้แสดงพฤติกรรมตอบสนองความต้องการสิ่งนั้น จะด้วยสาเหตุใดก็ตาม บุคคลนั้นจะถูกรบกวนด้วยแรงขับและแรงรู้สึก เช่น เมื่อเกิดความหิว ถ้าไม่ได้รับประทานอาหารจะเกิดอาการกระสับกระส่ายและ

กระบวนการ อาการที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะร่างกายถูกแรงขับที่เกิดจากความต้องการบกวน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าแรงขับและแรงจูงใจนี้องค์ตัวกระตุ้นร่างกายให้เกิดพฤติกรรมทั้งหลาย

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างระหว่างแรงขับ (drive) กับแรงจูงใจ (motive) อยู่ที่ว่าแรงขับนั้นจะมีสาเหตุมาจากความต้อการที่เป็นสิ่งเร้าภายใน หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยไม่ต้องอาศัยการเรียนรู้ เช่น แรงขับที่เกิดจากความต้องการอาหาร น้ำ ความต้องการทางเพศ ซึ่งเป็นแรงขับที่จะปรากฏในคนและสัตว์ทุกชนิด ส่วนแรงจูงใจนั้นมักจะเกิดจากความต้องการจากสิ่งเร้าภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นแรงจูงใจจะเกิดขึ้นในตัวบุคคลหนึ่งบุคคลใดได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้มีการเรียนรู้ความสำคัญของสิ่งเร้านั้นเสียก่อนสิ่งเร้านั้นจึงจะสามารถสร้างความต้องการขึ้นได้ เช่น เงินเป็นสิ่งเร้าภายนอก ก่อนที่จะสร้างแรงจูงใจได้นั่นบุคคลต้องเรียนรู้ค่าของเงินเสียก่อน ดังนั้นมีเงินมีความสำคัญ เงินจึงสามารถสร้างแรงจูงใจให้คนทำงานเพื่อให้ได้เงินมาตอบสนองความต้องการของตน เป็นต้น เพราะฉะนั้นหากล่าวโดยสรุปได้ว่าแรงขับเป็นแรงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่แรงจูงใจจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการเรียนรู้ ดังแผนผังแสดงการเปรียบเทียบระหว่างแรงขับกับแรงจูงใจในรูปที่ .... ต่อไปนี้

รูปที่ ๔ แผนผังแสดงตัวอย่างการเกิดแรงขับและแรงจูงใจ^{๑๐๕}

๔. สิ่งล่อใจหรือเครื่องล่อใจ (Incentive) หมายถึง สิ่งเร้าภายนอกที่มีอิทธิพลในการทำให้บุคคลเกิดความต้องการจนก่อให้เกิดแรงจูงใจที่จะกระตุ้นร่างกายให้แสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมาย ดังนั้นสิ่งล่อใจหรือเครื่องล่อใจหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบ ๆ ตัวบุคคลนั้น ทั้งที่เป็นนามธรรม เช่นคำยกย่อง ชมเชย ชื่อเสียง เกียรติยศ ส่วนที่เป็นรูปธรรมได้แก่ ทรัพย์สิน เงินทอง สิ่งของ

^{๑๐๕} เติมศักดิ์ คหณิช, จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ด จำกัด(มหาชน), ๒๕๖๐), หน้า ๑๕๑.

ตำแหน่ง ยศอาบรรดาศักดิ์ ของขวัญ รางวัล เป็นต้น สิ่งเร้าภายนอกดังกล่าวจะเป็นสิ่งล่อใจหรือเครื่องล่อใจให้เกิดกระบวนการในการจูงใจขึ้นได้

๕. เป้าหมาย (Gold) หมายถึง จุดหมายปลายทางสุดท้ายของกระบวนการจูงใจ เป็นขั้นตอนของการสืบสุกการแสดงพฤติกรรม ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อได้กีตามที่บุคคลสามารถแสดงพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายได้แล้ว แรงขับและแรงจูงใจที่ทำหน้าที่กระตุ้นหรือรบกวนร่างกายก็จะลดลงหรือหมดไป รวมไปถึงทำให้ความต้องการนั้นหมดตามไปด้วย

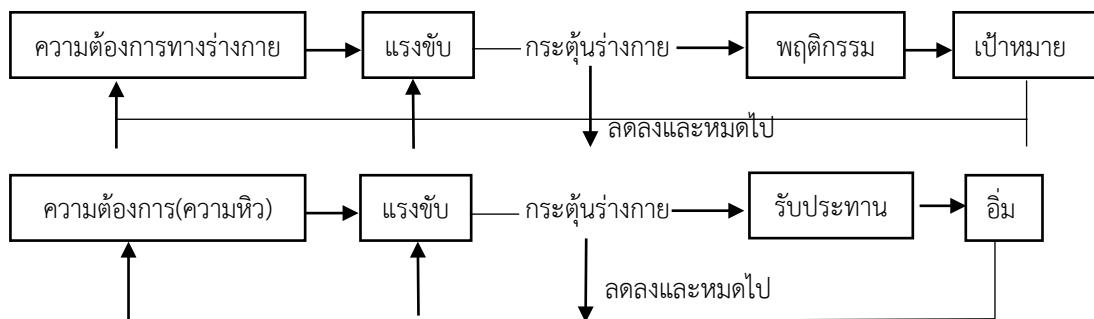
๒.๖.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ (Theories of Motivation)

นักจิตวิทยาทั้งหลายพยายามจะศึกษาและอธิบายถึงการจูงใจว่ามีกระบวนการและขั้นตอนอย่างไร เพื่อจะสามารถเข้าใจพฤติกรรมทั้งหลายที่มนุษย์แสดงต่อ กันในสังคม และสิ่งสำคัญอยู่ที่ว่าถ้าเข้าใจกระบวนการจูงใจได้อย่างชัดเจนแล้ว ย่อมสามารถนำไปใช้ในการสร้างความสำเร็จ ด้านการบริหารงานบุคคล การทำงาน และการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี สำหรับทฤษฎีการจูงใจที่จะกล่าวถึงในที่นี้แบ่งออกเป็น ๖ ทฤษฎี ได้แก่

๑. ทฤษฎีลดแรงขับ (Drive-reduction Theory) นักจิตวิทยาคนสำคัญ ได้แก่ ดอลลาร์ด มิลเลอร์ (Dollard Miller; 1950) และฮูล์ (Hull; 1952)^{๑๐๒} อ้างใน เติมศักดิ์ คทวนิช ได้อธิบายทฤษฎีลดแรงขับโดยพิจารณาจากพื้นฐานการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ที่เชื่อว่า เมื่อร่างกายอยู่ในสภาพะของขาดความสมดุลเนื่องจากความต้องการขั้นต้นของร่างกาย (primary needs) เช่น ความทิ่ว ความกระหาย ความต้องการอากาศ ความต้องการการพักผ่อน หลับนอน ฯลฯ ความต้องการเหล่านี้สร้างแรงขับไปกระตุ้นร่างกายให้แสดงพฤติกรรมตอบสนองความต้องการของตน และเมื่อได้ที่บรรลุเป้าหมายแรงขับที่รบกวนร่างกายนั้นจะค่อย ๆ ลดลงและหมดไป ทำให้ร่างกายกลับสู่สภาพะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง ความต้องการทั้งหลายก็จะหายไปด้วย ดังแสดงได้จากแผนผังในรูปที่.... ต่อไปนี้

---

^{๑๐๒} มิลเลอร์ (Dollard Miller; 1950) และฮูล์ (Hull; 1952) อ้างใน เติมศักดิ์ คทวนิช จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology). บริษัทชีเอดูเคชั่น จำกัด(มหาชน.) กรุงเทพมหานคร. ๒๕๖๐. หน้า ๑๕๕

รูปที่ ๕ แผนผังแสดงกระบวนการจูงใจตามทฤษฎีลดแรงขับ^{๑๐๗}

จากตัวอย่างของแผนผัง สามารถอธิบายได้ว่าเมื่อบุคคลเกิดความทิวหรือต้องการอาหารร่างกายจะสร้างแรงขับให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล แรงขับจะทำหน้าที่กระตุ้นร่างกายให้บุคคลนั้นเกิดความกระสับกระส่ายกระบวนการร่วมกันและอยู่ไม่เป็นสุข ระดับของความกระบวนการร่วมกันนี้จะมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับระดับของความต้องการของร่างกายด้วย กล่าวคือ ถ้าหิวมากแรงขับจะมาก ความกระสับกระส่ายกระบวนการร่วมกันจะมากไปด้วย แรงขับนั้นจะกระตุ้นร่างกายจนกว่าบุคคลนั้นจะไปปรับประทานอาหารจนกระทั่งอิ่ม แต่เป็นที่น่าสังเกตประการหนึ่งว่าเมื่อเราได้รับประทานอาหารแรงขับจะเริ่มลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งเมื่ออิ่มแล้วแรงขับที่รบกวนนั้นจะหมดไป ความต้องการอาหารหรือความทิวก็จะหมดตามไปด้วย

๒. ทฤษฎีความต้องการ/แรงขับ/สิ่งล่อใจ (Needs/Drive/Incentive Theory) เจ้าของแนวคิดทฤษฎีนี้ได้แก่ อับราฮัม เอช. มาสโลว์ (Abraham H. Maslow; 1908-1970)^{๑๐๘} ผู้นำจิตวิทยาคลุ่มนุษย์นิยม (Humanism) ได้อธิบายกระบวนการจูงใจไว้ว่า การจูงใจเกิดจากความต้องการของมนุษย์ซึ่งจะต้องเป็นไปตามลำดับขั้น ซึ่งมีทั้งสิ้น ๕ ขั้นดังนี้

๒.๑ ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เช่น ความทิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ ความต้องการอากาศ ต้องการพักผ่อน นอนหลับ เป็นต้น ความต้องการขั้นนี้ทำให้เกิดการตอบสนองด้วยการรับประทาน การดื่ม การหายใจ การนอน รวมทั้งความตอบสนองความต้องการทางเพศ เป็นต้น

๒.๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะแสวงหาหลักประกันและความอุ่นใจให้กับตนเอง เนื่องจากการที่บุคคลรู้สึกถึงความไม่แน่นอน ไม่มั่นคง และไม่ปลอดภัยที่อาจเกิดขึ้นได้กับตนเอง ทรัพย์สิน ครอบครัว ฐานะ การงาน ตำแหน่ง ด้วย

^{๑๐๗} เติมศักดิ์ คหณิช, จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ด จำกัด (มหาชน), ๒๕๖๐), หน้า ๑๕๑.

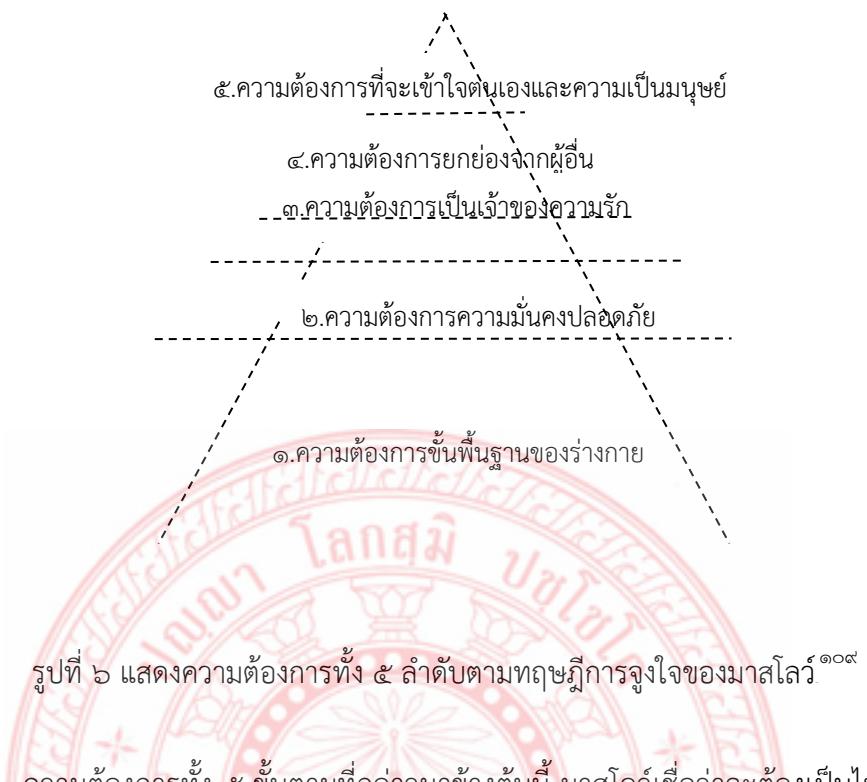
^{๑๐๘} Maslow, A.H., Motivation and Personality, (New York: Haper and Row, 1954).

เหตุตั้งกล่าวบุคคลที่เกิดความต้องการขึ้นนี้จึงแสดงพฤติกรรมด้วยการตั้งใจทำงาน เก็บเงิน ประกันภัย ประกันชีวิต พยายามหาอาชีพที่คิดว่ามั่นคงที่สุดให้กับตนเอง เป็นต้น

๒.๓ ความต้องการความเป็นเจ้าของและความรัก (Belongingness and Love needs) หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นที่รักของบุคคลอื่น รวมทั้งมีความต้องการที่จะให้สังคมในระดับต่าง ๆ เช่น ครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน สถานที่ทำงาน ฯลฯ ที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ยอมรับในฐานะที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเหล่านั้นด้วย ความต้องการขึ้นนี้เกิดจากธรรมชาติของความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ที่ไม่ต้องการจะอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง จึงเกิดการแสวงหาเพื่อให้ได้รับการตอบสนองทางจิตใจ โดยพยามพยายามที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับบุคคลทั้งหลาย เช่น การเอาใจใส่ ช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ ตอบแทน การแสดงความห่วงใย เป็นต้น

๒.๔ ความต้องการได้รับการยกย่องจากผู้อื่น (Self-esteem Needs) เป็นความต้องการที่จะเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้รับการเคารพยกย่องจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีประโยชน์ มีความสำคัญ และเป็นที่พึงของบุคคลทั่วไป บุคคลที่มีความต้องการในขันนี้จะพยายามแสวงหาตำแหน่ง ยศถาบรรดาศักดิ์ เกียรติยศ ชื่อเสียง ฐานะการเงิน และอำนาจให้กับตนเอง เพราะเรียนรู้ว่าสิ่งเหล่านี้จะสามารถตอบสนองความต้องการในขันนี้ให้แก่ตนได้

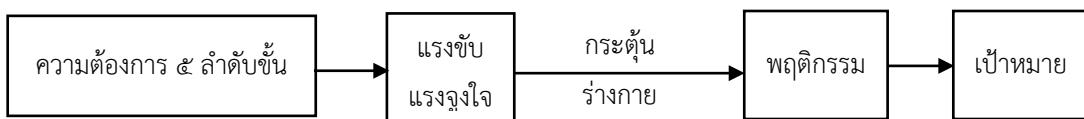
๒.๕ ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองและความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Self-actualization Needs) ความต้องการในขั้นนี้มาสโลว์ถือว่าเป็นความต้องการขั้นสูงสุดที่ทุกคนประนีดและมีความต้องการจะไปให้ถึงเป็นขั้นอุดมคติของบุคคลที่ทุกคนไฟฝัน แต่มีบุคคลจำนวนไม่มากนักที่จะสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ขั้นสูงสุดนี้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในขั้นนี้จะต้องเข้าใจและตระหนักเกี่ยวกับตนเองได้ว่าเป็นผู้มีความสามารถอย่างไรและมีแค่ไหน นอกจากนี้ต้องมีความมุ่งมั่นที่จะนำความสามารถที่ตนเองมีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่นและสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ดังนั้นความต้องการในขั้นนี้จึงไม่ใช่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเอง แต่จะคำนึงถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับตามอุดมคติที่ตนตั้งไว้ เพราะฉะนั้นบุคคลที่จะสามารถพัฒนาตนเองมาถึงขั้นนี้ได้จะได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว

รูปที่ ๖ แสดงความต้องการห้า ๕ ลำดับตามทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์^{๑๐๙}

ความต้องการห้า ๕ ขั้นตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ มาสโลว์เชื่อว่าจะต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนเสมอไม่มีการข้ามขั้น กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนจะเกิดความต้องการขั้นที่ ๑ ก่อน ได้แก่ ความต้องการทางร่างกาย จนกระทั่งเมื่อสามารถตอบสนองความต้องการของร่างกายเพียงพอแล้ว ความต้องการขั้นที่ ๒ ได้แก่ ความมั่นคงและความปลอดภัยจะเกิดขึ้น เมื่อได้รับการตอบสนองในขั้นที่ ๒ พoSมควรแล้ว ความต้องการขั้นที่ ๓, ๔ และ ๕ จะตามมาเป็นลำดับ มาสโลว์เชื่อว่าถ้าขั้นหนึ่งขึ้นได้ยังไม่ได้รับการตอบสนอง บุคคลนั้นจะไม่เกิดความต้องการขั้นสูงขึ้นไปอย่างเด็ดขาด เช่น ถ้าทราบได้ก์ตามที่บุคคลยังขาดแคลนอาหารอยู่ (ความต้องการขั้นที่ ๑) บุคคลนั้นจะไม่เกิดความต้องการที่จะทำประกันภัยหรือประกันชีวิตอย่างแน่นอน (ความต้องการขั้นที่ ๒) หรือบาง คนไม่สนใจว่าสังคมจะยอมรับหรือไม่ (ความต้องการขั้นที่ ๓) แต่เพื่อให้ตนเองหายจากความทิวบางครั้งจึงอาจใช้วิธีการขโมยอาหารหรือไม่จ่ายเงินเมื่อรับประทานอาหารเสร็จ เป็นต้น ดังนั้นทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ จึงเปรียบเสมือนกับการขึ้นบันไดที่จะต้องก้าวไปทีละขั้นจนกว่าจะถึงขั้นสูงสุดที่บุคคลพึงประสงค์ มาสโลว์ กล่าวว่า ความต้องการห้า ๕ ขั้นตามลำดับความต้องการของมนุษย์เหล่านี้จะสร้างแรงขับและแรงจูงใจนักระดับต้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการในแต่ละขั้นของตนซึ่งขึ้นอยู่ที่ว่าบุคคลนั้นกำลังเกิดความต้องการในขั้นใด ดังจะแสดงกระบวนการจูงใจตามทฤษฎีความต้องการ/แรงขับ/สิ่งล่อใจ จากแผนผังในรูปที่ ๗ ดังต่อไปนี้

^{๑๐๙} Weiten, Wayne., Psychology Themes and Variations, (Belmont, C.A. Brooks/Cole Publishing Co., 1989).

รูปที่ ๗ แผนผังแสดงกระบวนการจูงใจตามตามทฤษฎีความต้องการ/แรงขับ/สิงล่อใจ

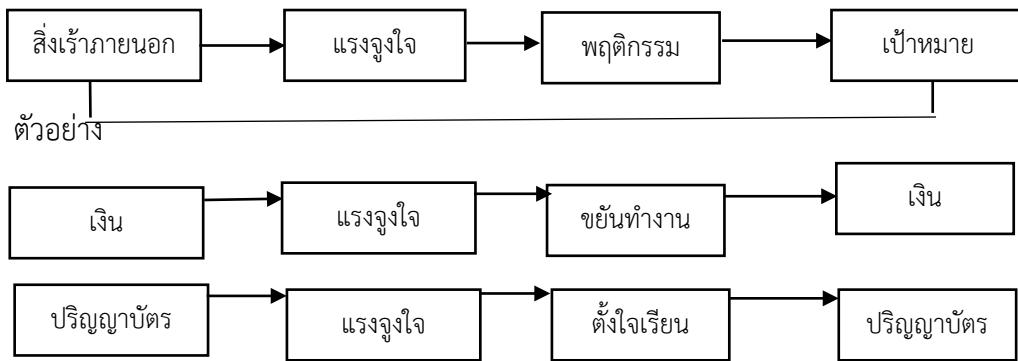
จากแผนผังอธิบายได้ว่า ถ้าต้องการสร้างแรงขับและจูงใจขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายที่เรา妄ไว้นั้น ให้ใช้สิ่งที่บุคคลนั้นต้องการเป็นสิ่งเร้า (stimulus) แต่ที่สำคัญเนื่องจากแต่ละคนจะมีความต้องการในแต่ละลำดับขั้นที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลนั้นให้ชัดเจนเสียก่อนจึงจะสามารถสร้างพฤติกรรมที่ต้องการได้ เช่น ในฐานะของหัวหน้างานที่ต้องการให้พนักงานที่อยู่ในความดูแลขยันและตั้งใจทำงานเพิ่มขึ้น และจากการศึกษาทำให้ทราบว่าพนักงานต้องการได้รับการยกย่องจากผู้อื่นซึ่งอยู่ในขั้นที่ ๔ จึงอาจใช้วิธีการประมวลพนักงานดีเด่นประจำเดือนเป็นเครื่องล่อใจการสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่พนักงาน เป็นต้น ดังแสดงแผนผังในรูปที่ ๘ ต่อไปนี้

รูปที่ ๘ การสร้างแรงจูงใจตามทฤษฎีความต้องการ / แรงขับ / สิงล่อใจ ^{๑๑๐}

๓. ทฤษฎีสิ่งเร้า (Cue-stimulus Theory) สำหรับการจูงใจตามทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญกับจุดเริ่มต้นของกระบวนการที่สิ่งเร้า (stimulus) ภายนอกมาจากความต้องการ โดยอธิบายว่าสิ่งเร้าภายนอกซึ่งหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวบุคคล จะมีอิทธิพลในการสร้างแรงจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าเหล่านั้น เช่น ต้องไปซื้อของ เพราะถูกเพื่อนชวนต้องทำประกันชีวิต เพราะเชื่อว่าผู้คนขายประกันห่วนล้อม เห็นสีอิฐในร้านจึงต้องเดินเข้าไปดูและซื้อมา เห็นปลาในน้ำมีมากจึงหาเบ็ดมาตก จะเห็นว่าเพื่อน ผู้คนขายประกัน เสื้อที่ขาว และปลาซูกชุม สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งเร้าภายนอกที่ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองทั้งสิ้น ซึ่งอาจแสดงกระบวนการจูงใจตามทฤษฎีสิ่งเร้าได้จากแผนผังในรูปที่ ๑๐ ต่อไปนี้

^{๑๑๐} เติมศักดิ์ คทวนิช, จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ด จำกัด (มหาชน), ๒๕๖๐), หน้า ๑๕๘-๑๕๙.

รูปที่ ๙ แผนผังแสดงกระบวนการจูงใจตามทฤษฎีสิ่งเร้า ๑๑๑

เป็นที่น่าสังเกตเกี่ยวกับทฤษฎีสิ่งเร้าว่า สิ่งเร้าและเป้าหมายนั้นมักจะเป็นสิ่งเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ถ้าต้องการจะสร้างแรงจูงใจในตัวบุคคลเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการ เช่น ตั้งใจเรียน ขยันทำงาน จะต้องทราบเป้าหมายของบุคคลนั้นเสียก่อน จึงจะนำเป้าหมายของบุคคลนั้นมาทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าหรือสิ่งล่อใจ (incentive) เช่นจากรูปที่..... การนำเงินและปริญญาบัตรมาทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าภายนอกเพื่อกระตุ้นให้บุคคลเกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมคือขยันทำงานหรือตั้งใจเรียนเพื่อให้ได้เป้าหมายได้แก่ เงินและปริญญาบัตร เป็นต้น

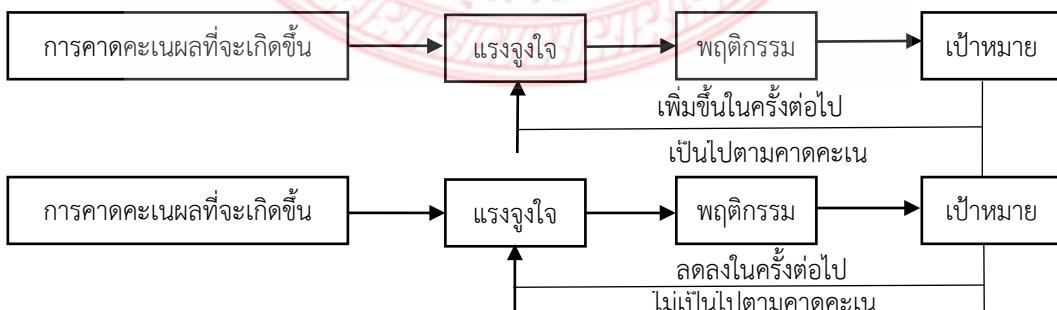
อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้อธิบายเพิ่มเติมว่า ในบางกรณีที่สิ่งเร้าภายนอกจะมีอิทธิพลต่อการเกิดแรงจูงใจมากกว่าความต้องการของบุคคล กล่าวคือ แม้บุคคลจะไม่มีความต้องการจะทำอะไร บางอย่าง แต่ถ้ามีสิ่งเร้าภายนอกมากระตุ้นบุคคลนั้น ก็สามารถเกิดแรงจูงใจขึ้นได้ทั้ง ๆ ที่ไม่มีความต้องการ เช่น นักศึกษาบางคนไม่ต้องการมาเรียนเวลา ๐๙.๐๐ น. แต่จำเป็นต้องมาให้ทัน เพราะอาจารย์เช็คชื่อตอนเวลา ๐๙.๐๐ น. หรือนักศึกษาต้องการแต่งตัวตามสบายแต่ต้องแต่งให้ถูกระเบียบ มิฉะนั้นาอาจารย์จะไม่ให้เข้าชั้นเรียน เวลาตอนหลับสบายตอน ๐๒.๐๐ น. และมีสิ่งโทรศัพท์ดังขึ้นทำให้จำเป็นต้องลุกขึ้นไปรับหรือแสดงพฤติกรรมบางอย่าง เพราะถูกเลี้ยงโทรศัพท์ซึ่งทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้ากระตุ้นให้แสดงพฤติกรรม เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการมาเรียนให้ทันตามเวลา แต่งกายถูกระเบียบ และลุกขึ้นไปรับโทรศัพท์ เหล่านั้นเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจที่ฝืนกับความต้องการของบุคคลนั้นทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นทฤษฎีสิ่งเร้านี้จึงเชื่อว่า สิ่งเร้าภายนอกจะเป็นตัวควบคุมการเกิดแรงจูงใจและพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าความต้องการ

๔. ทฤษฎีภาวะทางอารมณ์ (Affective Arousal Theory) ทฤษฎีการจูงใจทฤษฎีนี้เกิดจากแนวความคิดพื้นฐานกับการเกิดพฤติกรรมของบุคคลที่ว่า พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมานั้น

^{๑๑๑} เติมศักดิ์ คหวนิช, จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ด จำกัด (มหาชน), ๒๕๖๐), หน้า ๑๕๙.

จะเกิดขึ้นเพื่อแสวงหาความสุข ความพึงพอใจให้กับตนเอง และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ และความไม่สบายใจ หมายความว่าพฤติกรรมใดก็ตามซึ่งเมื่อบุคคลได้กระทำการไปแล้วได้รับความสุข ความพึงพอใจพุติกรรมนั้นก็จะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก เช่นถ้าขยันอ่านหนังสือทบทวนบทเรียนแล้วทำให้สอบได้เป็นที่หนึ่งพุติกรรมการขยันอ่านหนังสือและทบทวนบทเรียนจะเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ในทางตรงกันข้าม ถ้าพุติกรรมใดเมื่อกระทำการไปแล้วได้รับความทุกข์และความไม่สบายใจ พุติกรรมนั้นจะค่อย ๆ หายไป เช่น ถ้านักศึกษาแต่งกายผิดระเบียบแล้วถูกกลงโทษ นักศึกษาผู้นั้นจะมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงการแต่งกายผิดระเบียบ เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทฤษฎีภาวะทางอารมณ์นั้น จะเน้นความสำคัญที่อารมณ์และความรู้สึกของบุคคลที่ได้รับจากการแสดงพุติกรรมว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเกิดแรงขับและแรงจูงใจที่ทำให้ไปกระตุ้นร่างกายเกิดพุติกรรมเพื่อไปสู่เป้าหมาย ความสุขและความพึงพอใจที่ได้รับจากการบรรลุเป้าหมายนั้นจะส่งผลให้เกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพุติกรรมนั้นอย่างสมำเสมอ

อย่างไรก็ตาม ระดับความพึงพอใจที่บุคคลได้รับจากการแสดงพุติกรรมเมื่อบรรลุเป้าหมายจะมีความสัมพันธ์กับแรงขับและแรงจูงใจ กล่าวคือ ยิ่งได้รับความพึงพอใจจากการกระทำมากเท่าใด ก็ยิ่งจะทำให้เกิดแรงขับและแรงจูงใจที่จะกระตุ้นร่างกายมีสูงขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน อารมณ์ที่สร้างความสุขความพึงพอใจได้แก่ อารมณ์รัก ชอบ ยินดี และสนุกสนาน ถือว่าเป็นภาวะทางอารมณ์บวก (positive effect) ส่วนอารมณ์ที่สร้างความไม่พอใจหรือความทุกข์จนทำให้ต้องลดหรือหลีกเลี่ยงพุติกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกเช่นนั้นถือว่าเป็นภาวะทางอารมณ์ลบ (negative effect) นักจิตวิทยาคนสำคัญที่ทำการสนับสนุนทฤษฎีนี้ได้แก่ วอล์เตอร์ บี. แคนนอน (Walter B. Canon) และเฟสตินเกอร์ (Festinger)

รูปที่ ๑๐ แผนผังแสดงกระบวนการจูงใจตามทฤษฎีการใช้สติปัญญา

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ทฤษฎีการใช้สติปัญญาเชื่อว่าความสำเร็จและความล้มเหลวที่ได้รับในอดีตและปัจจุบันจะมีอิทธิพลต่อระดับความคาดหวังและแรงจูงใจที่จะกระทำการต่อไปในอนาคต

สรุป แรงจูงใจ คือสภาวะหรือกระบวนการที่ร่างกายและจิตใจของมนุษย์ถูกกระตุ้น ทำให้มีแรงขับ (Drive) ความต้องการ (Need) โดยมีปัจจัยต่างๆ ที่สะสมมาตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบันเป็นตัวช่วยกระตุ้นให้เกิดการสร้างพฤติกรรมขึ้นมา ทั้งที่เป็นกุศล กลางๆ และอกุศล ทฤษฎีแรงจูงใจประกอบด้วย ทฤษฎีลดแรงขับพิจารณาจากพื้นฐานการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ที่เชื่อว่า เมื่อร่างกายอยู่ในสภาวะของการขาดความสมดุลเนื่องจากความต้องการขั้นต้นของร่างกายความต้องการเหล่านี้สร้างแรงขับไปกระตุ้นร่างกายให้แสดงพฤติกรรมตอบสนองความต้องการของตน และเมื่อได้ปรับลดลงแล้ว แรงขับที่รับกวนร่างกายนั้นจะค่อยๆ ลดลงและหมดไป ทฤษฎีความต้องการประกอบด้วยความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการความเป็นเจ้าของและความรัก ความต้องการได้รับการยกย่องจากผู้อื่น ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองและความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทฤษฎีสิ่งเร้าประกอบด้วยสิ่งเร้าภายนอกซึ่งหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวบุคคล จะมีอิทธิพลในการสร้างแรงจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าเหล่านี้ ทฤษฎีภาวะทางอารมณ์ประกอบด้วยการเกิดพฤติกรรมของบุคคลที่ว่า พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมานั้นจะเกิดขึ้นเพื่อแสวงหาความสุข ความพึงพอใจให้กับตนเอง และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์และความไม่สบายนั้น

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสุทิตย์ อาจารย์ และ สายชล ปัญญาจิต วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวทางพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมโดยการมีส่วนร่วมของคนจะส่งผลบวก คณะสังฆได้มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรม เพื่อส่งเสริมบทบาท หน้าที่และการบริหารกิจการคณะสังฆที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสังฆ ๖ ประการ คือ การปกครองการศึกษา การเผยแพร่ การศึกษาสังเคราะห์ การสาธารณสังเคราะห์ และการสาธารณูปการสังเคราะห์ ๒) ด้านการบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนา กับการพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า แนวคิดและวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมเชิงพุทธ สามารถนำไปสู่การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพฤติกรรมสุขภาวะเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาจิตใจ ปัญญา และการสร้างพลังทางสังคมได้ ๓) ด้านการพัฒนารูปแบบของคณะสังฆในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคม พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาบุคคลและสังคมตามหลัก “ภารนา ๔” คือ ประการที่หนึ่ง ภารนา ๔ มุ่งเน้นการพัฒนาภายใน การฝึกอบรมภายใน

ให้รู้จักเป็นระบบ ระบบที่เปลี่ยน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง รวมทั้งเข้าใจระบบความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้เกิดความยั่งยืน^{๑๑๒}

พระมหาเกริกชัย เรณูไรส วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม.

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดนครปฐม ของกลุ่มตัวอย่างโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบร่วม ด้านสาธารณูปการ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการปกครอง การศาสนาศึกษา การศึกษาสังเคราะห์ การเผยแพร่ และการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง

๒. กลุ่มตัวอย่างที่มี อายุ ระดับการศึกษาทางประถมศึกษา อยู่ของวัด และการเป็นวัดพัฒนา มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านองค์กร และปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม สามารถทำนายระดับการพัฒนาวัดร่วมกันได้ร้อยละ ๔๔.๙๐

๔. แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐมจากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบร่วม ด้านสาธารณูปการ ควรเล็งเห็นความจำเป็นในการสร้างถาวรตัตุ ที่เน้นประหยัด และเน้นสุขลักษณะ ทั้งยังรักษาสิ่งแวดล้อมด้านการปกครอง เจ้าอาวาสควรมีทักษะในการปกครองและมีคุณธรรมไม่ลำเอียง ด้านการศาสนาศึกษา จะต้องตระหนักรถึงความรู้และคุณภาพของชาวพุทธโดยเริ่มจากพระภิกษุและสามเณร ด้านการศึกษาสังเคราะห์ ควรมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ด้านการเผยแพร่ควรสร้างบุคลากรด้านเผยแพร่ให้มากขึ้น และด้านสาธารณสุขและสังเคราะห์ ต้องมีใจให้รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมอย่างไม่ทอดธุระและไม่เห็นแก่ตัว

พระวีระศักดิ์ ชัยรมโม (สุวรรณวงศ์) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ: กรณีศึกษาวัดหารน้ำใหญ่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดและทฤษฎีการจัดการวัดด้วยหลักสัปปายะนั้นหมายถึงการสร้างสภาพเอื้อที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติ ปัจจัยที่เอื้อต่อการเป็นอยู่ดีและการที่จะพัฒนาตน ช่วยให้ความเจริญตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย เกื้อหนุนสิ่งสถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบายนิยม กันเกื้อกูลโดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสติปัญญา มี อย่าง คือ อาวاسที่อยู่โดยรอบที่บินพาตหรือแหล่งอาหารวัสดุเรื่องพุดคุยที่ส่งเสริมการปฏิบัติบุคคลผู้ที่อยู่ใกล้

^{๑๑๒} พระมหาสุทธิดย อาจารย์ และ สายชล ปัญญาชิต, รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระราชศาสนา, Veridian E-Journal, มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (เดือนมกราคม – เมษายน, ๒๕๕๘).

แล้วจิตผ่องใสสงบนั่นคงโภชนาะอาหารอุดมภูมิและสภาพแวดล้อมอิริยาบถเพื่อให้องค์กรเกิดความสงบและสันติสุข

วัดธารน้ำไหล (สวนโมกพลาราม) ได้มีแนวทางการการวัดตามหลักสัปปายะ ๗ ทั้งนี้ทางวัดได้ดำเนินการทั้ง ๗ แนวทาง กล่าวคือ ด้านอาวาส วัดได้เน้นสร้างเสนาสนะที่แฟงไปด้วยปริศนาธรรม มีรูปภาพ เป็นต้น ด้านโครงการ วัดอยู่ติดกับถนนสายหลักของภาคใต้คือถนนสายเอเชีย การสัญจรไปมาจึงสะดวกสบาย มีหลายช่องทางในการเดินทางมาถึงวัด ด้านบุคคล วัดมีต้นแบบที่มีได้แก่มีหลวงพ่อพุทธทาสเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองให้เข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการพูดคุย วัดยึดหลักการพูดน้อยๆปฏิบัติเยอะๆและมีการเผยแพร่ธรรมอย่างกว้างขวางหลายรูปแบบ มีเสียงและหนังสือ เป็นต้น ด้านอาหาร วัดมีโรงครัวที่จัดการเรื่องอาหาร มีมีการจัดทำอาหารพิเศษเพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อเป็นการไม่ยึดติดในอาหารด้านอาหาร วัดมีลักษณะอากาศไม่ร้อนมาก ไม่หนาวมาก เหมาะสมแก่นักปฏิบัติอย่างยิ่ง ด้านอิริยาบถ วัดมีที่สำหรับปฏิบัติธรรมเฉพาะและยึดผู้ปฏิบัติเป็นสำคัญเน้นเรื่องการเป็นอยู่แบบธรรมชาติ ตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ดังนั้น จึงยืนยันได้ว่า วัดที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ครองราชย์ของญาติโยม จะต้องดำเนินการบริหารจัดการให้ครบถ้วน ๗ แนวทาง

แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ ๗ สำหรับวัดธารน้ำไหล (สวนโมกพลาราม) และวัดหรือองค์กรอื่นๆ ผลการวิจัย พบว่าแนวทางการจัดการวัดสันติสุขควรจัดการด้วยหลักสัปปายะ ๗ ให้เหมาะสมแก่การเป็นอยู่ร่วมกันและเหมาะสมแก่การประพฤติปฏิบัติธรรม ทั้งในด้านอาคารสถานที่ ด้านการบริหารจัดการการสัญจรทั้งภายในและภายนอกวัด ด้านการบริหารจัดการด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากรด้านการบริหารจัดการด้านอาหาร ด้านการบริหารจัดการด้านอากาศและสภาพแวดล้อมด้านการบริหารจัดการด้านกิจกรรมและโครงการ ทั้งนี้ควรมีการวางแผน គรรມิการควบคุมดูแลและสั่งการ គรรມิกำหนดเป้าหมายและความคุ้มค่า และเหตุปัจจัยอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างการจัดการวัดให้เกิดสันติสุขต่อไป^{๑๓๓}

พระครูโสภณพุทธารักษ์ (ร่มโรส), พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโน และ ขันทอง วัฒนะ ประดิษฐ์ ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักสัปปายะ ๗ เพื่อพัฒนาครูスマชีรุ่น ๗ สถาบันพลังจิตทานุภาพ สาขา ๗๓ วัดพระราม จังหวัดترัง

ผลการวิจัยพบว่า

๑) หลักสัปปายะ ๗ หมายถึง การสร้างสภาพปัจจัยที่เอื้อต่อการศึกษาปฏิบัติ เอื้อต่อการเป็นอยู่ที่ดีและการพัฒนาครูスマชี ให้ได้ผลดี มี ๗ อย่าง คือ อาวาส สถานที่อยู่ โครงการที่บินหาตา

^{๑๓๓} พระวีระศักดิ์ ชัยรมโม (สุวรรณวงศ์), แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ ๗: กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ เลขหน้า : ๘๘-๑๐๔ ปี พ.ศ.: ๒๕๕๘.

หรือแหล่งอาหารภัสสะเรื่องพูดคุยที่ส่งเสริมการปฏิบัติ บุคคลผู้ที่อยู่ใกล้แล้วจิตผ่องใสสองมั่นคง โภชนะอาหาร อุดมภูมิสภาพแวดล้อม และอิริยาบถ เพื่อให้สะอาดและเหมาะสมแก่การปฏิบัติการเรียนครูสมารีให้ได้ผล

๒) สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติสมาชิกของครูสมารี ในอดีตมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับอาคารสถานที่ และอาคารที่อยู่อ้า สถานที่รับประทานอาหารไม่เหมาะสม มีสัตว์เลี้ยงภายในวัดรอบกวนทำให้การศึกษาปฏิบัติของผู้เข้าเรียนไม่ส่งผลให้เกิดสับปายะ แก่ผู้เรียน

๓) การประยุกต์หลักสับปายะ ๗ มาใช้ในหลักสูตรครูสมารี ส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนได้ดีขึ้นเจริญก้าวหน้าต่อการเรียนหลักสูตรครูสมารี สรุปเป็นโมเดลเพื่อการพัฒนาตามหลักสับปายะ ๗ โดยใช้ชื่อว่า Model's 3 P ประกอบด้วย ๑. Place for Peace คือ สันติสถานที่เอื้อทั้งในและของอาคาร อากาศ การเดินทาง ๒. Person for Peace คือ บุคคลแวดล้อม การสนทนาก็ทำให้จิตใจสหาย ๓. Power for Peace คือ ^{๑๑๔}

เช่นๆ โชคดำรงสุข อธิบดีกรมสุขภาพจิต กล่าวว่า "ความสุข" เป็นสิ่งที่คนทุกเพศทุกวัยต้องการ แต่อาจจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป โดยมีการศึกษาจำนวนมากที่บ่งชี้ว่า ความสุขนั้นมีความสัมพันธ์กับสมอง เมื่อคนเรามีความสุขสมองซึ่งก็ช่วย ชีวิตที่ทำให้เกี่ยวกับการคิดที่เป็นเหตุเป็นผล การวิเคราะห์ และการคำนวณ จะทำงานมากขึ้น ขณะที่เมื่อเรามีความรู้สึกในเชิงลบหรือมีความทุกข์ สมองซึ่งก็ช่วยทำให้เกี่ยวกับการคิดที่มีความรู้สึกในเชิงลบหรือมีความทุกข์ ทำงานมากกว่า ดังนั้นคนที่สมองซึ่งก็ช่วยทำงานมากกว่าซึ่งก็ช่วย จึงมักจะเป็นคนอารมณ์ดี ยิ้มเย้ม และมีความคิดในเชิงบวก คนที่อยู่รอบข้างก็มักจะรู้สึกถึงความสุขไปด้วย ซึ่งแตกต่างจากพวกที่สมองซึ่งก็ช่วยทำงานมากกว่า ที่จะพบว่า เป็นคนที่มีความคิดในแบบร้าย ความจำไม่ดี และมีความรู้สึกในเชิงลบมากกว่าทำให้คนที่อยู่รอบข้างรู้สึกถึงความทุกข์ไปด้วย ในการสร้างความสุขของทุก ๆ คน จึงไม่มีสูตรสำเร็จรูปแต่สิ่งที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเริ่มต้นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนความคิด การรับรู้และการตัดสินคุณค่าของตัวเราให้เป็นไปตามความเป็นจริง ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถี การดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ความสุขและความสมดุลได้ไม่ยาก ความสุขในชีวิตจึงไม่ใช่เกิดจากการไข่ควันหรือแสวงหาจากสิ่งภายนอกเพียงอย่างเดียวแต่ยังอยู่ที่ตัวเราว่าจะทำให้ชีวิตมีความสุขมากหรือสุขน้อย ตราบใดที่ตัวเราสามารถให้ความรักแก่ตนเองและผู้อื่น ยอมรับตัวเราและผู้อื่นยอมรับความเป็นจริงในปัจจุบัน สามารถขึ้นชุม ภาคภูมิใจ สิ่งที่เรามีและสิ่งที่ผู้อื่นมี มีความอ่อนโยนและ

---

^{๑๑๔} พระครูโสภณพุทธารักษ์ (ธมมโรส), พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโน และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์, การประยุกต์หลักสับปายะ ๗ เพื่อพัฒนาครูสมารีรุ่น ๓๙ สถาบันพลังจิตtanuaphaph สาขา ๗๓ วัดพระงาม จังหวัดตรัง, สาขาวิชาสังคมศึกษา, (ปัจพิทิพยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

เมตตาทั้งตัวเราและผู้อื่น มองโลกตามความเป็นจริง มองทุกสิ่งทุกอย่างที่เราทำ มีแรงดึงดูดอยู่เสมอ รวมทั้งมีอารมณ์ขันกับเรื่องรอบตัวบ้าง เราจะเป็นสุขได้เช่นกัน^{๑๑๕}

กนกลักษณ์ เจชวรรัญญา ทิพาพันธุ์ สังฆะพงษ์ และ รัตนा ปานเรียนแสน วิจัยเรื่อง ความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ: กรณีศึกษาคณภาพแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทรราชิราชนครินทร์ ผลการวิจัยสรุปว่า ใน การศึกษาความสุขในการทำงาน ปัจจัยค้าจุนในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ และหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยค้าจุนในการทำงานกับความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพคณภาพแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทรราชิราชนครินทร์ สามารถสรุปได้ว่าพยาบาลวิชาชีพคณภาพแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทรราชิราชนครินทร์มีความสุขในการทำงานอยู่ในระดับสูงโดยมีปัจจัยค้าจุนในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ ๕ ด้าน มีค่าคะแนนเฉลี่ยโดยรวม อยู่ในระดับปานกลางและพบความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลางระหว่างความสุขในการทำงานกับปัจจัยค้าจุนในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑.^{๑๑๖}

อุ่นเอื้อ สิงห์คำ, น้องเล็ก คุณวรاديศัย วิจัยเรื่อง กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

(๑) กระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธจัดขึ้นเป็นระยะเวลา ๕ วัน เพื่อเรียนรู้ทฤษฎีการสร้างสุขภาพควบคู่กับการปฏิบัติ โดยบูรณาการองค์ความรู้บนความเชื่อจากการดำเนินชีวิตของสังคมไทยและวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ เน้นองค์ความรู้เพื่อการ “พึงตนเองจนเป็นที่พึงของคนอื่นได้” มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายใจสังคมและจิตวิญญาณมีการฟังและสนทนารรมจากนักบวชเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณสู่การลด ละ เลิกความโลภ โกรธ หลง

(๒) ผลจากการกระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธทำให้คนมีสุขภาพที่ดีขึ้นเกิดจิตใจที่ดีงาม มีความเสียสละ เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ มีอารมณ์เบิกบาน แจ่มใส ทำให้เกิดพลังในการช่วยเหลือผู้อื่นที่ทุกข์ทรมาน เพื่อให้มีสุขภาพดี และช่วยทำให้สุขภาวะของสังคมดีขึ้น^{๑๑๗}

^{๑๑๕} เจชวรรัญญา โขคคำรังสุข นพ., อธิบดีกรมสุขภาพจิต, บทความด้านสุขภาพจิต: กรมสุขภาพจิต ชวน คนไทย สร้างสุขด้วยตัวเอง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.dmh.go.th/news/view.asp?id=1176> [๕ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

^{๑๑๖} กนกลักษณ์ เจชวรรัญญา, ทิพาพันธุ์ สังฆะพงษ์ และรัตนा ปานเรียนแสน, ความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ: กรณีศึกษาคณภาพแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทรราชิราชนครินทร์, วารสารวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๘.

^{๑๑๗} อุ่นเอื้อ สิงห์คำ, น้องเล็ก คุณวรاديศัย, กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธ, วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน, ๒๕๕๗).

อัครนันท์ อริยศรีพงษ์, กมลาศ ภูวนารีพงศ์^{๑๑๗} ได้วิจัยเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและจิตวิทยาเชิงบวกที่มีต่อสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของครอบครัวในชุมชนอาคารสูง เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ๑. สภาพบริบทด้านสภาพแวดล้อมและจิตวิทยาเชิงบวก พบว่า ปัจจัยบริบทสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย ๑). การดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัว ๒) การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ๓) ความภูมิใจที่ตนเองมีคุณค่า ต่อครอบครัวและสังคม ๔) การส่งเสริมความสุขในอยู่ร่วมกันของครอบครัว ๕) การมีส่วนร่วมสร้างชุมชนมีสุข และปัจจัยทางจิตวิทยาเชิงบวก ประกอบด้วย ปัจจัยทางจิตวิทยาเชิงบวก ๑) การรู้จักให้อกยิ่งกันและกัน ๒) การเปิดใจพูดคุยกัน ๓) ความอดทน อดกลั้นต่อการแก้ปัญหาครอบครัว ๔) ความรักและความเมตตาต่อ กัน ๕) การมีสติและความรอบคอบในการแก้ปัญหา ๒. ผู้อาศัยอาคารสูงที่มีครอบครัวเป็นสุขสูงจะมีสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ ด้านสุขภาวะทางปัญญาสูง และพบว่าและพบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเป็นสุขกับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ และ ๓. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและจิตวิทยาเชิงบวกที่มีต่อสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ พบว่า ตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนเอง ความหยุ่นตัว ครอบครัวเป็นสุข และชุมชนเป็นสุข ร่วมกันทำนายสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธโดยมีปริมาณการทำนายอยู่ระหว่างร้อยละ ๖๔.๐๐ ถึง ร้อยละ ๗๔.๔๐

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะมีแนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐมจากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ด้านสารารณ์ปการ ควรเล็งเห็นความจำเป็นในการสร้างถาวรватถุ ที่เน้นประทายด และเน้นสุขลักษณะ ทั้งยังรักษาสิ่งแวดล้อมด้านการปกคล้อง เจ้าอาวาสวรมีทักษะในการปกคล้องและมีคุณธรรมไม่ลำเอียง ด้านการศึกษาสีศึกษา จะต้องตระหนักรถึงความรู้และคุณภาพของชาวพุทธโดยเริ่มจากพระภิกษุและสามเณร ด้านการศึกษาสีศึกษา จะต้องตระหนักรถึงความรู้และคุณภาพของต่อเนื่อง ด้านการเผยแพร่ควรสร้างบุคลากรด้านเผยแพร่ให้มากขึ้น และด้านการสารานะสังเคราะห์ ต้องมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ด้านการเผยแพร่ควรสร้างบุคลากรด้านเผยแพร่ให้มากขึ้น และด้านการสารานะสังเคราะห์ ต้องมีใจใฝ่รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมอย่างไม่ทอดธุระและไม่เห็นแก่ตัว การพัฒนาวัดด้วยหลักสัปปายะให้เหมาะสมแก่การเป็นอยู่ร่วมกันและเหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม ทั้งในด้านอาคารสถานที่ ด้านการบริหารจัดการการสัญจรทั้งภายในและภายนอกวัด ด้านการบริหารจัดการด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากรด้านการบริหารจัดการด้านอาหาร ด้านการบริหารจัดการด้านอากาศและสภาพแวดล้อมด้านการบริหารจัดการด้านกิจกรรมและโครงการ ทั้งนี้ควรมีการ

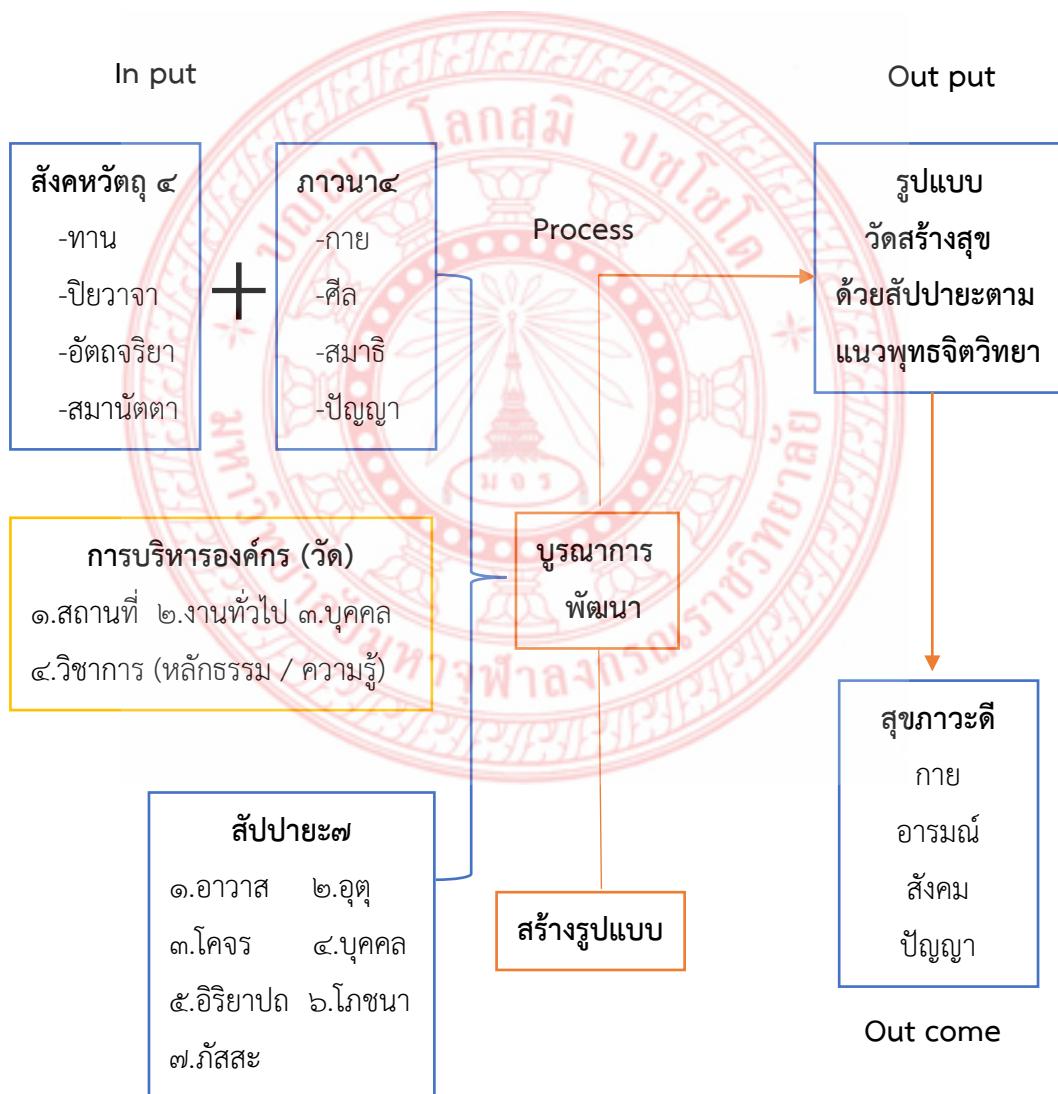
---

^{๑๑๗} อัครนันท์ อริยศรีพงษ์, กมลาศ ภูวนารีพงศ์, รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและจิตวิทยาเชิงบวกที่มีต่อสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของครอบครัวในชุมชนอาคารสูง เขตกรุงเทพมหานคร, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

วางแผน ควรมีการควบคุมดูแลและสังการ วางแผนเด่นหมายและความคุ้มค่า และเหตุปัจจัยอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างการจัดการวัดให้เกิดสันติสุขต่อไป

๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปเป็นกรอบได้ดังนี้

รูปที่ ๑๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา” ด้วยวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology) ตามลักษณะการศึกษารวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัย การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) และการวิจัยเชิงปริมาณโดยการแจกแบบสอบถาม ในประเด็นรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีกระบวนการวิจัย และขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพปัจุบันและแนวคิดของการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ในจังหวัดสระบุรี

๑. ศึกษาหลักการและวิธีการพัฒนาวัด

(๑) วิธีการศึกษา ศึกษาค้นคว้า จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(๒) แหล่งข้อมูล คำแนะนำของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

(๓) เครื่องมือที่ใช้ แบบบันทึกสรุป

(๔) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

(๕) ผลที่ได้ วิธีการพัฒนาวัด ด้านสถานที่ ด้านบุคลากรภายนอก ด้านหลักธรรมาภิบาล ที่ใช้เผยแพร่ด้านการบริหารงานทั่วไป

๒. ศึกษาวิธีการพัฒนาวัดด้วยสับปายะ

- ๑) วิธีการศึกษา ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒) แหล่งข้อมูล พระไตรปิฎก อรรถกถา ภูมิศาสตร์ หนังสือ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๓) เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล แบบบันทึกสรุป
- ๔) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิเคราะห์เนื้อหา
- ๕) ผลที่ได้ คือ สัปปายะ ๗ ประการ ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ โคลงสัปปายะ กัสสัปปายะ ปุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตุสัปปายะ อริยาปัตสัปปายะ
๖. สรุปประเด็น ขั้นตอนการพัฒนาวัด และ วิธีการพัฒนาวัดตามหลักสัปปายะ ๗
๗. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ผู้เกี่ยวข้อง เรื่อง การพัฒนาวัดสร้างสุข แบ่งหัวข้อการประชุม เป็น ๒ ประเด็น คือ
- ๑) การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาของวัดในจังหวัดสระบุรี ด้วยวิธีการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอก (SWOT) และ
- ๒) ผลสรุปแนวทางการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาวัดให้เป็นวัดสร้างสุข ผลที่ได้รับ (๑) จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรค โอกาส SWOT เกี่ยวกับการบริหารจัดการในอำเภอพระพุทธบาท
- ๓) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดใน อำเภอพระพุทธบาท
๔. สรุป องค์ประกอบในการพัฒนาวัดสร้างสุข และ ร่าง รูปแบบวัดสร้างสุข
- ๕) สรุปองค์ประกอบในการพัฒนาวัดสร้างสุข
- ๖) ร่างรูปแบบวัดสร้างสุข
- ขั้นตอนที่ ๒ สร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา
๑. การพัฒนาวัดสร้างสุข
- ๑) วิธีการศึกษา นำผลสรุป ร่างรูปแบบวัดสร้างสุขไปใช้พัฒนาวัดพระพุทธบาทให้มีความพร้อมตามรูปแบบที่ยกร่างไว้
- ๒) แหล่งข้อมูล วัดพระพุทธบาทสระบุรี เป็นต้นแบบในการพัฒนาวัด โดยขออนุญาตจากเจ้าอาวาส และตั้งคณะกรรมการพัฒนาวัด
๒. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้มาทำบุญ ที่วัดพระพุทธบาท ซึ่งจะทำการทำกิจกรรม
- ๑) ประชาชนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนผู้มาทำบุญที่วัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจำนวน ๔๐๐ คน
- ๒) จัดกิจกรรมสัปปายะสร้างสุข และ กิจกรรมบุญสร้างสุข ทุกวันพระครั้งละ ๑ ชั่วโมง เป็นเวลา ๒ เดือน
- ๓) สร้างแบบสอบถาม ประเมินความพึงพอใจตามหลักสุขภาวะ ๕ ด้าน โดยมีกิจกรรมดังนี้

ตาราง ๓.๑ กิจกรรมที่ใช้ในงานวิจัย

ที่	รายการ/ กิจกรรม	ลักษณะกิจกรรม	วัตถุประสงค์ กิจกรรม	ผลที่ได้จาก กิจกรรม
กิจกรรมด้านสถานที่สร้างสุข				
๑	จัดมุม รณีย สถานจัด	บริเวณเขตพุทธาวาสของวัดพระพุทธบาท บริเวณ พระมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธบาท จุด โบราณสถาน จัดให้มีจุดพักสำหรับผู้มาเยือน ผู้มา ท่องเที่ยวและสูบบุหรี่ น้ำมัสการรอยพระพุทธบาท	เพื่อความ สุข ภายในวัด	-วัดมีความ สุข เป็น ระเบียบ
๒	ป้าย ประชาสัม พันธ์	จัดทำ ติดป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อบอกประวัติความ เป็นมาของโบราณสถาน และป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ภายในจุดที่กำหนด	-เพื่อความ สุข ภายในวัด -รู้จักความ เป็นมาของ สถานที่ -รู้จักจุด ต่างๆ ภายในวัด	-เพื่อความ สุข ภายในวัด -รู้จักความ เป็นมาของ สถานที่ -รู้จักจุด ต่างๆ ภายในวัด
๓	มุมเก็บ ภาพที่ ระลึก	รักษาความสะอาด เลือกสถานที่เหมาะสมสมภายในวัด จุดสำคัญต่าง ๆ สามารถถ่ายภาพเก็บเป็นความทรง จำได้	-รักษาความ สะอาด เลือก สถานที่ เหมาะสม ภายในวัด จุดสำคัญ ต่าง ๆ -สามารถ ถ่ายภาพ เก็บเป็น ความทรงจำ ได้	-รักษาความ สะอาด เลือก สถานที่ เหมาะสม ภายในวัด จุดสำคัญ ต่าง ๆ -สามารถ ถ่ายภาพ เก็บเป็น ความทรงจำ ได้

๔	ต้นไม้พุด ได้	ติดป้ายพุทธ公约 คำสอน คติธรรมที่ต้นไม้โดยใช้ลวด สปริงรั๊ด	ผู้มาวัด เข้าใจหลัก คำสอนของ พระพุทธศาสนา	เข้าใจหลัก คำสอนของ พระพุทธศาสนา
๕	ป้าย ปริศนา ธรรมนำ ชีวิตให้มี ค่า	ติดป้ายคำถาม กลอน สุภาษิต บริเวณวัดเพื่อ เตือนสติและเป็นแรงบันดาลใจให้ทำความดี	ผู้มาวัด เข้าใจกลอน สุภาษิต	เข้าใจกลอน สุภาษิต เตือนสติ และเป็นแรง บันดาลใจให้ ทำความดี
กิจกรรมบุญสร้างสุข				
๖	รับบาตร ในศาลา	ขั้นตอนการจัดกิจกรรม - ผู้นำกล่าวแสดงตนเป็นพหุามาก - ภายในมีความพร้อม และเป็นระเบียบสวยงาม - ตักบาตรด้วยความพร้อมเพียง - เมื่อพระสงฆ์รับบาตรเสร็จแล้วรับประทานอาหาร ร่วมกัน	เพื่อให้ผู้มา วัดได้ตัก บาตรทำบุญ รู้จักเสียสละ	ตักบาตร ทำบุญรู้จัก เสียสละ
๗	การสวัด มนต์	- ผู้นำกลุ่มนักกิจกรรมทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็น กิจกรรมที่ใช้ฝึกสติสัมปชัญญะ - สวัดมนต์แปลขยายความ เป็นการสร้างความเข้าใจ ที่ถ่องแท้กับเนื้อหาบทสวดเป็นภาษาบาลีที่มีอายุ ยาวนาน โดยที่ในปัจจุบันไม่มีการใช้ การแปลขยาย ความช่วยให้ผู้สวัดมนต์มีความเข้าใจแก่นแทบทสวด มนต์ซึ่งเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา	-ทำวัตรเช้า และทำวัตร เย็นเป็น กิจกรรมที่ใช้ ฝึก สติสัมปชัญญะ -สวัดมนต์ แปลขยาย ความ เป็น การสร้าง ความเข้าใจ ที่ถ่องแท้กับ	-ทำวัตรเช้า และทำวัตร เย็นเป็น กิจกรรมที่ใช้ ฝึก สติสัมปชัญญะ -สวัดมนต์ แปลขยาย ความ เป็น การสร้าง ความเข้าใจ ที่ถ่องแท้กับ

			เนื้อหาที่ สอดเป็น ภาษาบาลี	เนื้อหาที่ สอดเป็น ภาษาบาลี
๙	การฟัง ธรรม	- ให้ความรู้ (บรรยายธรรม) และทบทวนเนื้อหาหลัก คำสอน - ผู้นำกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมร่วมกับ สมาชิก	-เข้าใจ หลักธรรม -แลกเปลี่ยน เรียนรู้ หลักธรรม ร่วมกันของ สมาชิก	-เข้าใจ หลักธรรม -แลกเปลี่ยน เรียนรู้ หลักธรรม ร่วมกันของ สมาชิก
๑๙	การจัด ค่าย คุณธรรม	คือการจัดอบรมคุณธรรมโดยใช้หลักสูตรที่กำหนด ๒ วัน ๓ คืน พักค้างแรม โดยมุ่งเน้นหลักธรรมที่ ต้องการให้ทราบกับผู้ที่เข้ารับการอบรม	-รู้จักดำเนิน ชีวิตด้วย หลักธรรม	-รู้จักดำเนิน ชีวิตด้วย หลักธรรม
๑๐	ชีวิต พัฒนาได้ ถ้าไม่มีศีล	ศีลเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตให้พัฒนา ภายวาจา ให้เรียบร้อย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสนับสนุนศีล ร่วมกัน ^๒ ปฏิบัติถือศีล	เพื่อให้ใช้ศีล พัฒนา ภาย วาจาให้ เรียบร้อย	ใช้ศีลพัฒนา ภายวาจาให้ เรียบร้อย
กิจกรรมชุมชนสร้างสุข				
๑๑	แจกทาน ผู้ยากไร้ รอบวัด	จัดเครื่องยังชีพเป็นชุด ๆ เพื่อมอบให้แก่ชุมชนผู้มี รายได้น้อย รอบ ๆ วัด เดือนละ ๑ ครั้ง โดยมี เจ้าภาพร่วมและองค์กรสนับสนุน	-รู้จัก เสียสละ -เห็นอกเห็น ใจผู้อื่น -รู้จักแบ่งปัน	-รู้จัก เสียสละ -เห็นอกเห็น ใจผู้อื่น
๑๒	จิตอาสา พัฒนาวัด	นัดพบรวมกลุ่มทำกิจกรรม ประชาชนร่วมพัฒนาวัด เดือนละ ๑ ครั้งตามความสมัครใจ	-รู้จัก เสียสละ -จิตอาสา เพื่อส่วนรวม -บำเพ็ญ	-รู้จัก เสียสละ -จิตอาสา เพื่อส่วนรวม -บำเพ็ญ

			สาระณรงค์ ไทยชน์	สาระณรงค์ ไทยชน์
๑ ๓	ทักษะ ชีวิต	การดำเนินการปรับตัวเพื่อยู่ร่วมกับชุมชนโดยการเข้าอบรม ด้วยการแนะนำจากวิทยากรพิเศษ	-เข้าใจการ อยู่ร่วมกับ ชุมชน -มีความ เข้าใจ ระหว่างกัน -เห็นอกเห็น ใจกัน	-เข้าใจการ อยู่ร่วมกับ ชุมชน -มีความ เข้าใจ ระหว่างกัน -เห็นอกเห็น ใจกัน
๑ ๔	geomชีวิต พิชิตทุก สิ่ง	จัดอบรม แบ่งกลุ่มประสบการณ์ เล่าสู่กันฟัง พร้อมกับให้คำแนะนำการแก้ปัญหาชีวิต	-เข้าใจการ อยู่ร่วมกับ ชุมชน -มีความ เข้าใจ ระหว่างกัน -เห็นอกเห็น ใจกัน	-เข้าใจการ อยู่ร่วมกับ ชุมชน -มีความ เข้าใจ ระหว่างกัน -เห็นอกเห็น ใจกัน
๑ ๕	พัฒนา ชีวิตพลิก วิกฤติเป็น โอกาส	จัดกิจกรรม ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง	-รู้จัก แก้ปัญหา อย่างมีสติ -แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ระหว่างกัน - มีความ เข้าใจ ระหว่างกัน -เห็นอกเห็น ใจกัน	-รู้จัก แก้ปัญหา อย่างมีสติ -แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ระหว่างกัน - มีความ เข้าใจ ระหว่างกัน -เห็นอกเห็น ใจกัน

ขั้นตอนที่ ๓ นำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

๑. ให้ผู้ร่วมกิจกรรมทำแบบสอบถามความพึงพอใจ และประโยชน์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมด้วยแบบสอบถาม ที่ออกแบบสร้างขึ้น วัดความพึงพอใจตามหลักสุขภาวะ ๔ ด้าน

๒. สรุป ผลการวิเคราะห์ แบบสอบถามความพึงพอใจตามหลักสุขภาวะ ๔ ด้าน

๓. นำเสนอรูปแบบวัดสร้างสุข ตามแนวพุทธจิตวิทยา

๑) การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยนำหลักธรรม สังคಹัตถธรรม ๔ พุทธวิธีการสอน และแนวคิดทฤษฎีทางพุทธจิตวิทยามาประยุกต์ใช้เพื่อการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

๒) การประเมินรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยานี้ จะได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวิจัยในครั้งนี้

๓) สรุปผลการวิจัย และเสนอแนะแนวทางเพื่อให้เกิดการนำผลงานไปใช้ประโยชน์แก่วัดพระพุทธบาท จ.สระบุรี หรือวัดในพื้นที่ จังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

๓.๒ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร คือ ประชาชนผู้มาทำบุญที่วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี กลุ่มตัวอย่าง ประชากรผู้มาทำบุญที่วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งอิฐจำนวน ๔๐๐ คน เพื่อตอบแบบสอบถามความพึงพอใจตามหลักสุขภาวะ ๔ ด้าน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยนี้เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยที่กรณีศึกษาเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการวิจัย เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาของวัดในจังหวัดสระบุรี และประเมินรูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา จำนวน ๓ กลุ่มหลัก คือ ผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดพระพุทธบาท จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นลักษณะการประชุมปฏิบัติการ(workshop) มีรายชื่อดังนี้

ตารางที่ ๓.๒ ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม

ลำดับ	ชื่อฉายา-นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระศรีปริยัติເວົ້າ ປ.ຮ. ຄ	เจ้าคณะอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี
๒	พระมหาสมัย อคุคปณໂນ ປ.ຮ. ດ	เจ้าคณะอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี
๓	พระครูศรีวรวิจารักษ์ ປ.ຮ. ຂ	เจ้าคณะอำเภอวากเหล็ก จังหวัดสระบุรี
๔	พระครูพิพิธปริยัติกิจ ດຣ.	กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
๕	ดร.อanhaj ບັດສິ	อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๖	นายเดชา ກ່ອເກີດ	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระบุรี
๗	ຜ.ดร.ກມລາສ ຝູວພະຍົບ	ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
๘	นางสาวจิราภรณ์ อินทร์พรหม	ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลวัดพระพุทธบาท
๙	นางอรพรรณ วรรณกุล	รองผู้อำนวยการปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี สาขาวัดพระพุทธบาท สระบุรี
๑๐	นางเบญจทรัพย์ ວົງຍະປະຍຸຮ	รองนายกเทศมนตรี อำเภอพระพุทธบาท
๑๑	นายบริดา ກරรณ์ເກຸດແກ້ວ	ประธานชมรมจริยธรรมโรงเรียนบาลพระพุทธบาท
๑๒	นางเกศร ຊຸມທະພົມ	เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งพระพุทธบาท
๑๓	นางธัญลักษณ์ ທັສີ	เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งพระพุทธบาท
๑๔	นางสาวมาลี ດວງເຈີຍຮ	เจ้าหน้าที่พระมณฑปวัดพระพุทธบาทรวมมหาวิหาร
๑๕	นายคณพेचร ໃບອຸດນ	เจ้าหน้าที่ผลประโยชน์วัดพระพุทธบาทราชรวมมหาวิหาร

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

- ๑) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามมาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะ และ หลักธรรมาภิบาล ๔ โดยแบบสอบถามความพึงพอใจสุขภาวะ หมายถึง การรายงานความรู้สึกมีความสุข ความพอใจ ต่อสถานที่ ภูมิทัศน์ที่สะอาดตา ร่มรื่น เป็นร่มนียสถาน มีพื้นที่ที่เหมาะสม กิจกรรมในวัดและการเข้ามาทำบุญที่วัด เป็นการประเมินตนเอง ๔

ด้าน ลักษณะเป็นแบบประเมินค่า ๕ ระดับ จำนวน ๓๐ ข้อ โดยมีค่า IOC อยู่ที่ .๘๗ แบบสอบถามประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เกี่ยวกับวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะ จำแนกตามกิจกรรม ๕ ด้าน ได้แก่ มุ่งมั่นศิริย์ สถาน การจัดป้ายประชาสัมพันธ์ การรับบัตรในศาลา การสวามนต์ การฟังธรรม มีระดับความเห็น ดังนี้

ระดับ ๕ หมายถึง มีความสุขมากที่สุด

ระดับ ๔ หมายถึง มีความสุขมาก

ระดับ ๓ หมายถึง มีความสุขปานกลาง

ระดับ ๒ หมายถึง มีความสุขน้อย

ระดับ ๑ หมายถึง มีความสุขน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

(๑) แนวคำมานำหัวการสนทนากลุ่มเฉพาะ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ การสนทนา กลุ่มเฉพาะ (focus group) มีแนวทางการสนทนากลุ่ม ดังนี้

(๑) แนวคิด-แนวปฏิบัติการสร้างวัดสร้างสุขด้วยหลักสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา เป็นอย่างไร

(๒) วิธีการ กระบวนการ ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะ เป็นอย่างไร

(๓) ปัญหา/อุปสรรค การพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะ เป็นอย่างไร การวิเคราะห์ สภาพปัจจุบันและปัญหาของวัดในจังหวัดสระบุรี ด้วยวิธีการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอก (SWOT)

(๔) ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตาม แนวพุทธจิตวิทยาเป็นอย่างไร

(๕) รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาเป็นอย่างไร

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ด้านจิตวิทยา และเครื่องมือวัด และประเมินผล ตรวจสอบ ปรับปรุงข้อความ และให้ข้อเสนอแนะ นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับ กลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๓๐ คน ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง ได้ค่าความ เชื่อมั่น (Reliability) ได้เท่ากับ .๙๐

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย แบบสอบถาม โดยเครื่องมือวิจัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๔.๑ การวางแผนก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลวิจัยภาคสนามในวิธีการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างโดยบังเอิญ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผลตามหลักสถิติ และนำเสนอข้อมูลในรูปตารางและเชิงบรรยาย

๓.๔.๒ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเชิงคุณภาพ เป็นขั้นตอนของการลงพื้นที่จริงเพื่อเก็บข้อมูลวิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดพระพุทธบาท ส่วนวิธีการศึกษาเพื่อเก็บข้อมูล ประกอบด้วย การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ทำการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยเองและผู้ช่วยวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานโดยหาค่า ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ในการอธิบายข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจ

๓.๕.๒ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งในส่วนของการวิจัยเอกสารและการทำสนทนากลุ่มย่อย ดังนั้น เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ในงานวิจัยนี้จะใช้ระเบียบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลก็จะมีการเตรียมข้อมูล โดยการลดthonข้อมูลและการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล นำเสนอข้อมูลเป็นเชิงพรรณนา

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวคิดการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ๒. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาในจังหวัดสระบุรี ๓. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขในจังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา จากนั้นจึงใช้ “กิจกรรมบุญสร้างสุข” และ “กิจกรรมสปปปายะสร้างสุข” กับกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนผู้มาร่วมทำบุญที่วัดพระพุทธบาท โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งอิฐ จำนวน ๔๐๐ คน ผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ ศึกษาสภาพปัญหาของวัดและแนวคิดการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ณ วัดพระพุทธบาท ต. ชุมพล อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ผู้เกี่ยวข้อง เรื่องการพัฒนาวัดสร้างสุข โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ดังนี้

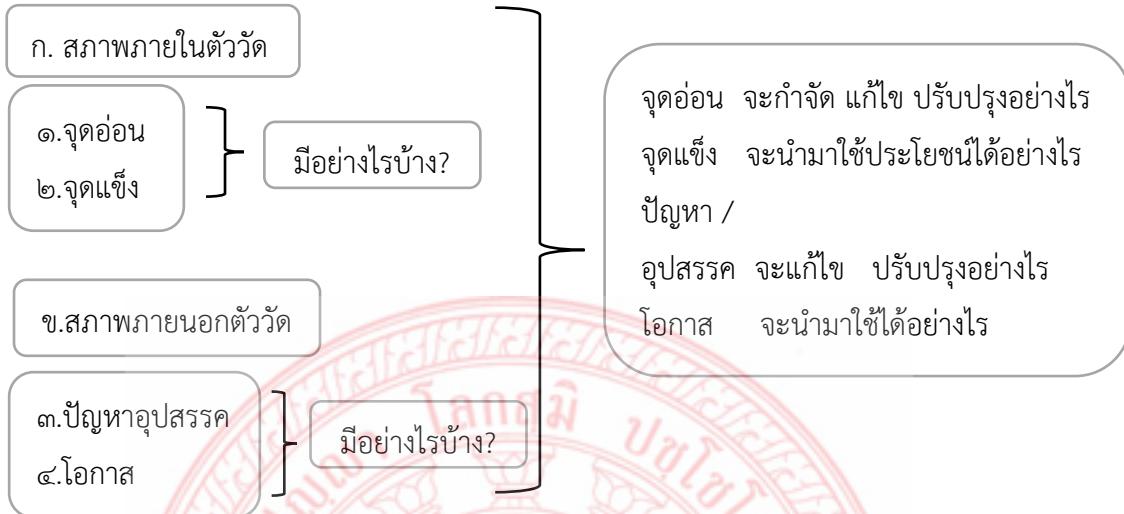
ตารางที่ ๔.๑ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ลำดับ	ชื่อเจ้าของวัด	ตำแหน่ง
๑	พระศรีปริยัติเวที ป.ร. ๙	เจ้าคณะอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี
๒	พระมหาสมัย อคคปณิส ป.ร. ๙	เจ้าคณะอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี
๓	พระครุศรีวรกิจจากรักษ ป.ร. ๖	เจ้าคณะอำเภอแม่เหล็ก จังหวัดสระบุรี
๔	พระครุพิธปริยัติกิจ ดร.	กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
๕	ดร.อำนาจ บัวศิริ	อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย อธิตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๖	นายเดชา ก่อเกิด	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระบุรี
๗	ดร.กมลลักษณ์ ภู่วชานาธิพงศ์	ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
๘	นางสาวจิราภรณ์ อินทร์พรหม	ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลวัดพระพุทธบาท
๙	นางอรพรรณ วรรณกุล	รองผู้อำนวยการปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี สาขาวัดพระพุทธบาท สระบุรี
๑๐	นางเบญจทัตพย์ วงศ์ประยูร	รองนายกเทศมนตรี อำเภอพระพุทธบาท
๑๑	นายปรีดา กรณ์เกตุแก้ว	ประธานชมรมจริยธรรมโรงพยาบาลพระพุทธบาท
๑๒	นางเกสร ขุ่มทรัพย์	เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งพระพุทธบาท
๑๓	นางรัญลักษณ์ หัสดี	เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งพระพุทธบาท
๑๔	นางสาวมาลี ดวงวิเชียร	เจ้าหน้าที่ประเมินทบทวนมาตรฐานวิชาการ
๑๕	นายคมเพชร ใบอุดม	เจ้าหน้าที่ประเมินทบทวนมาตรฐานวิชาการ

โดยแบ่งหัวข้อการประชุมเป็น ๒ ประเด็น คือ การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และการแก้ปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันผลการบันทึกจากการประชุมระดมความคิดเห็น สังเกตวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร โดยมีวิธีสังเกตวิเคราะห์ตามแผนภูมินี้

ประชุมระดมความคิดเห็น

ผลการระดมความคิดเห็น

๑. จุดอ่อน.....	.....
๒. จุดแข็ง.....	.....
๓. ปัญหา/อุปสรรค.....	.....
๔. ข้อเสนอแนะ.....	.....

ข้อเสนอแนะ

รูปภาพ ๔.๑ แนวทางในการสนทนากลุ่ม

ที่มา อำนาจ บัวศิริ บรรยายพิเศษ ๓๓ ธันวาคม ๒๕๖๐^๑

^๑ อำนาจ บัวศิริ, อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, บรรยายพิเศษ, [๓๓ ธันวาคม ๒๕๖๐].

ประเด็นที่ ๑ การวิเคราะห์สภาพปัจจัยทางการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะ^{ตามแนวพุทธจิตวิทยา}

๑. การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพภายในวัด (Internal Factors)

๑.๑ การวิเคราะห์จุดเด่น (Strength)

วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร ได้จัดโครงสร้างของวัดให้ประกอบด้วย พระภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา ศิษย์วัด เจ้าอาวาสดำเนินนโยบายพัฒนาวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา คือ อุทยานการศึกษาและปฏิบัติธรรมประชาชนรถ เพาะเลี้งเห็นความสำคัญการศึกษาปริยัติและการประพฤติปฏิบัติธรรม โดยมีความตั้งใจอย่างมั่นคงว่า จะเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป อีก จัดระเบียบกฎเกณฑ์เมื่อบวชแล้วต้องพร้อมที่จะอยู่ปฏิบัติธรรม ศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งยัง สนับสนุนพระภิกษุสามเณรให้มั่นเพี่ยรในการปฏิบัติธรรม ทั้งเป็นแหล่งให้การอบรมการประพฤติปฏิบัติธรรมแก่ผู้มีจิตศรัทธาทั้งชาวบ้าน ข้าราชการ นักเรียน และโดยเฉพาะนักเรียนในการอุปถัมภ์ของวัดพระพุทธบาท คือ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี สาขาวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร

งานปักครองวัดพระพุทธบาท ในปี ๒๕๕๘ มีจำนวนพระภิกษุสามเณรจำนวน ๖๐ รูป ดังนี้

พระราชาคณะชั้นธรรม	จำนวน	๑	รูป
พระราชาคณะชั้นสามัญ	จำนวน	๑	รูป
พระครูสัญญาบัตร	จำนวน	๑	รูป
พระธานุกรรโนมไม่มีประจำคฤหัสดิ์	จำนวน	๒	รูป
พระเปรี่ยญ	จำนวน	๑๙	รูป
พระนักธรรม	จำนวน	๓	รูป
พระอันดับเรียนธรรมวินัย	จำนวน	๖	รูป
สามเณรเปรี่ยญ	จำนวน	๓	รูป
สามเณรนักธรรม	จำนวน	๘	รูป
สามเณรเรียนธรรมวินัย	จำนวน	๑๖	รูป
รวมพระภิกษุ	จำนวน	๓๓	รูป
รวมสามเณร	จำนวน	๒๗	รูป
รวมพระภิกษุสามเณร	จำนวน	๖๐	รูป

เจ้าอาวาสมีภาระผู้นำ มีประสบการณ์สูงประกอบด้วยความรู้ด้านปริยัติและปฏิบัติ มีปฏิปทา น่าเลื่อมใส บุคลากรพระภิกษุสามเณรทั้งหมดภายในวัดได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นบุคลากรที่มี คุณภาพ ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ ให้การสนับสนุนพระภิกษุและพระสังฆาธิการเรียนหลักสูตร ประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) และสนับสนุนให้พระสังฆาธิการศึกษาต่อในระดับ ปริญญา พระธรรมปีฎก เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทมหาวิหาร เป็นองค์อุปถัมภ์ ให้มีการจัดตั้งโรงเรียน สาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพศรี สาขาวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหารขึ้น ซึ่งเกิดจากความร่วมมือ ทางวิชาการกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพศรีและวัดพระพุทธบาทมหาวิหาร ในปีการศึกษาแรก พ.ศ.๒๕๕๓ มีการรับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โดยได้ใช้สถานที่ ของวัดพระพุทธบาทมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ซึ่งได้มีการก่อสร้างอาคารเรียน ๓ ชั้น เป็นสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสาธิตฯ สาขานี้จะเน้นการจัดการเรียนการสอนตาม แนวคุณธรรม นำความรู้ โดยใช้หลักสูตรเดียวกับโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพศรีอีกทั้งวัดพระ พุทธบาทมีความเหมาะสมเป็นวัดที่สมควรแก่การปฏิบัติธรรม ญาติโยมมีบางส่วนที่มีความสนใจมาปฏิบัติ ธรรมทั้งในช่วงที่วัดจัดปฏิบัติธรรมที่อุทยานการศึกษา มาปฏิบัติธรรมในช่วงวันสำคัญที่ทางวัดจัดขึ้นและ มาปฏิบัติธรรมถือศีลอุปโภคในช่วงเข้าพรรษา ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสระบุรีเข้ามาดูแลให้ การแนะนำช่วยเหลือสนับสนุน

โดยสรุป คือวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร มีวัตรปฏิบัติมุ่งสุวิธิการปฏิบัติธรรม มีความ สงบ ปราศจากการรบกวน โดยสภาพบริเวณรอบๆ ถือเป็นเขตเมืองมีความเจริญ ไปมาสะดวก สามารถหา พาหนะเดินทางได้ง่าย บรรยากาศในวัดสะอาด สงบ ร่มรื่น โปร่ง ลมพัดเย็นสบาย โศจรตามรอบๆ บริเวณ วัดพระพุทธบาท มีชุมชนร่วมใจพัฒนา ชุมชนนั้นทั้งปัญญา ชุมชนท้ายพิกุล ๑ ชุมชนท้ายพิกุล ๒ ชุมชน ประชาบารุง ชุมชนศรีรักษा ชุมชนอินทร์พิทักษ์ ชุมชนภัณฑคีรี ชุมชนกุ้กกำทัดน้ำ ชุมชนอินทร์รักษा สามัคคี ชุมชนชุมโขลนพัฒนา และ ชุมชนเมืองทอง^๓ เป็นที่บินทบاد พุทธศาสนาในชุมชนมีความสมัครสมาน สามัคคีป่องดอง ต่างมีศรัทธาเลื่อมใสในวัดพระพุทธบาท และพระภิกษุสงฆ์สามเณรทำบุญเลี้ยงพระในบางโอกาส ณ หอฉันโรงครัววัดพระพุทธบาทอันจัดเป็นศูนย์กลางบำเพ็ญบุญ ทำให้พระภิกษุสามเณรมีปัจจัยสืบสืเดือน มีรอยพระพุทธบาท ประดิษฐานอยู่ภายในพระมนต์ป่า ที่ศรัทธาสาธุชน จากที่ต่าง ๆ มากรับน้อมสการอยู่ เสมอ

^๓ เทศบาลเมืองพระพุทธบาท สระบุรี, สภาพและข้อมูลพื้นฐาน ลักษณะทางสังคม, [ออนไลน์], แหล่ง ที่มา: <http://www.praphutthabat.go.th/general3.php>

๑.๒ การวิเคราะห์จุดด้อย (Weakness)

การจัดสภาพแวดล้อมมีสภาพไม่เอื้อต่อความเป็นสัปปายะ เช่น จุดโบราณสถานไม่มีป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาและเป็นจุดพักผ่อน สำหรับผู้มาแสวงบุญ และ บุคคลการควรได้รับการเพิ่มศักยภาพ การเรียน

๒. การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก (External Factors)

๒.๑ ปัจจัย อุปสรรค

ชาวบ้านชุมชนรอบวัดกล่าวการเปลี่ยนแปลงจะทำลายความเป็นโบราณสถานของวัดพระพุทธบาท ข้อจำกัดในการพัฒนาวัดคือ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร เป็นพระราชมหลาภ มีบริเวณกว้างขวาง อยู่ในกรุงศรีแลเห็นว่างานของรัฐ คือ กรมศิลปากร

๒.๒ การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity)

มีโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี (สาขาวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร) อยู่ในวัด มีตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษา ๑ ถึง ๖ ชุมชนโดยรอบเรียบง่าย มีครรภาราต่อพระพุทธศาสนาอุปกรณ์ แนะนำชักจูง ด้านสาธารณูปโภค มีน้ำประปาไฟฟ้าพร้อม มีเทศบาลอำเภอพระพุทธบาท และคนงานวัดคอยดูแล เช่น การกำจัดขยะการจัดการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติแก่ชุมชนโดยมาจัดในวัดพระพุทธบาท มีการจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

ตารางที่ ๔.๒ วิเคราะห์ SWOT วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร สระบุรี

จุดเด่น	
ปัจจัยภายใน	
	๑. มีพระมณฑปสถานที่ประดิษฐานร้อยพระพุทธบาท เป็นโบราณสถานสำคัญมีผู้มาแสวงบุญ nem สการร้อยพระพุทธบาทจากที่ต่าง ๆ ทั้งใน และต่างประเทศ พระมณฑปเป็นโบราณสถานที่ขึ้นตรงต่อ กรมศิลป์เป็นหน่วยงานที่ดูแลในด้านการบูรณะปฏิสังขรณ์ ๒. มีกิจกรรมพิธีกรรม สมเด็จฯ ตักบาตร ประจำทุกวันพระ ^{๓.} ๓. บริเวณวัดมีต้นไม้ร่มรื่น ๔. ด้านสถานที่ มีศาสนสถานอื่นอีกที่เป็นโบราณสถาน เช่น พระอุโบสถ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งพระพุทธบาท ศาลาเปลี๊องเครื่อง ประตุเสด็จ หัวบันไดพญาคาดที่ทำด้วยโลหะสัมฤทธิ์โบราณ

ปัจจัยภายนอก	๑. ประเพณีตักบาตรดอกไม้ หนึ่งเดียวในประเทศไทย ๒. ได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และเอกชน ใน การจัดงาน กิจกรรมที่สำคัญต่าง ๆ
จุดอ่อน	
ปัจจัยภายใน	๑. ไม่มีป้ายประชาสัมพันธ์ สถานที่ศาสนสถาน ๒. ไม่มีจุดพักผ่อนสำหรับพุทธศาสนิกชน นักท่องเที่ยวผู้มาแสวงบุญ ๓. ไม่เคยมีการประเมิน กิจกรรมตักบาตร สวยงามต์ และฟังธรรม
ปัจจัยภายนอก	๑. ขาดการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้น ๒. มีกลุ่มต่อต้านการจัดกิจกรรมของทางวัด
ปัญหา-อุปสรรค	ชาวบ้านชุมชนรอบวัดกลัวการเปลี่ยนแปลงจะทำลายความเป็น โบราณสถานของวัดพระพุทธบาท ข้อจำกัดในการพัฒนาวัดคือ วัดพระพุทธบาทราชชรุมมหาวิหาร เป็นพระราชอาณาจักร มีบริเวณ กว้างขวาง อยู่ในการดูแลหน่วยงานของรัฐ คือ กรมศิลปากร
โอกาส	๑. วัดพระพุทธบาทมีบุคลากรพร้อมต่อการดำเนินกิจกรรม ๒. มีงบประมาณสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เพียงพอ ๓. มีสถานที่รองรับกิจกรรมทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพียงพอ

ตารางที่ ๒ สรุปความคิดเห็น จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กิจกรรมวัด สร้างสุขในการวิจัย รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะ ตามแนวพุทธจิตวิทยา

ประเด็นที่ ๒ แนวคิดของการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

แนวคิดของการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ในจังหวัดสระบุรีจาก การสนทนากลุ่มพบว่าการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาควรดำเนินการดังนี้

ด้านที่ ๑ สภาพแวดล้อมภายในวัด

๑. จัดมุ่มนิยสถานในวัดโดยบริเวณเขตพุทธาวาสของวัดพระพุทธบาท บริเวณพระมณฑป ประดิษฐานรอยพระพุทธบาท จุดโบราณสถาน จัดให้มีจุดพักสำหรับผู้มาเยือน ผู้มาท่องเที่ยวแสวงบุญ นัมสการรอยพระพุทธบาท

๒. มีป้ายประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำ ติดป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อบอกประวัติความเป็นมาของ โบราณสถาน และป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ภายในจุดที่กำหนด

๓. มีมุ่งแก้สภาพที่ระลึกโดยรักษาความสะอาด เลือกสถานที่เหมาะสมภายใต้เงื่อนไขในวัด จุดสำคัญต่าง ๆ สามารถถ่ายภาพเก็บเป็นความทรงจำได้

๔. ต้นไม้สูงได้โดยติดป้ายพุทธ公约 คำสอน คติธรรมที่ต้นไม้โดยใช้ลวดสปริงรัด

๕. มีป้ายบริษัทธรรมนำชีวิตให้มีค่าโดยติดป้ายคำสอน กลอน สุภาษิต บริเวณวัดเพื่อเตือนสติ และเป็นแรงบันดาลใจให้ทำความดี

ด้านที่ ๒ กิจกรรมบุญสร้างสุข

๑. รับบаратในศาลาโดย โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมคือ ผู้นำกล่าวแสดงตนเป็นพಥามากจากนั้น ภายในมีความพร้อม แลดูเป็นระเบียบสวยงาม หลังจากนั้นตักบาตรด้วยความพร้อมเพียงและเมื่อพระสงฆ์รับบาร์เทเร็จแล้วรับประทานอาหารร่วมกัน

๒. การสวดมนต์โดยผู้นำกลุ่มนักกรรมทำวัตรเข้าและทำวัตรเย็นเป็นกิจกรรมที่ใช้ฝึกสติสัมปชัญญะ สวดมนต์แปลขยายความ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้กับเนื้อหาบทสวดเป็นภาษาบาลีที่มีอายุยาวนาน โดยที่ในปัจจุบันไม่มีการใช้ การแปลขยายความช่วยให้ผู้สวดมนต์มีความเข้าใจแก่นแท้บทสวดมนต์ซึ่งเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา

๓. การฟังธรรมโดยให้ความรู้ (บรรยายธรรม) และบทหวานเนื้อหาหลักคำสอน ผู้นำกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมร่วมกับสมาชิก

๔. การจัดค่ายคุณธรรมคือการจัดอบรมคุณธรรมโดยใช้หลักสูตรที่กำหนด ๒ วัน ๓ คืน พักค้างแรม โดยมุ่งเน้นหลักธรรมที่ต้องการให้ทราบกับผู้ที่เข้ารับการอบรม

๕. ชีวิตพัฒนาได้ถ้าใจมีศีลโดยศีลเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตให้พัฒนา ภายว่าจ้าให้เรียบร้อย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถศึกษา ร่วมกันปฏิบัติถือศีล

ด้านที่ ๓ กิจกรรมชุมชนสร้างสุข

๑. แจกทานผู้ยากไร้รอบวัดโดยจัดเครื่องยังชีพเป็นชุด ๆ เพื่อมอบให้แก่ชุมชนผู้มีรายได้น้อยรอบ ๆ วัด เดือนละ ๑ ครั้ง โดยมีเจ้าภาพร่วมและองค์กรสนับสนุน

๒. จิตอาสาพัฒนาวัดโดยนัดพบรวมกลุ่มทำกิจกรรม ประชาชนร่วมพัฒนาวัด เดือนละ ๑ ครั้ง ตามความสมัครใจ

๓. ทักษะชีวิตโดยการดำเนินการปรับตนเพื่อยู่ร่วมกับชุมชนโดยการเข้าอบรม ด้วยการแนะนำจากวิทยากรพิเศษ

๔. เกมชีวิตพิชิตทุกสิ่งโดยจัดอบรม แบ่งกลุ่มประสบการณ์ เล่าสู่กันฟัง พร้อมกับให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิต

๕. พัฒนาชีวิตพลิกวิถีติเป็นโอกาสโดยจัดกิจกรรม ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มาเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง

แนวคิดของการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ในจังหวัดสระบุรีสรุป เป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง ๔.๓ แนวคิดของการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

กิจกรรม	วิธีการดำเนินกิจกรรม
กิจกรรมด้านสถานที่สร้างสุข	
๑. จัดมุ่งเนี่ยสถานจัด	บริเวณเขตพุทธศาสนาของวัดพระพุทธบาท บริเวณ พระมนตปประดิษฐานรอยพระพุทธบาท จุด โบราณสถาน จัดให้มีจุดพักสำหรับผู้มาเยือน ผู้มา ท่องเที่ยวและบุญ นัมสการรอยพระพุทธบาท
๒. ป้ายประชาสัมพันธ์	จัดทำ ติดป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อบอกประวัติ ความเป็นมาของโบราณสถาน และป้ายบอก สถานที่ต่าง ๆ ภายในจุดที่กำหนด
๓. มุ่งเก็บภาพที่ระลึก	รักษาความสะอาด เลือกสถานที่เหมาะสมภายใต้ วัด จุดสำคัญต่าง ๆ สามารถถ่ายภาพเก็บเป็น ความทรงจำได้
๔. ต้นไม้ปูดได้	ติดป้ายพุทธ公约 คำสอน คติธรรมที่ต้นไม้โดยใช้ ลวดสปริงรัด
๕. ป้ายปริศนาธรรมนำชีวิตให้มีค่า	ติดป้ายคำถาม กลอน สุภาษิต บริเวณวัดเพื่อ เตือนสติและเป็นแรงบันดาลใจให้ทำความดี
กิจกรรมบุญสร้างสุข	
๖. รับบารตรในศาลา	<p>ขั้นตอนการจัดกิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำกล่าวแสดงตนเป็นพหุนามกษ - ภายในมีความพร้อม และเป็นระเบียบ สวยงาน - ตักบาตรด้วยความพร้อมเพียง

- เมื่อพระสังฆรับบัตรเสร็จแล้วรับประทานอาหารร่วมกัน

---

๗. การสวัตมณ์

- ผู้นำกลุ่มนักกรรมทำวัตรเข้าและทำวัตรเย็น เป็นกิจกรรมที่ใช้ฝึกสติสัมปชัญญะ

- สวัตมณ์แปลขยายความ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้กับเนื้อหาทบทวนเป็นภาษาบาลีที่มีอายุยาวนาน โดยที่ในปัจจุบันไม่มีการใช้ การแปลขยายความช่วยให้ผู้สวัตมณ์มีความเข้าใจแก่นแทบทสวัตมณ์ซึ่งเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา

---

๘. การฟังธรรม

- ให้ความรู้ (บรรยายธรรม) และทบทวนเนื้อหาหลักคำสอน

- ผู้นำกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมร่วมกับสมาชิก

---

๙. การจัดค่ายคุณธรรม

คือการจัดอบรมคุณธรรมโดยใช้หลักสูตรที่กำหนด ๒ วัน ๓ คืน พักค้างแรม โดยมุ่งเน้นหลักธรรมที่ต้องการให้ทราบกับผู้ที่เข้ารับการอบรม

---

๑๐. ชีวิตพัฒนาได้ถ้าใจมีศีล

ศีลเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตให้พัฒนา ภายใต้เรียบร้อย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถศีลร่วมกันปฏิบัติถือศีล

กิจกรรมชุมชนสร้างสุข

๑๑. แจกทานผู้ยากไร้รอบวัด

จัดเครื่องยังชีพเป็นชุด ๆ เพื่อมอบให้แก่ชุมชนผู้มีรายได้น้อย รอบ ๆ วัด เดือนละ ๑ ครั้ง โดยมีเจ้าภาพร่วมและองค์กรสนับสนุน

๑๒. จิตอาสาพัฒนาวัด

นัดพบรวมกลุ่มทำกิจกรรม ประชาชนร่วมพัฒนาวัด เดือนละ ๑ ครั้งตามความสมัครใจ

๑๓. ทักษะชีวิต

การดำเนินการปรับตนเพื่อยู่ร่วมกับชุมชนโดยการเข้าอบรม ด้วยการแนะนำจากวิทยากรพิเศษ

๑๔. เกมชีวิตพิชิตทุกสิ่ง	จัดอบรม แบ่งกลุ่มประสบการณ์ เล่าสู่กันฟัง พร้อมกับให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิต
๑๕. พัฒนาชีวิตพลิกวิกฤติเป็นโอกาส	จัดกิจกรรม ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน ปัจจุบันมาเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง

กิจกรรม	ทำแล้ว	ควรทำ	ไม่ควรทำ
กิจกรรมด้านสถานที่สร้างสุข			
๑. จัดมุมรณรงค์นิยมสถานจัด	✓		
๒. ป้ายประชาสัมพันธ์	✓		
๓. มุมเก็บภาพที่ระลึก		✓	
๔. ต้นไม้พุดได้		✓	
๕. ป้ายปริศนาธรรมนำชีวิตใหม่ค่า		✓	
กิจกรรมบุญสร้างสุข			
๖.รับบารตรายงาน	✓		
๗.การสวัสดมนต์	✓		
๘.การฟังธรรม	✓		
๙.การจัดค่ายคุณธรรมร่วม			✓
๑๐.ชีวิตพัฒนาได้ถ้าใจมีศีล		✓	
กิจกรรมชุมชนสร้างสุข			
๑๑. แจกทานผู้ยากไร้รอบวัด		✓	
๑๒. จิตอาสาพัฒนาวัด		✓	
๑๓. ทักษะชีวิต		✓	
๑๔. เกมชีวิตพิชิตทุกสิ่ง		✓	
๑๕. พัฒนาชีวิตพลิกวิกฤติเป็นโอกาส	✓		

นอกจากนี้ การแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาวัด ให้เป็นวัดสร้างสุข
ด้านสถานที่ ผู้วิจัยได้จัดมุ่งพักผ่อน รณรงค์สร้าง โดยจัดสร้างชุดโต๊ะหินอ่อนจำนวน ๒๐ ชุด

ໄວ້ສໍາຮັບຜູ້ມາເຍືອນ ຜູ້ມາທ່ອງເຖິງແສງບຸນູໄດ້ນັ້ນໆພັກເປັນຈຸດພັກຜ່ອນ ແລະ ຈັດທຳປ້າຍປະຊາສັນພັນຈຳນັ້ນ
๑๐ ປ້າຍ ບຣິເວນ ພຣະມະນທປປະຕິບັດຂານຮອຍພຣະພຸທຣບາທ ແລະ ບຣິເວນໂບຮານສຖານໃກລ້າເຄີຍງ

ດ້ານບຸຄລາກຮ ໄດ້ຮາຍງານຕ່ອງເຈົ້າອວາສໃນກາຣວິຈິຍເຮືອງວັດສຽງສຸຂະລົມຂອບໝາຍງານໃຫ້
ບຸຄລາກຮໃນວັດພຣະພຸທຣບາທປົງປົງຕິດາມນ້າທີ່ ໆ ໄດ້ຮັບມອບໝາຍ ຕ່ອໄປ

ດ້ານງານທົ່ວໄປ ຂອບຂ່າຍງານຂອງວັດພຣະພຸທຣບາທ ມີດັ່ງນີ້ ອີ່ ດ້ານກາຣສຶກໝາພຣະປຣີຢີຕີ
ແພນກຮຽມ ແພນກບາລີ ຈານສຳນັກງານເຈົ້າຄະຈັງຫວັດ ຈານດູແລພຣະມະນທປ ຈານພິພິຮັກສັນພັນຈຳແໜ່ງພຣະ
ພຸທຣບາທ ຈານດ້ານດູແລຮັກໝາຄວາມສະອາດ ຈານດ້ານຮັກໝາຄວາມປລອດກັຍ ຈານດູແລຜລປຣະໂຍ່ນ໌ ຈານທີ່
ກລ່າວມານີ້ ວັດພຣະພຸທຣບາທກີ່ຍັງດຳເນີນຕາມປົກຕິ ເຊັ່ນເຄີຍ

ສຽງປອງຄົກປະກອບໃນກາຣພັດນາວັດສຽງສຸຂ ດ້ານສຖານທີ່ ໄດ້ດຳເນີນກາຣຕາມຫລັກສັບປາຍະອີ່
ປັບປຸງນຸ່ມພັກຜ່ອນ ຮມນີ່ສຖານ ໂດຍຈັດສຽງຈຸດໂທີ່ທີນອ່ອນຈຳນັ້ນ ๒๐ ຈຸດ ໄວ້ສໍາຮັບຜູ້ມາເຍືອນ ຜູ້ມາ
ທ່ອງເຖິງແສງບຸນູໄດ້ນັ້ນໆພັກເປັນຈຸດພັກຜ່ອນ ແລະ ຈັດທຳປ້າຍປະຊາສັນພັນຈຳນັ້ນ
๑๐ ປ້າຍ ບຣິເວນ ພຣະມະນທປປະຕິບັດຂານຮອຍພຣະພຸທຣບາທ ແລະ ບຣິເວນໂບຮານສຖານໃກລ້າເຄີຍງ
ສະພາພແວດລ້ອມ ມີກາຣດູແລຮັກໝາ
ຄວາມສະອາດຍ່າງສົ່ງເສົມອ ເພື່ອຄວາມເປັນຮມນີ່ສຖານ ເປັນສັບປາຍະ ກາຣພັດນາດ້ານບຸຄລາກຮ
ພັກງານ
ເຈົ້ານ້າທີ່ວັດ ບຸຄລເປັນທີ່ສບາຍ ປຸຄລສັບປາຍະ ມີປົງປົງສັນພັນຈຳກັບຜູ້ມາເຍືອນ ຜູ້ມາທ່ອງເຖິງແສງບຸນູ ໄດ້ຮັບບ
ກາຣອບຮອມອູ້ໃນເກີນທີ່ ອູ້ໃນຮະເບີຍບວນຍ ກັບສະສັບປາຍະ ມີກາຣພູດຈາວ່ອນຫວານໄພເຮົາ ມືນ້ຳສັນພັນຈຳ
ຕ້ອນຮັບຜູ້ມາເຍືອນ

๔.๒ ກາຣສຽງຮູປແບບກາຣພັດນາວັດສຽງສຸຂດ້ວຍສັບປາຍະຕາມແນວພຸທຣຈິຕິວິຍາ

ຮູປແບບກາຣພັດນາວັດສຽງສຸຂດ້ວຍສັບປາຍະຕາມແນວພຸທຣຈິຕິວິຍາຈາກກາຣສັນທານາກລຸ່ມພບວ່າ
ຮູປແບບກາຣພັດນາວັດສຽງສຸຂດ້ວຍສັບປາຍະຕາມແນວພຸທຣຈິຕິວິຍາມີກາຣດຳເນີນກາຣດັ່ງນີ້

ດ້ານທີ່ ๑ ສະພາພແວດລ້ອມກາຍໃນວັດ

๑. ຈັດມຸມຮມນີ່ສຖານໃນວັດໂດຍບຣິເວນເຂົຫພຸທຣວາສຂອງວັດພຣະພຸທຣບາທ ບຣິເວນພຣະມະນທປ
ປະຕິບັດຂານຮອຍພຣະພຸທຣບາທ ຈຸດໂບຮານສຖານ ຈັດໃໝ່ມຸຈຸດພັກສໍາຮັບຜູ້ມາເຍືອນ ຜູ້ມາທ່ອງເຖິງແສງບຸນູ
ນມ້ສກາຮອຍພຣະພຸທຣບາທ

๒. ມີປ້າຍປະຊາສັນພັນຈຳ ໂດຍຈັດທຳ ຕິດປ້າຍປະຊາສັນພັນຈຳເພື່ອບອກປະວັດຕົວມາຂອງ
ໂບຮານສຖານ ແລະ ປ້າຍບອກສຖານທີ່ຕ່າງ ຖ້າ ກາຍໃນຈຸດທີ່ກຳທັນດ

๓. ມືນຸ່ມເກີບກາພທີ່ຮະລືກໂດຍຮັກໝາຄວາມສະອາດ ເລືອກສຖານທີ່ເໝາະສົມກາຍໃນວັດ ຈຸດສຳຄັນ
ຕ່າງ ຖ້າ ສາມາຄດຕ່າຍກາພເກີບເປັນຄວາມທຽງຈຳໄດ້

๔. ต้นไม้พูดได้โดยติดป้ายพุทธ公约 คำสอน คติธรรมที่ต้นไม้โดยใช้ลวดสปริงรัด
๕. มีป้ายบริษัทธรรมนำชีวิตให้มีค่าโดยติดป้ายคำสอน กลอน สุภาษิต บริเวณวัดเพื่อเตือนสติ และเป็นแรงบันดาลใจให้ทำความดี

ด้านที่ ๒ กิจกรรมบุญสร้างสุข

๑. รับบаратในศาลาโดย โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมคือ ผู้นำกล่าวแสดงตนเป็นพಥามากะ จากนั้น ภายภานามมีความพร้อม แลดูเป็นระเบียบสวยงาม หลังจากนั้นตักบาตรด้วยความพร้อมเพียง และเมื่อพระสงฆ์รับบาร์เตอร์แล้วรับประทานอาหารร่วมกัน

๒. การสาดมนต์โดยผู้นำกลุ่มน้ำกิจกรรมทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นกิจกรรมที่ใช้ฝึก สติสัมปชัญญะ สาดมนต์แปลงขยายความ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้กับเนื้อหาบทสวดเป็นภาษา บาลีที่มีอายุยาวนาน โดยที่ในปัจจุบันไม่มีการใช้ การแปลขยายความช่วยให้ผู้สาดมนต์มีความเข้าใจแก่น แท้บทสวดมนต์ซึ่งเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา

๓. การฟังธรรมโดยให้ความรู้ (บรรยายธรรม) และทบทวนเนื้อหาหลักคำสอน ผู้นำกลุ่ม แลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมร่วมกับสมาชิก

๔. การจัดค่ายคุณธรรมคือการจัดอบรมคุณธรรมโดยใช้หลักสูตรที่กำหนด ๒ วัน ๓ คืน พัก ค้างแรม โดยมุ่งเน้นหลักธรรมที่ต้องการให้ทราบกับผู้ที่เข้ารับการอบรม

๕. ชีวิตพัฒนาได้ถ้าใจมีศีลโดยศีลเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตให้พัฒนา ภายว่าจ้าให้ เรียบร้อย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถศีล ร่วมกันปฏิบัติถือศีล

ด้านที่ ๓ กิจกรรมชุมชนสร้างสุข

๑. แจกทานผู้ยากไร้รอบวัดโดยจัดเครื่องยังชีพเป็นชุด ๆ เพื่อมอบให้แก่ชุมชนผู้มีรายได้น้อย รอบ ๆ วัด เดือนละ ๑ ครั้ง โดยมีเจ้าภาพร่วมและองค์กรสนับสนุน

๒. จิตอาสาพัฒนาวัดโดยนัดพบรวมกลุ่มทำกิจกรรม ประชาชนร่วมพัฒนาวัด เดือนละ ๑ ครั้ง ตามความสมัครใจ

๓. ทักษะชีวิตโดยการดำเนินการปรับตนเพื่อยู่ร่วมกับชุมชนโดยการเข้าอบรม ด้วยการ แนะนำจากวิทยากรพิเศษ

๔. เกมชีวิตพิชิตทุกสิ่งโดยจัดอบรม แบ่งกลุ่มประสบการณ์ เล่าสู่กันฟัง พร้อมกับให้คำแนะนำ การแก้ปัญหาชีวิต

๕. พัฒนาชีวิตพลิกวิกฤติเป็นโอกาสโดยจัดกิจกรรม ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มาเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง

ตาราง ๔.๔ รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปายะตามแนวพุทธจิตวิยา

ที่	รายการ/ กิจกรรม	ลักษณะกิจกรรม	วัตถุประสงค์กิจกรรม	ผลที่ได้จากการ
	กิจกรรมด้านสถานที่สร้างสุข			
๑	จัดมุ่มนิย สถานจัด	บริเวณเขตพุทธาวาส ของวัดพระพุทธบาท บริเวณพระมณฑป ประดิษฐานรอยพระ พุทธบาท จุด โบราณสถาน จัดให้มี จุดพักสำหรับผู้มา ^{บุญ} เยือน ผู้มาท่องเที่ยว แสวงบุญ นัมสการ รอยพระพุทธบาท	เพื่อความสวยงาม ภายในวัด	-วัดมีความสวยงามเป็น ^{ระเบียบ}
๒	ป้าย ประชาสัมพันธ์	จัดทำ ติดป้าย ประชาสัมพันธ์เพื่อ ^{บุญ} บอกประวัติความ เป็นมาของ โบราณสถาน และ ^{บุญ} ป้ายบอกสถานที่ต่าง ^ๆ ภายในจุดที่ กำหนด	-เพื่อความสวยงาม ภายในวัด -รักษาความเป็นมาของ สถานที่ -รักษาจุดต่างๆ ภายใน วัด	-เพื่อความสวยงาม ภายในวัด -รักษาความเป็นมาของ สถานที่ -รักษาจุดต่างๆ ภายใน วัด
๓	มุ่งเก็บภาพที่ ระลึก	รักษาความสะอาด เลือกสถานที่ เหมาะสมภายในวัด จุดสำคัญต่างๆ สามารถถ่ายภาพเก็บ	-รักษาความสะอาด เลือกสถานที่เหมาะสม ภายในวัด จุดสำคัญ ต่างๆ -สามารถถ่ายภาพเก็บ	-รักษาความสะอาด เลือกสถานที่เหมาะสม ภายในวัด จุดสำคัญ ต่างๆ -สามารถถ่ายภาพเก็บ

		เป็นความทรงจำได้	เป็นความทรงจำได้	เป็นความทรงจำได้
๔	ต้นไม้มีพูดได้	ติดป้ายพุทธ公约 คำสอน คติธรรมที่ ต้นไม้โดยใช้ลวด สปริงรัด	ผู้มาวัดเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา	เข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา
๕	ป้ายปริศนาธรรม นำชีวิตให้มีค่า	ติดป้ายคำนาม กลอน สุภาษิต บริเวณวัดเพื่อ เตือนสติและเป็นแรงบันดาลใจให้ทำความดี	ผู้มาวัดเข้าใจกลอน สุภาษิต	เข้าใจกลอน สุภาษิต เตือนสติและเป็นแรงบันดาลใจให้ทำความดี
กิจกรรมบุญสร้างสุข				
๖	รับบาตรในศาลา	ขั้นตอนการจัด กิจกรรม - ผู้นำกล่าวแสดงตน เป็นพหุมานก - ภายในนีความ พร้อม และเป็น ระเบียบสวยงาม - ตักบาตรด้วยความ พร้อมเพียง - เมื่อพระสงฆ์รับ บาตรเสร็จแล้ว รับประทานอาหาร ร่วมกัน	เพื่อให้ผู้มาวัดได้ตัก บาตรทำบุญรู้จัก เสียสละ	ตักบาตรทำบุญรู้จัก เสียสละ
๗	การสวามนต์	- ผู้นำกลุ่มน้ำ กิจกรรมทำวัตรเช้า และทำวัตรเย็นเป็น	-ทำวัตรเช้าและทำวัตร เย็นเป็นกิจกรรมที่ใช้ ฝึกสติสัมปชัญญา	-ทำวัตรเช้าและทำวัตร เย็นเป็นกิจกรรมที่ใช้ ฝึกสติสัมปชัญญา

		<p>กิจกรรมที่ใช้ฝึก สติสัมปชัญญะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความนต์แปลขยายความ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้ กับเนื้อหาที่สถาปัตย์ภาษาบาลี <p>- ความนต์แปลขยายความ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้ กับเนื้อหาที่สถาปัตย์ภาษาบาลี</p>	<p>- ความนต์แปลขยายความ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้ กับเนื้อหาที่สถาปัตย์ภาษาบาลี</p>
๘	การพัฒนาระบบ	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความรู้ (บรรยาย ธรรม) และบททวน เนื้อหาหลักคำสอน - ผู้นำกลุ่ม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลักธรรมร่วมกันของ สมาชิก 	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าใจหลักธรรม - แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลักธรรมร่วมกันของ สมาชิก
๙	การจัดค่าย คุณธรรม	<p>คือการจัดอบรม คุณธรรมโดยใช้ หลักสูตรที่กำหนด ๒ วัน ๓ คืน พักค้าง แรม โดยมุ่งเน้น หลักธรรมที่ต้องการ</p>	<p>- รู้จักดำเนินชีวิตด้วย หลักธรรม</p>

		ให้ทราบกับผู้ที่เข้ารับการอบรม		
๑๐	ชีวิตพัฒนาได้ถูกใจมีศีล	ศีลเป็นพื้นฐานของ การดำเนินชีวิตให้ พัฒนา ภายว่าจາให้ เรียบร้อย ผู้เข้าร่วม กิจกรรมสามารถศีล ร่วมกันปฏิบัติถือศีล	เพื่อให้เชื่อศีลพัฒนา ภายว่าจາให้เรียบร้อย	ใช้ศีลพัฒนา ภายว่าจາ ให้เรียบร้อย
	กิจกรรมชุมชนสร้างสุข			
๑๑	แจกทานผู้ยากไร้ รอบวัด	จัดเครื่องยังชีพเป็น ชุด ๆ เพื่อมอบให้แก่ ชุมชนผู้มีรายได้น้อย รอบ ๆ วัด เดือนละ ๑ ครั้ง โดยมีเจ้าภาพ ร่วมและองค์กร สันับสนุน	-รักจักเสียสละ -เห็นอกเห็นใจผู้อื่น -รักจักแบ่งปัน	-รักจักเสียสละ -เห็นอกเห็นใจผู้อื่น
๑๒	จิตอาสาพัฒนา วัด	นัดพบรวมกลุ่มทำ กิจกรรม ประชาชน ร่วมพัฒนาวัด เดือน ๑ ครั้งตามความ สมัครใจ	-รักจักเสียสละ -จิตอาสาเพื่อส่วนรวม -บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์	-รักจักเสียสละ -จิตอาสาเพื่อส่วนรวม -บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์
๑๓	ทักษะชีวิต	การดำเนินการปรับ ตนเพื่อยู่ร่วมกับ ชุมชนโดยการเข้า อบรม ด้วยการ แนะนำจากวิทยากร พิเศษ	-เข้าใจการอยู่ร่วมกับ ชุมชน -มีความเข้าใจระหว่าง กัน -เห็นอกเห็นใจกัน	-เข้าใจการอยู่ร่วมกับ ชุมชน -มีความเข้าใจระหว่าง กัน -เห็นอกเห็นใจกัน
๑๔	เกมชีวิตพิชิตทุก	จัดอบรม แบ่งกลุ่ม	-เข้าใจการอยู่ร่วมกับ	-เข้าใจการอยู่ร่วมกับ

	สิ่ง	ประสบการณ์ เล่าสู่ กันฟัง พร้อมกับให้ คำแนะนำการ แก้ปัญหาชีวิต	ชุมชน -มีความเข้าใจระหว่าง กัน -เห็นอกเห็นใจกัน	ชุมชน -มีความเข้าใจระหว่าง กัน -เห็นอกเห็นใจกัน
๑๕	พัฒนาชีวิตพลิก วิกฤติเป็นโอกาส	จัดกิจกรรม ยกตัวอย่าง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันมาเป็น โอกาสในการพัฒนา ตนเอง	-รู้จักแก้ปัญหาอย่างมี สติ -แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกัน - -มีความเข้าใจ ระหว่างกัน -เห็นอกเห็นใจกัน	-รู้จักแก้ปัญหาอย่างมี สติ -แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกัน - -มีความเข้าใจ ระหว่างกัน -เห็นอกเห็นใจกัน

๔.๓ การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

เสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา โดยมีกิจกรรมที่ได้ จากการสังเคราะห์องค์ความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิคือ

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิยาจากการสนทนากลุ่มพบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาควรดำเนินการมี ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านที่ ๑ สภาพแวดล้อมภายในวัด ด้านที่ ๒ กิจกรรมบุญสร้างสุข ด้านที่ ๓ กิจกรรมชุมชนสร้างสุข ผู้วิจัยได้ร่าง รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ คน รับรอง ยืนยันรูปแบบที่ได้รับพัฒนา หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำไปปรับภูมิทัศน์ภายในวัน และได้ดำเนินกิจกรรมตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำแล้ว ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ที่ใช้ สถานที่ จำนวน ๔๐๐ คน มีผลการวิจัยดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลที่นำไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน จำแนกตามสถานภาพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัดทำบุญต่อสัปดาห์

ตารางที่๔.๕ ข้อมูลบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๕๙	๓๙.๕
หญิง	๒๔๒	๖๐.๕
อายุ		
๓๐ - ๔๐ ปี	๒๑๕	๔๓.๗๕
๔๑ - ๕๐ ปี	๖๔	๑๖.๐๐
๕๑ - ๖๐ ปี	๘๕	๑๗.๒๕
๖๑ - ปัจจุบันไป	๓๖	๘.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
อาชีพ		
นักเรียน / นักศึกษา	๒๑๕	๔๓.๗๕
ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ	๔๐	๑๐.๕๐
พนักงานบริษัทเอกชน	๔๗	๑๑.๐๐
ค้าขาย / ประกอบอาชีพส่วนตัว	๓๘	๐๙.๕๐
เกษตร / รับจำนำ	๓๕	๐๙.๗๕
อื่น ๆ	๑๐	๒.๕๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
การศึกษา		
ประถมศึกษา	๔๕	๑๑.๒๕
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๒๑๕	๕๓.๗๕
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	๓๐	๗.๕๐
ปริญญาตรี	๖๔	๑๖.๐๐
สูงกว่าปริญญาตรี	๓๖	๙.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

ประสบการณ์ในการเข้าวัดทำบุญต่อสัปดาห์		
๑ - ๕ ครั้ง	๓๕๕	๙๘.๗๔
๖ - ๑๐ ครั้ง	๔๕	๑๑.๒๕
มากกว่า ๑๐ ครั้งขึ้นไป	-	
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๓ พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมบุญสร้างสุขส่วนมากเป็นเพศหญิงร้อยละ ๖๐.๔๐ เป็นเพศชายร้อยละ ๓๙.๕๐ โดยส่วนใหญ่อายุระหว่าง ๓๐ – ๔๐ ปี รองลงมา อายุ ๔๑-๖๐ ปี ต่อมาสุดอุ๖๐ ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาร้อยละ ๕๓.๗๕ รองลงมาดับปริญญาตรีร้อยละ ๑๖.๐๐ น้อยที่สุด คือระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ ๗.๕๐ ประสบการณ์ในการเข้าวัดทำบุญต่อสัปดาห์ ๑ – ๕ ครั้ง ร้อยละ ๔๘.๗๕ ๖ – ๑๐ ร้อยละ ๑๑.๒๕

ตอนที่ ๒ เกี่ยวกับวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะ ด้านสถานที่และด้านกิจกรรม

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญสร้างสุข ด้านสถานที่ การจัดมุ่งมั่นภัยสถาน รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

(n=500)

กิจกรรมบุญสร้างสุข	การดำเนินด้านสถานที่จัดมุ่งมั่นย์สถาน		
	(X)	(S.D)	แปลผล
๑. ฉันมีความเย็นกายสุขใจเมื่อเข้าไปอยู่ได้ร่มไม้	๔.๑๑	๐.๗๔	มาก
๒. ฉันภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งได้คุ้มครองชาตันไม้ที่ให้เกิดความร่มรื่น	๓.๙๘	๐.๗๒	มาก
๓. ความร่มรื่นในวัดทำให้ฉันสุขใจและมีวิจารณ์เราเท่ากับผู้อื่น	๔.๖๙	๐.๗๕	มากที่สุด
๔. ฉันยินดีพอใจที่จะพักผ่อนภายในได้ร่มไม้ที่ร่มรื่น	๔.๕๕	๐.๗๘	มากที่สุด
๕. ฉันอิ่มใจชอบฝึกจิตให้เกิดสมารธในสถานที่ร่มรื่น	๔.๒๑	๐.๗๔	มาก
๖. ฉันเกิดปัญญาเข้าใจชีวิตตามจริงภายในได้ร่มไม้ที่ร่มรื่น	๓.๗๖	๐.๗๐	มาก
รวม	๔.๒๑	๐.๗๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒.๒.๑ พบว่า รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา กิจกรรมสับปายะสร้างสุข ด้านสถานที่ การจัดมุ่มนิย์สถาน โดยภาครวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ความร่มรื่นในวัดทำให้ฉันสุขใจและมีเวลาไปเรางอกับผู้อื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๙ รองลงมาคือ ยินดีพอดใจที่จะพักผ่อนภายในได้ร่มไม้ที่ร่มรื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๕ น้อยที่สุด คือ เกิดปัญญาเข้าใจชีวิตตามจริงภายในได้ร่มไม้ที่ร่มรื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญ สร้างสุขด้านสถานที่ การจัดป้ายประชาสัมพันธ์ รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

(n=๔๐๐)

กิจกรรมบุญสร้างสุข รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	การดำเนินด้านการจัดป้ายประชาสัมพันธ์		
	(X)	(S.D)	แปลผล
๑. ฉันสบายใจที่ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามป้ายประชาสัมพันธ์	๓.๙๘	๐.๗๕	มาก
๒. ฉันภูมิใจที่ติดต่องานกับผู้อื่นได้ถูกต้องตามป้ายประชาสัมพันธ์	๓.๔๙	๐.๘๑	ปานกลาง
๓. ฉันประพฤติตนไม่เสียหายเพราะมีป้ายชี้แจง	๔.๑๕	๐.๖๙	มาก
๔. ฉันเข้าใจสิ่งต่าง ๆ แล้วเกิดความสุขใจจากป้ายประชาสัมพันธ์	๔.๕๙	๐.๘๑	ปานกลาง
๕. ฉันเกิดการเรียนรู้หลักธรรมเข้าใจสุขทุกข์ด้วยป้ายสอนธรรม	๔.๒๐	๐.๗๓	มาก
๖. ป้ายหลักธรรมทำให้ฉันเกิดปัญญาแก่ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้	๔.๒๗	๐.๗๕	มาก
รวม	๔.๑๑	๐.๗๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๒.๒.๒ พบว่า รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา กิจกรรมสับปายะสร้างสุข ด้านการจัดป้ายประชาสัมพันธ์ โดยภาครวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ คือ เข้าใจสิ่งต่าง แล้วเกิดความสุขใจจากป้ายประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๙ รองลงมาคือ ป้ายหลักธรรมทำให้ฉันเกิดปัญญาแก่ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ น้อยที่สุดคือ ภูมิใจที่ติดต่องานกับผู้อื่นได้ถูกต้องตามป้ายประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๙

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญสร้างสุขด้านกิจกรรม การรับบทในศาล รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา
(n=๔๐๐)

กิจกรรมบุญสร้างสุข รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	การดำเนินด้านการบาร์ในศาล		
	(X)	(S.D)	แปลผล
๑. ให้ทานด้วยการใส่บาตรทำให้ฉันเกิดความอิ่มใจ	๔.๕๑	๐.๔๒	มากที่สุด
๒. ฉันภูมิใจที่ตนเองมีระเบียบวินัยขณะใส่บาตร	๔.๕๕	๐.๓๙	มากที่สุด
๓. ฉันสงบภายในใจที่ไม่รังแกผู้อื่นขณะใส่บาตร	๔.๖๓	๐.๓๑	มากที่สุด
๔. ฉันมีความอดทน จิตเป็นสมาธิ เกิดความสุขขณะใส่บาตร	๔.๓๒	๐.๖๙	มาก
๕. ฉันใส่บาตรสำเภาเพราทำให้เกิดสุข	๔.๔๔	๐.๔๑	มากที่สุด
๖. ขณะใส่บาตรฉันทำจิตให้บริสุทธิ์เป็นอิสระจากความทุกข์ได้	๔.๗๐	๐.๓๒	มากที่สุด
รวม	๔.๕๒	๐.๓๕	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๒.๒.๓ พบร่วมกับ รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา กิจกรรมบุญสร้าง รับบทในศาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๒ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ขณะใส่บาตรฉันทำจิตให้บริสุทธิ์เป็นอิสระจากความทุกข์ได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๐ รองลงมาคือ สงบภายในใจที่ไม่รังแกผู้อื่นขณะใส่บาตร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๓ น้อยที่สุด คือ มีความอดทน จิตเป็นสมาธิ เกิดความสุขขณะใส่บาตร ๔.๓๒

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญสร้างสุขด้านกิจกรรม การจัดสวัสดิมณฑ์ รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสับปะรดตามแนวพุทธจิตวิทยา
(n=๔๐๐)

กิจกรรมบุญสร้างสุข	การดำเนินด้านการสวัสดิมณฑ์		
	(X)	(S.D)	แปลผล
รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสับปะรดตามแนวพุทธจิตวิทยา			
๑. ฉันภูมิใจที่ตนเองนั่งมีกายตั้งตรง ดำรงสถิตมั่นขณะสวัสดิมณฑ์	๔.๙๖	๐.๗๑	มากที่สุด
๒. ขณะสวัสดิมณฑ์ฉันเกิดปิติใจไม่หยอกล้อรังแกผู้อื่น	๔.๑๕	๐.๖๙	มาก
๓. ฉันภูมิใจที่ได้สวัสดิมณฑ์ เพราะเป็นการให้ความสุขแก่สรรพสัตว์	๔.๖๐	๐.๗๕	มากที่สุด
๔. จิตของฉันเกิดความสงบเบิกบานผ่องใส่เมื่อได้สวัสดิมณฑ์	๔.๕๙	๐.๘๒	มากที่สุด
๕. ฉันชอบสวัสดิมณฑ์สมำ่เสมอ เพราะเป็นคำสอนพระพุทธเจ้า	๔.๔๕	๐.๗๔	มาก
๖. หลักธรรมจากสวัสดิมณฑ์เปลี่ยนทำให้ฉันเกิดปัญญา นำมาแก้ปัญหาได้	๔.๔๙	๐.๗๑	มากที่สุด
รวม	๔.๕๙	๐.๗๓	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๒.๒.๔ พบร่วมกับ รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสับปะรดตามแนวพุทธจิตวิทยากิจกรรมบุญสร้างสุข ด้านการสวัสดิมณฑ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๙ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ หลักธรรมจากสวัสดิมณฑ์เปลี่ยนทำให้ฉันเกิดปัญญา นำมาแก้ปัญหาได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๙ รองลงมาคือ ภูมิใจที่ตนเองนั่งมีกายตั้งตรง ดำรงสถิตมั่นขณะสวัสดิมณฑ์ ที่ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๖ น้อยที่สุด คือ ขณะสวัสดิมณฑ์ฉันเกิดปิติใจไม่หยอกล้อรังแกผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถาม กิจกรรมบุญสร้างสุขด้านกิจกรรม การฟังธรรม รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา
(n=๔๐๐)

กิจกรรมบุญสร้างสุข รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	การดำเนินกิจกรรมด้านการฟังธรรม		
	(X)	(S.D)	แปลผล
๑. ฉันภูมิใจที่ได้ฟังธรรม และได้ให้ส่วนบุญแก่ผู้อื่น	๔.๕๕	๐.๘๑	มากที่สุด
๒. ฉันสุขใจ สงบว่าใจไม่สนใจขณะฟังธรรม	๔.๖๐	๐.๗๓	มากที่สุด
๓. การฟังธรรมทำให้ฉันเกิดความสุขมีระเบียบวินัยในตนเอง	๔.๔๕	๐.๖๙	มาก
๔. ฉันมีจิตผ่องใส มีจิตเมตตากรุณาเพราการได้ฟังธรรม	๔.๖๙	๐.๗๓	มากที่สุด
๕. ฉันเข้าใจเรื่องบากบุญแล้ว ทำให้ฉันขยันหมั่นเพียรสร้างกุศล	๔.๔๒	๐.๖๙	มากที่สุด
๖. ฉันทำใจให้บริสุทธิ์จากกิเลสพ้นจากความทุกข์ด้วยการฟังธรรม	๔.๔๘	๐.๘๑	มาก
รวม	๔.๕๙	๐.๗๔	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๒.๒.๔ พบว่า รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา กิจกรรมบุญสร้างสุข ด้านการฟังธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๙ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เข้าใจเรื่องบากบุญแล้ว ทำให้ฉันขยันหมั่นเพียรสร้างกุศล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ รองลงมาคือ มีจิตผ่องใส มีจิตเมตตากรุณาเพราการได้ฟังธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๙ น้อยที่สุดคือ การฟังธรรมทำให้ฉันเกิดความสุขมีระเบียบวินัยในตนเอง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕

แสดงให้เห็นว่า รูปแบบวัดสร้างสุข สามารถทำให้ผู้เข้ามาในวัด มีความสุข ตามกรอบสุขภาวะ ๔ ด้าน คือ กาย จิต สังคม และ ปัญญา

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถาม ถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา และข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา และนำเสนอข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อ Focus Group Discussion สนทนากลุ่มเฉพาะ และทำการวิเคราะห์ จุดแข็ง จัดอ่อน ปัจจัยภายใน ปัญหาและโอกาส (SWOT Analysis) ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาซึ่งได้ผลดังต่อไปนี้

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ใช้ “กิจกรรมสัปปายะสร้างสุข” ด้านสถานที่คือ การจัดมุมรมณีย์สถาน เป็นการจัดสถานที่พักผ่อน จัดการดูแลเรื่องความสะอาด อาواسสัปปายะ บริเวณวัดให้มีความร่มรื่น เพื่อสร้างแรงดึงดูด แก่พุทธศาสนิกชนผู้มาเยือนมาท่องเที่ยว แสวงบุญ ทั้งที่เป็นบุคคล และเป็นหมู่คณะ ได้ชื่นชมกับสภาพแวดล้อมที่เป็นสัปปายะ เป็นรมณีย์ รื่นรมย์ น่าท่องนา จัดให้มีมุขพักผ่อนบริเวณร่มไม้ นำโต๊ะ ม้านั่งหินอ่อน สำหรับนั่งพัก รวมไปถึงห้องน้ำ ห้องสุขา มีการดูรักษาความสะอาดสำหรับร้านค้า ร้านอาหาร มีการจัดการที่ดี ต้อนรับผู้มาเยือนอย่างมีมนุษย์สัมพันธ์ และ การจัดป้ายประชาสัมพันธ์บนพระมหาธาตุประดิษฐานรอยพระพุทธบาท พิพิธภัณฑ์สถานแห่งพระพุทธบาทโบราณสถานใกล้เคียง

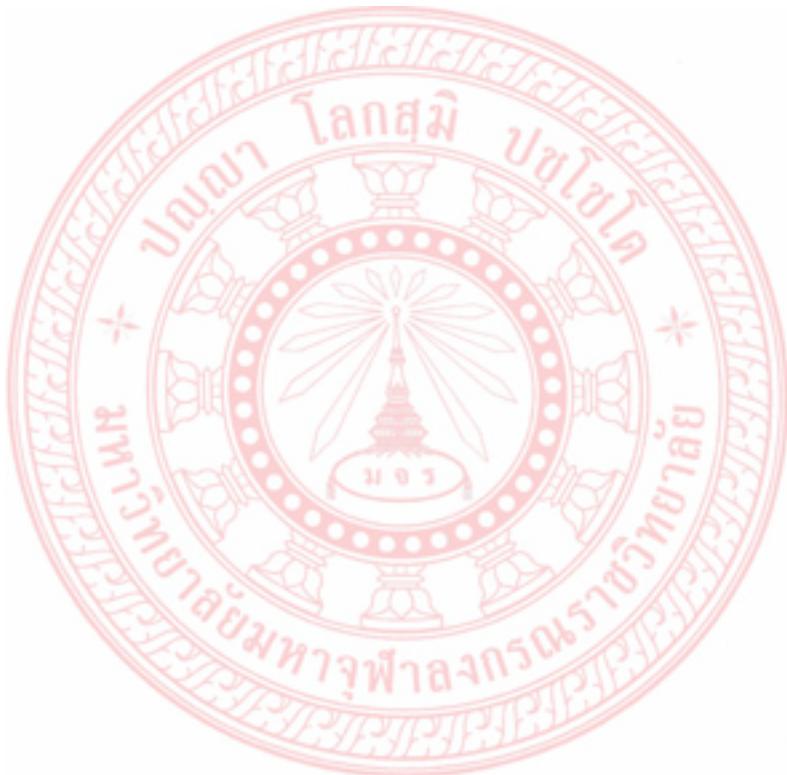
รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ใช้ “กิจกรรมบุญสร้างสุข” ดำเนินกิจกรรม ๓ อย่าง คือ การรับบานตรในศาลา การสวดมนต์ การฟังธรรม

การรับบานตรในศาลา โดยให้ผู้ร่วมกิจกรรม คือ ประชาชนทั่วไป เยาวชน นักเรียน นักศึกษา มีการจัดเตรียมอาหารในการให้ทานที่เพียงพอในการใส่บานตร เป็นความสัปปายะในด้านอาหารสัปปายะ แก่พระภิกษุ-สามเณร ส่วนที่เหลือก็จะจ่ายแก่ผู้ร่วมกิจกรรมร่วมกันรับประทาน บูรณะการหลักธรรม สัปปายะ ๗ ภารนา ๔ และ สังคหวัตถุ ๔ เช่น การไม่พูดคุย (วัสดุสัปปายะ) การให้ทาน สงเคราะห์ ในสังคหวัตถุ การประพฤติตนเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น บรรเทาความเห็นแก่ตัวเสียสละ สร้างใจให้เป็นสุข สร้างสังคมให้ร่มเย็น ทั้งยังเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่บุคคลอันเป็นที่รักล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีคุณ รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนชาวไทยเอาไว้ เป็นการส่งต่อความดีจากรุ่นสู่รุ่นและการสืบอายุ พระพุทธศาสนา

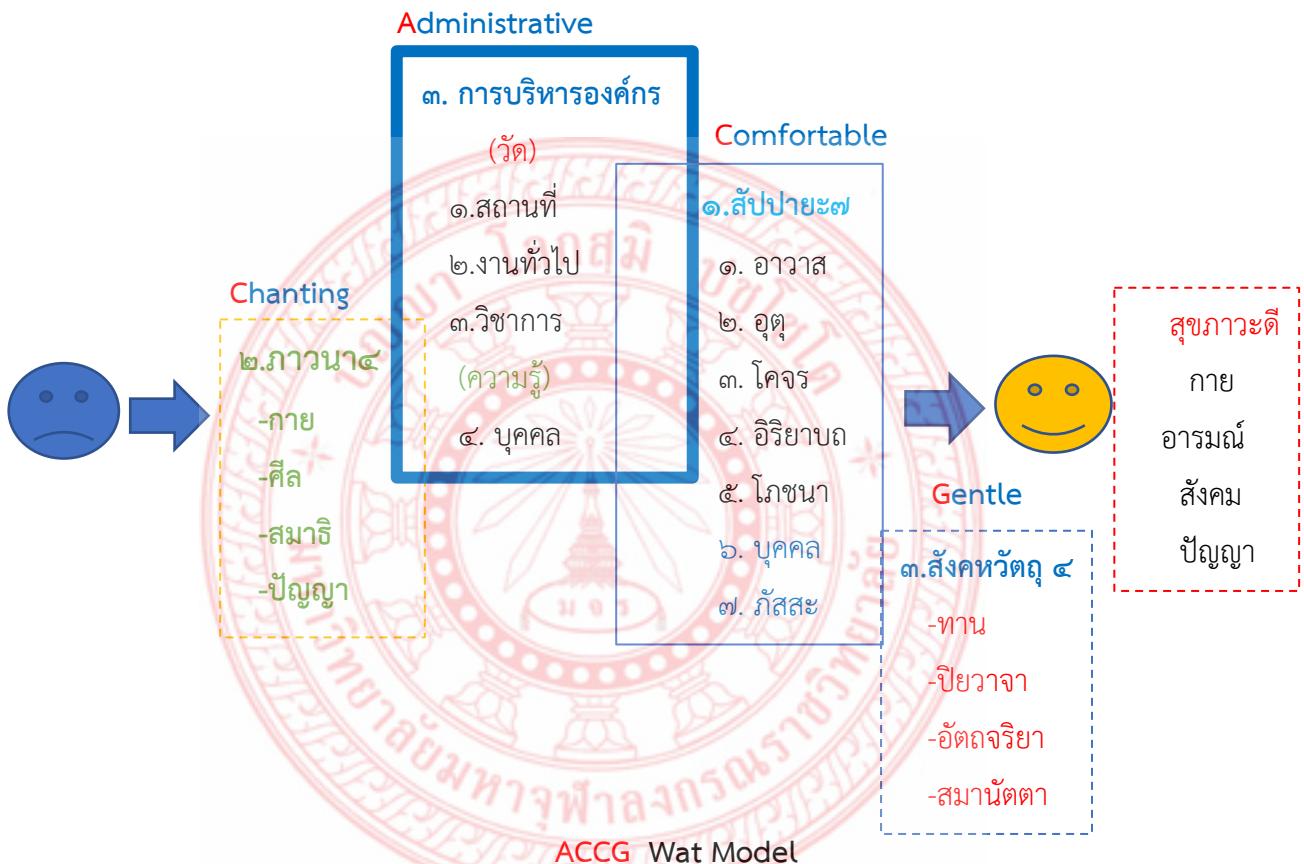
การสวดมนต์ มีความเป็นสัปปายะ คืออาواسสัปปายะ ในการช่วยภารนาให้ได้ผลดี โดยการใช้บทสวดมนต์แปล ผู้ร่วมกิจกรรมร่วมกันสวดมนต์ด้วยปิย瓦จา มีความไฟแรงอ่อนหวาน เกิดความ

เคารพในพระสงฆ์ เป็นการบริหารจิตสร้างความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน ผ่านการแปลขยายความของภาษาบาลี ภาษาของพระพุทธเจ้าที่มีอายุนานนั้นช่วยให้มีความเข้าใจแก่นและแห่งพระพุทธศาสนา

การฟังธรรม ปุคคลสัปปายะ ผู้ร่วมกิจกรรมได้ฟังธรรมกับบุคคลที่แสดงธรรมได้ตรงจิต เมื่อได้ฟังธรรมเข้าใจแล้วเป็นผู้ที่วางแผนเหมาะสม เป็นการพัฒนาภายในให้มีความสงบเรียบร้อย ปัญญาเข้าใจ หลักการประพฤติปฏิบัติดน มองโลกตามความเป็นจริง เกิดความสงบสุขเยือกเย็น เป็นวิถีแห่งปัญญาได้นำหลักธรรมไปใช้เพื่อจรรโลงสังคมให้เป็นสุขพร้อมไปด้วยกัน

การสร้างรูปแบบวัดสร้างสุข

รูปภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

อธิบายโมเดล ACCG Wat Model

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ผลการวิจัยจากข้อ ๔.๒ แสดงให้เห็นว่า การสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา สามารถทำให้ผู้เข้ามาวัดมีความสุขตามกรอบสุขภาวะ ๔ ด้านคือ กาย อารมณ์ สังคม และ ปัญญา สอดคล้องกับ ประเวศ วาสี กล่าวว่า สุขภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางจิต (อารมณ์) ทางสังคม และปัญญา

สุขภาวะแต่ละด้านอาจมีองค์ประกอบด้านละ ๔ รวมเป็นสุขภาวะ $4 \times 4 = 16$ ดังนี้

สุขภาวะทางกาย ประกอบด้วย ร่างกายแข็งแรง ปลอดสารพิษ ปลอดภัย มีสัมมาชีพ
สุขภาวะทางจิต ประกอบด้วย ความตื่น ความงาม ความส่าย ความมีสติ
สุขภาวะทางสังคม ประกอบด้วย สังคมสุสัมพันธ์ สังคมเข้มแข็ง สังคมยุติธรรม สังคมสันติ
สุขภาวะทางปัญญา ประกอบด้วย ปัญญาสรู้รอบรู้เท่าทัน ปัญญาทำเป็น ปัญญาอยู่ร่วมกันเป็น
ปัญญาบรรลุอิสรภาพ

ร่างกายแข็งแรงจากการออกกำลังกาย ไม่นำสารพิษเข้าตัว เช่น บุหรี่ เหล้า ยาเสพติด ผลพิษ
ปลอดภัยจากอุบัติเหตุเกทภัย สัมมาชีพช่วยให้มีปัจจัย ๔ ความตื่น (เช่น เมตรตากรูนา การให้อภัย) ความ
งาม (เช่น ศิลปะและสุนทรียธรรมอื่นๆ) ความสงบ (ได้แก่ สมาธิ) ความมีสติทำให้ทุกอย่างดีขึ้น และมี
ความสุขอย่างยิ่ง

สังคมสุสัมพันธ์ หมายถึง มีความสัมพันธ์ที่ดีทุกระดับตั้งแต่ในครอบครัวเป็นต้นไป
สังคมเข้มแข็ง หมายถึง การรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำ มีความเป็นชุมชน และความเป็นประชา
สังคม

สังคมยุติธรรม หมายถึง มีความยุติธรรมทุกด้าน
สังคมสันติ หมายถึง การที่สามารถแก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ป้องกันความรุนแรงได้ มี
สันติภาพ

ปัญญาสรู้รอบรู้เท่าทัน ปัญญาทำเป็น ปัญญาอยู่ร่วมกันเป็น ทำให้เกิดสุขภาวะทางกายทางจิต
และทางสังคม ดังกล่าวข้างต้น และปัญญาที่ลดความเห็นแก่ตัวลง มีอิสรภาพมากขึ้น จนถึงทำให้ถึงที่สุด
แห่งทุกข์โดยสิ้นเชิงเป็นวิมุติสุขก็ได้

ทั้งหมดรวมกัน ๔ ด้าน ๑๖ ประการ เป็นสุขภาวะที่สมบูรณ์
สุขภาวะเกิดจากการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เพื่อการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน การเรียนรู้นี้ต้องเอาระบบที่เป็น
ตัวตั้ง ไม่ใช่สาขาวิชาเป็นตัวตั้งยี่งการศึกษาโดยทั่วไป ขอให้ผู้อ่านเรียนรู้เพื่อสร้างสุขภาวะทั้ง ๑๖
ประการ^{๗๗}

ACCG Wat Model ในด้านการบริการองค์กร ผู้วิจัยได้รายงานและขออนุญาตเจ้าของวิสด
พระพุทธบาท สรະบุรี เพื่อทำวิจัยการสร้างรูปแบบวัดสร้างสุข ให้วัดพระพุทธบาท เป็นต้นแบบวัดสร้างสุข
ด้วยสัปปายะ ผู้วิจัยได้บูรณาการ หลักสัปปายะ ๗ ภพานา ๔ สังคหวัตถุ ๔ ดังที่กล่าวมา

^{๗๗} ประเวศ วงศ์ ศ.นพ., นิตยสารหมอยาวยบ้าน, เล่มที่ ๓๕๑ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.doctor.or.th> [๒๐ มกราคม ๒๕๖๒].

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย ภกปรายผล ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาได้ดำเนินการตาม
วัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวคิดการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนว
พุทธจิตวิทยา ๒. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาในจังหวัด
สารบุรี ๓. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขในจังหวัดสารบุรี ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมคำสอนใน
พระพุทธศาสนาไว้เคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตาม
แนวพุทธจิตวิทยา จากนั้นจึงใช้ “กิจกรรมบุญสร้างสุข” และ “กิจกรรมสปปปายะสร้างสุข” กับกลุ่ม
ตัวอย่าง คือ ประชาชนผู้มาทำบุญที่วัดพระพุทธบาท โดยใช้การสุมตัวอย่างแบบบังเอิญ จำนวน ๔๐๐
คน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวทางจริจิวิยาในจังหวัดสระบุรี สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑.๑ ศึกษาสภาพปัจจุบันของวัดและแนวคิดการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปป้ายตามแนวพุทธจิตวิทยาในจังหวัดสระบุรี

จุดแข็งของวัดในจังหวัดสระบุรีวัดปฐบดิมุงสุวิธีการปฏิบัติธรรม มีความสงบ ปราศจาก การรบกวน โดยสภาพบริเวณรอบๆ ถือเป็นเขตเมืองมีความเจริญ ไปมาสะดวก สามารถหาพาหนะ เดินทางได้ง่าย บรรยากาศในวัดสะอาด สงบ ร่มรื่น โปร่ง ลมพัดเย็นสบาย โครงการรอบๆ บริเวณวัด พระพุทธรูป ชุมชนร่วมใจพัฒนา ชุมชนนันทปัญญา ชุมชนท้ายพิกุล ๑ ชุมชนท้ายพิกุล ๒ ชุมชน ประชาบารุง ชุมชนศรีรักษษา ชุมชนอินทร์พิทักษ์ ชุมชนกัณฑคีรี ชุมชนกุมกัณฑ์ทดน้ำ ชุมชนอินท รักษษาสามัคคี ชุมชนขุนโبلนพัฒนา และ ชุมชนเมืองทอง เป็นที่บินบาท พุทธศาสนาชนมีความ สมัครสมานสามัคคีปrongดอง ต่างมีศรัทธาเลื่อมใสในวัดพระพุทธรูป และพระภิกษุสงฆ์สามเณร ทำบุญใส่บาตร สามารถเลี้ยงพระภิกษุสามเณรตลอดทั้งปี และยังมีการนำกัตตาหารมาทำบุญเลี้ยง พระในบางโอกาส ณ หอฉันโรงครัววัดพระพุทธรูปอันจัดเป็นศูนย์กลางบำเพ็ญบุญ ทำให้พระภิกษุ สามเณรมีปัจจัยสี่ไม่ฝีดเคือง มีรอยพระพุทธรูป ประดิษฐานอยู่ภายในพระมหาเศียร ที่ศรัทธาสร้าง จากที่ต่าง ๆ มากรับน้อมสักการอยู่เสมอ

จุดอ่อนการจัดสภาพแวดล้อมมีสภาพไม่เอื้อต่อความเป็นสังคมไทย เช่น จุดโบราณสถานไม่มีป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาและเป็นจุดพักผ่อน สำหรับผู้มาแสวงบุญ และ บุคคลการควรได้รับการเพิ่มศักยภาพ การเรียน ช้าบ้านชุมชนรอบวัดกล่าวการเปลี่ยนแปลงจะทำลายความเป็นโบราณสถานของวัดพระพุทธบาท ข้อจำกัดในการพัฒนาวัดคือ วัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร เป็นพระราชอาณาจักร มีบริเวณกว้างขวาง อยู่ในกรุงเทพมหานคร จึงต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อภูมิปัญญา การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity) มีโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี (สาขาวัดพระพุทธบาท ราชวรมมหาวิหาร) อยู่ภายในวัด มีตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษา ๑ ถึง ๖ ชั้น มุ่งเน้นโดยรอบเรียบง่าย มีศรัทธาต่อพระพุทธรูป ศาสนาและการแนะนำชักจูง ด้านสาธารณูปโภค มีน้ำประปาไฟฟ้าพร้อม มีเทศบาลอำเภอพระพุทธบาท และคนงานวัดคอยดูแล เช่น การกำจัดของการจัดการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติแก่ชุมชนโดยมาจัดในวัดพระพุทธบาท มีการจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

๔.๑.๒ การสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสังคมไทยตามแนวพุทธจิตวิยา

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสังคมไทยตามแนวพุทธจิตวิยาในจังหวัดสระบุรีจากการสนับสนุนก่อตั้งพบร่วมรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสังคมไทยตามแนวพุทธจิตวิยาควรดำเนินการดังนี้

ด้านที่ ๑ สภาพแวดล้อมภายในวัด

๑. จัดมุ่งมั่นให้สถานในวัดโดยบริเวณเขตพุทธาวาสของวัดพระพุทธบาท บริเวณพระมนต์ประดิษฐานร้อยพระพุทธบาท จุดโบราณสถาน จัดให้มีจุดพักสำหรับผู้มาเยือน ผู้มาท่องเที่ยว แสวงบุญ นั่งสักการอยู่พระพุทธบาท

๒. มีป้ายประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำ ติดป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อบอกประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน และป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ภายในจุดที่กำหนด

๓. มีมุ่งมั่นเก็บภาพที่ระลึกโดยรักษาความสะอาด เลือกสถานที่เหมาะสมสมภายในวัด จุดสำคัญต่าง ๆ สามารถถ่ายภาพเก็บเป็นความทรงจำได้

๔. ต้นไม้พุดได้โดยติดป้ายพุทธจน คำสอน คติธรรมที่ต้นไม้โดยใช้คลอดสปริงรัด

๕. มีป้ายปริศนาธรรมนำชีวิตให้มีค่าโดยติดป้ายคำสอน กลอน สุภาษิต บริเวณวัดเพื่อเตือนสติและเป็นแรงบันดาลใจให้ทำความดี

ด้านที่ ๒ กิจกรรมบุญสร้างสุข

๑. รับบารトレียนศalaโดย โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมคือ ผู้นำกล่าวแสดงตนเป็นพธรมามะ จากนั้น ภายภาระมีความพร้อม และเป็นระเบียบสวยงาม หลังจากนั้นตักบาตรด้วยความพร้อม เพียงและเมื่อพระสงฆ์รับบารトレี้ยวแล้วรับประทานอาหารร่วมกัน

๒. การสอดมනต์โดยผู้นำกลุ่มนักกิจกรรมทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นกิจกรรมที่ใช้ฝึกสติสัมปชัญญะ สอดมනต์แปลงย้ายความ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้กับเนื้อหาบทสาดเป็นภาษาบาลีที่มีอายุยาวนาน โดยที่ในปัจจุบันไม่มีการใช้ การแปลงย้ายความช่วยให้ผู้สอดมනต์มีความเข้าใจแก่นแท้บทสอดมනต์ซึ่งเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา

๓. การฟังธรรมโดยให้ความรู้ (บรรยายธรรม) และทบทวนเนื้อหาหลักคำสอน ผู้นำกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมร่วมกับสมาชิก

๔. การจัดค่ายคุณธรรมคือการจัดอบรมคุณธรรมโดยใช้หลักสูตรที่กำหนด ๒ วัน ๓ คืน พักค้างแรม โดยมุ่งเน้นหลักธรรมที่ต้องการให้ทราบกับผู้ที่เข้ารับการอบรม

๕. ชีวิตพัฒนาได้ถ้าใจมีศีลโดยศีลเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตให้พัฒนา ภายวาจาให้เรียบร้อย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสามารถศีล ร่วมกับปฏิบัติถือศีล

ด้านที่ ๓ กิจกรรมชุมชนสร้างสุข

๑. แจกทานผู้ยากไร้รอบวัดโดยจัดเครื่องยังชีพเป็นชุด ๆ เพื่อมอบให้แก่ชุมชนผู้มีรายได้น้อย รอบ ๆ วัด เดือนละ ๑ ครั้ง โดยมีเจ้าภาพร่วมและองค์กรสนับสนุน

๒. จิตอาสาพัฒนาวัดโดยนัดพบรวมกลุ่มทำกิจกรรม ประชาชนร่วมพัฒนาวัด เดือนละ ๑ ครั้งตามความสมัครใจ

๓. ทักษะชีวิตโดยการดำเนินการปรับตนเพื่อยู่ร่วมกับชุมชนโดยการเข้าอบรม ด้วยการแนะนำจากวิทยากรพิเศษ

๔. เกมชีวิตพิชิตทุกสิ่งโดยจัดอบรม แบ่งกลุ่มประสบการณ์ เล่าสู่กันฟัง พร้อมกับให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิต

๕. พัฒนาชีวิตพลิกวิกฤติเป็นโอกาสโดยจัดกิจกรรม ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง

๕.๑.๓ การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

เสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ในจังหวัดสระบุรี รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยากิจกรรมสปปปายะสร้างสุข ด้านสถานที่ การจัดมุறมนียสถาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ความร่มรื่นในวัดทำให้ฉันสุขใจและมีเวลาให้เราภักผู้อื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๙ รองลงมาคือ ยินดีพอใจที่จะพักผ่อนภายในวัด ไม่รึมรื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๕ น้อยที่สุด คือ เกิดปัญญาเข้าใจชีวิตตามจริงภายใต้ร่มไม้ที่ร่มรื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖

รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสปปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา กิจกรรมสปปปายะสร้างสุข ด้าน การจัดป้ายประชาสัมพันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ คือ เข้าใจสิ่งต่างๆ แล้วเกิดความสุขใจจากป้ายประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘ รองลงมาคือ ป้ายหลักธรรมทำให้ร่มไม้ที่ร่มรื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖

ฉันเกิดปัญญาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ น้อยที่สุดคือ ภูมิใจที่ติดต่องานกับผู้อื่น ได้ถูกต้องตามป้ายประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๙

รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา กิจกรรมบุญสร้าง รับบารตรในศาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๒ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ขณะใส่บาตรฉันทำใจให้บริสุทธิ์เป็นอิสระจากความทุกข์ได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๐ รองลงมาคือ สงบภายในใจที่ไม่ว่างแกะผู้อื่นขณะใส่บาตร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๓ น้อยที่สุด คือ มีความอดทน จิตเป็นสมานะ เกิดความสุขขณะใส่บาตร ๔.๓๒

รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา กิจกรรมบุญสร้างสุข ด้านการสวัสดิ์ มนต์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๙ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ หลักธรรมจากสวดมนต์แปลทำให้ฉันเกิดปัญญาคำสอนมาแก้ปัญหาได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๘๙ รองลงมาคือ ภูมิใจที่ตนเองนั่งมีกายตั้งตรง ดำรงสติมั่นขณะสวดมนต์ ที่ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๘๖ น้อยที่สุด คือ ขณะสวดมนต์ฉันเกิดปิติใจไม่หยอกล้อรังแกผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕

รูปแบบวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา กิจกรรมบุญสร้างสุข ด้านการฟังธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๙ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เข้าใจเรื่องบทบัญญัติ ทำให้ฉันเขียนหมื่นเพียงสร้างกุศล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ รองลงมาคือ มีจิตผ่องใส มีจิตเมตตากรุณามาเพราการได้ฟังธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๙ น้อยที่สุดคือ การฟังธรรมทำให้ฉันเกิดความสุขมีระเบียบวินัยในตนเอง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔

รูปแบบวัดสร้างสุข สามารถทำให้ผู้เข้ามาในวัด มีความสุข ตามกรอบสุขภาวะ ๔ ด้าน เรียกว่า โมเดล ACCG Wat Model เป็นการสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา สามารถทำให้ผู้เข้ามาวัดมีความสุขตามกรอบสุขภาวะ ๔ ด้านคือ กาย อารมณ์ สังคม และ ปัญญา

๔.๒ อภิปรายผล

รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิยาอภิปรายผลตามประเด็นที่ศึกษาดังนี้

ประเด็นที่ ๑ สภาพปัญหาของวัดและแนวคิดการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาจุดแข็งของวัดในจังหวัดสระบุรีมีวัดปฏิบัติมุ่งสุ่วิธิการปฏิบัติธรรม มีความสงบปราศจากการรบกวน โดยสภาพบริเวณรอบๆ ถือเป็นเขตเมืองมีความเจริญ ไปมาสะดวก สามารถพาหนะเดินทางได้จ่าย บรรยากาศในวัดสะอาด สงบ ร่มรื่น โปร่ง ลมพัดเย็นสบาย โครงการครอบฯ บริเวณวัดพระพุทธบาท มีชุมชนร่วมใจพัฒนา ชุมชนนับปัญญา ชุมชนท้ายพิกุล ๑ ชุมชนท้ายพิกุล ๒ ชุมชนประชาบารุง ชุมชนศรีรักษษา ชุมชนอินทร์พิทักษ์ ชุมชนภัณฑ์คง ชุมชน

อินทรรักษารามัคคี ชุมชนชุมโกลนพัฒนา และ ชุมชนเมืองทอง เป็นที่บินทบาน พุทธศาสนาชนมีความสมัครสมานสามัคคีปrong คง ต่างมีศรัทธาเลื่อมใสในวัดพระพุทธบาท และพระภิกษุสงฆ์ สามเณรทำบุญใส่บาตร สามารถเลี้ยงพระภิกษุสามเณรตลอดทั้งปี และยังมีการนำกัตตาหารมาทำบุญ เลี้ยงพระในบางโอกาส ณ หอฉันโรงครัววัดพระพุทธบาทอันจัดเป็นศูนย์กลางบำเพ็ญบุญ ทำให้พระภิกษุสามเณรมีป้าจัยสืบไม่ฝิดเคือง มีรอยพระพุทธบาท ประดิษฐานอยู่ภายในพระมนตป ที่ศรัทธา สาหุชน จากที่ต่าง ๆ มากarbon มัสการอยู่เสมอ จุดอ่อนการจัดสภาพแวดล้อมมีสภาพไม่เอื้อต่อความ เป็นสับปายะ เช่น จุดโบราณสถานไม่มีป้ายประชาสัมพันธ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาและเป็นจุดพักผ่อน สำหรับผู้มาแสวงบุญ และ บุคคลการควรได้รับการเพิ่มศักยภาพ การเรียน ชาวบ้านชุมชนรอบวัดกล่าว การเปลี่ยนแปลงจะทำลายความเป็นโบราณสถานของวัดพระพุทธบาท ข้อจำกัดในการพัฒนาวัดคือ วัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวง มีบริเวณกว้างขวาง อยู่ในกรุงเทพฯ ถนน ของรัฐ คือ กรมศิลปากร การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity) มีโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏ เทพศรี (สาขาวัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร) อยู่ภายในวัด มีตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษา ๑ ถึง ๖ ชุมชนโดยรอบเรียบง่าย มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาการแนะนำชักจูง ด้านสาธารณูปโภค มี น้ำประปาไฟฟ้าพรั่งพร้อม มีเทศบาลอำเภอพระพุทธบาท และคนงานวัดคอยดูแล เช่น การกำจัดขยะ การจัดการปฏิบัติธรรมและมีพระเกียรติแก่ชุมชนโดยมาจัดในวัดพระพุทธบาท มีการจัดโครงการอบรม ปฏิบัติธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร สอดคล้องกับวิชาระ เพิงจันทร์ กล่าวไว้ในหนังสือพิมพ์พิมพ์ ไทยว่า ปัจจุบันคนไทยหันมาให้ความสนใจเข้าวัดทำบุญกันมากขึ้นเท่านี้ได้จากในช่วงเทศกาลปีใหม่ที่ ผ่านมาวัดทั่วประเทศพร้อมใจกันจัดกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีและมีผู้มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก การ เข้าวัดทำบุญหรือร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาถือเป็นมงคลในชีวิตและเป็นก้าวสำคัญ ในการปรับเปลี่ยนค่านิยม ช่วยสร้างจิตให้เกิดกุศล ก่อเกิดความสุข ช่วยเสริมพลังทางจิตให้มีสมาธิ สถิ ปัญญาในการพินิจพิเคราะห์ถึงสิ่งต่าง ๆ เมื่อความคิดนี้ ทำให้ได้อยู่กับปัจจุบันขณะและกับ ตนเองได้มากขึ้น สามารถซึมซับนำหลักคำสอนทางศาสนาไปปรับใช้และเปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ดี ขึ้น ทางหลักจิตวิทยา เรียกว่าเป็น "การใช้ธรรมะเสริมสร้างพลังสุขภาพจิต" ธรรมะสุขภาพจิตมีการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนได้มีโอกาสสร่วมกิจกรรมทางศาสนา เพื่อนำธรรมะเข้ามาเป็น เครื่องมือพัฒนาสติปัญญาเสริมสร้างพลังสุขจิตและกล่อมเกลาจิตใจ โดยจะมีการจัดกิจกรรมในแบบ ธรรมะแห่งความสุขที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้วัยรุ่นสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น การทำบุญตักบาตรให้พระพังสรรค์ นั่งสมาธิ หรือการเดินเที่ยวนในวันสำคัญทางศาสนา การท่อง แดนธรรมในสื่อทางสังคม และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สมัยใหม่ เป็นต้น^๑ และพระวีระศักดิ์ ชยรุ่มโม

^๑ วชิระ เพิงจันทร์, ธรรมะช่วยเสริมสุขภาพจิตแก้ปัญหาวัยรุ่น, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ (สสส.) ออนไลน์ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๙.

(สุวรรณวงศ์) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการวัดสัมติสุขตามหลักสับปายะ : กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี แนวทางการจัดการวัดสัมติสุขตามหลักสับปายะ ๗ สำหรับวัดธารน้ำไหล (สวนไมกพาราม) และวัดหรือองค์กรอื่นๆ ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการจัดการวัดสัมติสุขควรจัดการด้วยหลักสับปายะ ๗ ให้เหมาะสมแก่การเป็นอยู่ร่วมกันและเหมาะสมแก่การประพฤติปฏิบัติธรรม ทั้งในด้านอาคารสถานที่ ด้านการบริหารจัดการการสัญจรทั้งภายในและภายนอกวัด ด้านการบริหารจัดการด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากรด้านการบริหารจัดการด้านอาหาร ด้านการบริหารจัดการด้านอากาศและสภาพแวดล้อมด้านการบริหารจัดการด้านกิจกรรมและโครงการ ทั้งนี้ ควรมีการวางแผน ควรมีการควบคุมดูแลและสังการ ควรกำหนดเป้าหมายและความคุ้มค่า และเหตุปัจจัยอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างการจัดการวัดให้เกิดสัมติสุขต่อไป^๒

ประเด็นที่ ๒ รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาจากการสนทนากลุ่มพบว่ารูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยาควรดำเนินการดังนี้

ด้านที่ ๑ สภาพแวดล้อมภายในวัด

๑. จัดมุ่งมานี่สถานในวัดโดยบริเวณเขตพุทธาวาสของวัดพระพุทธบาท บริเวณพระมหาปประดิษฐ์ฐานรอยพระพุทธบาท จุดโบราณสถาน จัดให้มีจุดพักสำหรับผู้มาเยือน ผู้มาท่องเที่ยว แสงบุญ นมัสการรอยพระพุทธบาท

๒. มีป้ายประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำ ติดป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อบอกประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน และป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ภายในจุดที่กำหนด

๓. มีมุ่งมานี่ภาพที่ระลึกโดยรักษาความสะอาด เลือกสถานที่เหมาะสมภายใต้จุดสำคัญต่าง ๆ สามารถถ่ายภาพเก็บเป็นความทรงจำได้

๔. ต้นไม้พุดไดโดยติดป้ายพุทธพจน์ คำสอน คติธรรมที่ต้นไม้โดยใช้ลวดสปริงรัด

๕. มีป้ายปริศนาธรรมนำชีวิตให้มีค่าโดยติดป้ายคำถาม กลอน สุภาษิต บริเวณวัดเพื่อเตือนสติและเป็นแรงบันดาลใจให้ทำความดี

ด้านที่ ๒ กิจกรรมบุญสร้างสุข

๑. รับบัตรในศาลาโดย โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมคือ ผู้นำกล่าวแสดงตนเป็นพหومากจากนั้น ภายในมีความพร้อม และเป็นระเบียบสวยงาม หลังจากนั้นตักบาตรด้วยความพร้อมเพียงและเมื่อพระสงฆ์รับบัตรเสร็จแล้วรับประทานอาหารร่วมกัน

^๒ พระวีระศักดิ์ ชัยธโน (สุวรรณวงศ์), แนวทางการจัดการวัดสัมติสุขตามหลักสับปายะ ๗: กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี, วารสารสัมติศึกษาปริทรรศน์ มจร., ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ หน้า ๙๘-๑๑๑ ปีพ.ศ. ๒๕๕๘.

๒. การสอดมනต์โดยผู้นำกลุ่มนักกิจกรรมทำวัตรเข้าและทำวัตรเย็นเป็นกิจกรรมที่ใช้ฝึกสติสัมปชัญญะ สอดมනต์แปลงย้ายความ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้กับเนื้อหาบทสาดเป็นภาษาบาลีที่มีอายุยาวนาน โดยที่ในปัจจุบันไม่มีการใช้ การแปลงย้ายความช่วยให้ผู้สอดมනต์มีความเข้าใจแก่นแท้บทสอดมනต์ซึ่งเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา

๓. การฟังธรรมโดยให้ความรู้ (บรรยายธรรม) และทบทวนเนื้อหาหลักคำสอน ผู้นำกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมร่วมกับสมาชิก

๔. การจัดค่ายคุณธรรมคือการจัดอบรมคุณธรรมโดยใช้หลักสูตรที่กำหนด ๒ วัน ๓ คืน พักค้างแรม โดยมุ่งเน้นหลักธรรมที่ต้องการให้ทราบกับผู้ที่เข้ารับการอบรม

๕. ชีวิตพัฒนาได้ถ้าใจมีศีลโดยศีลเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตให้พัฒนา ภายวาจาให้เรียบร้อย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสมាពานศีล ร่วมกับปฏิบัติถือศีล

ด้านที่ ๓ กิจกรรมชุมชนสร้างสุข

๑. แจกทานผู้ยากไร้รอบวัดโดยจัดเครื่องยังชีพเป็นชุด ๆ เพื่อมอบให้แก่ชุมชนผู้มีรายได้น้อย รอบ ๆ วัด เดือนละ ๑ ครั้ง โดยมีเจ้าภาพร่วมและองค์กรสนับสนุน

๒. จิตอาสาพัฒนาวัดโดยนัดพบรวมกลุ่มทำกิจกรรม ประชาชนร่วมพัฒนาวัด เดือนละ ๑ ครั้งตามความสมัครใจ

๓. ทักษะชีวิตโดยการดำเนินการปรับตนเพื่อยู่ร่วมกับชุมชนโดยการเข้าอบรม ด้วยการแนะนำจากวิทยากรพิเศษ

๔. เกมชีวิตพิชิตทุกสิ่งโดยจัดอบรม แบ่งกลุ่มประสบการณ์ เล่าสู่กันฟัง พร้อมกับให้คำแนะนำการแก้ปัญหาชีวิต

๕. พัฒนาชีวิตพลิกวิกฤติเป็นโอกาสโดยจัดกิจกรรม ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง

สอดคล้องกับวิธีระ เพ็งจันทร์ กล่าวไว้ในหนังสือพิมพ์พิมพ์ไทยว่า ปัจจุบันคนไทยทันมาให้ความสนใจเข้าวัดทำบุญกันมากขึ้นเห็นได้จากในช่วงเทศกาลปีใหม่ที่ผ่านมาวัดทั่วประเทศพร้อมใจกันจัดกิจกรรมสอดมනต์ข้ามปีและมีผู้มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก การเข้าวัดทำบุญหรือร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาถือเป็นมงคลในชีวิตและเป็นก้าวสำคัญในการปรับเปลี่ยนค่านิยมช่วยสร้างจิตให้เกิดกุศล ก่อให้เกิดความสุข ช่วยเสริมพลังทางจิตให้มีสมาธิ สติ ปัญญาในการพินิจพิเคราะห์ถึงสิ่งต่าง ๆ เมื่อความคิดนิ่ง ทำให้ได้อยู่กับปัจจุบันขณะและกับตนเองได้มากขึ้น สามารถซึมซับนำหลักคำสอนทางศาสนาไปปรับใช้และเปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ดีขึ้น ทางหลักจิตวิทยาเรียกว่าเป็น"การใช้ธรรมะเสริมสร้างพลังสุขภาพจิต" ธรรมะสุขภาพจิตมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา เพื่อนำธรรมะเข้ามาเป็นเครื่องมือพัฒนาสติปัญญา เสริมสร้างพลังสุขจิตและกล่อมเกลาจิตใจ โดยจะมีการจัดกิจกรรมในแบบธรรมะแห่งความสุขที่

สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลพุทธศาสนาให้วยรุ่นสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น การทำบุญตักบาตรให้วพระฟังธรรม นั่งสมาธิ หรือการเยี่ยมเทียนในวันสำคัญทางศาสนา การท่องเดนธรรมในสื่อทางสังคม และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สมัยใหม่ เป็นต้น^๓ และพระวีระศักดิ์ ชัยธรรมโม (สุวรรณวงศ์) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสับปายะ: กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหลจังหวัดสุราษฎร์ธานี แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสับปายะ ๗ สำหรับวัดธารน้ำไหล (สวนโมกพลาราม) และวัดหรือองค์กรอื่นๆ ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการจัดการวัดสันติสุขควรจัดการด้วยหลักสับปายะ ๗ ให้เหมาะสมแก่การเป็นอยู่ร่วมกันและเหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม ทั้งในด้านอาคารสถานที่ ด้านการบริหารจัดการการสัญจรทั้งภายในและภายนอกวัด ด้านการบริหารจัดการด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากรด้านการบริหารจัดการด้านอาหาร ด้านการบริหารจัดการด้านอากาศและสภาพแวดล้อมด้านการบริหารจัดการด้านกิจกรรมและโครงการ ทั้งนี้ ความมีการวางแผน ความมีการควบคุมดูแลและสังการ ความกำหนดเป้าหมายและความคุ้มค่า และเหตุปัจจัยอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างการจัดการวัดให้เกิดสันติสุขต่อไป^๔

และประเด็นที่ ๓ เสนอรูปแบบวัดสร้างสุข สามารถทำให้ผู้เข้ามาในวัด มีความสุข ตามกรอบสุขภาวะ ๔ ด้าน คือ กาย จิต สังคม และ ปัญญา สอดคล้องกับพระครูโสภณพุทราชรักษ์ (รมมรโล), พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักสับปายะ ๗ เพื่อพัฒนาครูスマาริธุน ๗ สถาบันพลังจิตตามวินัย สาขา ๗๓ วัดพระงาม จังหวัดตรัง

(๑) หลักสับปายะ ๗ หมายถึง การสร้างสภาพปัจจัยที่เอื้อต่อการศึกษาปฏิบัติ เอื้อต่อการเป็นอยู่ที่ดีและการพัฒนาครูスマาริธุน ให้ได้ผลดี มี ๗ อย่าง คือ อาواس สถานที่อยู่ โครงการที่บินบาทหรือแหล่งอาหารวัสดุที่ส่งเสริมการปฏิบัติ บุคคลผู้ที่อยู่ใกล้แล้วจิตผ่องใสสงบมั่นคง โภชนะอาหาร อุตุอุณหภูมิสภาพแวดล้อม และอิริยาบถ เพื่อให้สะดวกและเหมาะสมแก่การปฏิบัติการเรียนครูスマาริธุนได้ดีผล

(๒) สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติสมาริธุนของครูスマาริธุน ในอดีตมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับอาคารสถานที่ และอากาศที่อบอ้าว สถานที่รับประทานอาหารไม่เหมาะสม มีสัตว์เลี้ยงภายในวัดรบกวนทำให้การศึกษาปฏิบัติของผู้เข้าเรียนไม่ส่งผลให้เกิดสับปายะ แก่ผู้เรียน

(๓) การประยุกต์หลักสับปายะ ๗ มาใช้ในหลักสูตรครูスマาริธุน ส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนได้ดีขึ้นเจริญก้าวหน้าต่อการเรียนหลักสูตรครูスマาริธุน สรุปเป็นโมเดลเพื่อการพัฒนาตามหลักสับปายะ ๗

^๓ วชิระ เพ็งจันทร์, ธรรมะช่วยเสริมสุขภาพจิตแก้ปัญหาัยรุ่น, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ออนไลน์ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๖.

^๔ พระวีระศักดิ์ ชัยธรรมโม (สุวรรณวงศ์), แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสับปายะ ๗: กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร., ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ หน้า ๙๘-๑๑๑ ปีพ.ศ. ๒๕๕๘.

โดยใช้ชื่อว่า Model's 3 P ประกอบด้วย ๑. Place for Peace คือ สันติสถานที่เอื้อทั้งในแง่ของอาคาร อากาศ การเดินทาง ๒. Person for Peace คือ บุคคลแวดล้อม การสนทนาร่วมกันที่ทำให้จิตใจสบายนะ ๓. Power for Peace คือ และพระวีระศักดิ์ ชัยธนโม (สุวรรณวงศ์) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสับปายะ : กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหลจังหวัดสุราษฎร์ธานี แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสับปายะ ๗ สำหรับวัดธารน้ำไหล (สวนโมกพลาราม) และวัดหรือองค์กรอื่นๆ ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการจัดการวัดสันติสุขควรจัดการด้วยหลักสับปายะ ๗ ให้เหมาะสมแก่การเป็นอยู่ร่วมกันและเหมาะสมแก่การประพฤติปฏิบัติธรรม ทั้งในด้านอาคารสถานที่ ด้านการบริหารจัดการการสัญจรทั้งภายในและภายนอกวัด ด้านการบริหารจัดการด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากรด้านการบริหารจัดการด้านอาหาร ด้านการบริหารจัดการ ด้านอากาศและสภาพแวดล้อมด้านการบริหารจัดการด้านกิจกรรมและโครงการ ทั้งนี้ ความมีการวางแผน ความมีการควบคุมดูแลและสังการ ความกำหนดเป้าหมายและความคุ้มค่า และเหตุปัจจัยอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างการจัดการวัดให้เกิดสันติสุขต่อไป^๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาที่พบว่ารูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิยา จึงควรนำกิจกรรมบรรจุในแผนกิจกรรมประจำปีของแต่ละวัดทั่วทั้งประเทศไทย ซึ่งแต่ละวัดจะมีการทำกิจกรรมประจำปีอยู่แล้ว โดยส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่เน้นการทำบุญสุนทาน ทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ให้พระตามวัดต่างๆ ฟังการบรรยายธรรม ซึ่งผู้แสดงธรรมหรือพระสงฆ์เองก็อาจจะไม่ได้เข้าใจในผู้ฟังมากนัก การบรรยายของพระผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้นำกลุ่มในวัดทั่วไป จึงควรนำปรับใช้ให้เหมาะสมกับวัดนั้นๆ โดยกำหนดเป็นนโยบายที่เข้าถึงโดยทั่วถึงกัน นอกจากนี้ในปัจจุบันชาวพุทธนิยมที่จะถ่ายรูป ดังนั้นการที่วัดสร้างและมาร์คให้เป็นที่สวยงามมีเอกลักษณ์เฉพาะตนจะดึงชาวพุทธเข้ามาในวัดอีกด้วย ผู้วิจัยมองว่าการที่วัดร่วมกับชุมชนและองค์กรในท้องถิ่นความมีการวางแผนและดำเนินการอย่างเป็นระบบ

^๕ พระครูโสภณพุทธารักษ์ (รมมร.) , พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์, การประยุกต์หลักสับปายะ ๗ เพื่อพัฒนาครูスマารีรุ่น ๓๙ สถาบันพลังจิตตานุภาพ สาขา ๗๓ วัดพระราม จังหวัดترัง, สาขาวิชาสังคมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

^๖ พระวีระศักดิ์ ชัยธนโม (สุวรรณวงศ์), แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสับปายะ ๗: กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี, วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์ มจร., ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ หน้า ๘๘-๑๑๑ ปีพ.ศ. ๒๕๖๓.

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. จากผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิยา การสร้างและนั่งสมาธิเพื่อดึงดูดชาวพุทธเป็นสิ่งที่ควรทำเพื่อให้เกิดการเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาด้วยและทันยุคสมัยด้วย

๒. จากการศึกษาพบว่าเพื่อนและความสัมพันธ์ในชุมชนมีส่วนสำคัญในรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิยาดังนั้นความสัมพันธ์ในชุมชนโดยการจัดให้อย่างเป็นระบบ

๓. พระสงฆ์มีบทบาทรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิยาดังนี้ ควรศึกษาหลักการทางพระพุทธศาสนา หลักของนิเวศวิทยาและหลักสุนทรียศาสตร์ด้วยเพื่อให้เกิดการบูรณาการร่วมกันกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิยาในจังหวัดสาระบุรีสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบนวัตวิถีโดยเลือกศึกษาตัวแปรอื่นๆ ทั้งตัวแปรทางพุทธจิตวิทยา และตัวแปรทางจิตวิทยาร่วมสมัย

๒. ควรศึกษาการพัฒนาวัดแบบนวัตวิถีเพื่อการส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคแห่งการสร้างและนั่งสมาธิ

๓. ควรการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาวัดด้วยการสร้างและนั่งสมาธิที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปีฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กองสื่อธรรมะ วัดพระธรรมกาย. ปฏิรูปเทส ๔ สูตรสำเร็จการบริหารวัด. บริษัท เพาเวอร์พรินท์ จำกัด. ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔.

กองพุทธศาสนาสถาน. คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐานกองพุทธศาสนาสถาน. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____ . คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐานกองพุทธศาสนาสถาน. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ๓๐ กันยายน ๒๕๔๔.

กรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.

คณบดี จันทบุตร. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดป้านานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. สกศ. กรุงเทพมหานคร: บ.พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.

ดรฤทธิ์ สุวรรณคีรี. การสังเคราะห์ว่าด้วยความคิดเรื่องความสุขของนักคิดและนักปรัชญาตะวันออกและตะวันตก. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.

เติมศักดิ์ คงวนิช. จิตวิทยาทั่วไป General Psychology. กรุงเทพมหานคร: ชีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๖. บุญเลิศ เสนานนท์. ประวัติวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศรีอันนันต์ การพิมพ์, ๒๕๓๗.

พระเทพดิลก (รัชกาล ปี พ.ศ. ๒๕๓๗). ธรรมปริทรรศน์ พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

พระพุทธวราณ. ธรรมญาณนิพนธ์ ๑๐๐ ปี พระพุทธวราณ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔.

พุทธทาส อินทปัญโญ. สุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่งความทุกข์. ธรรมบรรยาย ภาควิสาขบูชา. แสดง ณ สวนโมกขพาราม ไซยา ๑๐ เมษายน ๒๕๒๕. จัดพิมพ์โดย กองทุนสืบอายุพระพุทธศาสนา

วัดชลประทานรังสฤษฎิ์ กองทุนห้องสมุดศala จำเปร็ตัน วัดชลประทานรังสฤษฎิ์ กองทุน เสถียรธรรมสถาน.

พระธรรมปีฎก (ป. อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลคัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลคัพท์. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . หลักแม่บทของการพัฒนาตน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . พุทธธรรมฉบับปรับขยาย พุทธธรรมประดิษฐาน ๒๖ ศตวรรษกาล พ.ศ. ๒๕๔๔.

มานพ พลไพรินทร์. คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์. พระราชนูญปฏิคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หมวด ๓-๔ ว่าด้วยเรื่องวัดและว่าด้วยเรื่องเจ้าอาวาส ในมาตรฐาน ๔-๗.

_____ . คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, กฎหมายเธรรสมາຄ, ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๐๖ ว่าด้วย การแต่งตั้งและถอนโอนไวยวัจกร.

มุกดา ศรียิ่งค์ และคณะ. จิตวิทยาทั่วไป General Psychology Pc103. ภาควิชาจิตวิทยา. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วศิน อินทสาระ. “สุทัตตะผู้สร้างอารามเขตวัน”. ในพระอานันทพุทธอนุชา. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ศิรินันท์ กิตติสุขสติ แคลคนอินฯ. คู่มือการวัดความสุขด้วยตนเอง (HAPPINOMETER: The Happiness Self Assessment)/ พิมพ์ครั้งที่ ๑. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๗. อัดสำเนา.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวิชรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร: มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, ม.ป.ป..

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). วัดสร้างสุขโลกแห่งสัปปายะ. กรุงเทพมหานคร โครงการวัดสร้างสุข สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๔๗.

_____ . วัดสร้างสุข โลกแห่งสัปปายะ. กรุงเทพมหานคร โครงการวัดสร้างสุข สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๔๘.

สุชีพ ปุณณานุภาพ. ประวัติศาสนา. กรุงเทพมหานคร: บ.รวมสาสน์, ๒๕๔๐.

สุรพล ไกรสราชุติ. ความสุขทุกมิติตามหลักพระพุทธศาสนา. สำนักบริหารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๖.

(๒) บทความ วารสาร:

กนกลักษณ์ เจริญรัตน์ ทิพาพันธุ์ สังฆะพงษ์ และ รัตนา ปานเรียนเสน. ความสุขในการทำงานของ พยาบาลวิชาชีพ: กรณีศึกษาคณภาพแพทยศาสตร์วิชรพยาบาลมหาวิทยาลัยนวมินทราราช.

วารสารวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๙.

กรกฎ โอกาสเจริญมงคล. การบริหารและการพัฒนาวัดโซธรารามวรวิหาร : จากยุคก่อตั้งสู่อนาคต.

คณสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. วารสารวิทยบริการ ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ พฤศภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๕.

เกรตรา สว่างวงศ์. ความสุขผ่านมุมมองของพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วารสารวิทยาลัยสงขลานครลำปาง. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๖.

ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์ และคณ. มาสร้างองค์กรแห่งความสุขกันเถอะ. ศูนย์องค์กรสุขภาวะ (Happy Workplace Center). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). โรงพิมพ์บริษัทสองขาเครื่อง, จำกัด, ๒๕๕๖.

ตวิลาดี บุรีกุล. การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. เอกสารประกอบการศึกษาดูงาน ของ คณกรรมาธิการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา วันอังคาร ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๑ ณ สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑.

นิภาภัทร อุย়েম. พุทธวิทยากับการพัฒนาชีวิตและสังคมไทย. วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๗.

พระครูธรรมธารชิต คุณวโร. การพัฒนาความสุขในพุทธธรรม. วารสารศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเรศวร ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มีนาคม, ๒๕๕๖.

พระมหาสุทธิตย์ อาภาคโร, สายชล ปัญญาชิต. รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคม ตามแนวพระราชดำริ. Veridian E-Journal. มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย. สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-เมษายน ๒๕๕๘.

พระราชาวรเมธี, ดร. และคณ. แணยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๒๕๖๐-๒๕๖๔ “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”.

พระวีระศักดิ์ ชัยรอมโม (สุวรรณวงศ์).แนวทางการจัดการวัดสัมติสุขตามหลักสัปปายะ ๗: กรณี ศึกษา วัดราชน้ำไฟล จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารสัมติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒, ๒๕๕๘.

ยุพารวรรณ ทองตะนุนาม, ดวงเนตร ธรรมกุล, อัจศรา ประเสริฐสิน, จริยา ชื่นศิริมงคล และศิริพร ครุฑากาศ. วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑, ๒๕๕๘.

อาภาพร ประนิสอน พรรตต์ แสดงหาญ และอภิญญา อิงอา. “ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานเพื่อสร้างองค์กรสุขภาวะกับความสุขในการทำงานระดับองค์กรตามความคิดเห็นของผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ในโรงเรียนภาคตะวันออก”. วารสารการจัดการธุรกิจมหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑, ๒๕๖๐.

อำนาจ บัวศิริ. อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. บรรยายพิเศษ. ๓๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

อุ่นเอื้อ สิงห์คำ, น้องเล็ก คุณวรاديศัย. กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวม วิถีพุทธ. วารสารสมาคมนักวิจัย ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน, ๒๕๕๗.

(๓) วิทยานิพนธ์:

พระครูโสภณพุทธารักษ์ (ร่มโนร์ส), พระมหาดวางเด่น ฐิตญาโณ และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. การประยุกต์หลักสังปปายะ ๗ เพื่อพัฒนาครูスマาริรุ่น ๓๙ สถาบันพลังจิต atanu กวาว สาขา ๗๓ วัดพระราม จังหวัดترัง. สาขาวิชาสังนิคีกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระมหาธัชธร สิริมงคล (มาตรา). "การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น". วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจ ประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

อัครนันท์ อริยศรีพงษ์, กมล充足 ภูวนารีพงษ์. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม และจิตวิทยาเชิงบวกที่มีต่อสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของครอบครัวในชุมชน อาคารสูง เขตกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กระทรวงวัฒนธรรม. วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี. ออนไลน์. แหล่งที่มา: https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid=423

กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์. กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Processes). ไทยรัฐ. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/content/270870> ๒๕ มิ.ย. ๒๕๕๕
๑๐ มิ.ย. ๒๕๖๑

เจษฎา โชคดำรงสุข อธิบดีกรมสุขภาพจิต. บทความด้านสุขภาพจิต: กรมสุขภาพจิต ชวนคนไทย สร้างสุขด้วยตัวเอง. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://www.dmh.go.th/news/view.asp?id=1176> ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

ใช้ต์กูเกิล ความสุขของพุทธศาสนา. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/sdsathapat1/khwam-sukh-khxng-phuthth-thas>

เทศบาลเมืองพระพุทธบาท สระบุรี. สภาพและข้อมูลพื้นฐาน ลักษณะทางสังคม. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.praphutthabat.go.th/general3.php>

บ้านท่าลาด. ความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://baanthalad.blogspot.com/2013/06/blog-post.html> ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๐.

—————. ความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://baanthalad.blogspot.com/2013/06/blog-post.html> ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๐.

บีบีซีดอทคอมภาษาไทย. BBC NEWS Thai International ผลวิจัยเผยแพร่กรณีด้านลบก็ทำให้มีความสุขได้. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://www.bbc.com/thai/international-40933267>. 15 สิงหาคม 2017

บทความพิเศษ : ๔ ความสุข ที่ทุกคนต้องมี. เผยแพร่: ๕ ม.ค. ๒๕๕๕. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/dhamma/detail/9550000001117>

พุทธดอทคอม. ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.phuttha.com/พระสงฆ์/ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์/สัปปายะ-๗> ๓๑ ก.ค. ๒๕๖๐.

สัปปายะ-๗. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.phuttha.com/พระสงฆ์/ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์/สัปปายะ-๗>

ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://www.phuttha.com/ศาสนสถาน/วัด/ความหมายของวัด> ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐.

พระธรรมปีภูก. พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่โลก. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/kaanlearning/๑๐> ๑๐ ต.ค. ๒๕๖๐.

พระธรรมปีภูก. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๔๖. ออนไลน์. แหล่งที่มา: http://www.84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=186

พระมหาสุทธิtidy อาจารย์.'พุทธศึกษา' สืบสานการสร้างสุขที่ยั่งยืน. ๒๒ พ.ค. ๕๖ ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://campus.sanook.com/1369105/>

พระพรหมบัณฑิต 'พุทธศึกษา' สืบสานการสร้างสุขที่ยั่งยืน. ๒๒ พ.ค. ๕๖ ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://campus.sanook.com/1369105/>

มัณฑ拉 ธรรมบุศย์. **จิตวิทยาสำหรับครู (Psychology for Teachers)**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/psychologybkf1/> ๑๐ .คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มิถุนายน ๒๕๖๑.

ภัชรบุตร ฤทธิ์เต็ม. **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1640&articlegroup_id=307/ ๓๓ ก.ค. ๒๕๖๐.

วชิระ เพ็งจันทร์. **ธรรมะช่วยเสริมสุขภาพจิตแก้ปัญหาวัยรุ่น**. สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.thaihealth.or.th/Content/3154-> ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๑.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. **วัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/วัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร>, ๒๕๖๐.

สารานุกรมเสรี. **วัด**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/วัด> ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐. สาธิต ฤกษ์หาราย, ศ.ดร. **สังคมไทยกับการบริหารการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรกรรมพื้นนาสังคม**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://issuu.com/sukulanunt/docs/> ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๑.

หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์. **อิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ สร้างการทำงานให้เป็นสุข**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.thaihealth.or.th/Content/31022-> สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๘.

อะริยา เลาหสุรโยธิน. (ม.ป.ป.). **วิชาจิตวิทยาร่วมสมัย**. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. ออนไลน์. แหล่งที่มา: elearning2.utcc.ac.th/officialtcu/econtent/hg020/loadlesson1.pdf อปสรสิริ เอี่ยมประชา. **เอกสารประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาทั่วไป GS101 (General Psychology)**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://eu.lib.kmutt.ac.th/elearning/Courseware/SSC231/content.html> คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

1. Primary Sources

Rhys Davids, Caroline A. F. **A Buddhist Manual of Psychological Ethics (Dhamma Sangani)**. 4th ed. London: Pali Text Society, 1993.

2. Secondary Sources

(I) Books:

- Aronson, Harvey B. **Buddhist Practice on Western Ground : Reconciling Eastern Ideals and Western Psychology.** MASS: Shambhala, 2004.
- Brennam, James F. **History and Systems of Psychology.** 3rd ed. NJ: Prentice-Hall International, Inc., 1991.
- Maslow, A.H. **Motivation and Personality.** New York: Haper and Row, 1954.
- Weiten, Wayne. **Psychology Themes and Variations.** Belmont, C.A. Brooks/Cole Publishing Co., 1989.

ภาควิชานักวิชาการ

เครื่องมือ แบบสอบถ้ามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง : รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา

คำชี้แจง : แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษา รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับเป็นข้อมูลและเป็นแนวทางสำหรับผู้วิจัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการวางแผน พัฒนา และปรับปรุงการพัฒนาวัดสร้างสุขให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อมูลที่ได้จะแบ่งผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลวิจัยฉบับนี้เป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้นไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านหรือหน่วยงานของท่าน แต่ประการใด แบบสอบถามนี้มีทั้งหมด ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เกี่ยวกับวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะ จำแนกตามกิจกรรม ๔ ด้าน ได้แก่ มุนรมณี สถาน การจัดป้ายประชาสัมพันธ์ การรับบัตรในศาลา การสวดมนต์ การฟังธรรม มีระดับความเห็น ดังนี้

ระดับ ๔ หมายถึง มีความสุขมากที่สุด

ระดับ ๓ หมายถึง มีความสุขมาก

ระดับ ๒ หมายถึง มีความสุขปานกลาง

ระดับ ๑ หมายถึง มีความสุขน้อย

ระดับ ๐ หมายถึง มีความสุขน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดีและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระมหาเสنجิม สุวож)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

มหาวิทยาลัยมหा�จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความจริงของท่าน

๑. เพศ

๑.ชาย

๒.หญิง

๒. อายุ

๑. ต่ำกว่า ๒๐ ปี

๒. ๒๐ - ๓๐ ปี

๓. ๓๑ - ๔๐ ปี

๔. ๔๑ - ๕๐ ปี

๕. ๕๑ - ๖๐ ปี

๖. ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. อาชีพ

๑. นักเรียน/นักศึกษา

๒. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ

๓. พนักงานบริษัทเอกชน

๔. ค้าขาย/ประกอบอาชีพส่วนตัว

๕. เกษตรกร/รับจำจ้าง

๖. อื่น ๆ .....

๔. การศึกษา

๑. ประถมศึกษา

๒. มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า

๓. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

๔. ปริญญาตรี

๕. สูงกว่าปริญญาตรี

๕. ประสบการณ์ในการเข้าวัดทำบุญ ต่อสัปดาห์

๑. ๑ - ๕ ครั้ง

๒. ๖ - ๑๐ ครั้ง

๓. มากกว่า ๑๐ ครั้ง ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ เกี่ยวกับดัชนีสุขภาพป่าฯ ด้านสถานที่และกิจกรรม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างท้ายข้อความแสดงการสร้างสุขที่่านคิดว่า
เหมาะสมตรงกับสภาพจริง

ข้อ	วัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา	๔	๔	๓	๒	๑
	ด้านสถานที่					
๑	ฉันมีความยืนกายสุขใจเมื่อเข้าไปอยู่ใต้ร่มไม้					
๒	ฉันภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งได้ดูแลรักษาต้นไม้ที่ให้เกิดความร่มรื่น					
๓	ความร่มรื่นในวัดทำให้ฉันสุขใจและมีเวลาไปเราะกับผู้อื่น					
๔	ฉันยินดีพอใจที่จะพักผ่อนภายในได้ร่มไม้ที่ร่มรื่นสม่ำเสมอ					
๕	ฉันอัมใจชอบฝึกจิตให้เกิดสามัคคีในสถานที่ร่มรื่น					
๖	ฉันเกิดปัญญาเข้าใจชีวิตตามจริงภายในได้ร่มไม้ที่ร่มรื่น					
	ป้ายประชาสัมพันธ์					
๗	ฉันสนับน้ำใจที่ปฏิบัตินได้ถูกต้องตามป้ายประชาสัมพันธ์					
๘	ฉันภูมิใจที่ติดต่องานกับผู้อื่นได้ถูกต้องตามป้ายประชาสัมพันธ์					
๙	ฉันประพฤตินไม่เสียหายเพราะมีป้ายชี้แจง					
๑๐	ฉันเข้าใจสิ่งต่าง ๆ และเกิดความสุขจากป้ายประชาสัมพันธ์					
๑๑	ฉันเกิดการเรียนรู้หลักธรรมเข้าใจสุขทุกข์ด้วยป้ายสอนธรรม					
๑๒	ป้ายหลักธรรมทำให้ฉันเกิดปัญญาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้					
	การรับบารในคลา					
๑๓	ให้ทานด้วยการใส่บาตรทำให้ฉันเกิดความอัมใจ					
๑๔	ฉันภูมิใจที่ตนเองมีระเบียบวินัยขณะใส่บาตร					
๑๕	ฉันสงบภายในใจมากเมื่อรังแกผู้อื่นขณะใส่บาตร					
๑๖	ฉันมีความอดทน จิตเป็นสามัคคิ ก็ต่อเมื่อได้ใส่บาตร					
๑๗	ฉันใส่บาตรสม่ำเสมอเพราะทำให้เกิดสุข					
๑๘	ขณะใส่บาตรฉันทำใจให้บริสุทธิ์เป็นอิสระจากความทุกข์ได้					
	การสวามนต์					
๑๙	ฉันภูมิใจที่ตนเองนั่งมีกายตั้งตรง ดำรงสติมั่นขณะสวามนต์					
๒๐	ขณะสวามนต์ฉันเกิดปีติใจไม่หยอกล้อรังแกผู้อื่น					
๒๑	ฉันภูมิใจที่ได้สวามนต์ เพราะเป็นการให้ความสุขแก่สรรพสัตว์					
๒๒	จิตของฉันเกิดความสงบเบิกบานผ่องใสเมื่อได้สวามนต์					

๒๓	ฉันชอบความนต์สำเร็จเป็นคำสอนพระพุทธเจ้า				
๒๔	หลักธรรมจากความนต์แปลทำให้ฉันเกิดปัญญาคำสอนแก่ปัญหาได้				
	การฟังธรรม				
๒๕	ฉันภูมิใจที่ได้ฟังธรรม และได้ให้ส่วนบุญแก่ผู้อื่น				
๒๖	ฉันสุขใจ สงบใจไม่สนใจความต้องการของผู้อื่น				
๒๗	การฟังธรรมทำให้ฉันเกิดความสุขมีระเบียบวินัยในตนเอง				
๒๘	ฉันมีจิตผ่องใส มีจิตเมตตากรุณาเพื่อการให้ฟังธรรม				
๒๙	ฉันเข้าใจเรื่องบาลปัญญาแล้ว ทำให้ฉันขยันหมั่นเพียรสร้างกุศล				
๓๐	ฉันทำใจให้บริสุทธิ์จากกิเลสพ้นจากความทุกข์ด้วยการฟังธรรม				

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

๓.๑ ด้านสถานที่ ความร่มรื่น และป้ายประชาสัมพันธ์

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ด้านกิจกรรม การใส่บ่าตร การฟังธรรม และการสวามนต์

.....

.....

.....

.....

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิในการสอนท่านากลุ่ม

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๗๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลสำโรง อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๐๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๗๕๒๔ ๕๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๗๕๒๔ ๕๐๓๕
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คุณจิราภรณ อินพรหม

ด้วย พระมหาเสงี่ยม สุวิจิ นิติหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีบัณฑิต เรื่อง รูปแบบการพัฒนาดัสดร้างสุข
ด้วยสัปปายatham พุทธจิตวิทยา : Monastery Development Model for Creating Happiness with
Sapaya Things according to Buddhist Psychology

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา พิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงได้ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมการ
สนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาดัสดร้างสุขด้วยสัปปายatham พุทธจิตวิทยา” ในวันพุธที่
๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ หอประชุมสรวลวดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร อ.พระ
พุทธบาท จ.สระบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่าง
สูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามวันเวลา และสถานที่ ดังกล่าวข้างต้น

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวนารุณ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๓๗๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลคำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๑๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๕๒๔ ๔๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๕๕๒๔ ๔๐๔๕
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมการสนทนาคุ่มผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คุณอรพรรณ วรรณกุล

ด้วย พระมหาเสنجิม สุวож นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีบัณฑิต เรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข ด้วยสัปปายatham แนวพุทธจิตวิทยา : Monastery Development Model for Creating Happiness with Sapaya Things according to Buddhist Psychology

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา พิจารณาเห็นแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงได้ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมการสนทนาคุ่มผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายatham แนวพุทธจิตวิทยา” ในวันพุธที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ หอประชุมสมเด็จพระพุทธบานราชวรมหาวิหาร อ.พระพุทธบาท จ.สระบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อเข้าร่วมการสนทนาคุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามวันเวลา และสถานที่ ดังกล่าวข้างต้น

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๑๙๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๕๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คุณเบญจารัตน์ วงศ์ประยูร

ด้วย พระมหาเสนาจิม สุวใจ นิติศักดิ์สุตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข
ด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา : Monastery Development Model for Creating Happiness with
Sapaya Things according to Buddhist Psychology”

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา พิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงได้ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมการ
สนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา” ในวันพุธที่
๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ หอประชุมสิริวัตตพorphutbatra มหาวิหาร อ.พระ
พุทธบาท จ.สระบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่าง
สูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามวันเวลา และสถานที่ ดังกล่าวข้างต้น

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๓๗๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๘ หมู่ ๑ ตำบลคำโถ อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๕๕๒๔ ๘๐๘๕
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คุณปรีดา กรรมเกตุแก้ว

ด้วย พระมหาเสรียม สุวож นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีบัณฑิต รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข
ด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา : Monastery Development Model for Creating Happiness with
Sapaya Things according to Buddhist Psychology

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา พิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงได้ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมการ
สนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา” ในวันพุธที่
๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ หอประชุมสังฆวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อ.พระ
พุทธบาท จ.สระบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่าง
สูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามวันเวลา และสถานที่ ดังกล่าวข้างต้น

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวนัน พรีครุยอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๓๙๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลคำไทย อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๑๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๗๕๑๔ ๘๐๐๐-๔ โทรสาร ๐ ๗๕๑๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมการสอนท่านกสุ่มผู้เชี่ยวชาญ
เรียน นางเกสร ชุมทรัพย์

ด้วย พระมหาเสรียม สุวนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีบัณฑิต รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข
ด้วยสับปายatham แนวพุทธจิตวิทยา : Monastery Development Model for Creating Happiness with
Sapaya Things according to Buddhist Psychology

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา พิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงได้ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมการ
สอนท่านกสุ่มผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายatham แนวพุทธจิตวิทยา” ในวันพุธที่
๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ หอประชุมส่งฟ้าด้วยพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อ.พระ
พุทธบาท จ.สระบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่าง
สูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อเข้าร่วมการสอนท่านกสุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามวันเวลา และสถานที่ ดังกล่าวข้างต้น

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๖๗๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๕๕๒๕ ๘๐๐๕
www.mcu.ac.th

๙ ปีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คุณสมเจต ยิ่งแย้ม

ด้วย พระมหาเสจิยม สุวож นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัสดรสร้างสุข
ด้วยสัปปายatham แนวพุทธจิตวิทยา : Monastery Development Model for Creating Happiness with
Sapaya Things according to Buddhist Psychology

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา พิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงได้ขอเชิญท่านเข้าร่วมการ
สนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัสดรสร้างสุขด้วยสัปปายatham แนวพุทธจิตวิทยา” ในวันพุธที่
๑๓ ปีนาคม ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ หอประชุมสังฆวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อ.พระ
พุทธบาท จ.สระบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่าง
สูงมา ณ โอกาส

จึงเรียนมาเพื่อเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามวันเวลา และสถานที่ ดังกล่าวข้างต้น

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวนันต์ ศรีเครือดง)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๓๙๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๐๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๕๕๒๕ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คุณอัญลักษณ์ หัสดี

ด้วย พระมหาเสจียม สุวож นิสิตหลักสูตรพุทธศาสนาศรดุษฐีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข
ด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา : Monastery Development Model for Creating Happiness with
Sapaya Things according to Buddhist Psychology

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสนาศรดุษฐีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา พิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงได้ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมการ
สนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา” ในวันพุธที่
๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ หอประชุมสมฟ์วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อ.พระ
พุทธบาท จ.สระบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่าง
สูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามวันเวลา และสถานที่ ดังกล่าวข้างต้น

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้อำนวยการสถาบันฯ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสนาศรดุษฐีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๓๗๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อําเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๐๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๕๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คุณมาลี ดวงวิเชียร

ด้วย พระมหาเสรียม สุวож นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีบัณฑิต เรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข
ด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา : Monastery Development Model for Creating Happiness with
Sapaya Things according to Buddhist Psychology

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา พิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงควรขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมการ
สนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสับปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา” ในวันพุธที่
๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ หอประชุมทรงรัตน์พระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อ.พระ
พุทธบาท จ.สระบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่าง
สูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามวันเวลา และสถานที่ ดังกล่าวข้างต้น

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)

ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๓๗๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๘ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๐๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๕๒๔ ๕๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๕๕๒๔ ๕๐๗๕
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
เรียน คุณคมเพชร ใบอุดม

ด้วย พระมหาเสรีယม สุวิจ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุข
ด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา : Monastery Development Model for Creating Happiness with
Sapaya Things according to Buddhist Psychology

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา พิจารณา
เห็นแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดีอย่าง จึงได้ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมการ
สนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา” ในวันพุธที่
๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ หอประชุมสมฟ้าวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อ.พระ
พุทธบาท จ.สระบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่าง
สูงมาก โอกาสหนึ่ง

จึงเรียนมาเพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามวันเวลา และสถานที่ ดังกล่าวข้างต้น

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้อำนวยการสถาบันฯ ดร.สิริวนันต์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

กิจกรรมสปปปายะสร้างสุข การจัดมุนรมณี์สถาน

การจัดป้ายประชาสัมพันธ์

ก่อนติดป้าย (Before)

หลังติดป้าย (After)

กิจกรรมบุญสร้างสุข

การรับบานตร-การสาดมนต์

การพิธีธรรม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระมหาเสنجิม สุโจ
นามสกุล มณีวงศ์

สถานที่เกิด : บ้านคอกกระปือ ต.โคกกระเทียม อ.เมืองลพบุรี จ.ลพบุรี
วันศุกร์ที่ ๗ เมษายน ๒๕๑๐
ตรงกับแรม ๒ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเมีย

การศึกษา : เปรียญธรรม ๙ ประถม พ.ศ.๒๕๔๙
ครุศาสตรบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยราชภัฏ ลพบุรี รุ่นที่ ๑ พ.ศ.๒๕๔๖
ครุศาสตร์มหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)
มหาวิทยาลัยราชภัฏ ลพบุรี รุ่นที่ ๔ พ.ศ.๒๕๕๐

อุปสมบท : วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๓๖

สังกัด : วัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร ตำบลชุมโขลง
อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

หน้าที่ : เจ้าคณะอำเภอวังม่วง
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร
พระวินัยกิจกรรมประจำอำเภอวังม่วง
พระธรรมทูตประจำอำเภอวังม่วง
พระปริยัติธรรมประจำอำเภอวังม่วง
ครุสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนจำรัสวิทยา

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดพระพุทธบาทราชวรมมหาวิหาร ตำบลชุมโขลง
อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี
โทรศัพท์ ๐๖๔-๖๒๘๘๑๕๒